Smithsonian
Institution
Libraries

Gift of

FREDERICK M. BAYER

NATUURLYKE HISTORIE
OF
UITVOERIGE BESCHRYVING
DER
DIEREN, PLANTEN
EN
MINERAALEN,
Volgens het SAMENSTEL van den Heer
LINNÆUS.
Met naauwkeurige Afbeeldingen.

TWEEDE DEELS, ZESDE STUK.
DE HEESTERS.

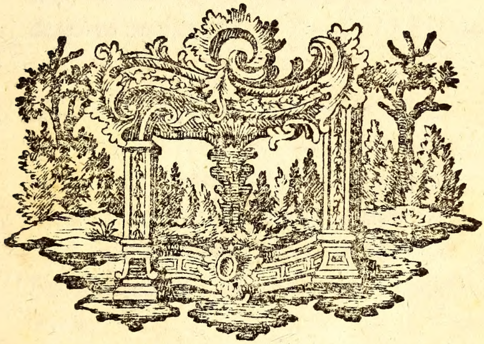

TE AMSTERDAM,
By de ERVEN VAN *F. HOUTTUYN.*
MDCCLXXVI.

QH
83
H68
1761
d.2 stuk 6
SCDVRB

INHOUD VAN DIT STUK.

DERDE AFDEELING.

DE HEESTERS.

XVI. HOOFDST. *De Eigenschappen en onderscheiding der* Samenteelige Bloemen. *Naamsreden. De* Samengestelde *of* Vergaarde *behooren 'er toe. Verschil der* Blommetjes, *daar de Bloem uit bestaat.* Kenmerken *in 't algemeen.* Rangschikking *in 't byzonder.* . . . Bladz. 1

XVII. HOOFDST. *Beschryving van de* SAMENTEELIGE HEESTERS, Syngenesia, *volgens de zes* Rangen, *waar in dezelven voorkomen.* . —— 12

XVIII. HOOFDST. *Beschryving van de* MANWYVIGE HEESTERS, *dat is de zodanigen, in welken* de Meeldraadjes, *op de eene of andere manier*, met den Styl samengevoegd *zyn; gelyk in de* Passiebloemen *en anderen plaats heeft.* . . . —— 173

XIX. HOODST. *Beschryving van de* HEESTERS, *in welken de Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen, op de zelfde Plant, van elkander afgezonderd zyn, deswegen* EENHUIZIGE (Monoikia) *genaamd; gelyk de* Hazelaars, Palm, Wonderboom *en veele anderen.* Bladz. 216

XX. HOOFDST. *Beschryving van de* TWEEHUIZIGE HEESTERS (Dioikia), *dus genaamd, om dat de* Mannelyke *en* Vrouwelyke *Bloemen* op byzondere Planten *voortkomen, gelyk in de* Wilgen *en veele anderen.* — 291

XXI. HOOFDST. *Beschryving van de* VEELWYVIGE HEESTERS (Polygamia), *tot welken de* Pisang *of* Banannen, Mimosaas *en anderen behooren.* — 405

AAN-

AANWYZING DER PLAATEN.

en der Bladzyden,

alwaar de Figuuren aangehaald of beschreeven worden.

PLAAT XXX. Afbeelding van SAMENTEELIGE HEESTERS. *tegenover* Bladz. 45

Fig. 1. Het *Wormbladige Byvoet* van de Kaap. . *bl.* 44
— 2. De *Uitmuntende Droogbloem* (*Gnaphalium*,) een der fraaiste Kaapse Bloemgewassen. *bl.* 52
A. Een Blommetje daar van met het Zaadkuifje, vergroot.

PLAAT XXXI. Afbeelding van SAMENTEELIGE HEESTERS. —— —— 67

Fig. 1. Het *Kruipende* Gnaphalium. *bl.* 67
— 2. De *Kroontakkige Straalbloem* (*Xeranthemum proliferum*). . *bl.* 72
A. Een Blommetje daar van, met zyn Pluis en Vrugtbeginzel.
B. Een Blaadje of Bladerstompje.
Deeze beiden zyn met zeer sterke Vergrooting getekend en het laatste in 't byzonder is wel vierdhalf honderdmaal Lighaamelyk vergroot.
— 3, 4. De *Smalbladige Straalbloem* van geele en witte Kleur. Allen Kaapse Gewasfen. . *bl.* 77

PLAAT XXXII. Afbeelding van SAMENTEELIGE HEESTERS. *tegenover* Bladz. 99

Fig. 1. Het *Spatelbladige Kruiskruid* van de Kaap. *bl.* 99
a. De Kelk van binnen met zyn Stoel.
b. De zelfde van buiten gezien.
c. Een der Tweeslagtige Blommetjes.
d. Een der Vrouwelyken, maatig,
e. Een Tweeslagtig zeer sterk; doch
f. Een Haairtje van het Zaadkuifje of Pluis der Zaadjes ongemeen vergroot, om deszelfs Baardjes aan te toonen. Zie . *bl.* 100
— 2. De *Taxisbladige Aster*, ook van daar. *bl.* 102
f. Een Tweeslagtig en *g* een Vrouwelyk Blommetje van den Omtrek of Straal, zynde by *h* een byna volkomen Zaadje met zyn Pluis, allen in sterke Vergrooting, voorgesteld.

PLAAT XXXIII. Afbeelding van SAMENTEELIGE HEESTERS. — — 115

Fig. 1. De *Heyachtige Leysera*, mede een Kaapsch Gewas, waar van by
a. De geopende Kelk met een gedeelte der Blommetjes daar in; by *b* een Tweeslagtig Blommetje met zyn Vrugtbeginzel; by *c* een Kafje en by *d* een der binnenste Schubbetjes van den Kelk, allen vergroot zynde, worden voorgesteld. Zie *bl.* 117

Fig. 2.

Fig. 2. De *Dunbladige Othonna*. *bl.* 142
Van deeze ziet men by *e* een Tweeſlagtig Blommetje op zyn Vrugtbeginzel, geſlooten; by *f* een Vrouwelyk of Straalblommetje en by *g* een Tweeſlagtig dito geopend, met zyne Styl en Meelknopjes, ſterk vergroot.

PLAAT XXXIV. Afbeelding van SAMENTEELIGE HEESTERS. *tegenover* Bladz. 155

Fig. 1. De *Stœbe Gnaphaloides* met haare Vrugtmaakende deelen; als by *a* het Kelkje; by *b* het Blommetje daar in vervat; by *c* het Vrugtbeginzel met zyn Zaadkuifje en by *d* een der Kelkblaadjes; allen aanmerkelyk vergroot.

— 2. De *Baſteria Capenſis*, beſchreeven. . *bl.* 158
Een geopend Bloemhoofdje daar van is by *e* afgebeeld; een Vrouwelyk of gelubd Blommetje by *f*, en een Tweeſlagtig met zyn Styl en Meeldraadjes zeer duidelyk, by *g*: zynde een der laatſten afzonderlyk by *h*, en het Zaad by *i* vertoond.

— 3. Het *Seriphium Gnaphaloides*. . *bl.* 165
De Bloemhoofdjes daar van beſtaan uit Wollige Kelkjes *k*, witte Bloempjes *l* bevattende, van Schubbetjes *m* ſamengeſteld, waar in het eigentlyke Blommetje *n* verhoolen is, welks Pluis ongemeen ſterk vergroot voorkomt by *o*.

PLAAT XXXV. Afbeelding van EENHUIZIGE. . . — — 277

Fig.

Fg. 1. De *Jatropha Herbacea* uit Westindie, met haare Bloemtros. . *bl.* 278
A. Derzelver Mannelyke Bloem met de Meeldraadjes alleen, geopend.
B. De Vrouwelyke Bloem, die bovendien een Styl en Vrugtbeginzel heeft, ook geopend.
Fig. 2. De *Gagel* of Brabantsche Myrte met haare Zaadhoofdjes. *bl.* 346

PLAAT XXXVI. Afbeelding van TWEEHUIZIGE. . *tegenover* Bladz. 399

Fig. 1. De *Clutia pulchella* van de Kaap, zynde het Wyfje of de vrugtbaare. *bl.* 400
A. Het lang gesteelde Bloempje daar van.
— 2. Het Mannetje of de onvrugtbaare van de zelfde Soort.
B. Het kort gesteelde Bloempje daar van, beiden sterk vergroot, om de Meeldraadjes te vertoonen.

PLAAT XXXVII. Afbeelding van VEELWYVIGE. . — — — 423

Fig. 1. De *Brabejum* of Kransboom, anders Kaapse Amandel. . *bl.* 424
A. De Mannelyke, B de Vrouwelyke
C. De Tweeslagtige Bloemen van dit fraaije Gewas, vergroot.
D. Een Trosje van de Vrugten. . *bl.* 427

BE-

BESCHRYVING DER PLANTEN.

DERDE AFDEELING.

De HEESTERS.

XVI. HOOFDSTUK.

De Eigenſchappen en onderſcheiding der Samenteelige Bloemen. *Naamsreden. De* Samengeſtelde *of* Vergaarde *behooren 'er toe. Verſchil der* Blommetjes, *daar de Bloem uit beſtaat.* Kenmerken *in 't algemeen.* Rangſchikking *in 't byzonder.*

Ik ben gevorderd tot de Negentiende Klasſe van het Stelzel der Sexen, die geen Boomen heeft uitgeleverd, maar in welke verſcheide Heeſters begreepen zyn. Dezelve voert den Griekſchen naam *Syngeneſia*, welken ik SAMENTEELIGE heb verduitſcht (*). De Heer LINNÆUS zelf

(*) Zie het II. DEELS I. STUK van deeze *Natuurlyke Hiſtorie*, dat is het Eerſte van de beſchryving der Planten, bl. 245.

III. Afdeel. XVI. Hoofdstuk.

zelf leidt dien naam af van de Griekſche woorden σὺν (ſamen) en γένεσις (Voortteeling), weshalve zyn Ed. oogmerk, in deezen, myns oordeels, met gezegde benaaming veel beter gevat is, dan met die van *Zwager-Planten* of andere vreemde bewoordingen, wier betekenis niet gereedelyk in 't oog loopt of zelfs oneerlykheid insluit.

De reden dier Benaaming, van den Ridder opgegeven, is, dat de Mannelyke Teeldeelen, te weeten de Meelknopjes (*Antheræ*,) van verſcheiden Meeldraadjes (*Stamina*), ſamengegroeid zyn en één Cylindriſch of Rolrond Lighaam uitmaaken, dienende dus gezamelyk tot bevrugting van een enkel Zaadje. Hier komt by, dat de Blommetjes, in deeze Klasſe, elk tot een byzonder Zaadje behoorende, door hetzelve op een zelfden Stoel (*Receptaculum*) ingeplant, en van een gemeenen Kelk omvangen zyn, waar in veele Zaaden te gelyk tot volkomenheid worden gebragt; om welke reden de Plantgewasſen van deeze Klasſe ook ***Samenteelige*** genoemd kunnen worden. Die van de laatſte Smaldeeling alleenlyk, Eenwyvige (*Monogamia*) genaamd, welke maar weinig in getal zyn en als een aanhangzel 'er bygevoegd, moet men hier van uitzonderen.

In deeze Klasſe, naamelyk, zyn die Geſlagten vervat, welken de vermaarde Tournefort, naar dat derzelver Bloemen uit een menigte van regelmaatige Blommetjes, tot een

Kop

Kop of Hoofdje vergaard; gelyk in de Distels en anderen: of uit veel onregelmaatige en als half doorgesneeden Blommetjes samengesteld waren, gelyk in de Paardebloemen: of uit een vergaaring van de eerstgemelden, door een gestraalde Krans van de laatsten omringd, gelyk in de Zonnebloemen, Asters en dergelyken, bestonden, in drie byzondere Klassen geschikt hadt. Anderen, gelyk RAY en BOERHAAVE, hebben dezelven altemaal begreepen onder den naam van *Samengestelde Bloemen.* Anderen wederom gaven 'er den tytel aan van *Samengehoopte* of *Vergaarde eenbladige Bloempjes*: komende dit op een en 't zelfde uit. Sommigen namen den Gemeenen Kelk en Stoel, die tot een Bewaar- en Zitplaats voor deeze Blommetjes strekt, daar by in aanmerking.

III. AFDEEL. XVI. HOOFDSTUK.

Hoe kenbaar, nu, die Plantgewassen aan dit laatste en hoe gemakkelyk daar door van anderen te onderscheiden zyn, heeft nogthans in de samenvoeging niet alleen, maar ook in de gesteldheid van deeze Blommetjes een wonderlyke verscheidenheid plaats, die het onderzoek van deeze Klasse tot een der keurigste, doch tevens moeielykste Onderwerpen maakt van de Natuurlyke Historie. Verscheidene hebben zig, derhalve, daar op in 't byzonder toegelegd. Na TOURNEFORT is dit stuk door den beroemden VAILLANT en PONTEDERA in 't Daglicht gesteld; maar vervolgens, na dat de Groote LINNÆUS 'er gebruik van gemaakt,

III. Afdeel. XVI. Hoofdstuk.

en de niet minder Kruidkundige Hoogleeraar A. van Royen de Rangschikking veranderd hadt, door den Geleerden Heer Berkhey, thans Lector der Natuurlyke Historie op de Hooge School te Leiden, niet alleen met een omstandige Beschryving, maar inzonderheid door naauwkeurige en zeer fraaije Afbeeldingen, van alle de zo algemeene als byzondere Eigenschappen deezer Bloemen, grootelyks opgehelderd (*).

Gedagte Hoogleeraar hadt, uit de opgegevene bepaalingen van den Ridder, de volgende Kenmerken van deeze Klasse opgemaakt.

Syngenesia. Samenteelige.

De Kelk, het *algemeene* bekleedzel van veele Blommetjes, is *eenvoudig*, *geschubd*, of *meervoudig*. Ieder Blommetje heeft een *eigen* Kelk, het Kroontje zynde van het Zaad, zittende op den top van 't Vrugtbeginzel.

De Bloem is samengesteld uit veele *Blommetjes*, die *eenbladig* zyn, met een lang zeer dun Pypje op het Vrugtbeginzel geplaatst, en deeze Blommetjes zyn: of

Trechterachtig, met een Klokswyzen Rand, die

(*) In zyn Ed. *Dissertatio Inauguralis*, getyteld *Expositio Characteristica Structuræ Florum, qui dicuntur Compositi*, per J. le Francq van Berkhey Leid. 1760. De Friesche Hoveuier Meese heeft de beschryving der Samenteelige-Bloem-Gewassen, in navolging van Linnæus, in de Hollandsche Taal voorgesteld, en daaromtrent zyne Aanmerkingen aan de Wereld medegedeeld: Leeuw. 1761, in Octavo, met Afbeeldingen.

die in vyven verdeeld is, de Slippen omgebogen uitgebreid hebbende: of III. AFDEEL. XVI. HOOFDSTUK.

Spatelachtig, met een lang, plat, uitwaards gestrekt Randstuk, aan den tip geheel, drietandig, vyftandig of geknot: of

Gebrekkelyk, wanneer zy geen Rand, geen Pypje of geen van beiden hebben.

De MEELDRAADJES, vyf in getal, zyn zeer korte, dunne, Haairtjes, in den Hals van het Blommetje ingeplant, met smalle opgeregte *Meelknopjes*, die zydelings samengegroeid zyn tot een Pypachtig, vyftandig Rolletje, zo lang als de Rand.

De STAMPER heeft een langwerpig *Vrugtbeginzel*, waar op het Blommetje met zyn Voet rust, en een Draadachtigen opgeregten *Styl*, zo lang als de Meeldraadjes, doorboorende den Rol der Meelknopjes. De *Stempel* is in tweeën gedeeld, met omgeslagen uitgebreide Slippen.

Een ZAADHUISJE ontbreekt 'er aan.

Het ZAAD is enkeld, langwerpig, dikwils vierhoekig, meestal van onderen dunner, en wel, van boven

Gekroond met een Kuifje, van veele Straalen in 't ronde geplaatst, die of *enkeld* zyn of *gestraald*, of *Takkig*; en dit Kuifje is ongesteeld of zit op een Steeltje: of met een klein *Kelkje*, dat dikwils vyftandig is en blyvende. Of

Ongekroond, en dus geheel naakt.

III. AFDEEL. XVI. HOOFDSTUK.

De gemeene STOEL der Vrugtmaaking ontvangt veele ongesteelde Blommetjes, op eene *Schyf*, die hol, plat, verhevenrond, Pieramidaal of Klootrond is, en deeze heeft de Oppervlakte

Naakt, oneffen door een weinig ingedrukte Stippen: of

Haairig, als bedekt zynde met opgeregte Haairtjes; of

Kaffig, als met Elsvormige, platte, regtopstaande Kafjes, die de Bloempjes afzonderen, bekleed.

Deeze Samenteelige Plantgewatsen, nu, zyn door den Heer A. VAN ROYEN in vier Rangen, van *Spatelbloemige*, *Kopbloemige*, *Naaktbloemige* en *Straalbloemige*, onderscheiden; hebbende zyn Wel Ed. daar in de Planten van den Leidschen Akademie-Tuin, meestal volgens de Soortlyke bepaalingen en Geslagtsverdeelingen van den Heer LINNÆUS, overgebragt en voorgesteld (*).

De eigen Rangschikking van den Ridder is, gelyk ik bevoorens aangemerkt heb, hier van aanmerkelyk verschillende. Zyn Ed. merkt aan, dat 'er van de gedagte Blommetjes *Tweeslagtige* zyn, die zo wel Meeldraadjes als een Stamper hebben: *Mannelyke*, die Meeldraadjes hebben en geen Stempel: *Vrouwelyke*, die een Stamper bezitten zonder Meeldraadjes, en *Gelubde*, die noch Man noch Vrouw zyn, als hebbende geen Meeldraadjes en geen Styl of Stem-

(*) Vid. *Flor. Leidensis Prodrom.* Leid. 1740. p. 117, 118 &c.

Stempel. Dit heeft zo wel plaats in Spatelblommetjes als in Trechterblommetjes, en hier uit ſpruiten de volgende, weezentlyk plaats hebbende, Verſcheidenheden van Samenteelige Bloemen. III. AFDEEL. XVI. HOOFD-STUK.

Met Trechterachtige Tweeſlagtige Blommetjes op de Schyf en

- Trechterachtige Tweeſlagtige in de Omtrek. 1.
- Trechterachtige Vrouwelyke in de Omtrek. 2.
- Trechterachtige Gelubde in de Omtrek. 3.
- Spatelachtige Tweeſlagtige in de Omtrek. 4.
- Spatelachtige Vrouwelyke in de Omtrek. 5.
- Spatelachtige Gelubde in de Omtrek. 6.
- Naakte Vrouwelyke in de Omtrek. 7.

Met Trechterachtige Mannelyke op de Schyf en Naakte Vrouwelyke in de Omtrek van den Stoel. 8.

Met Spatelachtige Tweeſlagtige op de Schyf, en in de Omtrek, beiden. 9.

Alle deeze Verſcheidenheden zyn door den Heer LINNÆUS betrokken tot vier Rangen, welke ik bevoorens duidelyk voorgeſteld heb (*), naamelyk tot die van

I. *Egaa-*

(*) In het II. DEELS I. STUK van deeze *Natuurlyke Hiſtorie*, bladz. 247.

III. Afdeel. XVI. Hoofdstuk.

I. *Egaale Veelwyvery.* 9, 1, 4.
II. *Overtollige Veelwyvery.* 2, 5, 7.
III. *Vrugtelooze Veelwyvery.* 3, 6.
IV. *Noodzaakelyke Veelwyvery.* 8.
En daar is bygevoegd een Rang van
V. *Afgezonderde Veelwyvery*; als mede van
VI. *Eenwyvery.*

Deeze laatste Rang, uit de Grondbeginzelen van het Stelzel der Sexen voortvloeijende, heeft 'er, zo Linnæus zelf aanmerkt, bygevoegd moeten worden, om dat het weezentlyk Kenmerk der Blommetjes van deeze Klasse bestaat in de samengroeijing der Meelknopjes tot een Rolletje met een enkeld Zaad beneden den Voet van het Blommetje. Dit laatste, evenwel, heeft geen plaats in alle zeven Soorten, welke tot deezen Rang betrokken zyn, en dus wordt die, by sommigen, van de Samenteeligen uitgemonsterd.

De Franeker Hovenier Meese, een niet onbekwaam Kruidkenner, zou, in zyne Verhandeling over de *Syngenesia*, (welke, zo hy verklaart, alleenlyk tot opheldering van het gene Linnæus daar van gezegd heeft, ingerigt was,) echter tot dit laatste overhellen. Hy oordeelt, naamelyk, dat de *Enkelde Paaring*, gelyk hy 't Woord *Monogamia* verduitscht, in sommige opzigten tegen de andere Rangen stryde, of liever, niet met dezelven overeenkome. 't Is waar, dat de Bloemen hier geenszins

zins in een Gemeene Kelk vergaard zyn, en ook niet als enkelde Blommetjes aangemerkt kunnen worden, dewyl zy in verscheide Geslagten van deezen zesden Rang geen enkelde Zaaden geeven; maar hy heeft niet opgemerkt, dat de samengroeijing der Meelknopjes het Hoofd-Kenmerk uitmaakt van deeze Klasse, en dat bygevolg alle de Planten, wier Bloemen dit op die wyze hebben, daar toe betrekkelyk zyn. De Aanmerking, dat in sommige Soorten van Violen zulks geen plaats zou hebben, is voor iemand, wien de menigvuldige Speeling der Natuur in de Uitheemsche Planten, en de moeielykheid om dezelven naar de uiterste strengheid in het haar behoorende Geslagt te plaatsen, bekend is; derhalve van de noodige toegeeflykheid in deezen bewust; van weinig belang. Uit het voorbeeld van 't Geslagt van *Laurus* alleen, tot de Negenmannigen t'huis gebragt, waar in Soorten voorkomen met vyf, zes en de gewoone Laurier met van agt tot veertien Meeldraadjes; als ook uit dat van *Æsculus*, waar in de eene Soort zeven, de andere agt Meeldraadjes heeft; en wel inzonderheid uit dat van *Valeriana*, waar in eenmannige, twee, drie en viermannige Soorten begreepen zyn; ziet men klaar, welk een moeite de Ridder aangewend heeft om de Geslagten niet te vermenigvuldigen, en hoe veel zyn Ed. gelet heeft op de uitwendige Gestalte. Zo dat de onvolkomenheid, hier in plaats hebbende, moet aangemerkt wor-

III. AFDEEL. XVI. HOOFD-STUK.

III. Afdeel. XVI. Hoofdstuk.

den als een onvermydelyk Ongemak, spruitende uit de speelzugt der Natuur.

De Klasse der Samenteeligen vereischt, in de Kruidkunde, eenige byzondere Benaamingen, gelyk 'er reeds, in dit Hoofdstuk, door my gebruikt zyn. Ik meen reden gehad te hebben, om in het verduitschen van de Latynsche of Grieksche Woorden, door Linnæus daar toe gebezigd, van die van gezegden Kruidkenner af te wyken. Ik volg den Ridder in de onderscheiding van *Flores Capitati* [Kopbloemige], *Discoidei* [Schyfbloemige] en *Radiati* [Straalbloemige]; waar van de eersten *Flosculosi* van Tournefort getyteld waren. De Schyfbloemige, wegens de platheid dus genaamd, komen met de *Naaktbloemige* van den Hoogleeraar van Royen, dat eigentlyk *ongestraalde Straalbloemen* zyn, nagenoeg overeen. De Afdeeling der *Semiflosculosi*; welke door beiden behouden wordt, is naauwlyks in een Nederduitsch Gewaad te steeken. Ik gebruik, derhalve, daar toe de benaaming van *Spatelbloemige*; om dat de Blommetjes, waar zy uit bestaan, door my Spatelblommetjes genoemd worden, in navolging van 't Woord *Ligulati*, dat geene Tongblommetjes betekenen kan, en dezelven gelyken grootendeels ook meer naar een Spatel, dan naar een Tong, die altoos smaller uitloopt, terwyl zy dikwils naar 't end verbreeden of evenbreed blyven. De *Flosculi Tubulosi*, die in de Kopbloemen de geheele Bloem,

Bloem, en in de Straalbloemen het midden of de Schyf beslaan, noem ik niet *Pypblommetjes*, (hoewel die benaaming vry algemeen gebruikelyk is,) maar *Trechterblommetjes*: want zy zyn altoos Trechterachtig en men vindt 'er die in 't geheel geen Pypje hebben; 't welk nooit, byna, aan de Spatelblommetjes ontbreekt. Dus ziet men, dat ik maar de verwarring in deezen getragt heb te vermyden. Dat ik het Bedde of de zitplaats van de Bloem [*Receptaculum*] den Stoel noem, is om dat dit Deel deezen naam voert in de Artisjokken. Voor 't overige komen de benaamingen der Vrugtmaakende deelen met de genen, die ik te vooren in dit Werk gebruikt heb, overeen.

De Plantgewasſen van deeze Klasſe hebben meest de Bladen overhoeks of overshands aan de Stengen en Takken, zelden tegen elkander over of gepaard. Onder de zevenhonderd Soorten, die daar in opgeteld waren, vondt de Heer Dr. BERKHEY maar vyftig van de laatstgemelden. Eenige weinigen, bovendien, hebben drie- of viervoudige Bladen. In de meeſten wordt de Steng van de Bladen eenigermaate Scheedachtig omvat, wanneer dezelven ongeſteeld zyn. Zeer veelen van de Spatelbloemigen hebben de Bladen door uitſnydingen Vinswyze of Lierachtig verdeeld. Men vindt 'er veele Heeſterachtigen of Heeſters onder, gelyk uit de volgende beſchryving zal blyken.

XVII. HOOFD-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

XVII. HOOFDSTUK.

Beschryving van de SAMENTEELIGE HEESTERS, Syngenesia, *volgens de zes* Rangen, *waar in dezelven voorkomen.*

EERSTE RANG.

Egaale Veelwyvery.

Dus noemt men de gesteldheid van deeze Samenteelige Bloemen, wanneer alle de Blommetjes Tweeslagtig zyn, dat is, zo wel een Styl en Vrugtbeginzel als Meeldraadjes hebben. Dit heeft plaats in de Eerste, Vierde en Negende, der gedagte Verscheidenheden of Soorten van Samenteeling, en hier toe behoort het Geslagt van

CACALIA.

De Kenmerken van hetzelve zyn: een naakte Stoel; een Haairig Zaadkuifje: een Rolronde, langwerpige Kelk, die van onderen alleenlyk eenigermaate gekelkt is.

Het bevat vyftien Soorten, waar van de zeven eersten Heesterachtig zyn, als volgt.

I. *Cacalia Papillaris.* Getepelde.

(1) Cacalia, *die een Heesterachtige Steng heeft,*

(1) *Cacalia* Caule Fruticoso, obvallato Spinis petiolaribus truncatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 933. p. 535. *Veg.* XIII. p. 611. Kleinia Caule Carnoso &c. *H. Cliff.* 395. Cacalianthemum Caudice papillari, DILL. *Elth.* 63. T. 55. f. 63.

heeft, *bewald met Steelachtige geknotte Doornen.* III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. Eerste Rang.

Deeze, onder den naam van *Kleinia* met een Vleezige Steng, die bewald is met geknotte Steeltjes, in de Kliffortsche Tuin voorgesteld, is by DILLENIUS onder dien van *Cacalianthemum* met een getepelden Stam afgebeeld. Zyn Ed. merkt aan, dat die Tepels Houtig zyn, niettegenstaande de Bladen de Sappige hoedanigheid van Huislook hebben. Zy blyven van de afvallende verdorde Bladen over. Uit Holland was deeze Soort in den Elthamschen Tuin gebragt.

(2) Cacalia, *die een Heesterachtige Steng heeft, met langwerpig Eyronde Bladen; de Bladsteelen met drie Streepen nederwaards afloopende.* II. *Cacalia Ant-Euphorbium.* Breedbladige.

Onder den naam van *Ant-Euphorbium* is dit Gewas, dat insgelyks zyne afkomst van de Kaap der Goede Hope heeft, door verscheide Autheuren afgebeeld. Het voert dien naam, als een Tegengift zynde van het *Euphorbium*; dewyl het door de zagte Lymerigheid van zyn Sap kon dienen om de scherpheid van die Gom-Harst

(2) *Cacalia* Caule Fruticoso, Fol. ovato-oblongis planis, Petiolis basi lineâ triplici deductis. Kleinia Fol. Carnosis planis &c. *H. Cliff.* 395. Ant-Euphorbium. C. B. *Pin.* 387. DOD. *Pempt.* 378. MORIS. *Hist.* III. p. 345. S. 7. T. 37. f. 10. DILL. *Elth.* 63. T. 55. f. 2, 3.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerste Rang.*

Harst te temperen. DODONÉUS acht dat men 't zelve tot de *Telephia* zou kunnen betrekken. Het komt 'er, in 't uiterlyk aanzien, eenigszins mede overeen, hebbende ronde groene Stengen, met Bladen als van Porselein bezet; doch de Bloem- en Vrugtmaaking is grootelyks verschillende; gelyk men dit by MORISON en DILLENIUS kan zien.

III. *Cacalia Cuneifolia.* Wigbladige.

(3) Cacalia, *die een Heesterachtige Steng heeft en Vleezige Wigvormige Bladen.*

De Steng van deeze is Vleezig, met ongeribde vlakke Bladen, van onderen een weinig rond. 't Gewas kwam van de Kaap, en scheen hier t'huis te hooren; doch de Vrugtmaaking was, alzo het in de Upsalsche Tuin niet gebloeid hadt, door den Ridder niet onderzogt.

IV. *Cacalia Kleinia.* Smalbladige.

(4) Cacalia, *die een Heesterachtige samengestelde Steng heeft, de Bladen Lancetvormig plat, met flaauwe merktekens der Bladsteelen aan de Steng.*

Deeze voert thans den bynaam van *Kleinia*, welken Geslagtnaam LINNÆUS verworpen heeft,

(3) *Cacalia* Caule Fruticoso, Fol. Cuneiformibus Carnosis. *Mant.* 110.

(4) *Cacalia* Caule Fruticoso composito, Foliis lanceolatis planis, Petiol. Cicatricibus obsoletis. Kleinia Fol. lanceol. &c. *H. Cliff.* 395. Cacalianth. Folio Nerii glauco. DILL. *Elth.* 61. T. 54. f. 2. Frut. Ind. Orient. Lavandulæ folio. C. B. *Pin.* 401. Nec Cacalia, nec Cacaliastrum &c. KLEIN *Monogr.* BURM. *Fl. Ind.* p. 175.

heeft, hebbende dien te vooren aan deeze Gewassen gegeven. Zy was van zyn Ed., in de beschryving der Planten van den Kliffortschen Tuin, *Kleinia met vlakke Lancetvormige Bladen en eene gladde Buikige Steng*, genoemd geweest. De vermaarde KLEIN heeft 'er een byzonder Werkje over uitgegeven, zeggende. „ Het is geen Cacalia, noch Cacaliastrum; „ maar misschien een Heesterachtige *Tithymaloides* met Oleander-Bladen." Het zou de Oostindische Heester met Lavendel-Bladen zyn van C. BAUHINUS, die daar toe den Lavendelbladigen Boom van CLUSIUS betrekt: waar van een Tak, uit Oostindie in Engeland overgebragt, door deezen Kruidkenner is afgebeeld. Het onderscheid, tusschen Lavendel- en Oleander-Bladen, is evenwel wat groot. DILLENIUS heeft het Gewas, onder den naam van *Cacalianthemum*, afgebeeld, en merkt aan, dat hetzelve, in vier of vyf Jaaren tyds, opschiet tot twee of drie Ellen hoogte en tot de dikte van een Arm. Het groeit op de Kanarische Eilanden, en misschien ook in Indie, zo LINNÆUS aanmerkt. De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS brengt deeze Soort tot de Oostindische Planten t'huis.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerste Rang.*

(5) Cacalia *met een Heesterachtige Steng en gekneepen Vleezige Bladen.*

V. *Cacalia Ficoides.* Dikbladige.

Dee-

(5) *Cacalia* Caule Fruticoso, Fol. compressis Carnosis. Klei-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerste Rang.*

Deeze is onder den naam van *Afrikaansch Boomachtig Kruiskruid*, met Bladen en Gestalte van Ficoides, door COMMELYN in Afbeelding gebragt, onder de zeldzaame Planten van den Amsterdamschen Tuin. Het maakte 'er, uit Zaad geteeld zynde, in twee Jaaren tyds een Gewas van meer dan twaalf Voeten hoog, zig aan den top in veele Steeltjes verdeelende, die vergaarde Blommetjes voortbragten in Rolronde Kelken en daar op volgden gepluisde Zaaden. Het Loof was Zeegroen en als met een blaauwachtige Daauw bedekt. Men vindt 'er drie Verscheidenheden van in de Hoven, ten opzigt van de grootte en figuur der Bladen, zo de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS aantekent.

VI. *Cacalia repens.* Kruipende.

(6) Cacalia *met een Heesterachtige Steng en platte Vleezige Bladen.*

Deeze, zo wel als de naastvoorgaande, van de Kaap afkomstig, komt in Gestalte zeer met dezelve overeen, maar de Bladen zyn holachtig plat van boven, niet op zyde, zegt LINNÆUS, en het Gewas heeft een kruipende Wortel, dat de andere niet heeft. Te Upsal hadt het niet gebloeid.

(7) Ca-

Kleinia Fol. Carnosis lanceolatis &c. *H. Cliff.* 595. Senecio Afric. Arborescens, Ficoidis Folio & facie. BRADL. *Succ.* 5. p. 11. T. 49.

(6) *Cacalia* Caule Fruticoso, Fol. depressis Carnosis *Mant.* 110.

(7) Cacalia *met een Heesterachtige Takkige Steng, de Bladen Liniaal, vlak, verspreid.* III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk. VII.

Dit is een klein Heester-Gewasje, in Brasil groeijende, volgens ARDUINUS, met Draadachtig dunne Takjes, en zeer smalle, verspreide, niet Vleezige Blaadjes. Enkelde Bloemsteeltjes draagen een vyfbladigen Kelk, die veele paarsche Blommetjes bevat. Het Zaadkuifje bestaat uit stekelige Haairtjes. *Cacalia suffruticosa.* Laag Heesterachtig.

EUPATORIUM.

Een Naakte Stoel; een gepluimd Zaadkuifje: een Kelk die langwerpig en geschubd is: de Styl der Blommetjes lang en ten halve gespleeten: maakt de Kenmerken van dit Geslagt uit.

Het bevat meer dan twintig Soorten, onder welken veelen Heesterachtig zyn. Naar het getal der Blommetjes, in de gemeene Kelk vervat, worden zy in Afdeelingen onderscheiden, als volgt.

* Met vierbloemige Kelken.

(1) Eupatorium *met Lancetvormige geaderde, flaauw* I. *Eupatorium Dalen.* Dalea.

(7) *Cacalia* Caule Suffruticoso Ramoso, Fol. Linearibus, planis, sparsis. *Mant.* 109. Cacalia Fol. Lin. integerrimis, Caulibus unifloris. ARD. *Sp.* II. p. 39. T. 19.

(1) *Eupatorium* Fol. lanceolatis venosis obsolete serratis glabris, Calyc. quadrifloris, Caule Fruticoso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 935. p. 536. *Veg.* XIII. p. 612. Dalea Fruticosa &c. BROWN. *Jam.* 314. T. 34. f. 1.

III. AFDEEL. HOOFD-XVII. STUK. *Eerste Rang.*

flaauw getande gladde Bladen, de Kelken vierbloemig, de Steng Heesterachtig.

Door den Engelschen Heer, Doktor BROWNE, is dit Gewas op Jamaika ontdekt, dat hy genoemd heeft *Dalea*, die Heesterachtig is, met langwerpige, smalle, eenigermaate getande, wederzyds verlangde Bladen tegenover elkander, en Bloemtrossen aan 't end der Takken. Hy heeft 'er de Afbeelding van gegeven.

II. *Eupatorium Hyssopifolium.* Smalbladig.

(2) Eupatorium *met smal Lancetvormige, drieribbige, byna effenrandige Bladen.*

Deeze, door DILLENIUS onder den naam van *Virginische* met smalle Bladen en witte Bloemen, afgebeeld, schynt die te zyn van PLUKENET, welke ruig is en de Bladen naar 't Loof van Hysop gelykende heeft. Die van den Heer CLAYTON met witte Bloemen, op de toppen der Takken digt samengehoopt, en veele lange, smalle, stekelige Bladen, schynt 'er naar te gelyken. Het groeit een Elle hoog.

III. *Eupatorium scandens.* Klimmend.

(3) Eupatorium *met een windende Steng, en Hartvormige getande, spitse Bladen.*

Dit

(2) *Eupatorium* Fol. lanceolato-linearibus trinerviis subintegerrimis. Eup. Virg. Fol. angusto, Flor. albis. DILL. *Elth.* 141. T. 115. f. 140. Eup. Virg. Flore albo, Hyssopi Fol. æmulum. MOR. *Hist.* III. p. 98. Eup. hirs. Hyssopi Fol. æmula, &c. PLUK. *Alm.* 141. T. 88. f. 2. RAJ. *Suppl.* 189.

(3) *Eupatorium* Caule volubili, Foliis cordatis, dentatis, acutis. *H. Cliff.* 396. *H. Ups.* 253. R. *Lugdb.* 156. GRON. *Virg.* 120. COLD. *Noveb.* 182. Conyza scandens &c. PLUM. *Is.*

Dit is mede een Virginifche, als een nieuw Soort van *Clematis*, met Komkommer-Bladen, by PLUKENET geboekftaafd. Men betrekt 'er toe, de *Klimmende Conyza*, met hoekige Bladen van Nagtfchade, by PLUMIER. 't Is een Watergewas, dat welriekende witte Bloemen heeft, de Bladen lang gefteeld, zo de Heer CLAYTON aantekent. III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Eerfte Rang.*

Hier toe behoort, zo thans aangemerkt wordt, dat Oostindifche Gewas van Java, waar van de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS de Afbeelding heeft gegeven, onder den naam van *Hartvormig Eupatorium*, wegens de geftalte der Bladen, die ook lang gefteeld zyn en de Ranken zeer glad, draagende Pluimen van Bloemen (*).

(4) Eupatorium *met een windende Steng, de Bladen Eyrond effenrandig.* IV. *Eupatorium Houstonis.* Hartbladig.

Tot deeze Soort wordt het *Eupatorium met fpits Hartvormige Bladen*, van den Heer MILLER, t'huis gebragt; zo dat de gedagte Oostindifche, welke de Bladen van zodanige figuur en niet getand heeft, hier nader fchynt t'huis

Ic. 99. Clematitis novum Genus, Cucumeris folio, Virg. PLUK. *Alm.* 109. T. 163. f. 3.

(4) *Eupatorium* Caule volubili, Fol. ovatis integerrimis. *H. Cliff.* 396. Eupat. Fol. cordatis acuminatis &c. MILL. *Dict.* 16. Conyza Americana fcandens &c. AMM. *Herb.* 451.

(*) Eupatorium Cordatum. BURM. *Fl. Ind.* p. 176. T. 58. f. 2.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerste Rang.*

t'huis te hooren. Het is een klimmend Gewas, met Aairen van Bloemen, daar alle de vier Blommetjes buiten den Kelk uitsteeken. De Groeiplaats wordt gesteld te Vera Cruz in de Westindiën.

* * Met vyfbloemige Kelken.

V. *Eupatorium Zeilanicum.* Ceylonsch.

(5) Eupatorium *met Piekswys' Eyronde, gesteelde, getande Bladen.*

De Bladen van dit Gewas, 't welk Houtige Stengen heeft, zyn van boven zwartachtig, van onderen met een witte Wolligheid overtoogen, zo de Hoogleeraar J. BURMANNUS, in zyn Ed. beschryving der Ceylonsche Planten, aantekent. Uit de Afbeelding blykt, dat hetzelve de Bladen aanmerkelyk ge-oord heeft, wordende *Pupula* genoemd van de Ceyloneezen, om dat het op woeste Steenachtige plaatsen groeit.

VI. *Eupatorium sessilifolium.* Ongesteeld.

(6) Eupatorium *met ongesteelde Lancetvormige Bladen, die de Steng omvatten.*

Een

(5) *Eupatorium* Fol. ovato-hastatis, petiolatis, dentatis, *Fl. Zeyl.* 306. Eupat. Zeyl. &c. MOR. *Hist.* III. p. 99. Cacalia Foliis Auriculatis serratis &c. BURM. *Zeyl.* 52. T. 21. Jacobæa Senecionis Flore, Zeylanica, odorata. RAJ. *Suppl.* 188. BURM. *Fl. Ind.* 176.

(6) *Eupatorium* Fol. sessilibns amplexi-caulibus distinctis lanceolatis. *It. Ups.* 254. GRON. *Virg.* 118. Eupatorium Virginianum Flore albo &c. MOR. *Hist.* III. p. 98. RAJ. *Suppl.* 188.

Een Virginische, met witte Bloemen, en Bladen als van Kruisemunt, doch smaller, ongesteeld en zeer fyn getand, maakt deeze Soort uit. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(7) Eupatorium *met Lancetvormige getande Bladen, de Kelkblaadjes Lancetvormig, aan de punt Vliezig en gekleurd.* VII. *Eupatorium album.* Wit.

Deeze, in Pensylvanie groeijende, heeft een regtopstaande gestreepte Steng; de Bladen gepaard, byna ongesteeld, breed Lancetvormig. Aan 't end komt een Bloemtuil, die geheel wit is: want de Kelken zyn geschubd met Blaadjes, wier toppen Vliezig zyn en wit. Hier van heeft deeze Soort den bynaam.

(8) Eupatorium *met Eyronde, gesteelde, Zaagswys' getande Bladen.* VIII. *Eupatorium Chinense.* Chineesche.

Deeze, in China door den Heer OSBECK waargenomen, heeft de Steng rond gearmd, bykans naakt; de Bladen gepaard, spits Eyrond, grof getand, gesteeld, glad, van onderen bleeker. Aan 't end komen de Bloemtuilen voort.

(9) Eupatorium *met ongesteelde, afgezonderde, rondachtig Hartvormige Bladen.* IX. *Rotundifolium.* Rondbladig.

De

(7) *Eupatorium* Fol. Lanceol. serratis, Calycinis Foliolis lanceolatis, apice scariosis Coloratis. *Veg.* XIII. apice membranaceis Coloratis. *Mant.* 111.

(8) *Eupatorium* Fol. petiolatis, ovatis, serratis. *Sp. Plant.* 1172.

(9) *Eupatorium* Fol. sessilibus distinctis, subrotundo-cordatis

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

De rondheid der Bladen onderscheidt deeze, die naar de Valeriana eenigermaate gelykt, en Cacalia met rondachtige ongesteelde Bladen by MORISON is getyteld. Zy heeft haar Groeiplaats in Virginie en Kanada.

X. *Altissimum.* Allergrootst.

(10) Eupatorium *met geribde Laucetvormige Bladen, de onderften uitwaards eenigermaate getand, de Steng Heesterachtig.*

Het *Virginische Eupatorium* met zeer lange en smalle Bladen, van MORISON, is niet naauwkeurig beschreeven. Men heeft deeze Soort te Upsal uit Pensylvanie bekomen. De Stengen zyn eenigermaate Houtig, en komen uit een blyvende Wortel voort, maar vergaan Jaarlyks. 't Gewas groeit Mans langte hoog. De Bloemtuil is wit, met de Meelknopjes alleen paarschachtig bruin.

De overigen Soorten, waar onder het *Eupatorium Cannabinum* of Boelkens-Kruid, zullen onder de Kruiden beschreeven worden.

PTERONIA. Vederkruid.

De Stoel is, in dit Geslagt, bezet met Borstel-

datis. Eupatoria Valerianoides Virginiensis &c. PLUK. *Alm.* 141. T. 88. f. 4. RAJ. *Suppl.* 189. Cacalia Fol. rotundioribus &c. MOR. *Hist.* III. p. 94.

(10) *Eupatorium* Fol. Lanceolatis nervosis, inferioribus extimo subserratis Caule Suffruticoso. *H. Ups.* 253. GRON. *Virg.* 118. Eupat. Virgin. longissimis & angustissimis Foliis. MORIS. *Hist.* III. p. 97. RAJ. *Suppl.* 187.

ſteltjes, die in veelen verdeeld zyn: het Zaad-kuifje eenigermaate gepluimd: de Kelk Schub-achtig bekleed. III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk.

Het bevat twee Soorten, beiden van de Kaap afkomſtig, naamelyk.

(1) Pteronia *met verſtrooide Bladen, die aan den rand gehaaird zyn.* I. *Pteronia Camphorata.* Welriekende.

Die gehaairdheid der Bladen, welke daardoor als Vederachtig zyn in deeze Soort, zal waarſchynlyk aanleiding gegeven hebben tot den Geſlagtnaam. 't Gewas is *Vederdraager*, met Bladen van Camphorata, door VAILLANT getyteld. Men betrekt 'er toe, de *Kruiderige*, *Heeſterachtige*, *Moorſche Conyza* van PLUKENET, hebbende een groote Goudgeele Bloem, uit Pyp-Blommetjes ſamengeſteld. Het is een Heeſter, met een Steng van drie Voeten hoog; de Bladen zeer ſmal, vlak, uitgebreid en op zyde gehaaird hebbende, de Bloemen aan 't end, eenzaam, geel, grooter dan die van de Santolina, zegt de Ridder.

(2) Pteronia *met gepaarde Bladen, de Takken gegaffeld en wyd gemikt.* II. *Pteronia oppoſitifolia.* Paarbladige.

Dit

(1) *Pteronia* Fol. ſparſis baſi ciliatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 937. p. 538. *Veg.* XIII. p. 614. *Am. Acad.* VI. Afr. 48. Pterophoros Camphorata, foliis ad margines piloſis. VAILL. *Act.* 375. Conyza Aromatica Frutesc. Maurit. PLUK. *Mant.* 56. T. 345. f. 56. 2.

(2) *Pteronia* Fol. oppoſitis, Ramis dichotomis divaricatis.

III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Eerste Rang.*

Dit is een Kaapsch Heestertje van een Handpalm hoog, met kleine, Lancetvormige eenigermaate Wollige Blaadjes, de Bloemen aan 't end, ongesteeld en geel hebbende; de Blommetjes diep verdeeld, twee langachtige Stempels; de Zaaden ruig, het Zaadkuifje Borstelig, den Stoel Kaffig; volgens den Hoogleeraar D. VAN ROYEN.

Tot dit Geslagt betrekt de Heer BERGIUS, onder den naam van *Pteronia rigida*, een Kaapsch Heestertje, dat zeer Takkig is, van een Voet of hooger. Deszelfs Steng en Takken zyn vierkantig, de Takjes rond, allen styf en bezet met Wigachtig smalle Blaadjes, Wollig en ongesteeld, een halven Nagel lang: de Bloemen aan 't end, eenzaam, hebben een Tolronden Kelk, van smalle, stompe, Kafachtige Schubben, naar beneden allengs korter, de allerlaagsten Eyrond. De Blommetjes zyn Trechterachtig, geel van Kleur, met een Rolrond, Buisachtig, Meelknopje, den Mond in vyven gesneeden hebbende. De Zaadjes zyn gekroond met een zeer fyn gepluimd Zaadkuifje. De Stoel is bezet met styve, spitse, Schubbetjes, in plaats van Kafjes; dat weinig verschilt: doch de beschryving is wat duister, en mooglyk heeft daarom LINNÆUS deeze Soort niet erkend.

STE-

Cyanus Centauroides frutescens Lavandulæ folio. BREYN *Prodr.* III. p. 28. T. 17. f. 3. *Cent.* Fasc. p. 21.

STEHELINA. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerste Rang.*

Dit Geslagt naar den Heer STEHELIN van Bazel, van wien men eenige Kruidkundige Waarneemingen heeft, waarschynlyk getyteld, heeft zeer duidelyke Kenmerken. De Stoel is bezet met zeer korte Kafjes: het Zaadkuifje Takkig gepluimd: de Meelknopjes gestaart. Zes Soorten zyn 'er in begreepen, als volgt.

(1) Stehelina *met Draadachtige Wollige Bladen, de Kelk-Schubben aan de Punt Vliezig en omgeboogen.* I. *Stehelina Gnaphalodes.* Wollige.

De Ethiopische Jacéa van PLUKENET, hier aangehaald, heeft de Doorntjes en Schubbetjes der Hoofdjes Goudglanzig. BERGIUS, dit Gewas, van de Kaap afkomstig, beschryvende, zegt dat de Bladen twee Duim of langer zyn, Draadachtig dun, met een Sleufje overlangs en witachtig Wollig, gelyk ook de Bloemen aan 't end der Takjes, die als binnen den Kelk verholen zyn, welke uit smalle Schubben bestaat. De deelen der Vrugtmaaking kwamen overeen met die van dit Geslagt, in 't algemeen.

(2) Ste-

(1) *Stehelina* Fol. Filiformibus tomentosis, Squamis Calycinis apice membranaceis reflexis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 938. p. 538. *Veg.* XIII. p. 614. BERG. *Cap.* 232. Gnaphalium Fol. linearibus &c. R, *Lugdb.* 151. Jacea Ethiopica, Stoechados Citrinæ majoribus & tomentosis foliis &c. PLUK. *Alm.* 193. T. 302. f. 3.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(2) Stehelina *met smalle getande Blaadjes, de Kelkschubben Lancetvormig; het Zaadkuifje eens zo lang als de Kelk.*

II. *Stehelina dubia.* Twyfelachtige.

Dit Gewas, dat in de Zuidelyke deelen van Europa, Spanje, Languedok en Provence, groeit, is onder verscheide naamen voorgesteld geweest, naar 't gene hier onder blykt. Het komt ook voor als een middelslag tusschen de Serratula, Gnaphalium en Stehelina, zo LINNÆUS aanmerkt, geevende 'er derhalve den bynaam van Twyfelachtige, aan. TOURNEFORT noemt het Jacéa die een Hoofdje heeft, met Rosmaryn-Bladen. Men vindt de Afbeelding by LOBEL (*), waar uit blykt, dat de Hoofdjes, wegens de langte der Zaadkuifjes, langwerpig zyn. Het groeit Heesterachtig op dorre plaatsen, hebbende de Takjes en Bladen Wollig en de Kelkschubben paarschachtig, zo GOUAN aantekent. Volgens MAGNOL is 't een zeer fraay Plantje, bloeijende in de Maand September.

(3) Ste-

(2) *Stehelina* Fol. linearibus denticulatis, Squamis Calycinis lanceolasis, Pappo Calycibus duplo longiore. ALLION. *Nic.* 73. GOUAN *Monsp.* 430. Gnaphalium Caule Fruticoso &c. R. *Lugd.* 151. Stœchas odorata purpurea. LOB. illustr. MAGN. *Monsp.* 247, 297. Stœchadi citrinæ affinis. J. B. *Hist.* III. p. 156. Elychrysum sylvestre Flore oblongo. C. B. *Pin* 265. Chamæ-Chrysocome &c. BARR. *Icon.* 406. Jacea capitata Rosmarini Folio. TOURNF. *Inst.* 444.

(*) Stœchas citrina altera inodora. LOB. *Icon.* 486. Vid. GOUAN. l. c.

(3) Stehelina *met ovaale Bladen.*

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

Op Kandia, op de Hierische Eilanden en in Provence, groeit deeze, die een Boomachtige Heester is, met rondachtige Zilverkleurige Bladen en Bloemen heeft als de Koornbloemen. TOURNEFORT noemtze *Boomachtige Jacéa*, met Bladen als van den Styrax-Boom. De Kelk bestaat uit stompe Schubben: het Zaadkuifje is Takkig gepluimd, de Meelknopjes zyn van onderen getand: geen gelubde Blommetjes komen 'er in voor.

III. *Stehelina Arborescens.* Boomachtige.

(4) Stehelina *met stomp Lancetvormige Bladen.*

IV. *Stehelina Fruticosa.* Heesterachtige.

Deeze groeit op Kandia en in de Levant, volgens Dr. GERARD. De Bladen zyn by die van Weegbree door TOURNEFORT vergeleeken, en by de Olyfbladen door VAILLANT. 't Gewas is Heesterachtig en heeft Bloem-

(3) *Stehelina* Fol. ovalibus. SCHREB. *Dec.* I. T. 1. Centaurea Calycibus squamosis, Fol. ovatis subtus tomentosis, GER. *Prodr.* 187. Raponticoides Frutescens Styracis folio. VAILL. *Act.* 179. Jacéa arbor Styracis folio. TOURNF. *Inst.* 445. Cyanus Arborescens altera Folio Styracis. ALP. *Exot.* 33. T. 32. Frutex rotundo Argenteo folio, Cyani flore. C. B. *Pin.* 452.

(4) *Stehelina* Fol. Lanceolatis obtusis. Centaurea Fruticosa. *Sp. Plant.* 1286. Cyanus repens angustifolius. C. B. *Pin.* 274. Cyanus repens. LOB. *Ic.* 548. Jacea Frutescens Plantag. Folio, Flore albo. TOURNF. *Cor.* 32. Rhaponticoides frutescens Oleæ folio, VAILL. *Act.* 179.

III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. Bloemhoofdjes gelyk de voorgaande Soort, wordende Kruipende Smalbladige Koornbloem getyteld van C. BAUHINUS.

V. *Stehelina Chamæpeuce.* Pynbladige.

(5) Stehelina *met smalle, zeer lange, digt geplaatste, omgeslagen Bladen.*

Onder de Serratulaas is deeze geteld geweest, die den bynaam van *Chamæpeuce*, dat is Laage Pynboom, voert, wegens de Naaldachtige figuur der Bladen. Zy groeit ook op Kandia, en is een Heestertje, dat uit den Wortel veele Stengetjes voortbrengt, die digt bekleed zyn met Bladen van gezegde figuur, witachtig, zo ALPINUS aantekent. Op 't end der Stengen komen, gelyk in zyne Afbeelding, de Bloemhoofdjes voort.

VI. *Imbricata.* Schubbladige.

(6) Stehelina *met Elsvormige, opgeregte, Wollige Bladen.*

De bynaam van deeze Soort, die aan de Kaap haare Groeiplaats heeft, is ontleend van den Heer BERGIUS, door wien dezelve omstan-

(5) *Stehelina* Fol. linearibus confertis longissimis revolutis. Serratula Chamæpeuce. *Sp. Plant.* 1147. Centaurea Calycibus inermibus &c. *H. Cliff.* 421. R. *Lugdb.* 138. Jacea fruticans Pini folio. C. B. *Pin.* 271. PLUK. *Alm.* 190. T. 94. f. 3. Chamæpeuce. ALP. *Exot.* 77. T. 76. Stœbe capitata, Chamæpeuce. ALP. *Exot.* 77. T. 75. Stœbe Cretica fruticans, Pineæ angustis Foliis. MOR. *Hist.* III. p. 133. S. 7. T. 26. f. 8.

(6) *Stehelina* Fol. subulatis erectis tomentosis. *Mant.* 281. Stehelina Calycibus turbinatis, Fol. acuminatis ovatis imbricatis. BERG. *Cap.* 233.

ſtandig beſchreeven wordt. De Steng is Heeſterachtig, rond, Wollig, bezet met Kroontjes van Takken, die ook Kroontjeswys' bekleed zyn met Draadachtig dunne gebladerde Takjes, hebbende zeer kleine, Eyrond geſpitſte, gladachtige, van onderen wit-Wollige, verſpreide, Schubswys' opleggende Blaadjes. Twee Bloemen, de eene ongeſteeld, de andere met een kort Steeltje, komen aan 't end der Takjes voort. De gemeene Kelk is uit ſmalle Schubben ſamengeſteld, die ſpits en glad zyn, aan de kanten met een witte Wolligheid gehaaird en aan 't end een Kaffig Schubbetje hebbende, dat blaauwachtig gekleurd is, als een Straal zig vertoonende. De Bloem is korter dan de Kelk-Schubben. De Blommetjes zyn als gewoonlyk. Het Zaadkuifje is zeer fyn gepluimd, blaauwachtig: de Styl Draadvormig met twee lange Stempels: de Stoel naakt, met verheven Stippen.

CHRYSOCOMA. Pronkbloem.

De Plantgewasſen van dit Geſlagt hebben een naakten Stoel; het Zaadkuifje eenvoudig; den Kelk half Klootrond, geſchubd; den Styl naauwlyks langer dan de Blommetjes.

Het heeft zyn naam van de fierlykheid der Bloemhoofdjes, die veelal Goudkleurig of hoog groen zyn, en bevat elf Soorten, waar van de zeven eerſten Heeſterachtig zyn, als volgt.

(1) Pronk-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(1) Pronkbloem *die Heesterachtig is met gepaarde Stomp ovaale Bladen, de Bloemen gebondeld en gesteeld.*

I. *Chrysocoma oppositifolia.* Paarbladige.

De Heer BERGIUS betrekt dit Gewas tot het Geslagt van *Eupatorium*, met den bynaam van *divaricatum*, om dat de Takjes wyd gemikt zyn. Het heeft de Steng Heesterachtig, byna rond, rimpelig, regtopstaande, en de Bloemen aan Tuiltjes. LINNÆUS merkt aan, dat het zeer naby komt aan de tweede Soort van Pteronia, verschillende daar van byna alleen, doordien het den Stoel naakt heeft. De groeiplaats is ook aan de Kaap der Goede Hope. De Bloemen zyn geel; de Kelken Rolrond stomp.

II. *Chrysocoma Comaurea.* Goudbloemige.

(2) Pronkbloem, *die Heesterachtig is, met Liniaale, regte, gladde Bladen, die aan de Rug afloopen* (*).

Dee-

(1) *Chrysocoma* Fruticosa, Fol. oppositis obovatis, Floribus fasciculatis pedunculatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 939. p. 539. *Veg*, XIII. p. 615. *Am. Acad.* VI. Afr. 49. Eupatorium divaricatum. BERG *Cap.* 129. Cyanus arborescens minor, Fol. Majoranæ. BREYN. *Prodr.* 2. p. 40. *Ic.* T. 17. f. 2.

(2) *Chrysocoma* Fruticosa Fol. linearibus rectis glabris, Dorso decurrentibus. *H. Cliff.* 397. *Ups.* 252. R. *Lugdb.* 146. Conyza Ethiopica Flore bullato Aureo. PLUK. *Alm.* 400. T. 327. f. 2. Elichrysum Afr. multifl. tenuifol. frutescens. VOLCK. *Nor.* p. T. 148.

(*) Dat is langs de Takken heen zig uitstrekken met den verlangden Grondsteun, of dus, zonder de Takken te omvatten, als aan dezelven kleeven, 't welk *Folia decurrentia* betekent. Zie *Phil. Bot.* Tab. III. f. 95.

Deeze beantwoordt, door haare Goudgeele Bloemen, aan den Geslagtnaam. Behalve PLUKENET, die dezelve *Ethiopische Conysa* tytelt, geeft 'er VOLCKAMER de Afbeelding van, onder den naam van *Afrikaansch Elichrysum*, dat veelbloemig, smalbladig en Heesterachtig is, zeggende, dat hetzelve Houtige Stengen uitgeeft, van een Voet tot twee Voeten en hooger zig verheffende, met een menigte van smalle, styve, blygroene Blaadjes omringd. Op de enden der Takjes zitten eenzaame Bloemen, die naakt zyn, uit een geschubden groenen Kelk voortkomende en besprengd met een groote veelheid van geel Stuifmeel. 't Gewas zegt hy, blyft altyd groen, en groeit van zelf aan de Kaap der Goede Hope. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerste Rang.*

(3) Pronkbloem, *die laag Heesterachtig is, met smalle gladde Bladen, de Takken wyd gemikt.* III. *Chrysocoma patula*, Spreibladige.

De Heer BERGIUS beschryft deeze, ook een Kaapsch Gewas, dat de Steng Heesterachtig en samengesteld heeft, met zeer wyd gemikte effene Takken, welke drie- of viervoudig zyn, de Bladen smal, stomp, glad en uitgespreid, de Bloemen aan 't end, eenzaam, naauwlyks gesteeld. Weinig verschilt deeze, voor 't overige, van de voorgaande Soort.

(4) Pronk-

(3) *Chrysocoma* Suffruticosa, Fol. linearibus glabris, Ramis divaricatis. *Mant.* 280. BERG. *Cap.* 234.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

IV. *Chrysocoma cernua.* Knikbloemige.

(4) Pronkbloem *die laag Heesterachtig is, met smalle omgekromde, eenigermaate ruuwe Bladen, de Bloemen geslooten knikkende.*

Deeze, door den vermaarden COMMELYN in Afbeelding gebragt, groeide in de Amstersamsche Tuin met Houtige Stengetjes van een Voet hoog, bezet met smalle Blaadjes als van Vlaschkruid, en droeg geele Bloemen, gelyk de meeste overigen, enkeld op 't end der Takjes. Hy maakt van het knikken der Bloemen, voor de ontluiking, geen gewag.

V. *Chrysocoma ciliata.* Heybladige.

(5) Pronkbloem *die laag Heesterachtig is, met smalle regte, gehaairde Bladen en ruigachtige Takken.*

Anderhalf Voet hoog groeide deeze, die *Afrikaansche Heybladige* genoemd is van COMMELYN, de Blaadjes byna rond en Kranswyze om de Takjes hebbende, de Bloemen Kroontjeswyze geplaatst. Het Loof hadt een geurigen Reuk en Speceryachtigen Smaak.

(6) Pronk-

(4) *Chrysocoma* Suffrutic. Fol. linearibus recurvis subscabris, Floribus nubilibus cernuis. *H. Cliff.* 379. R. *Lugdb.* 146. Coma Aurea Africana fruticans, Fol. Linariæ angustis, major. COMM. *Hort.* II. p. 89. T. 45.

(5) *Chrysocoma* Suffrut. Fol. linearibus rectis ciliatis Ramis pubescentibus. Coma Aurea Afr. fruticans Ericæ folio. COMM. *Hort.* II. p. 95. T. 48.

(6) Pronkbloem *die laag Heesterachtig is, met de Takken en Blaadjes Wollig.* III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. VI. *Chrysocoma Tomentosa.* Wollige.

Deeze heeft de Takjes Wollig, witachtig; de Blaadjes smal en regt, van onderen insgelyks Wollig, de Bloemen gelyk in de andere Soorten.

(7) Pronkbloem *die laag Heesterachtig is, de Bladen Lancetvormig Eyrond, omgekromd, Zaagswyze getand, de Bloemsteeltjes ruigachtig hebbende.* VII. *Scabra.* Ruuwe.

In de beschryving van den Cliffortschen Tuin, is deeze *Baccharis* genoemd geweest, en by DILLENIUS onder den naam van *Afrikaansche Conyza*, die fynbladig is en Heesterachtig, met een Goudgeele Bloem, afgebeeld. Het is een laag Heestertje, gelyk alle de voorgaanden van de Kaap afkomstig.

TARCHONANTHUS. Dragonbloem.

De Stoel is Vezelig, het Zaadkuifje gepluimd (*), de Kelk eenbladig, ten halve in ze-

(6) *Chrysocoma* Suffruticosa, Fol. Ramisque tomentosis. D. ROYEN.

(7) *Chrysocoma* Suffruticosa, Fol. Lanceolato-ovatis recurvis, denticulato-serratis, Pedunculis pubescentibus. Baccharis Fol. ovato-lanceolatis serratis, Caule suffruticoso. *Hort. Cliff.* 404. Conyza Afr. tenuifolia subfruteseens Flore Aureo. DILL. *Elth.* 104. T. 88. f. 103.

(*) Dus vind ik de Kenmerken, niet alleen in *Ed. Syst. Nat.* XII, maar ook in *Ed. Veg.* XIII., by de beschryving voor-

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK.

zevenen gedeeld en Tolrond, in dit Geslagt, 't welk maar ééne Soort, van de Kaap afkomstig, bevat.

I. *Tarchonanthus Camphoratus* Sterk ruikende.

De eenigste Soort van dit Geslagt is door den vermaarden VAILLANT geplaatst onder de *Tarchonanthos*, welken naam hy afleidt van het Kruid dat men Dragon noemt, naar welks Bloempluim en Bloempjes die van dit Kaapse Gewas eenigermaate gelyken zouden. HERMANNUS achtte hetzelve naby te komen aan het *Elichryſum* of aan de *Chryſocoma*. Het groeit, zegt hy, van zelf op Steenachtige woeste plaatsen aan de Kaap, en, van daar in den Leidsen Akademie-Tuin overgebragt zynde, hadt het zyne Stengen of Ryzen wel tot de hoogte van zes of zeven Voeten opgeschooten, zynde Houtig, Takkig met een wit Wolligen Bast bekleed, en Bladen hebbende, welke eenigermaate naar die van Salie geleeken. Deeze wa-

voorgesteld; doch in de Lyst of Optelling voor aan de Klasse staat in beiden; *de Stoel is Haairig; het Zaadkuifje Haairig, omkleedende*; en in *Gen. Ed* VI. *het Zaadkuifje kroont het Zaad niet, maar bekleedt hetzelve*. Van waar komen deeze tegenstrydigheden?

(1) Tarchonanthus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 940. p. 539. *Veg.* XIII. p. 616. BERG. *Cap.* 236. *H. Cliff.* 398. R. *Lugdbat.* 152. Elichryso affinis Arborescens Afr. &c. HERM. *Lugdb.* 230. *Ic.* p. 229. PLUK. *Alm.* 134. T. 174. f. 1. WEINM. II. T. 476. f. D. Tarchonanthos. VAILL. *Act* 1719. Elichrysum Arb. Afr. BOERH. *Lugdb.* I. p. 121. Conyza Afr. Frutescens, fol. Salviæ, odore Camphoræ. TOURNF. *Inst.* 455. Pseudohelichrysum. MORIS. *Hist.* III. p. 90. FABR. *Hemst.* 429. KNIPH. *Orig.* Cent. II.

waren dik en ſtyf, van boven groen, van onderen wit, met veele ſchuine Adertjes, van eenen ſcherpen Kruiderigen Smaak, en van een ongemeen ſterke Reuk, als tusſchen de Salie en Rosmaryn. Aan 't end der Stengen gaf het veele Takjes uit, met kleine Wollige Bloempjes, die paarſch-violette Baardjes hadden rondom een bleek Schyfje, dat bezet werdt met zeer dunne Kuifdraagende Zaadjes. De kragten kwamen met die van Rosmaryn overeen.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerſte Rang.*

De Hoogleeraar FABRICIUS dit Gewas waarneemende in de Helmſtadſe Akademie-Tuin, waar het een reeds oud Boompje was, dat alle Winters, doch zonder Zaad te draagen, bloeide, getuigt, dat alle Blommetjes tweeſlagtig zyn. De gemeene Kelk was flaauw geel, enkeld vyfbladig, uitgebreid, met rondachtige, vlakke, gelyke Blaadjes: de Blommetjes, van de gewoone Geſtalte, waren eerst wit, vervolgens bruin, gelyk de Meelknopjes, die een witten gehoornden Styl, veel langer zynde, doorlieten. De Stoel hadt een ruige Haairigheid, zo lang als de Blommetjes. 't Getal der Blommetjes is door den Heer BERGIUS zestien, of daaromtrent, bevonden, en de Stempel ſpits, eenigermaate Haakig zynde.

ATHANASIA. Duurbloem.

Deeze Griekſche naam betekent het zelfde als de Franſche naam *Immortelle*, die op ſommige Soorten van dergelyke Bloemen, wegens der-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerste Rang.*

oerzelver Onverganklykheid, is toegepast, waarom menze, in 't Nederduitsch, somtyds *Zevenjaars-Bloemen* tytelt, en ik geef 'er deswegen den naam van *Duurbloem* aan.

In de Plantgewassen van dit Geslagt is de Stoel met Kafjes bezet; het Zaadkuifje Kaffig en zeer kort; de Kelk Schubswyze gekleed.

Het bevat elf Soorten, die meest Heesterachtig en van de Kaap afkomstig zyn, als volgt.

I. *Athanasia squarrosa.* Rappige.

(1) Duurbloem *met eenbloemige zydelingse Bloemsteeltjes, de Bladen Eyrond en omgekromd.*

Deeze Soort is, volgens den Hoogleeraar BURMANNUS, een Heestertje, met veele Takjes en Bladen van de gezegde figuur, ongesteeld, overhoeks, gespitst, glad. Uit de Oxels komen eenbloemige Steeltjes voort, langer dan de Bladen. De Kelken zyn langwerpig, geschubd en effen, met de binnenste Schubben smal, Vliezig, uitgebreid. De Blommetjes zyn door smalle Kafjes, van langte als dezelven, onderscheiden en de Zaaden met een zeer kort Kuifje gekroond.

(2) Duur-

(1) *Athanasia* Pedunculis unifloris lateralibus, Foliis ovatis recurvatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 943. p. 540. *Veg.* XIII. p. 616. *Am. Acad.* VI. Aft. 52. Santolina squarrosa. *Am. Acad.* IV. p. 329.

(2) Duurbloem *met eenzaame end-Bloemen en Liniaale Bladen.* III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(3) Duurbloem *met byna ongesteelde end-Bloemen, de Bladen Lancetvormig ruig.*

II. *Athanasia crenata.* Gekartelde.

III. *Capitata.* Koppige.

Tot deeze Soort is niet alleen de *Koppige*, maar ook de *Gestippelde*, van BERGIUS, t'huis gebragt. Deeze Heer, evenwel, merkt aan, dat in de eerste de Bloemen eenzaam of enkeld aan 't end der Takjes voorkomen, gelyk de vermaarde BREYN die afgebeeld hadt, en in de laatste doorgaans vier by elkander, die eenigermaate gesteeld zyn; gelyk in de Afbeelding van PETIVER. Dit schynt een aanmerkelyk verschil aan te duiden. Bovendien was de Stoel, in de eerste, bezet met smal Lancetvormige Kafjes, aan den rand zeer fyn gehaaird, en in de andere byna naakt, komende alleenlyk eenige smalle gehaairde Kafjes tusschen de buitenste Blommetjes voor. In deeze waren de Blaadjes besprengd met doorschynende

(2) *Athanasia* Flor. solitariis terminalibus, Fol. linearibus, Santolina Fol. linearibus, Flore solitario terminali. *H. Cliff.* 398. Stehelina Fol. subtrigonis, squamis Calycinis crenatis. *Sp. Plant.* I. p. 840.

(3) *Athanasia* Flor. terminalibus subsessilibus, Fol lanceolatis hirsutis. *Am. Acad.* VI. Afr. 50. Chrysanthemum Conyzoides Ethiopicum Capitulo aphyllo, Fol. Majoranæ. BREYN. *Cent.* T. 78. MOR. *Hist.* III. S. 6. p. 21. T. 3. f. 48. Athanasia Capitata. BERG. *Cap.* p. 237. Ath. punctata. Ibid. p. 238. Tanacetum Capense Buxi folio. PET. Gazoph. p. 442. T. 81. f. 6.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. de Stippen, in de eerste wederzyds ruig Wollig, langwerpig ovaal, de bovensten Lancetvormig. 't Is een glad Gewas met rondachtige Bladen en drie of vier end-Bloemen, wordt thans door den Heer MURRAY gezegd.

IV. *Athanasia Maritima.* Wollige.

(4) Duurbloem, *met tweebloemige Steeltjes, de Bladen Lancetvormig, gekarteld, stomp en Wollig.*

Deeze in de Zuidelyke deelen van Europa en in de Levant, aan de Kusten van de Middellandsche Zee, groeijende, wordt 'er *Laage Katoen* of *Katoenkruid* geheten. Anderen geeven 'er den naam van *Zee-Gnaphalium* aan. Het is een blyvend Gewas, dat naar het Gnaphalium gelykt, zynde geheel Wollig. Het Zaadkuifje ontbreekt t'eenemaal en de Kafjes zyn van langte als de Kelk. Het schynt als een middelslag te zyn tusschen de Athanasia en Santolina.

V. *Genistifolia.* Brembladige.

(5) Duurbloem *met enkelde Tuiltjes, de Bladen Lancetvormig, onverdeeld, naakt, digt getropt.* Dee-

(4) *Athanasia* Pedunculis bifloris, Fol. Lanceolatis, crenatis, obtusis tomentosis. Santolina Corymbo terminali subdiviso, Foliis oblongis integerrimis obtusis. *H. Cliff.* 398. GRON. *Orient.* 257. Filago maritima. *Sp. Plant.* 927. MILL. *Dict.* T. 135. Gnaphalium maritimum. C. B. *Pin.* 263. Chrysanthemum perenne Gnaphaloides maritimum. MOR. *Hist.* III. p. 81. S. 6. T. 4. f. 47. GER. *Prov.* 211.

(5) *Athanasia* Corymbis simplicibus, Foliis Lanceolatis indivisis, nudis confertis. *Syst. Nat.* XII. p. 540. N. 11. *Mant.* p. 464.

Deeze, wederom van de Kaap afkomstig, maakt een Takkig Heestertje uit, met ongesteelde Bladen, van gezegde figuur en plaatzing. Aan 't end der Takken komen kleine Tuiltjes voort, van drie of vier ongesteelde Bloemen. De Kelk is Eyrondachtig, effen, geschubd, naauwlyks grooter dan een Tarwe-Graantje, veelbloemig (†).

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerste Rang.*

(6) Duurbloem *met enkelde Tuiltjes, de Bladen Lancetvormig, onverdeeld, met Pool.*

VI. *Athanasia Pubescens* Ruigachtige.

De *Afrikaansche Coma Aurea*, die de grootste in haar Soort is, met Wollig gryze Bladen, door COMMELYN in Afbeelding gebragt, wordt hier bedoeld. Hy zegt, dat dezelve een Stam heeft van wel drie Voeten hoog, met Takken van twee Voeten lang, die aan 't end gekroond zyn met Bondels van geele Bloemen, in Schubachtig gryze Hoofdjes vergaard en gevolgd wordende van stuifachtige Zaaden.

(7) Duurbloem *met enkelde gedrongen Tuiltjes,*

VII. *Annua.* Jaarlykse.

(†) Hier boven staat, in *Mant.* p. 464, *Genistifol. Flores solitarii*, dat is, de BremBladige heeft eenzaame Bloemen. Dit moet, zekerlyk, door Drukfeil veranderd zyn, en een andere Soort betekenen; doch welke, valt zwaar te gissen.

(6) *Athanasia* Corymb. simpl. Fol. Lanceolatis indivisis villosis. *Am. Acad.* IV. p. 329 Coma Aurea Fruticosa omnium maxima, Fol. tomentosis & incanis. COMM. *Hort.* II. p. 93. T. 47.

(7) *Athanasia* Corymb. simpl. coarctatis, Foliis pinnatifidis

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Eerste Rang.*

tjes, de Bladen Vinswyze verdeeld met Tandjes.

Deeze Afrikaansche is een Jaarlyks Gewas, met groene sappige Steeltjes, Bladen hebbende van een Vinger lang, glad, dik, met eenige Insnydingen. De Bloemen, die ronde geschubde Hoofdjes uitmaaken, Goudgeel van Kleur, zyn als Kroontjes aan 't end der Takken samengetropt. Het Zaad is klein, langwerpig, bruin, met een zeer fyn Kuifje. De Steng is, volgens MAGNOLIUS, een Elle hoog. De Afbeelding en beschryving van TRIUMFETTI, hier aangehaald, schynt aanmerkelyk te verschillen.

Als eene Verscheidenheid wordt hier t'huis gebragt de *Reukelooze Afrikaansche Achillea* met gesnipperde Bladen van dien zelfden Autheur, welke door den Leidschen Hoogleeraar A. VAN ROYEN, onder den naam van Achillea met Tandswys' gesnipperde effenrandige Bladen, die een driedeelige Punt hebben, is voorgesteld.

(8) Duur-

dis dentatis. Elichrysum inodorum glabrum, Coronopi folio, annuum. MAGN. *Monsp.* 308. HERM. *Lugdb.* 228. T. 227. Chrys. Corymbiferum. TRIUMFETT. *Obs.* 85. T. 86. Bellis polyclonos annua Africana, Coronopi folio. MOR. *Hist.* III. p. 30. β. Achillea inodora. *Sp. Plant.* 1265. Achillea Fol. dent. laciniatis integerr. apice trifidis. R. *Lugdb.* 176. Ageratum laciniatis foliis inodorum Africanum. HERM. *Flor.* 55. BOERH. *Lugdb.* I. p. 125.

(8) Duurbloem *met samengestelde Tuilen en omgekromde Bladen; de ondersten Liniaal en getand, de bovensten Zaagswys' gekarteld.* III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. VIII. *Athanasia dentata.* Getande.

De vermaarde COMMELYN geeft een Afbeelding van deeze, die in de Amsterdamse Tuin gekweekt een Steng hadt van een Voet, rond en bruin, veele Takjes uitgeevende, met Bladen als gezegd is en Kroontjes van geele Bloemen, waar op gekuifde Zaadjes volgden.

Die Soort, welke onder den bynaam van *lævigata*, wegens de effenheid der Tuiltjes, is voorgesteld geweest, wordt thans aangemerkt als een Verscheidenheid van deeze.

(9) Duurbloem *met enkelde Tuiltjes, de Bladen driekwabbig en Wigvormig.* IX. *Trifurcata.* Driekwabbige.

Door den zelfden Hoogleeraar is deeze ook afgebeeld, zynde uit Zaaden van de Kaap voortgeteeld. Zy heeft de Bladen aan 't end in drie Tandswyze Kwabben verdeeld en byna Zilverkleurig, de Bloemen geel, en gepluisde Zaaden.

(10) Duur-

(8) *Athanasia* Corymb. compos. Fol. recurvis, inferioribus linearibus dentatis, superioribus ovatis serratis. Santolina Corymbis compositis fastigiatis &c. *H. Cliff.* 398. R. *Lugdb.* 147. Coma Aurea Afr. Frutescens &c. COMM. *Rar.* T. 41.

(9) *Athanasia* Corymb. simpl. Fol. trilobis Cuneiformibus. Santol. Corymbo simpl. terminali, Fol. trifidis. *H. Cliff.* 397. R. *Lugdb.* 146. Coma Aurea Afr. fruticans, Foliis glaucis, &c. COMM. *Hort.* II. p. 97. T. 49.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

X. *Athanasia Crithmifolia.* Venkelbladige.

(10) Duurbloem *met enkelde Tuiltjes, de Bladen ten halve Liniaal verdeeld.*

Onder den naam van *Afrikaansche Heesteragtige Coma Aurea*, met Bladen als van Zee-Venkel, is deeze afgebeeld, door den zelfden COMMELYN. Een dergelyk Gewas van de Kaap is ook door den Hoogleeraar J. BURMANNUS in Afbeelding gebragt. LINNÆUS merkt aan, dat deeze Soort weinig van de voorgaande verschille.

XI. *Parviflora.* Kleinbloemige.

(11) Duurbloem *met samengestelde Tuiltjes, de Bladen Vinswyze Liniaal verdeeld*

Dit Gewas, voorheen onder de Tanacetum geplaatst, is thans hier t'huis gebragt. Gedagte Hoogleeraar oordeelde het zyne, om dat het veel kleiner was en Mosachtige Bloempjes hadt,

(10) *Athanasia* Corymbis simplicibus, Fol. semitrifidis linearibus. Santolina Corymbis simplicibus fastigiatis. MILL. *Dict* T. 327. f. 2. *H. Ups.* 252. Coma Aurea Frut. BURM. *Afr.* 186. T. 69. f. 1. Coma Aur. Afr. fruticans. COMM. *Hort.* II. p. 99. T. 50. Jacobæa Ethiopica Fol. Abrotani trifidis. &c. PLUK. *Alm.* 194. T. 302. f. 7.

(11) *Athanasia* Corymbis compositis, Fol. pinnatis linearibus. *Mant.* 464. Tanacetum Crithmifolium. *Sp. Plant.* 1182. BERG. *Cap.* 239. Elichrysum Ethiop. s. Stœchas Arborea fol. Abrotani. PLUK. *Alm.* 134. T. 325 f. 3. Santolina Cor. compos. terminali. *H. Cliff.* 397. R. *Lugdb.* 146. Coma Aurea Fol. multifidis glaucis, Flosculis Muscosis. BURM. *Afr.* 185. T. 68. f. 4. Elichrysum Afr. Frut. Fol. Crithmi marini. COMM. *Hort.* II. p. 113 T. 57. Ager. Capense Crithmi folio, Capitulis parvis. PET. *Gaz.* T. 34. f. 1. KNIPH. *Origin.* Cent. 6.

hadt, in Soort te verschillen van dat van COMMELYN, in de Amsterdamse Tuin tot drie of vyf Voeten en hooger geteeld, hebbende de Blommetjes ongelyk grooter en duidelyk onderscheiden. Men weet, dat 'er veel verschil tusschen dit slag van Plantgewassen, aan de Kaap gegroeid en hier in de Tuinen aangekweekt, plaats heeft; zo dat menze dikwils niet voor de zelfden zou aanzien, offchoon de laatsten voortgeteeld zyn uit Zaad van de eersten. 't Verschil, evenwel, is hier wat groot. III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Eerste Rang.*

De Kelken zyn in deeze Soort vierbloemig, van grootte als een Rogge-Koorntje, waar door zy van de voorgaande, die veelbloemige Kelken van grootte als een Erwt heeft, verschilt; de Zaaden zyn gekroond met Kafachtige Schubbetjes, en de Stoel is Kaffig (tegen de Waarneeming van VAILLANT;) hoewel de Schubbetjes zeer klein zyn; zegt LINNÆUS.

TWEEDE RANG.

Overtollige Veelwyvery.

Dus noemt men de gesteldheid der Samenteelige Bloemen, wanneer de Vrouwelyke Blommetjes in de Omtrek zo wel Zaad voortbrengen als de Tweeslagtige, die den Stoel in 't midden beslaan. Hier toe behooren, behalve de Kopbloemige, de meeste Gestraalde Bloem-Planten. Het eerste Geslagt is

T A-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

TANACETUM. Reinevaren.

De Heesterachtige zyn thans van dit Geslagt uitgemonsterd. De eerste is de naastvoorgaande *Athanasia*, de tweede schynt tot de *Cotula Tanacetifolia* te behooren, en de derde maakt, onder den naam van *Hippia*, een eigen Geslagt uit (*).

ARTEMISIA. Byvoet.

Hier is de Stoel byna naakt of met eenig Pluis bezet: het Zaad heeft geen Kuifje: de Kelk is samengesteld uit ronde op elkander leggende Schubbetjes, die samenluiken, en de Bloem is in 't geheel ongestraald.

Tot dit Geslagt, waar in ook de gewoone Averoon en Alsem-Planten begreepen zyn, behooren zes Heesterachtige Soorten, als volgt.

I. *Artemisia Vermiculata.* Wormbladige.

(1) Byvoet, *die Heesterachtig is, met Kafachtige zeer kleine digt geplaatste Blaadjes en een getroste Pluim van ongesteelde Bloemen.*

Deeze, van de Kaap afkomstig, is een regtop-

(*) Ik zie hier op de genen, welken onder den naam van *Fruticosa* in *Sp. Plantarum*, Ed. II. aangetekend waren. Vid. *Mant.* p. 464.

(1) *Artemisia* Frutescens, Fol. acerosis confertis minimis, Panicula Racemosa, Flor. sessilibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 345. p. 541. *Veg.* XIII. p. 618. *Mant.* 281. Absynthium Afric. Arborescens, Folio Vermiculato incano. TOURNF. *Inst.* 958.

Fig. 1.
Fig. 2.
A
G. Philips fecit

XX.

Fig. 2

opſtaande, ſtyve, witachtige gepluimde Heeſter, met zeer kleine ſmalle Blaadjes, die van boven Wollig en plat, van onderen rondachtig en naakt zyn. De Pluim is uit zeer veele Trosſen ſamengeſteld, met ongeſteelde Eyronde Schubbetjes en Wollige Bloemen, die de onderſte Schub naakt hebben. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

Tot deeze Soort behoort zekerlyk dat Kaapſe Gewas, waar van ik verſcheide Takken heb, zynde één daar van, gedeeltelyk, hier nevens afgebeeld. Hetzelve ſchynt ook overeen te komen met den Mosachtigen Heeſter van den geleerden BREYN, doch waar van alleen een Tak door hem in Plaat gebragt is, zonder Bloem of Zaad (†). Hy zegt 'er van, dat het een Boomachtige Heeſter is, met wit Hout, zeer zeldzaam, als met Aſch beſtooven, hebbende menigvuldige ſtyve en verſcheidelyk gemikte Takken, welke verſierd zyn met kleine Mosachtige Blaadjes, die aan de grootere Sterswyze geplaatst zyn, aan de kleine Takjes digter en meer gekruld, byna gelyk de Blaadjes in de Wyfjes Averoon, die men Tuin-Cypres noemt, zynde thans de eerſte Soort van Santolina. Op dergelyke manier is in de myne de geſteldheid der Blaadjes, die ook van boven Wollig en plat, van onderen rondachtig zyn, gelyk onze Ridder van deeze Soort Pl. XXX. *Fig.* 1.

(†) Frutex Cineraceus muscoſus Cap. Bon. Spei. BREYN *Cent.* p. 24. T. 12.

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. Soort zegt, en bovendien is de Tak Trosachtig beladen met een menigte van Bloemknopjes of Wollige Hoofdjes, vervat in rondachtige Schubbetjes, waar van de onderften naakt of ongehaaird zyn.

II. *Artemisia Judaica.* Oosterfche. (2) Byvoet *die Heesteraachtig is, met stomp Eyronde, gekwabde, kleine Blaadjes en Pluimswyze gesteelde Bloemen.*

In 't Joodfche Land, Arabie en Numidie, groeit dit Gewas, 't welk geacht wordt de Moeder te zyn van het zogenaamde Zever-Zaad of Wormkruid, in 't Latyn *Santonicum* of *Sem. Zedoariæ*, in 't Franfch *Sementine*, in 't Engelfch *Wormseed* genaamd. Men heeft, evenwel, daar omtrent geen zekerheid, en dan zou dit Gewas ook in Perfie en Indie moeten groeijen; dewyl ons dat Zaad uit Oostindie toegebragt wordt. TAVERNIER verhaalt, dat de Indiaanen 't gedagte Zaad, in 't Mogols Land, van een Kruid, dat aldaar wild op de Velden groeit, met een foort van Wannen, die zy in de Hand hebben, en langs hetzelve heen fchuiven, verzamelen. Dat Kruid zou dan aldaar wat hooger moeten opfchieten; zyn-

(2) *Artemisia* Fruticofa Fol. obovatis, obtufis, lobatis, parvis, Flor. paniculatis pedicellatis. *Mant.* 111. Artemifia tota cinerea. GRON. *Orient.* 259. Abfynth. Halepenfe tenuifol. grati odoris. PLUK. *Alm.* 4. T. 73. f. 2. Abfynth. Santonicum Judaicum. C. B. *Pin.* 139. Santonicum. *Mat. Med.* 511.

zynde hetzelve, volgens de Waarneemingen van den Ridder, slegts een Heestertje van anderhalf Voet hoog, gepluimd, ruigachtig en Aschkleurig, de Bladen drie of vyfkwabbig, stomp, plat en Wollig hebbende en een Trosachtige Pluim; de Bloemen platrondachtig, van grootte als Koriander-Zaad; zynde de uiterste Trosjes, zo wel als de Bloempjes, gesteeld. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

(3) Byvoet *die Heesterachtig is, met gepalmde, zeer kleine, smalle Blaadjes en Trosachtige gesteelde Bloemen.* III. *Artemisia Æthiopica.* Afrikaansche.

Deeze, in Spanje en Afrika groeijende, is een Heester van een Voet hoog, Takkig, wit, met een zeer flaauwe Wolligheid. De Bladen zyn klein, digt by elkander, Wolachtig, in zeer fyne Slippen verdeeld. De Bloempjes komen getrost, gesteeld, knikkende en Klootrondachtig voor.

(4) Byvoet *die Heesterachtig is, met gepalmde, smalle, kleine Blaadjes en een getroste Pluim van ongesteelde Bloempjes.* IV. *Artemisia Contra.* Persische.

Volgens den bynaam zou deeze het eigent-ly-

(3) *Artemisia* Fruticosa Fol. palmatis linearibus minutissimis, Flor. Racemosis pedunculatis. *Mant.* 283. Abrotanoides Africanum Foliis cinereis muscosis, Capit. Florum globosis magnis. RAJ. *Suppl.* 232.

(4) *Artemisia* Frut. Fol. palmatis linearibus minutis, Panicula racemosâ, Flor. sessilibus.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

lyke Wormkruid schynen te zyn, welk *Semen contra*, dat is tegen de Wormen, getyteld wordt, en dezelve groeit, dat meer is, in Persie, volgens den Heer LERCHE. 't Is een gepluimde, regtopstaande, witte Wollige Heester, die de Takken nog Wolliger heeft; de Bladen zeer klein en smal, dikwils digt by een, stompachtig en Wollig. De Pluim bestaat meestal uit enkelde Takken, overhoeks bezet met verspreide, zeer kleine, Eyronde Aairtjes, Schubswyze samengesteld uit Bloempjes die klein zyn, en minder Wollig dan de Blaadjes.

V. *Abrotanum.* Averoon.

(5) Byvoet, *die Heesterachtig is, met Borstelige zeer Takkige Bladen.*

Dit gewas is 't, dat men gemeenlyk *Averoon* of *Averuit* noemt, in 't Fransch *Auronne*, in 't Engelsch *Sothernwood*, en in 't Hoogduitsch *Stabwurts* of *Averaute.* Het groeit natuurlyk in de Bergachtige open Landstreeken der Zuidelyke deelen van Europa, aan de Middellandsche Zee. Aldaar komt het dikwils maar een Voet hoog voor, doch, in de Tuinen geplant en opgesnoeid wordende, bereikt het wel de

(5) *Artemisia* Fruticosa Fol. Setaceis ramosissimis. *Hort. Cliff.* 403. *Ups.* 257. *Mat. Med.* 385. GOUAN *Monsp.* 432. Abrotanum mas angustifolium majus. C. B. *Pin.* 136. Abrotanum mas. DOD. *Pempt.* 21. TOURNF. *Inst.* 459. GOUAN *Monsp.* 439. Artemisia Fol. multifidis setaceis, Caule erecto. SAUV. *Monsp.* 432.

de hoogte van een Menſch zo RAY aantekent. Anderen zeggen, van drie of vier Ellen hoog (*). Dit weeten wy, dat het zelfs in de Tuinen van Nederland een Boompje wordt, zynde gantſch niet teder van aart. zo dat het in de Vaste Grond kan blyven ſtaan, verdraagende alle Ongemakken van het Saizoen. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

De Wortel is Houtig, en de Steng hard, brooſch, Takkig, met wit Merg gevuld; de Bladen zyn zeer fyn verdeeld, en hebben een ſterken, Kruiderigen niet onaangenaamen Reuk, inzonderheid wanneer men een Takje door de Handen haalt, en dan aan dezelven een poos beklyvende: weshalve men het gemeenlyk *Limoenkruid* tytelt. Men noemt dit *Smalbladig Mannetjes Averoon*, om het vooreerst van een Breedbladige, ten anderen van de Wyfjes Averoon, welke het Cypres-Kruid of de Santolina is, te onderſcheiden; maar die benaaming, van Mannetjes of Wyfjes, is in dit geval gantſch ongerymd; aangezien zy beiden zo wel Bloem als Zaad voortbrengen. Zy heeft haar afkomst reeds van den alouden Kruidkenner DIOSCORIDES, die gezegd heeft, dat 'er een Mannetjes en Wyfjes Averoon ware; doch, welke hy voor de eene of andere gehouden heeft, is niet zeker. De kragten, evenwel, tegen de Wormen, die hy 'er aan toeſchreef,

(*) *Geoffr. Mat. Med.* Tom. III. p. 3.

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

fchreef, worden nog in deeze Soort erkend, welke deswegen by de Spanjaarden *Hierva Lombriguera*, dat is Wormdoodend-Kruid, geheten wordt. Zy gebruiken het, in Zakjes op den Buik gelegd, daar tegen, in Kinderen. Het Afkookzel gedronken, of in Klyfteer, doodt de Wormen kragtiger dan de Alfem. Men gebruikt ook het Zaad tegen Benaauwdheden, Jichtpynen, Opftyging en Hartkloppingen, zelfs volgens het Voorfchrift van HIPPOCRATES. Het Poeijer wordt in de Geepsheid, Geelzugt, Vryfter-Ziekte en hardnekkige Afloopende Koortfen, aangepreezen: zelfs het Afkookzel der Toppen in Wyn of Water, tegen de Hoest en Engborftigheid, of Moeder-Kwaalen en Graveel, wanneer die uit Slym ontftaan (*). De Smaak is bitter met eenige fcherpheid, en hier door zuivert het de Zeere Hoofden en Dauworm der Kinderen. Het maakt den Grondflag uit van zekere Smeering, welke geacht wordt de aangroeijing van het Haair te bevorderen. Inwendig, echter, fchynt deszelfs gebruik voor dat van de Alfem, die minder heet doch anders byna van dergelyke uitwerkingen is, te hebben plaats gemaakt (†).

(6) By-

(*) RUTTY *Mat. Med.* Quarto. 1775. p. 2.

(†) Vid. TRILL. *Thes. Medicam.* Quarto. 1764. Tom. I. p. 90.

(6) Byvoet, *die Heesterachtig is, met Blaadjes die uit veele smalle verdeelingen samengesteld zyn, en Klootrondachtige Bloempjes.*

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. VI. *Artemisiæ Arborescens.* Boomachtige.

Deeze Byvoet, welke de *Boomachtige Alsem* is van LOBEL, groeit, zo gezegd wordt, in Italie en de Levant. Hier wordt de *Breedbladige* Boomachtige Averoon, van C. BAUHINUS, t'huis gebragt. LOBEL getuigt, dat deeze, gelyk de Averuit, als een Boompje, eens Mans langte hoog groeit; zynde de gemeene Alsem, die ook tot dit Geslagt betrokken is, in Bladen en Bloemen niet zeer ongelyk; doch de Bladen witter hebbende. In Nederland vergaat, zegt hy, en versterft dit Gewas, somtyds, door Vorst en kwaad Weder. De Smaak is wat bitter Speceryachtig en de Reuk niet onaangenaam. Het Soortelyk verschil, van deeze met de gewoone Alsem, is wat klein, zo de Ridder oordeelt.

GNAPHALIUM. Droogbloem.

Een naakte Stoel; het Zaadkuifje gepluimd; de Kelk rondachtig van figuur en ruuw, bekleed met over elkander leggende Schubbetjes, die los-

(6) *Artemisia* Fruticosa, Foliis compositis multifidis linearibus, Flor. subglobosis. Absynthium Arborescens. LOB. *Icon.* 753. Abrotanum latifolium Arborescens C. B. *Pin.* 136.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

losse Punten hebben, toeluikende, holrond, gekleurd; zyn de Kenmerken van dit Geslagt; welks Bloemen de eigenschap hebben van gedroogd haar Kleur te behouden, en deswegen geef ik 'er den naam van *Droogbloem* aan.

Het bevat by de vyftig Soorten, onder welken de negentien eersten Heesterachtig zyn en dus hier behooren. Zy worden, behalve de eerste, naar dat de Bloemhoofdjes Zilver- of Goudkleurig zyn, onderscheiden. De meesten hebben haare Groeyplaats aan de Kaap der Goede Hope.

I. *Gnaphalium eximium.* Uitmuntende. Pl. XXX. *Fig.* 2.

(1) Droogbloem, *die Heesteraehtig is, met ongesteelde Eyronde, opgeregte, Wollige Bladen, digt by een; de Bloemtuil ongesteeld.*

Wegens de ongemeene fraaiheid voert deeze Soort, waar van men de Takken als iets raars van de Kaap mede brengt en duur verkoopt, den bynaam. Geen Afbeelding vindt men 'er, tot nog toe, van, dan alleen in 't Vogelen-Werk van den beroemden EDWARDS, of in de nagemaakte Plaaten van hetzelve door SELIGMANN, thans ook in 't Nederduitsch uitgegeven (†). Men noemt het aldaar *Afrikaansch Eli-*

(1) *Gnaphalium* Fruticosum, Fol. sessilibus, ovatis, confertis, erectis, tomentosis, Corymbo sessili. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 946. p. 620. Ed. XII. p. 543. *Mant.* 573. Eliehrysum Africanum Floribus sessilibus Lanceolatis, Capitulis congestis ex rubello Aureis. EDW. *Av.* p. T. 183.

(†) SELIGM. *Vog.* VI. DEEL, bladz. 83. Pl. LXXVIII.

Elichryſum met Lancetswyze ongeſteelde Wollige Bladen en ronde Bloemhoofdjes, uit den rooden Goudkleurig; gelyk aan EDWARDS de Kruidkenners naam van deeze Plant, zo hy verhaalt, door den Heer WATSON opgegeven was. Die Afbeelding, nogthans, is zo onnaauwkeurig, ja zo onnatuurlyk, dat ik niet begryp hoe de groote LINNÆUS, die zo veele Afbeeldingen, wegens de gebrekkelykheid, verworpen heeft, dezelve heeft kunnen aanhaalen. Gedagte uitbeelder en beſchryver van zo veele Vogelen en andere Natuurlyke Zaaken, hoe veel Roem ook in dit opzigt verdienende, (om dat hy byna niets, dan 't gene nog niet uitgegeven was, aan 't licht gebragt heeft,) bekent ten opzigt van dit Gewas zelf, dat hy, tot ſieraad, aan 't zelve, van onderen, Bloemtakjes gemaakt had, daar hem naderhand bericht was, dat hetzelve niet meer dan een enkelen Tros aan den top draagt. Dit maakt, dat men hem, vooral wat het Bywerk belangt, niet altoos kan betrouwen. Maar bovendien zyn de Bloemtrosſen by hem geſteeld, zo met gemeene als byzondere Steeltjes, en de Bladen geheel anders, dan die in de overgezondene Takken voorkomen. Ik vond derhalve niet ondienſtig, van een der fraaiſten uit de mynen, in *Fig.* 2 op Pl. XXX, de Afbeelding mede te deelen; waar uit men kan zien, in hoe verre die van de zyne verſchilt en met de volgende beſchryving van den Ridder ſtrookt.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

„ De Steng is Heefterachtig, van dikte als „ een Vinger, Wollig. De Bladen, digt by „ een geplaatst en ongefteeld, zyn Eyrond, „ fpitsachtig, ongeaderd, wederzyds bekleed „ met eene witachtige Wolligheid. De End- „ Tros of Tuil heeft geen gemeenen Steel, „ maar beftaat uit enkelde Steeltjes, die meest „ eenbloemig zyn. De Bloemen zyn Klootrond „ en hebben Kelken van grootte als het uiterfte „ Vingerlid, bekleed met rondachtige, oneffe- „ ne, holle, ftompe, gladde, paarfchachtige „ Schubben."

Myn Takken zyn ongevaar een Voet lang, en fchynen dus van den Wortel afgerukt te zyn. Zy hebben de dikte niet van een Vinger, maar zyn van onderen tot boven digt bekleed met Bladen van eene Lancetswys' ovaale figuur, taamelyk puntig, en wederzyds zo dik bedekt met eene witte Wolligheid, dat zy zig op 't gezigt en gevoel als Fluweel vertoonen. De Tak is, gelyk in ééne, waar zy afgeplukt zyn, zig openbaart, met een dergelyk dik Dons begroeid. De Bloemen of Bloemkelken, die de End - Tros uitmaaken, gelyken zeer veel naar Aardbeziën, en hebben eene hoog Purperroode Kleur, zittende ieder op zyn eigen Steel. De hier afgebeelde heeft negen zodanige Bloemen; anderen hebben 'er meer dan twaalf, waar onder ook twee of drie op een gemeen Steeltje voorkomen; doch de Tros heeft geen gemeenen Steel. Voorts is een Blommetje met het

het Zaadkuifje by A, zeer ſterk vergroot zynde, geplaatst, om de gepluimdheid van het Pluis aan te wyzen. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

* Met Zilverkleurige Hoofdjes.

(2) Droogbloem, *die Heeſteraehtig is, met ongeſteelde ſmalle, van boven gladde, aan den rand omgekrulde Bladen; de Bloemen eenigermaate aan Hoofdjes, die lang geſteeld zyn.* II. *Gnaphalium Arboreum.* Boomachtige.

Dit is een Heeſter van Mans langte, bepaald Takkig met Bladen als van Rosmaryn, die ongeſteeld zyn, digt by elkander geplaatst, uitgeſtrekt, van onderen zo wel als de Takken Wollig, met kleiner Blaadjes overhoeks, ver van elkander. Dezelve heeft de Bloemtuil zo gedrongen, dat die zig als een Bloemhoofdje vertoont. De Kelken zyn wit, Aſchkleurig ruig. De Stoel is Wollig. 't Gewas groeit, zo wel als het volgende, aan de Kaap.

(3) Droogbloem, *die Heeſterachtig is, met drieribbige Eyronde omvattende Bladen, welke wederzyds Wollig zyn.* III. *Grandiflorum.* Grootbloemige.

Tot

(2) *Gnaphalium* Frut. Fol. feſſilibus linearibus ſupra glabris, margine revolutis, Floribus ſubcapitatis, Pedunculis elongatis. *Am. Acad.* VI. Afr. 53. BERG. *Cap.* 259.

(3) *Gnaphalium* Frut. Fol. amplexicaulibus ovatis trinerviis utrinque lanuginoſis. BERG. *Cap.* 245. Gnaphalium tomentoſum Fol. infer. ſubrotundis, ſuperioribus acuminatis. BURM. *Afr.* 213. T. 76. f. 1. Elichryſum Afr. Lanuginoſum latifolium

III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Tweede Rang.*

Tot deeze Soort wordt het Wollige Gnaphalium, dat de onderste Bladen rondachtig, de bovensten gespitst heeft, van den Hoogleeraar J. BURMANNUS, betrokken. Het heeft groote Sneeuwitte Bloemen, die tot een fraay rond Hoofdje vergaard zyn, 't welk op een langen Steel staat. De Bladen zyn van onderen Wollig, van boven groenachtig, wel twee Duimen lang. Men vindt 'er Verscheidenheden van, zo wel als van de voorgaande, ten opzigt van de grootte en figuur der Bladen en Bloemen, zo de jonge Heer N. L. BURMANNUS aanmerkt.

IV. *Gnaphalium Fruticans.* Heesterachtige.

(4) Droogbloem, *die Heesterachtig is, met Eyronde omvattende Bladen, een styve Steng, het Bloemhoofdje ongesteeld.*

Deeze, zegt de Ridder, komt de voorgaande Soort naby. Zy heeft de Steng Heesterachtig, een Vinger dik, styf, ruig: de Bladen van grootte als een Duimlid, van onderen Wollig, van boven Haairig, op 't laatst kaal. De Bloemen vergaard tot een ongesteeld end Hoofdje, met den Kelk van buiten geel, van binnen wit, zyn nog grooter dan in de voorgaande Soort, en de Bladen versmallen opwaards niet.

(5) Droog-

lium Calyce Fl. Argenteo & amplissimo. OLDENL. *Afr.* 27.

(4) *Gnaphalium* Frut. Fol. ovatis amplexicaulibus, Caule rigente, Cymâ sessili. *Mant.* 282.

(5) Droogbloem, *die Heesterachtig is, met Lancetvormige Bladen en samengestelde Tuiltjes, beiden ongesteeld; de Bloemsteeltjes ongebladerd, de Kelken gestraald.* III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. V. *Coronatum.* Gekroonde.

Van dit Kaapsche Gewas, door den ouden Heer BURMANNUS afgebeeld, zyn de Stengen Houtig, de Takken ruig, de Bladen zeer Wollig. De Bloemsteeltjes maaken een Kroontje aan 't end der gebladerde Takjes, voerende ieder een ruigen Kelk, uitgebreid tot een witte Straalkrans.

(6) Droogbloem, *die Heesterachtig is, met ongesteelde Lancetvormige Bladen en witte Kelken, die de onderste Schubben roodachtig hebben.* VI. *Discolorum.* Tweekleurige.

Van deeze zyn, volgens de beschryving van LINNÆUS, de Stengen laag Heesterachtig, de Bladen Lancetvormig, van onderen dik Wollig: de gemeene Bloemsteeltjes lang. De Kelken hebben de zes onderste Schubben, die korter zyn, rood; de twaalf binnensten wit en stomp.

(5) *Gnaphalium* Frut. Fol. sessilibus Lanceolatis, Corymbis comp. sess. Pedunc. aphyllis, Cal. coronatis. Gnaph. Fol. oblongis, acutis, crassis & incanis, Flor. albis umbellatis. BURM. *Afr.* 188. T. 69. f. 3.

(6) *Gnaphalium* Frut. Fol. sess. Lanceol. Calyc. albis, Squamis inferioribus incarnatis. Gnaphalium Pyramidale. BERG. *Cap.* 255. Gnaph. Frut. toment. Folio oblongo, Flor. cymosis. BURM. *Afr.* 224. T. 79. f. 4.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

ftomp. 't Getal der Blommetjes is op 't hoogfte vyf. Zyn Ed. betrekt 'er toe het *Heefteraçhtige Wollige Gnaphalium* van den ouden Hoogleeraar BURMANNUS, dat door den jongen Heer is t'huis gebragt tot de tweede Soort.

VII. *Gnaphalium Muricatum.* Stekelige.

(7) Droogbloem, *die Heefterachtig is, met Elsvormige gefpitfte Bladen, een famengefteld Kroontje, de Kelken Rolrond, meest driebloemig.*

Deeze Soort, tot welke aanmerkelyke Verfcheidenheden behooren, is door deeze omfchryving, in 't algemeen, genoeg bepaald. De drie Afbeeldingen van den Hoogleeraar BURMANNUS, op zyn Negen-en-zeventigfte Plaat van Afrikaanfche Planten, wyzen de verfchillende Geftalten aan, van dit Gewas. In zyn Ed. derde Figuur zyn de Bloemen meer als Kroontjes, in de tweede meer Hoofdjeswyze en in de eerfte is de Pypachtige Kelk het blykbaarfte. De Heer

(7) *Gnaphalium* Frut. Fol. Subulatis mucronatis, Umbellâ compofitâ, Calicibus fubtrifloris cylindricis. BERG *Cap.* 262. Gnaph. Caule Frut, &c. *H. Cliff.* 403. Gnaph. Fruticofum &c. BURM. *Afr.* 221. T. 79. f. 1. Argyrocome Cap. B. Spei, Thymi foliis PET. *Gaz.* T. 7. f. 3. Xeranthemum Afr. frutescens &c. RAJ. *Suppl.* 182. Xeranth. Stœch. citr. foliis &c. PLUK. *Mant.* 190. Gnaphaloides Ethiop frut. PLUK. *Alm.* 92. RAJ. *Suppl.* 193. Eupatorioides Cap. B. Spei. PET. *Cent.* 208. Lychnis Coronaria Monomotapenfis. PLUK. *Amalth.* 134. T. 406. f. 6. *β.* Gnaphalium Fruticofum Fol. rarioribus capitatum. BURM. *Afr.* 223. T. 79. f. 2. *γ.* Gnaph. Frut &c. *Ibid.* f. 3.

Heer BERGIUS heeft 'er vier Verscheidenheden van gemaakt, noemende de eerste *Kroontjesdraagende*; de tweede *Hoofdige*; de derde *Keul- of Kunbladige*; de vierde *Gebondelde*. Zyne tweede heeft hy nog in een *Wyd gemikte* en een *Byna regtopstaande* onderscheiden. Dit maakt 'er zes, op ieder van welken zyn Ed. byzondere Autheuren aanhaalt. Men kan 'er echter niet al het verschil uit begrypen, dat in deeze Gewassen heerscht. De Stengen en Takjes zyn in sommigen wit en Wollig, in anderen bruin, in allen Houtig en in de meesten lang; de Takjes in sommigen wyder, in anderen naauwer gemikt, of byna regtopstaande: de Blaadjes in sommigen zo scherp gespitst en styf gepunt, dat zy even als die van den Geneverboom steeken. In veelen zyn Tropjes van kleine Blaadjes, Voetangelswyze, daar tusschen geplaatst. Het Bloemhoofdje is in sommigen losser en Kroontjes-achtig, in anderen meer gedrongen en digt by een. Het bestaat uit verscheide gemeene Kelkjes, in getropte Blaadjes vervat, en zelf meest drie, doch somtyds ook vyf of zes Blommetjes bevattende, van de gewoone figuur en gesteldheid in deeze Klasse, zittende op een Vrugtbeginzel, dat met een Haairig Pluis, doorgaans van langte als het Blommetje, is gekroond, zynde de Stoel in allen naakt.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

(8) Droog-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

VIII. *Gnaphalium Ericoides.* Heyachtig.

(8) Droogbloem, *die Heesterachtig is, met ongesteelde smalle Blaadjes, de buitenste Kelken ruuw, de binnensten roodachtig.*

Dit is een Heestertje met styve ongelyke Rysjes en zeer kleine Blaadjes ver van elkander, weinige ongesteelde end-Bloempjes hebbende, wier buitenste Kelk uit Aschkleurig groene, eenigermaate Wollige Blaadjes, de binnenste uit roodachtige, gladde, langwerpige Schubben bestaat.

IX. *Teretifolium.* Fynbladig.

(9) Duurbloem, *die Heesterachtig is, met digt getropte Spilrondachtige Blaadjes, getakte Tuilen, en uitwendig Roestkleurige Kelken.*

De Bladen of Blaadjes zyn, in deeze Soort, zo digt by elkander en zo menigvuldig aan de Takjes, dat PLUKENET dezelve *Ethiopisch Duizendblad*, grys zynde, met Hey-Blaadjes en een fierlyke Bloem, getyteld hadt. Men vindt de Afbeelding ook by den Heer BURMANNUS, die het Gewas *Heesterachtig Gnapha-*

(8) *Gnaphalium* Frut. Fol. sessilibus linearibus, Calycibus exterioribus rudibus, interioribus incarnatis. *Am. Acad.* VI. Afr. 57.

(9) *Gnaphalium* Frut. Fol. confertis teretiusculis, Corymbis ramosis, Cal. extus Ferrugineis. BERG. *Cap.* 261. *H. Cliff.* 401. Gnaph. Frut. Fol. tenuissimis teretibus &c. BURM. *Afr.* 217. T. 77. f. 3. Millefolium Ethiop. Ericæ folio incanum, Flor. specioso. PLUK. *Alm.* 251. T. 308. f. 2.

phalium, met zeer fyne ronde Blaadjes en menigvuldige Takjes, noemt. Gedagte Hoogleeraar zegt, daar van tien en meer Verscheidenheden, zo ten opzigt van de verandering der Bloemen, als van de grootte, het getal, de plaatzing en het maakzel der Bladen, te kennen en te bezitten. 't Gewas heeft in allen eene Heyachtige Gestalte. III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Tweede Rang.*

* * Met Goudkleurige Hoofdjes.

(10) Droogbloem *met Elsvormige gespitste Bladen, en rondachtige Kelk-Schubben.* X. *Gnaphalium mucronatum.* Spitsbladig.

Tot deeze Soort, wier Soortnaam van den Heer BERGIUS afkomstig is, wordt het *Heesterachtige Xeranthemum*, met zeer smalle Blaadjes en Zwavelkleurige Bloemen, van den Heer J. BURMANNUS, t'huis gebragt. De Steng geeft Takken van een Voet uit, zegt deeze Hoogleeraar, die de Bloemen klein noemt, doch dit heeft betrekking tot de Xeranthema. BERGIUS zegt, dat de Bloemen groot zyn, in vergelyking naamelyk met die van dit Geslagt.

(11) Droogbloem, *die Heesterachtig is, met Liniaale Bladen, een samengestelde Tuil en Roedachtige Takken.* XI. *Gnaphalium Stoechas.* Rynbloemen.

Dee-

(10) *Gnaphalium* Frut. Fol. subulatis mucronatis, Calycinis Squamis subrotundis. *Mant.* 283. Gnaph. mucronatum. BERG. *Cap.* 269. Xeranthemum frutescens, Fol. linearibus angustissimis, Capitulis Sulphureis. BURM. *Afr.* 179. T. 66. f. 3.

(11) *Gnaphalium* Frut. Fol. linearibus, Ramis virgatis, Corym-

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

Decze Soort is de eerste der Europischen onder de Gnaphaliums. Zy maakt niet de gewoone Stéchas uit, welke tot het Geslagt van Lavendel behoort en reeds door my beschreeven is †; maar een byzonder Gewas, wegens zyne Goudgleurige Toppen *Chrysocome* en gemeenlyk *Stœchas citrina* genoemd wordende, 't welk men ook onder de *Elichrysa* geteld heeft. Het groeit natuurlyk in Duitschland, Vrankryk, Spanje en het Oosten, op drooge Heuvelen, zo de Ridder zegt. In ons Land valt een laage, Kruidige Soort, welke 'er veel naar gelykt. Het wordt door zyne Smalbladigheid onderscheiden, en in Languedok *l'Immortelle jaune des Jardiniers*, dat is de Geele onverganglyke Bloem der Tuinlieden, getyteld, zo GOUAN schryft. Sommigen by ons noemen het *Sauveto* zegt GARIDELL, die getuigt, dat het op de Heuvelen omstreeks Aix, en door geheel Provence, zeer gemeen is. Zelfs in de Elsaz komt het voor, volgens Doktor MAPPUS, daar men het *Reinblumen* noemt of *Immerschön*, dat is Altydschoon. De Bloemen hebben een aangenaamen Reuk en zyn als Geneesmiddelen aangepreezen. Het groeit naauwlyks een Voet hoog, en heeft smalle Blaadjes, die zo wel als de Stengen Wollig

† V. STUK. bl. 284.

rymbo composito. *H. Cliff.* 401. *H. Ups.* 256. GOUAN. *Monsp.* 435. Elichrysum s. Stœchas citrina angustifolia, C. B. *Pin.* 264. Helichrysum s. Chrysocoma angustifolia vulgaris. MORIS. *Hist.* III. p 401. S. 7. T. 11. f. 7. Chrysocoma s. Stœchas citrina minor. BARR. *Icon.* 410, 409, 278. Stœchas citrina. DOD. *Pempt.* 268. TOURN. *Inst.* 452.

lig zyn, met losse Bloemkroontjes op den Top.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(12) Droogbloem, *die Heesterachtig is, met byna Lancetvormige, Wollige, ongesteelde Bladen en overhoekse ronde Bloemtuiltjes, de Bloemen Klootrond.*

XII. *Gnaphalium Ignescens.* Vuurkleurig.

Vuurkleurig noemt men een Verw, die uit het geele naar 't roode trekt. Het *Elichrysum* van BOERHAAVE, met een bevallig roode Kleur der Bloemen, wordt hier t'huis gebragt door den Ridder, die de Groeiplaats onzeker stelde. De volgende zyn wederom van de Kaap afkomstig.

(13) Droogbloem, *die Heesterachtig is, met Wigvormige, getande, ongesteelde Bladen, en een enkelde Bloemtuil.*

XIII. *Dentatum.* Getande.

Dit is een klein Kaapsch Gewas, geheel grys, met drietandige dikke geaderde Bladen en langwerpige Bloemhoofdjes, van eene Goudglanzige Kleur.

(14) Droog-

(12) *Gnaphalium* Frut. Fol. sublanceolatis tomentosis sessilibus, Corymb. alternis conglobatis, Flor. globosis. R. *Lugdbat.* 149. Elichrysum Flore suave-rubente. BOERH. *Lugdbat.* I. p. 120.

(13) *Gnaphalium* Frut. Fol. Cuneiformibus dentatis sessilibus, Corymbo simplici. R. *Lugdb.* 151. Coma Aurea incana, Fol. obtusis tridentatis, Capitulis oblongis. BURM. *Afr.* 185. T. 68. f. 3.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

XIV. *Gnaphalium Serratum.* Zaagswyze.

(14) Droogbloem, *die Heesterachtig is, met omvattende Lancetvormige Zaagswys' getande Bladen, die van boven kaal zyn.*

Dit Gewas heeft Houtige Stengen, die rond en groen zyn, overtoogen met eene Fluweelachtige Wolligheid: de Bladen, die van onderen de Takjes omvatten, zyn fpits langwerpig, aan de kanten een weinig Zaagswyze getand, zagt in 't aanraaken, van boven groen, van onderen bleek. Op 't end komt een Tuil, uit menigvuldige Kroontjes famengefteld, van Bloemen die klein zyn, Roestkleurig of rosachtig geel, haare fchoonheid lang behoudende.

XV. *Patulum.* Uitgebreide.

(15) Droogbloem, *die Heesterachtig is, met omvattende Spatelachtige Bladen en vergaarde Tuilen, de Takken uitgebreid.*

Van deeze zyn de Takken Draadachtig dun, een Voet of langer, wit Wollig, met kleine Takjes overhoeks bezet, die Wollig zyn, gelykerwys de Bladen. Deeze hebben eene Spatelachtige figuur, aan 't end rond zynde en ge-

(14) *Gnaphalium* Frut. Fol. amplexicaulibus Lanceolatis ferratis, fupra nudis. Gnaph. Folio oblongo acuto molli, Floribus Ferrugineis. BURM. *Afr.* 214. T. 76. f. 3. BREYN. *Prodr.* III. T. 18. f. 2.

(15) *Gnaphalium* Frut. Fol. amplexicaulibus Spatulatis, Corymbis aggregatis, Ramis patentibus. *H. Cliff.* 402. N. 15. Elichryfum Afr. Folio oblongo tomentofo, Caulem amplexante, Flore luteo. BOERH. *Lugdb.* I. p. 121. BERG. *Cap.* 249.

getand, aan 't begin ſmal en ongeſteeld, met ronde Hoeken de Steng omvattende, van boven groenachtig, een Duim lang. De Kroontjes, by een vergaard, van Bloemen, wier gemeene Kelk wit ſchubbig is, doch de Blommetjes zyn geelachtig. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

(16) Droogbloem, *die Heeſterachtig is, met effenrandige geſteelde Eyronde Bladen en digt getropte end-Bloemen.* XVI. *Petiolatum.* Geſteelde.

Deeze verſchilt van de anderen zeer, door haare ronde Blaadjes, welke van boven groen, van onderen, zo wel als de Takken, met eene witte Wolligheid bekleed en geſteeld zyn. De Bloemen, die aan 't end van ieder Takje voortkomen, zyn ſchoon Zwavelkleurig en taamelyk groot. Ik kan niet zien, waar in deeze zo zeer gelyken zou naar de voorgaande Soort. Zy komt, dunkt my, nader aan de volgende.

(17) Droogbloem, *die Heeſterachtig is, met breed Lancetvormige, eenigermaate geſteelde, Lederachtige Wollige Bladen; een Samengeſtelde Tuil; de Steng Kroontakkig.* XVII. *Crasſifolium.* Dikbladige.

Dee-

(16) *Gnaphalium* Frut. Fol. ovatis integerrimis Petiolatis, Flor. confertis terminalibus. *H. Cliff.* 402. Gnaphalium tomentoſum, Fol. orbiculatis ſubtus incanis. BURM. *Afr.* 214. T. 76. f. 2.

(17) *Gnaphalium* Frut. Fol. lato-Lanceolatis ſubpetiolatis, Coriaceis tomentoſis, Corymbo compoſito, Caule prolifero. *Mant.* 112.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

Deeze heeft de Steng een Voet lang, Takkig: de Bladen met eene digte Wolligheid bekleed en ſtyfachtig, allengs verſmallende naar de Bloemtuil, die uit menigvuldige Bloemen ſamengeſteld is, wier Kelken bleek, de Blommetjes hooger geel zyn, maar zig, voor 't ontluiken, wit vertoonen.

XVIII. *Maritimum.* Strandminnende.

(18) Droogbloem, *die Heeſterachtig is, en zeer Takkig, de Bladen Lancetvormig, ongeſteeld, ſpitsachtig, de binnenſte Kelkſchubben Goudkleurig hebbende.*

Deeze groeit aan de Zeekust by de Kaap. 't Is een Heeſter van vier Voeten hoog, met veele ruigachtige Takken, de Bladen overhoeks, digt by een, ongeſteeld, Lancetvormig, Wollig, Aſchkleurig hebbende. De Bloemen maaken digte, rondachtige Kroontjes, die eenigermaate geſteeld zyn, aan 't end der Takken. De Kelk is geſchubd, ruuw, uit den witten ruigachtig, met ſpits getipte Schubben, die een bruinachtigen rand hebben, zynde de binnenſte ry, zo wel als de Blommetjes, hoog Goudkleurig.

De aangehaalde, van den Hoogleeraar BURMANNUS, is een zeer fraay Gewas, t'eenemaal met een Fluweelachtig Dons, dar uit den gee-

(18) *Gnaphalium* Frut. Ramoſisſimum, Fol. Lanceolatis ſesſilibus acutiusculis, Calycinis intimis Squamis Aureis. *Mant.* 283. Gnaph. Sericeum, Fol. oblongis acutis, Floribus cymoſis. BURM. *Afr.* 216. T. 77. f. 2.

Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 1.
A
B

XXI

geelen ziet, bekleed; zig in veele zyd-Takken verdeelende, die meest naar 't end toe met veele Bladen bezet zyn, van boven donkerer, van onderen bleeker, de Takken met een breedeu Voet omvattende, welker Top met eene Troswyze Kroon van Bloempjes praalt, en wier Kelken glanzig geel zyn; maakende dus een Kroontje dat als uit verscheide Trosjes is samengesteld, geel van Kleur. Als eene Verscheidenheid wordt van zyn Ed. alhier het *Afrikaansche Elichrysum* van PLUKENET, met menigvuldige smalle Blaadjes, welks Bloem-Schubbetjes als een Robyn schitteren; t'huis gebragt; doch dit laatste heeft LINNÆUS tot een volgende Soort, die een Trosachtige Bloemtuil heeft, betrokken.

III. AFDEEL. HOOFD-STUK. XVII. *Tweede Rang.*

(19) Droogbloem, *die laag Heesterachtig is, met zeer smalle Blaadjes, een kruipende regte Steng en geheel enkelde opstaande Takjes.*

XIX. *Gnaphalium repens.* Kruipende. Pl. XXXI. *Fig.* 1.

Deeze Soort is zonderling, wegens een kruipende, Draadachtig dunne, geheel enkelde, hoekige, Wortelschietende Steng, van vier Voeten lang, die overblyft en kleine overendstaande Takjes, van twee Duimen langte, uitgeeft, welke Blad en Bloem draagen. De Blaad-

(19) *Gnaphalium* Suffruticosum Fol. linearibus, Caule repente recto, Ramis erectis simplicissimis. *Mant.* 283.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Tweede Rang.

Blaadjes zyn Draadachtig, kaal, flap, eenigermaate Lymerig, overhoeks geplaatst, uitgebreid en fpits: de Bloemhoofdjes, aan 't end, beftaan uit famengehoopte Kelken, ftomp, met weinige Blommetjes gevuld, geelachtig, van grootte als Hennipzaad.

Zodanig een Gewas, van de Kaap afkomftig, onder myne gedroogde Planten bezittende, waar van de Steng rykelyk een Voet langte heeft, heb ik daar van, om dat het nog nooit in Plaat gebragt was, zo veel ik weet, de Afbeelding alhier, in *Fig.* 1, op Plaat XXXI, medegedeeld. De Bloemen, die by elkander getropt de Aairen of Hoofdjes uitmaaken, zyn door my ten naauwkeurigfte onderzogt, en met de Kenmerken van dit Geflagt overeenkomftig bevonden. Ieder Bloem, hebbende den Kelk gefchubd en geelachtig gekleurd, bevat ongevaar vyf Blommetjes, wier Zaadkuifje gepluimd is en de Stoel naakt.

XERANTHEMUM. Straalbloem.

De Stoel is Kaffig, het Zaadkuifje Borftelig, de Kelk gefchubd, met eene Kroon van gekleurde Straalen in dit Geflagt, 't welk van de droogheid der Bloemen, of daar van, dat zy gedroogd haare Kleur en Glans behouden, den naam voert, wordende van SCHAEFFER, niet zeer eigen, *Papierbloem* getyteld.

De meefte Soorten zyn in hetzelve Heefterachtig; weshalve ik ze allen hier befchryven

zal

zal. De uitwendige gedaante is door den Ridder hier meer in 't Oog gehouden dan de gedagte Kenmerken, die alleenlyk plaats hebben in de eerste Soort, naamelyk III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk. *Tweede Rang.*

* Met een Kaffigen Stoel en een vyf-Borstelig Zaadkuifje.

(1) Straalbloem, *die Kruidig is, met Lancetvormige uitgebreide Bladen.* I. *Xeranthemum annuum.* Jaarlyksche.

Deeze Soort groeit in Oostenryk, Switzerland, Italie en de Zuidelyke deelen van Vrankryk. Men heeft 'er Verscheidenheden van, die in eenige opzigten verschillen, doch daar in overeenkomen, dat de Bladen als die van den Olyfboom zyn, en dat de Hoofdjes veel naar die van sommige Koornbloemen gelyken. CLUSIUS geeft de Afbeelding van, en beschryft, de eerste, als een Gewas, dat met een witachtige Steng ter hoogte van een Elle opschiet, die zig

(1) *Xeranthemum* Herbaceum Fol. Lanceolatis patentibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 947. p. 546. *Veg.* XIII. p. 624. JACQ. *Vind.* 150. GOUAN. *Monsp.* 436. *H. Cliff.* 400. Xeranthemum Oleæ folio &c. MORIS. *Hist.* III. p. 43. S. 6. T. 21. f. 2. Jacea Oleæ folio Capitulis simplicibus. C. B. *Pin.* 272. Ptarmica Austriaca. CLUS. *Hist.* II. p. 11. PANN. 547. β. Xer. Oleæ folio fœtens. MORIS. utsupra. f. 1. Xeranth. Cap. inapertis. HALL. *Helv.* 709. T. 23. Jacea Oleæ folio, minore Flore, C. B. *Pin.* 272. γ. Xeranth. Orientale Fructu maximo, TOURNF. *Cor.* 38. Jacea Oleæ folio Capit. compactis. C. B. *Pin.* 272. δ. Jacea incana Cyani Capitulis. *Ibid.*

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

zig in eenige Takken verdeelt, op 't end Hoofdjes hebbende van Zilverkleurige Schubben, met twaalf of veertien ſtyve, drooge Blaadjes geſtraald, welke in 't eerst wit zyn, wordende vervolgens purperkleurig blaauw, en die Kleur, als men ze tusſchen droog Papier legt, Jaaren lang behoudende. Het Zaad zit in een digte Wolligheid, en is zeer klein, de Kelk rappig in deeze, die ook de Kafjes gaaf van Rand heeft. Deeze heeft geen Reuk, doch de Italiaanſche, die een kleinere Bloem heeft, ſtinkt volgens MORISON, dat echter de Heer HALLER ontkent in de zyne, van hem afgebeeld, plaats te hebben. Zyn Ed. noemt dezelve Xeranthemum van Walliſer Land, met geſlooten Bloemhoofdjes, en zegt, dat de Bladen ſmal en ſpits, van boven zwartachtig zyn, van onderen wit, aan beide zyden Wollig, en de Bloemen, die nooit opengaan, van onderen Zilverkleurig geſchubd, van boven Vleeſchkleurig of wit. Deeze is zo ſterk niet van Gewas en heeft de Schubben van den Kelk zo rappig niet, maar de Kafjes als geſcheurd, de Krans byna zesbladig en draagt vyf of zes grootere Zaaden, zegt LINNÆUS. De Derde, in de Levant waargenomen, heeft, volgens TOURNEFORT, zeer groote Zaadknoppen en de Vierde zou dezelven hebben als die der Koornbloemen, volgens BAUHINUS.

** Met

** Met een naakten Stoel en Haairige Zaadkuifjes. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(2) Straalbloem, *die Heesterachtig is en regt-opstaande, met aangegroeide smal Lancet-vormige Bladen, die Eeltige Punten hebben; de Takken eenbloemig en gebladerd.* II. *Vestitum.* Bekleede.

Deeze Soort, gelyk alle de volgende, van 't Zuid-end van Afrika, of van de Kaap afkomstig, is door den Hoogleeraar J. BURMANNUS zeer fraay in Afbeelding gebragt. Het geheele Gewas is met een digte Wolligheid overtoogen. De Takken zyn meer dan twee Voeten lang, rond en dik. De Bladen zyn ook lang, smal en dik. De Bloemen, die zig byna als Goudsbloemen vertoonen, hebben den Kelk en Straalen zeer glanzig Zilverkleur: het midden of de Schyf is bruin. Zyn Ed. merkt die met zwarte Punten, van RAY, als een Verscheidenheid van deeze aan.

(3) Straalbloem, *die Heesterachtig is en regtop* III. *Speciosissimum.* Uitmuntende.

(2) *Xeranthemum*, Fruticosum erectum, Fol. adnatis Lanceolato-linearibus apice calloso mucronatis, Ramis uniflori s Foliosis. Xer. Frut. Lanuginosum. BURM. *Afr.* 177. T. 66. f. 1. Xer. Afr. Ramosum Gnaphalii folio. RAJ *Suppl.* 182. Xer. Speciosum Capense, Flore albo maximo. PET. *Gaz.* I. T. 1. f. 9. Chrysocome f. Argyrocome Afr. Ericoides. SEB. *Thes.* II. p. 45. T. 43. f. 5.

(3) *Xeranthemum* Frut. erectum, Fol. amplexi-caulibus Lanceolatis trinerviis, Flor. pedunculatis. Xeranth. tomentosum latifolium Flore maximo. BURM. *Afr.* 178. T. 66. f. 2.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

opstaande, de Bladen omvattende, Lancetvormig en drie-Ribbig, de Bloemen gesteeld.

Deeze is insgelyks afgebeeld door gezegden Hoogleeraar, die aanmerkt, dat de Bloemen ongemeen groot en schoon zyn, van een geelachtige Kleur; gelyk zyn Ed. deeze, zo wel als de voorgaande, in 't Kruidboek van wylen den Wel Ed. Groot-Agtbaaren Heer WITSEN, gevonden hadt. Zy hebben het Zaadkuifje gepluimd, zo de Ridder aanmerkt.

IV. *Proliferum.* Kroontakkige. Pl. XXXI. *Fig.* 2.

(4) Straalbloem *met een Heesterachtige Kroontakkige Steng, de Bloemen ongesteeld, de Bladen als ronde Korreltjes op elkander leggende en naauwlyks te onderscheiden.*

In schoonheid overtreft nog deeze, die de Koningin der Afrikaansche of Kaapsche Bloemen van BREYNIUS genoemd wordt, de voorgemelden. De grootte der Bloemen is weinig minder dan in de laatste Soort. Zy hebben een ongemeen schoonen Zilverkleurigen Straalkrans, met een rood Koperigen weerschyn, ver-

Elichrysum Afr. Arbor. BOERH. *Lugdb.* I. p. 121. Elichr. Afr. Lanuginosum larifol. BREYN *Ic.* 27. T. 16. f. 1. RAJ. *Suppl.* 182. N. 13. SEB. *Thes.* II. p. 45. T. 43. f. 6.

(4) *Xeranthemum* Caule Frut. prolifero, Flor. sessilibus, Fol. granulato-subrotundis, imbricatis, obsoletis. Elichrysum Abrotani fœminæ foliis. BREIN *Ic.* 28. T. 17. f. 1. SEB. *Mus.* II. T. 89. f. 6. Carduus Xeranthemoides. RAJ. *Suppl.* 193. *Mant.* 467. BERG. *Cap.* 272.

verliezende den Glans, door 't bewaaren, zo min als de anderen. Het is een ſtyf Kroonswys' getakt Heeſtertje, op de Bergen aan de Kaap groeijende, welks Takjes kruislings bezet zyn met kleine ſtompjes van Korrelachtige Blaadjes, hoedanigen LINNÆUS in geen ander Gewas gevonden hadt. *Zy* worden echter door den vermaarden BREYN, die een Afbeelding van dit Gewas gegeven heeft, by die van de Wyfjes Averoon of Santolina vergeleeken. Die Afbeelding, zegt de Heer BERGIUS, is taamelyk goed; myns oordeels is dezelve zeer ſlegt en niet natuurlyk, doch beter dan die van SEBA, alwaar zy geheel anders voorkomen dan in myne Takken, van de Kaap ontvangen. Ook begryp ik niet, hoe de *Ethiopiſche Tamariſch*, met gryze Zevenbooms Bladen, een roodachtige Bloem en Hoofdjes als van de Jacéa, die tusſchen de Takjes verſpreid zyn, hier t'huis gebragt kan worden. In de mynen komen alle de Bloemen op de Toppen der Takjes voort, die op verre naa zo regt niet als by SEBA, maar zeer knoeſtig en hoekig uitgegroeid zyn. Mooglyk zal de Groeiplaats, op Bergtoppen of in Vlakten, eenig onderſcheid hier in, zo wel als in de langte der Bladſtompjes, veroirzaaken.

III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Tweede Rang.*

Om het verſchil aan te toonen, zo wel als wegens de ſchoonheid van dit Gewas, heb ik een van myne Takken, in *Fig.* 2, op Plaat XXXI, doen afbeelden, in eenige van welker Bloe-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

Bloemen de Stoel geheel naakt en bloot, in anderen nog bezet is met de Blommetjes, die een Violetkleurigen Mond hebben, en dus uitmunten in het Pluis der Zaaden, hoedanig een Blommetje met zyn Vrugtbeginzel en het gedagte Haairachtige of Borstelige Pluis, dat Haairig is, doch aan 't end Penseelswyze zig verdeelt, by A, als ook een Blader-Stompje, beiden sterk vergroot zynde, by B, in Afbeelding zyn gebragt. BREYN beeldt geen andere Bloemen af, dan met een naakten Stoel, zonder Blommetjes, die hy niet gezien zal hebben. De Vrugtbeginzels van 't Gnaphalium hebben, gelyk men op Pl. XXX by A ziet, het Zaadkuifje geheel uit Pluis, dat Vederachtig is, bestaande, en dus gepluimd.

V. *Imbricatum.* Geschubde.

(5) Straalbloem *met een Heesterachtige Steng, Eyronde, eenigermaate Wollige Blaadjes en geschubde Bloemsteeltjet.*

De Kelken van deeze zyn glanzig wit, van buiten ten halve rosachtig, en het Zaadkuifje is roodachtig volgens den Ridder, die hier de Bonte van BERGIUS heeft t'huis gebragt.

(6) Straal-

(5) *Xeranthemum* Caulibus Fruticosis, Fol. ovatis subtomentosis, Pedunculis squamosis. Xeranthemum Capense Tartonraire Foliis. PET. *Gaz.* T. 5. f. 10. Xeranth. variegatum. BERG. *Cap.* 271. Elichrysum Fol. Thymi incanis dense stipatum. BREYN *Icon.* T. 18. f. 1.

(6) Straalbloem, *die Heesterachtig is, met op elkander leggende, Eyrond-Elsvormige, gladde Bladen.* III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK.

Deeze heeft de Kelken glanzig Purperkleur, de onderste Schubben Tegelroodachtig en het Zaadkuifje of Pluis der Zaaden is wit, de Blommetjes rood. VI. *Canescens.* Grysachtige.

*** Met een naakten Stoel en gepluimde Zaadkuifjes.

(7) Straalbloem *met Heesterachtige neerleggende Stengen, en Wollige omgekromde Bladen.* VII. *Xeranthemum retortum.* Omgekromd.

Dit is een klein Kaapsch Heester-Gewasje, met dunne leggende Stengetjes, waar aan dunne Takjes groeijen, met kromme Blaadjes als van 't Polium, volgens DILLENIUS, welke de Takjes eenigermaate omvatten. Het brengt gesteelde Bloemhoofdjes voort, van taamelyke grootte, die Zilverkleurig gestraald zyn.

(8) Straalbloem *met de Kelkschubben Doornachtig gespitst.* VIII. *Spinosum.* Gedoornd.

De

(6) *Xeranthemum* Fruticosum, Fol. imbricatis ovato-subulatis glabris. Xer. Incanum Fol. subrotundis Flore purpureo. BURM. *Afr.* 183. T. 68. f. 1.

(7) *Xeranthemum* Caul. Frutescentibns provolutis, Fol. tomentosis recurvatis. Xer. Recept. nudis, Seminum Pappo plumoso. *H. Cliff.* 400. Xeranthenoides procumbens Polii folio. DILL. *Elth.* 433. T. 322. f. 415. R. *Lugdb.* 152, N. 2.

(8) *Xeranthemum* Squamis Calycinis mucronato-Spinosis. Xer.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. De uitsteekende Kelkschubben, die de Krans van de Bloem maaken, zyn in deeze Soort gewapend met Doornachtige Punten. 't Gewas is laag en verdeelt zig in Houtige Takjes, bezet met Lancetvormige Blaadjes, die wederzyds groen zyn, en de Bloemkrans is geel of roodachtig.

IX. *Sesamoides.* Smalbladige. (9) Straalbloem *met Takken die eenbloemig en Schubswyze bekleed zyn met smalle Blaadjes.*

De bynaam, *Sesamoides*, van PLUKENET ontleend, schynt niet toepasselyk op een Gewas, dat zeer smalle Blaadjes heeft, en voor 't overige ook geheel niet naar de *Sesamum* gelykt. Doch gedagte Autheur heeft dien bynaam ontleend van een Plant met smalle Blaadjes en Steeltjes als de Koorenbloemen, *Sesamoides parva Dioscoridis* genaamd en afgebeeld by LOBEL, 't welk hy noemt *Xeranthemum Sesamoides*, geevende vervolgens ook deezen naam aan dit

Xer. Ramosum, Petiolis simplicibus, Capite spinoso. BURM. *Afr.* 182. T. 67. f. 3. Xeranth. spinosum Ethiopicum, Capit. compactis purpurascentibus. BREYN *Prodr.* 2. p. 105.

(9) *Xeranthemum* Ramis unifloris imbricatis Fol. linearibus. Xer. Ramosum Fol. Squamosis linearibus, Floribus Argenteis. BURM. *Afr.* 181. T. 67. f. 2. β. Xeranthem. Sesamoides Flor. albo, Ericæ Foliis Cauli tomentose astrictis. PLUK. *Amalth.* 213. T. 449. f. 5. Chrysocome s. Argyrocome Afr. Ericoides Cap. Bonæ Spei. SEB. *Thes.* II. T. 43. f. 5. Elichrysum Africanum lanuginosum angustissimo folio, calyce Flor. Argenteo & amplissimo. BREYN *Ic.* 27. T. 16. f. 2. BERG. *Cap.* 272. R. *Lugdb.* 152. N. 4.

dit Kaapfche Gewas, 't welk van anderen *Hey-bladig* is getyteld. Hy zegt, dat het Bladen van Hey heeft, die aan den Wolligen Steel als vast gelymd zyn; doch aan den Wortel losfe Bladen, die langer zyn, als van de Ryn-bloemen, Die by SEBA afgebeeld is, moet daar van eene Verfcheidenheid zyn, als aan de Takjes zelf de Blaadjes niet aangeplakt hebbende. De Afbeelding van den Hoogleeraar J. BURMANNUS vertoont die aanvoeging der Blaadjes zeer duidelyk in een Takje met verfcheidene van deeze Bloemen, fchoon Zilverwit van Kleur; doch de twee van hetzelve, die uitgefpreid vertoond worden, zyn veel kleiner, dan die men geflooten op zyde ziet. In de Afbeelding van BREYN zyn de Bloemfteelen veel te kort gemaakt.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

Behalve de zodanigen, wier Kelkfchubben van de kleinften tot de grootften toe zeer fpits zyn, een Zilverwitte Bloem maakende van byna twee Duim middellyn, heb ik 'er, van dergelyk Gewas, die de Kelkfchubben zo fpits niet hebben en de Bloem wat kleiner, doch het middelftuk of de Schyf grooter, en deeze zyn van buiten Roozeroodachtig, van binnen geel, met een niet minder fchoonen Glans. Ook heb ik 'er, van dat flag, geheel Zwavelkleurig of zuiver hoog Geel, gelyk die is, waar van de Afbeelding, in *Fig.* 3, op Plaat XXXI, is vertoond. Aan een zy-Takje van één derzelven komen inderdaad Blaadjes voor van aanmerkelyke langte en zeer

Pl. XXXI. *Fig.* 3, 4.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

zeer ſmal, naar die van Rosmaryn eenigszins gelykende, hoedanig eene door BERGIUS uit RAY, op deeze Soort, is aangehaald (*). Of deeze, nu, een weezentlyke Verſcheidenheid zyn, dan een enkele Speeling der Natuur, zou misſchien by nader onderzoek blyken kunnen. Onder een menigte van deeze Bloemen, van de Kaap ontvangen, ten minſte, heb ik nooit anderen, dan de Zilverkleurigen, gezien met zo ſpitſe Kelk-Schubben, als *Fig.* 4, in een derzelven, volmaakt natuurlyk van agteren uitgeſpreid afgebeeld, aanwyst, en waar uit blykt, hoe zeer dezelve van die rood- en geelkleurigen verſchille. Zy behouden altemaal haar Kleur en Glans en zyn dus onder de Onverganglyken, in 't Franſch *Immortelles*, te rekenen, en tevens van de fraaist gekleurden; zo dat gedagte Plaat eenigen der ſchoonſte Bloemen van de Kaap voorſtelt.

X. *Virgatum.* Rysachtige.

(10) Straalbloem *met eenbloemige Rysachtige Takken; de Bladen Lancetvormig Wollig; de Bloemſteelen bykans naakt.*

Deeze zou voornaamelyk van de voorgaande Soort verſchillen, door den Kelk geel, niet wit

(*) Xeranthemum Capenſe Rorismani folio Flore albo. *Suppl. App.* p. 239. N. 22.

(10) *Xeranthemum* Ramis unifloris virgatis, Fol. Lanceolatis tomentoſis, Pedunculis ſubnudis. *Mant.* 284. BERG. *Cap.* 275. Elichryſum Africanum tomentoſum, anguſtisſimo Folio, Calyce Sulphureo amplo. BREYN. *Prodr.* 3. T. 16. f. 3.

wit of paarsch, te hebben, volgens LINNÆUS, aan wien de Heer D. VAN ROYEN berigt hadt, dat zy de Meelknopjes gestaart heeft. In de eerste opslag zou derhalve myne gemelde hier schynen t'huis te hooren; doch ik bevind niet, dat dezelve de Takjes minder geschubd of Rysachtiger, de Bloemsteelen naakter, of de Bladen Lancetvormiger heeft, dan de Zilverkleurigen. Gedagte eigenschap der Meelknopjes heb ik derhalve my de uitneemende moeite niet willen geeven te onderzoeken. Die van BERGIUS, bovendien, schynt my duidelyk van de voorgaande te verschillen.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

(11) Straalbloem *met naakte eenbloemige Bloemsteelen aan 't end der Takken uitsteekende; de Bladen Lancetvormig en Wollig.*

XI. *Stehelina.* Naakte.

Deeze heeft, volgens den zelfden Leidsen Hoogleeraar, een Houtige Steng, die teder is, gepluimd Takkig, en, gelyk het gantsche Gewas, met eene witte Wolligheid bedekt; geevende aan 't end lange Bloemsteelen uit.

(12) Straalbloem *met eenzaame knikkende Bloe-*

XII. *Variegatum.* Bonte.

(11) *Xeranthemum* Pedunculis terminalibus exsertis nudis unifloris, Fol. Lanceolatis tomentosis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII.

(12) *Xeranthemum* Flor. solitariis nutantibus, Squamis Calycinis obtusis maculatis. ROYEN *Msf.* Xeranthemum Afr. Gnaphalii Fol. tomentosis &c. RAJ. *Suppl.* 181.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Tweede Rang.

Bloemen, de Kelkschubben stomp en gevlakt.

Deeze heeft, volgens de aangehaalde van RAY, Wollige Bladen als van het Gnaphalium, die, zo wel als de toppen der Schubben, Roestkleurig zyn. 't Gewas groeit tot de hoogte van een Voet of hooger, en heeft een dikke styve Steng, die van onder tot boven bezet is met Wollig gryze Blaadjes, langer dan een Duim en een derde Duims breed, zynde opwaards in eenige Takjes verdeeld, die ieder een enkele groote witte Bloem, met Roestkleurige Tippen, draagen.

XIII. *Paniculatum.* Tuildraagende.

(13) Straalbloem, *die de Bloemen in een Tuil vergaard heeft, met smal Lancetvormige Bladen.*

Door veele Bloemen by elkander in een Tuiltje vergaard te hebben, op den top der Stengen of Takken, verschilt deeze van alle de anderen. Zy zyn niettemin van dergelyke figuur doch kleiner, hebbende een Zilverkleurigen krans van uitsteekende Kelkschubben, zeer spits gepunt, rondom een Schyf of middelstuk van geelachtige Blommetjes. De Bladen, die de Takjes omvatten, zyn lang, smal, spits, slap en Wollig. 't Gewas schynt weinig meer hoogte

(13) *Xeranthemum* Flor. paniculatis, Fol. lineari - Lanceolatis. Xer. incanum, Fol. oblongo - acutis, Capitulis plurimis Argenteis. BURM. *Afr.* 180. T. 67. f. 1.

hoogte te hebben dan de naastvoorgaande Soort. Het is, gelyk alle de overigen, behalve de eerste, van de Kaap of het Zuid-end van Afrika afkomstig.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Tweede Rang.

BACCHARIS. Roerkruid.

Dit Geslagt heeft een naakten Stoel: het Zaadkuifje is Haairig, de Kelk geschubd en Rolrond: de Wyfjes-Blommetjes zyn onder de Tweeslagtigen gemengd. Het voert den Griekschen naam, van DIOSCORIDES afkomstig, die aan sommige Soorten van het volgende wordt gegeven.

Agt Soorten, altemaal uitheemsche en de meesten Heesterachtig, zyn 'er in vervat, als volgt.

(1) Roerkruid *met Lancetvormige overlangs Zaagswys' getande Bladen.*

I. *Baccharis Ivæfolia.* Zaagbladig.

Deeze Soort is door Pater FEUILLÉE in Peru of Chili waargenomen, die daar toe de *Afrikaansche laage Conyza* van TOURNEFORT, met smalle geribde Bladen en Kroontjes-Bloemen,

(1) *Baccharis* Fol. Lanceolatis, longitudinaliter serrato-dentatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 949. p. 547. *Veg.* XIII. p. 625. *H. Cliff.* 404. R. *Lugdb.* 152. Conyza frutescens, Fol. angustioribus nervosis. FEUILL. *Peruv.* 750. T. 37. Eupator. Afr. Agerato affinis Flor. albis. PLUK. *Alm.* 400. T. 328. f. 2. Con. Afr. humilis, Fol. angustioribus nervosis, Fl. umbellatis. TOURN. *Inst.* p. 455. BARTH. *Act. Hafn.* II. p. 57.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

men, betrekt, zeggende, dat zy een taamelyk aangenaamen Reuk heeft, en dat de Indiaanen 'er het Afkookzel van gebruiken tot versterking van de Maag. 't Gewas is Heesteragtig, en komt in Bladerloof eenigermaate met een Soort van Balsemkruid overeen. De Wyfjes-Blommetjes, hoedanig de meesten zyn, komen in drie- en verdeeld voor; de Tweeslagtigen, die het midden beslaan, weinig in getal, zyn in vyven gedeeld.

Dit zelfde Gewas zou, volgens den Franeker Hovenier MEESE, door den Ridder ook geplaatst zyn in 't Geslagt van *Iva*, 't welk hy alleenlyk uit de aanhaaling van MORISON opgemaakt kan hebben; maar behalve dat de Sexe der Planten by de Autheuren, vooral wat de Samenteelige Gewasfen aangaat, dikwils zeer duister is, zo blykt uit de andere aanhaalingen, van den *Hortus Cliffortianus*, VAN ROYEN *H. Lugdbat.* enz., dat hier weezentlyk verschillende Plantgewasfen bedoeld worden; zynde de Aanmerkingen van MEESE derhalven in deezen ongegrond (†).

II. *Baccharis Neriifolia.* Langbladig.

(2) Roerkruid *met Lancetvormige Bladen, die aan 't end maar één of twee Tandjes hebben.*

Het

(†) Zie dezelven in zyn Werkje over de *Syngenesia*, Leeuw. 1761. p. 35.

(2) *Baccharis* Fol. Lanceolatis superne uno alterove Denticulo serratis. *H. Cliff.* 404. R. *Lugdb.* 152. Arbuscula Foliis Nerii. BOERH. *Lugdb.* II. p. 263.

Het Boompje met Oleander-Bladen van BOERHAAVE wordt hier t'huis gebragt. 't Gewas is uit Afrika afkomstig. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(3) Roerkruid *met ovaalachtig Lancetvormige Bladen, die effenrandig naakt zyn en gesteeld.* III. *Baccharis Arborea.* Boomachtig.

Deeze in de Bosschen van 't Oostindisch Eiland Johanna, door den Heer KOENIG, waargenomen, maakt den grootsten Boom uit in deeze Klasse, zegt de Ridder. Dezelve is echter, zo hy elders verhaalt, maar drie Voeten hoog, doch heeft den Stam een Arm dik (†). De Bladen, die overhoeks groeijen, hebben byna de grootte van de Handpalm, zynde ruuwachtig doch niet Wollig. Aan 't end der Takken komt een Bloemtuil, van een Span lang en breed, bestaande uit Klootrondachtige Kelken, digt bekleed met Elsvormige Schubbetjes, die over elkander leggen. Het Zaadkuifje is Haairig, eens zo lang als de Kelk, vaal van Kleur en de Zaaden zyn gestreept.

(4) Roerkruid *met stomp Eyronde Bladen, die aan 't end met uitranding gekarteld zyn.* IV. *Baccharis Halimifolia.* Breedbladig.

Dee-

(3) *Baccharis* Fol. Elliptico-Lanceolatis, integerrimis nudis petiolatis. *Mant.* 284.

(†) In 't Geslagt van Conyza komt een Oostindische voor, met dergelyken Stam, wel twee Mans langten hoog.

(4) *Baccharis* Fol. obovatis superne emarginato-crenatis. *H. Cliff.* 405. GRON. *Virg.* 121. R. *Lugdb.* 153. Senecio Virg. arborescens Atriplicis folio. RAJ. *Hist.* 1799. HERM. *Parad.*

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

Deeze Virginische heeft Bladen, welke naar die der Wilde Melde gelyken en blaauwachtig of Zeegroen zyn. 't Gewas is Boomachtig en heeft het Pluis der Bladen Zilverkleurig.

V. *Baccharie Dioscoridis.* Levantsch.

(5) Roerkruid *met breed Lancetvormige, ongesteelde, getande, gestoppelde Bladen.*

Deeze zou, misschien, de *Baccharis* van DIOSCORIDES kunnen zyn. 't Gewas, dat in Egypte en Syrie groeit, brengt veele Steeltjes uit éénen Wortel voort, waar aan langwerpige Blaadjes als van den Olyfboom, die vet en ruigachtig zyn, van eenen vry zwaaren Reuk, doch met eenige aangenaamheid, gelykende in Bloem en Zaad veel naar de groote Conyza. De Ingezetenen van Tripoli, in Syrie, noemenze *Thaun*, zo RAUWOLF getuigt.

VI. *Baccharis Indica.* Indiaansch.

(6) Roerkruid *met stomp Eyronde Bladen, die gesteeld en fyn getand zyn.*

Het

Parad. p. T. 225. Pseudo-Helichrysum Virg. frutescens, &c. MORIS. *Hist.* III. p. 90. S. 7. T. 10. f. 4. Elichryso affinis Virginiana Frutescens &c PLUK. *Alm.* 134. T. 27. f. 2. Argyrocome Virginiana Atriplicis folio. PET. *Gaz.* T. 7. f. 4.

(5) *Baccharis* Fol. lato-Lanceolatis dentatis sessilibus stipulatis. *Am. Acad.* IV. p. 289. Conyza major altera. C. B. *Pin.* 265. Conyza Dioscoridis. RAUW. *It* 54. T. 54. Conyza Syriæ. J. B. *Hist.* II. p. 1054. RAJ. *Hist.* 262. GRON. *Or.* 110.

(6) *Baccharis* Fol. obovatis denticulatis petiolatis. Eupatorio affinis Planta Zeylanica Fol. Ulmi. BREYN *Cent.* T. 70. BURM. *Fl. Ind.* 178.

Het Ceylonsche Gewas van BREYN, met Olmen-Bladen, naar 't Boelkens-Kruid gelykende, zou ook aan de Kaap der Goede Hope waargenomen zyn. Het heeft de Takken met verheven Streepen; de Bladen zyn stomp ovaal en glad, van grootte als een Duimlid, eenigermaate Zaagswyze getand. Aan 't end komt een groote Tuil van hoekige Bloemsteeltjes met eenige Elsvormige Blikjes. De Kelken zyn Rolrond en glad.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

(7) Roerkruid *met stomp Eyronde, effenrandige, ruuwe ongesteelde Bladen, die van onderen geaderd zyn.*

VII. *Baccharis Brasiliana.* Brasiliaansche.

Deeze Brasiliaansche, die de Steng eenigermaate hoekig heeft, brengt zeer yle, Takkige, Tuiltjes van Bloemen voort, ver van elkander, wier Kelken spitse Schubben hebben en het Zaadkuifje is Roestkleurig.

(8) Roerkruid *met Lancetvormige Zaagswys' getande Bladen en gebladerde Tuilen.*

VIII. *Baccharis fœtida.* Stinkend.

Hier wordt de Heesterachtige, zeer stinkende, Amerikaansche Conyza, van DILLENIUS, t'huis

(7) *Baccharis* Fol. obovatis, integris, scabris, sessilibus, subtus Venosis. Trematé. MARGGR. *Bras.* 81. BURM. *Fl. Ind.* 178.

(8) *Baccharis* Fol. Lanceolatis serrato-dentatis, Corymbis Foliosis. GRON. *Virg.* 121. Conyza Americana Frutescens, fœtidissima. DILL *Elth.* 106. T. 89. f. 105?

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

t'huis gebragt. 't Gewas groeit in Virginie, en is van CLAYTON Boelkens-Kruid met witte Bloemen, getyteld. Drie Ellen hoogte hadt het in Engeland, in de open Grond, bereikt.

CONYZA. Tonderkruid.

Een naakte Stoel; een eenvoudig Haairig Zaadkuifje; een gefchubde rondachtige Kelk, en de Straalen der Bloem in drie-en gedeeld, zyn de byzondere Kenmerken van dit Geflagt.

De eerfte Soort, die Kruidig is, voert, ik weet niet om welke reden, den Nederduitfchen naam van *Donderkruid*, mooglyk beter *Tonderkruid* gefpeld, dien ik derhalve als een Geflagtnaam gebruik (†). Onder de drie-en-twintig Soorten van hetzelve komen eenige Heefterachtigen voor, welke hier volgen.

III. *Conyza fordida.* Vuilkleurig.

(3) Tonderkruid *met effenrandige fmalle Bladen; driebloemige lange Bloemfteelen; de Steng laag Heefterachtig.*

Dit Gewas, te vooren met den zelfden bynaam

(†) Want de benaaming van *Donderkruid* weet ik geen reden voor; daar mooglyk de Wolligheid der Bladen of het Pluis der Bloemen, gedroogd, voor Tonder zou kunnen verftrekken.

(3) *Conyza* Fol. linearibus integerrimis, Pedunculis longis trifloris, Caule fuffruticofo. *Veg.* XIII. Gen. 950. p. 626. *Mant.* 466. Gnaphalium fordidum. *Sp. Plant* 1193. *H. Cliff.* 401. GOUAN *Monsp.* 435. GER. *Prov.* 212. GARID. *Aix.* 157. Elichryfum fylv. anguftif. Capit. conglobatis. C. B. *Pin.* 264. TOURNF. *Inft.* 453. Stœchas citrina altera. LOB. *Ic.* 486.

naam onder de Soorten van *Gnaphalium* betrokken, en dus getyteld, om dat de Bloemkelken niet meer dan eene vuile Goudkleur hebben, groeit in Languedok, Provence en Italie, op Rotsen en Muuren. Het zweemt veel naar het *Elichryſum*, doch heeft langer Bladen en kleine ronde Hoofdjes. Ook is het als een basterd-Soort van de Rynbloemen aangemerkt geweest. GARIDELL hadt opgemerkt, dat dit Gewas eenen Harstachtigen Reuk heeft, en een laffen Gras-Smaak. Men vindt het by LOBEL, onder den naam van andere of tweede *Stœchas citrina*, afgebeeld. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

(4) Tonderkruid *met ſmalle een weinig getande Bladen, zeer lange eenbloemige Steelen, de Steng Heeſteracht ig.* IV. *Conyza Saxatilis.* Steenminnend.

Deeze, die naar de voorgaande vry veel gelykt, groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, in Paleſtina en zelfs aan de Kaap der Goede Hope. Men vindt 'er de Afbeelding van by BOCCONE. C BAUHINUS vertoont ook dit Gewas, en zegt, dat het een Steng van anderhalve Handbreed heeft, die in eenige korte Tak-

(4) *Conyza* Fol. linearibus ſubdentatis, Pedunculis longisſimis unifloris, Caule Suffruticoſo. *H. Cliff.* 401. Helichryſum Cap. ſingular. brevibus. MOR. *Hiſt.* III. p. 87. S. 7. T. 10. f. 16. Helichryſum Saxatile, ſingulari Capitulo amplo. BOCC. *Muſ.* 142. T. 104. Elichryſo ſylveſtri, Flore oblongo, ſimilis. C. B. *Pin.* 165. *Prodr.* T. p. 123.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Takjes verdeeld is, zo dat men het naauwlyks onder de Heesters tellen kan. Het was dus op het Gebergte van Italie waargenomen.

XII. *Conyza tortuosa.* Bogtig. (12) Tonderkruid *met een bogtige Heesterachtige Steng, langwerpig Eyronde effenrandige Bladen, en omgeboogen Trossen.*

Deeze is door VAILLANT, onder den naam van Conyza van Madagaskar, die Heesterachtig is, met een bogtige Steng en Kornoelje-Booms Bladen, voorgesteld.

XIII. *Candida.* Wit. (13) Tonderkruid *met Eyronde Wollige Bladen, getropte Bloemen, de Bloemsteeltjes zydelings en aan 't end der Takken.*

Op Kandia vindt men deeze Soort, die wegens de witheid der Bladen, welke in figuur ook naar die van 't Wollekruid gelyken, den bynaam voert. De Bloemsteelen loopen opwaards dikker. Men vindt 'er eene Verscheidenheid van, welke met korte kromme Bloemstraalen praalt. (14) Ton-

(12) *Conyza* Caule tortuoso Fruticoso, Fol. ovato-oblongis integerrimis, Racemis reflexis. *H. Cliff.* 405. Conyza Madagascariensis, Fruticosa, tortuoso Caule, Corni folio. VAILL. *Act.* 1719. p. 396.

(13) *Conyza* Fol. ovatis tomentosis, Flor. confertis, Pedunculis lateralibus terminalibusque. *H. Cliff.* 405. R. *Lugdb.* 157. Conyza Cretica Frut. Folio molli candidissimo, tomentoso. TOURNF. *Cor.* 33. Con. Saxatilis Fol. Filaginis. BOXB. *Cent.* II. p. 23. T. 17. After tomentosus luteus Verbasci folio. BOCC. *Sic.* 60. T. 31. f. 2. Jacobæa Cret. incana &c. BARR. *Rar.* T. 217. After Ragusinus folio Verbasci. ZAN. *Hist.* 33.

(14) Tonderkruid *met Lancetvormig Eyronde ruuwe Bladen, eenbloemige Bloemsteelen en rappige Kelken.* III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk. XIV. *Anthelmintica.* Wormdoodend.

Deeze Indische is een Jaarlyks Gewas, doch met Houtige Stengen, die rond, ruig en regt zyn. Het heeft de Bladen overhoeks, spits, Zaagswys' getand, met een Steeltje dat van onderen paarsch is. De tippen des Kelks zyn Lancetvormig, verlangd en uitgebreid: de Bloem is klein en paarschachtig, uit vyf-en twintig Tweeslachtige Blommetjes samengesteld. Het Zaad is bitter en heeft een Wormdoodende kragt, volgens den beroemden HERMANNUS.

(15) Tonderkruid *met Lancetvormige, van onderen Wollige Bladen, de Bladsteelen ook Zaagswyze getand.* XV. *Conyza Balsamifera.* Balsemdraagend.

Onder den naam van *Ruikende Conyza* is deeze door RUMPHIUS beschreeven, die aanmerkt, dat dezelve in Gestalte naar het Kruid van dien naam, in Wolligheid der Bladeren naar

(14) *Conyza* Fol. Lanceolato - ovatis scabris, Pedunculis unifloris, Calycibus squarrosis. Baccharoides. *Fl. Zeyl.* 418, Conyza. Ind. Virgæ Aureæ folio &c. VAILL. *Mem.* 1719. p. 358. Scabiosa Conyzoides Fol. latis dentatis &c. BURM. *Fl. Zeyl* 210. T. 95. Cattu-Schiragam. *Hort. Mal.* II. p. 39. T. 24. RAJ. *Hist.* 443. BURM. *Fl. Ind.* p. 178.

(15) *Conyza* Fol. Lanceolatis subtus tomentosis, Petiolis etiam serrato dentatis. Conyza Arbor Zeylanensis &c. PLUK. *Amalth.* 64. Conyza odorata. RUMPH. *Amb.* VI. T. 24. f. 1. Conyza odorata s. Helenium alterum Salviæ odorem spirans. CLUS. *Exot.* L. IV. C. 23, p. 92. BURM. *Fl. Ind.* 178.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

naar 't Alants-Wortel Kruid en in Reuk naar de Salie gelykt. Men noemt het *Sambong* in Oostindie, alwaar het op de Eilanden zo wel als aan de Vaste Kust groeit. Daar is een Soort van, die meer dan eens Mans langte hoog opschiet, en deswegen wordt het de *Conyza-Boom* by PLUKENET getyteld. De Bladen zyn wel een Voet lang en een Hand breed, sterk geaderd, doch zagt in 't aanraaken, op de kanten ongelyk getand. De Bloemen zyn met een Pluis van kleine Draadjes gestraald, zo RUMPHIUS aanmerkt, zeggende, dat men de Bladen niet als Moeskruid eet, onder de Indiaanen, maar dezelven om den Geur onder de Spyzen doet, wordende die, op Java, in plaats van Salie, en het Afkookzel, zo wel in- als uitwendig, gebruikt. In een Tuin, of op een gebouwd Land, wordt dit Gewas somtyds een Boom, van wel twee Mans langten hoog, met een Stam van een Arm dik (*).

XVI. *Conyza Cinerea.* Aschkleurig.

(16) Tonderkruid *met langwerpige Bladen en Plui-*

(*) Van die hoogte zegt RUMPHIUS deeze Ruikende Conyza in zyn Tuin op Ambon gehad te hebben. Hierom is 't my onbegrypelyk, hoe LINNÆUS van de *Baccharis Arborea*, (zie hier voor bladz. 83.) heeft kunnen zeggen, dat dezelve de Grootste Boom in deeze Klasse zy.

(16) *Conyza* Fol. oblongis, Flor. paniculatis, Coroll. Cylindricis, Calyce duplo longioribus. Senecio Indicus Atriplicis folio. MORIS. *Hist.* III. p. 106. S. 7. T. 17. f. 7. Senecioides. *Fl. Zeyl.* 419. Senecio Indica Fol. ternis crenatis. BURM. *Zeyl.* 211. T. 96. f. 1. Eupatorium angustiore folio Bermudense. PLUK. *Alm.* 141. T. 243. f. 3. Olus Scrophinum. RUMPH. *Amb.* VI. T. 14. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* p. 179.

Pluimen van Rolronde Bloemen, die eens zo lang zyn als de Kelk.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

Dit Gewas, ook in Oostindie groeijende, noemt gedagte Autheur *Zeugen-* of *Varkens-Moes*, om dat het veel van die Beesten gegeten wordt; strekkende de malsche Toppen, gekookt, ook den Indiaanen tot Spyze. Het groeit met eenige Stengen, niet veel hooger dan een Elle, zegt hy, en heeft Bladen naar die der Netelen gelykende, doch wat langer en spitser, aan de kanten grof getand. De Bloemen schynen zeer klein te zyn, maakende yle Tuiltjes op de toppen der Stengen of Bladsteelen. Dus schynt hetzelve van de *Ceylonsche Senecio* met drievoudige gekartelde Biaden van den Hoogleeraar BURMANNUS, te verschillen. De Bloemen zyn Rolrond en paarsch, met korte Stylen en het Zaadpluis langer dan de Kelk, zegt onze Ridder.

XVII. *Conyza odorata.* Welriekend.

(17) Tonderkruid *met Eyronde, Zaagswys' getande, eenigermaate Wollige, spitse Bla-*

(17) *Conyza* Fol. ovatis serratis subtomentosis acutis, Caule Corymboso, Corollis subglobosis. *Am. Acad.* V. p. 406. Conyza odorata minor erecta purpurascens Corymbosa. BROWN. *Jam.* 318. Conyza Arborescens purpurea Folio Verbasci dentato. PLUM. *Spec.* 9. *Ic.* 97. Conyza major odorata f. Baccharis Flor. purpureis nudis. SLOAN. *Jam.* 124. *Hist.* I. p. 258. T. 152. f. 1. *β.* Eupator. Conyzoides Maderaspatana, Fol. glabris. Flore purpurascente. PLUK. *Alm.* 141. T. 177. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 179.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Tweede Rang.

Bladen, en getuilde Bloemen, die Klootrondachtig zyn.

In de Westindiën komt deeze Soort voor, welke by PLUMIER den naam voert van *Boomachtige paarsche Conyza*, met getande Wollekruids Bladen. SLOANE vondtze op Moerassige plaatsen aan de Zeekust van 't Eiland Jamaika. Een dergelyk Gewas schynt het te zyn, dat PLUKENET onder de Planten van Madrass aantekent, hebbende gladde Bladen en eene paarschachtige Bloem; zynde dit op Java onder den naam van *Sambong Outang* of Wilde Salie bekend.

XVIII. *Chinensis.* Chineesch.

(18) Tonderkruid *met Lancetswys' Eyronde omgeboogen Zaagswys' getande Bladen, die van onderen Wollig zyn; de Bloemen getropt aan 't end.*

Dit Gewas, dat RUMPHIUS *Ambonsche Senecio* tytelt, schiet, met een dikke hardachtige Steng, somtyds een Elle hoog. Zelden draagt het meer dan drie Bloemen aan Tropjes by elkander. Het wordt op Ambon *Liefdekruid* genoemd, dewyl het Vrouwvolk zig daar mede het Aangezigt wascht, om de Mannen te behaagen. De Heesterachtige Conyza, met Reuk van

(18) *Conyza* Fol. Lanceolato-ovatis, reflexo-serratis, subtus tomentosis, Flor. terminalibus congestis. Senecio Amboinicus. RUMPH. *Amb.* VI. T. 14. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 179.

van Ciftus, welke de beroemde SLOANE op Jamaika waarnam, fchynt naar 't zelve te gelyken. Op Java wordt het, wegens de Bloemen, *Paarle-Knop* getyteld. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(19) Tonderkruid *met ovaale, effenrandige, ruuwe, van onderen ruige Bladen.* XIX. *Hirfuta.* Ruig.

Dit Chineefche Gewas heeft eene ruigachtige Steng; de Bladen langwerpig of ovaal, effenrandig, ruuw, van onderen zeer ruig en bleek; de Bloemen Troswyze famengehoopt; de Kelken als van het Sterrekruid.

(20) Tonderkruid *met Eyronde effenrandige fpitfe, van onderen Wollige Bladen; de Aairen over de eene zyde gekroond, en omgeboogen Blikjes.* XX. *Conyza Arborescens.* Boomachtig.

Dit Gewas, in de Westindiën voorkomende, en van PLUMIER *Boomachtige Conyza* met blaauwe Bloemen, getyteld, geeft de Hoofdjes Aairswyze tot de zyden der Takken uit, volgens SLOANE, die meent, dat het de *Tremate* der Brafiliaanen zy. Hier toe behoort het

(19) *Conyza* Fol. ovalibus integerrimis fcabris fubtus hirfutis.

(20) *Conyza* Fol. ovatis integerrimis acutis fubtus tomentofis, Spicis recurvatis fecundis, Bracteis reflexis. Conyza Arborescens Floribus cœruleis. PLUM. *Sp.* 10. T. 130. f. 2. Conyza Frut. flore pallide purpureo &c. SLOAN. *Jam.* 124. *Hift.* I. p 257. Eupatorium erectum hirfutum &c. BROWN. *Jam.* 313.

III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK.

het opgeregte ruige Boelkens-Kruid van BROWNE, dat de Bloem-Airen aan 't end der Takken altemaal over eene zyde hellende heeft.

XXI. *Fruticosa.* Heesterachtig.

(21) Tonderkruid *met Eyronde effenrandige ſtompe Bladen; de Bloemen ongeſteeld overhoeks, de Takjes bogtig.*

Deeze, ook in Zuid-Amerika groeijende, is Heeſterachtig en heeft Bladen als die van den Kwee-Boom, volgens PLUMIER, wiens Amerikaanſch Heeſterachtig Boelkens-Kruid, met Bladen van Hondsdraf en eene paarſchachtige Bloem, hier ook t'huis gebragt wordt.

SENECIO. Kruiskruid.

De byzondere Kenmerken van dit Geſlagt zyn; een naakte Stoel; een eenvoudig Zaadkuifje, dat Haairig is; de Kelk Rolrond, gekelkt, de Schubben van het Onderkelkje, aan 't end, als verſchroeid hebbende.

Onder de menigvuldige Soorten van hetzelve, waar van het gewoone Kruiskruid ééne is, komen eenige Heeſterachtige, meest Kaapſche, voor, welken ik hier zal beſchryven.

(34) Kruis-

(21) *Conyza* Fol. ovatis integerrimis obtuſis, Flor. ſeſſilibis alternis, Ramulis flexuoſis. Conyza frutescens Cydoniæ folio. PLUM. *Sp.* 9. *Ic.* 95. f. 1. Eupatorium Amer. frutescens, Hederæ terreſtris folio; Flore purpurascente. PLUM. *Sp.* 10.

(34) Kruiskruid *met geſtraalde Bloemen en verſpreide ſmalle Bladen, de Steng Heeſterachtig.*

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. XXXIV. *Senecio longifolius.* Langbladig.

Van dit Afrikaanſche of liever Kaapſche Gewas, zyn de Afbeeldingen, hier aangehaald, aanmerkelyk verſchillende. Het komt ſomtyds Heeſterachtig, ſomtyds Kruidig voor, hebbende de Bladen ook breeder of ſmaller, maar dit verſchilt op de zelfde Plant, gelyk men uit de Afbeelding van COMMELYN kan zien, die 'er Lavendel-Bladen aan toeſchryft. Ik heb een Tak daar van, volkomen ſtrookende met de beſchryving van den Heer BERGIUS, die deeze Soort van zyne *Draadbladige* onderſcheidt, tot welke die met groene Haairachtig dunne Bladen, van HERMANNUS, door zyn Ed. t'huis gebragt wordt. Deeze Draadbladige is door den Ridder betrokken tot de *Gekroonde*, welke de Bladen Vinswyze getand heeft, dat in de beſchryving van BERGIUS niet te vinden is, maar wel in die van zyne *Grootbloemige*. LINNÆUS vraagt, of die ook mede behoore tot deeze Soort,

(34) *Senecio* Corollis radiantibus, Foliis linearibus ſparſis, Caule Fruticoſo. Jacobæa Afr. Fol. Capillaceo viridi. HERM. *Afr.* 14. Jac. Afr. fruticans oblongis Foliis anguſtis integris incanis. VOLCK *Nor.* 224. Jac. Afr. Frutescens Lavendulæ Folio latiore & anguſtiore COMM. *Hort.* II. p. 141. T. 71. Jac. Ethiop. Lavendulæ folio. BREYN *Cent.* T. 63. Jac. Æthiop. anguſt. & prælongis fol. rarius crenatis. PLUK. *Mant.* 107. T. 421. f. 5.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

Soort, 't welk my gantsch niet waarschynlyk voorkomt. De Bladen zyn wel, in deeze Langbladige, hier en daar somtyds wat geschaard, doch zodanig niet ingesneeden of verdeeld, als in dezelve. 't Gewas groeit Heesterachtig, met Stengen, die eerst groen, dan Wollig, en eindelyk Houtachtig bruin zyn, hebbende de Bladen om laag veel breeder dan aan de Bloemdraagende Takjes, gekroond met eenige Bloemen, met de bepaalingen van dit Geslagt overeenkomstig, welke niet zeer groot en geel gestraald zyn, gevuld met het Haairachtige witte Pluis der Vrugtbeginzelen of aanrypende Zaaden.

XXXVI. *Senecio Halimifolius.* Meldebladig.

(36) Kruiskruid *met gestraalde Bloemen en stomp Eyronde, Vleezige, getande Bladen, de Steng Heesterachtig.*

De Bladen van deeze Soort, die in de Elthamsche Tuin een Gewas maakte van twee of drie Ellen hoog met een Stam van een Arm dik; waren rondachtig, glad, dik en styf, aan de kanten getand, vlak, doch een weinig samengetrokken, in figuur als tusschen die der Madelieven en Hemelsleutels in; voorts in gedaante naar die der Zee-Melde gelykende, als bekleed zynde met eenige Wolligheid en fyn geaderd. 't Ver-

(36) *Senecio* Coroll. radiantibus, Fol. obovatis Carnosis dentatis, Caule Fruticoso. Solidago Fol. obverse ovatis &c. *H. Cliff.* 411. Doria Afr. Arborescens Fol. crassis et succulentis, Atriplicem referentibus. DILL. *Elth.* 124. T. 104. f. 124.

'tVerſchil ſchynt niet groot te zyn tusſchen deeze en de veertigſte Soort.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(37) Kruiskruid *met geſtraalde Bloemen, en Pylvormige getande Bladen, de Steng omvattende, die Heeſterachtig is.*

XXXVII. *Senecio Ilicifolius.* Groen-Eikbladige.

Deeze Kaapſche Heeſter bereikt dikwils de hoogte van een Menſch, zegt COMMELYN, hebbende een ronde Haairige Steng, in dergelyke Takken verdeeld, waar aan Bladen, die langwerpig, Zaagswyze getand en geſpitst zyn, van boven glanzig groen, van onderen witachtig, en dus naar die van den Groen-Eik gelykende. De bovenſte zyn ſmaller, de Bloempjes geel geſtraald.

(39) Kruiskruid *met geſtraalde Bloemen en Spatelvormige, uitgegulpte, ruuwe Bladen, de Steng omvattende, die Heeſterachtig is.*

XXXIX. *Senecio rigidus.* Styfbladig.

't Gewas van deeze munt uit door de ſtyfheid

(37) *Senecio* Coroll. radiantibus, Foliis Sagittatis amplexicaulibus dentatis, Caule Fruticoſo. *Vir. Cliff.* 84. *H. Cliff.* 406. R. *Lugdb.* Jacobæa Afr. Frutescens Fol. inciſis et ſubtus cinereis. COMM. *Rar.* 42. T. 42. BERG. *Cap.* 281. SEB. *Thes.* I. Tab. 22. f. 4.

(39) *Senecio* Coroll. radiantibus, Fol. amplexicaulibus Spatulatis repandis, eroſis, ſcabris, Caule Fruticoſo. *H. Cliff.* 406. R. *Lugdbat.* 164. Jacobæa Afr. Frutescens, Fol. rigidis & hirſutis. COMM. *Hort.* II. p. 149. T. 75. Jacobæa Afr. ramoſisſima, Fol. Senecionis pinguis, rigidis et lucentibus, ſubtus incanis. RAJ. *Suppl.* 179. SEB. *Mus.* I. T. 22. f. 5.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

heid zyner Bladen, die ook den rand als gedoornd hebben, en van boven glanzig doch niet glad zyn, van onderen grys en ruigachtig. De Steng is ſtyf, ruuw en onbevallig. De Bloemen zyn klein en vyfbladig geſtraald met de Blommetjes onverdeeld en ver van elkander. Uit Zaad geteeld, was het wel zeven of agt Voeten hoog, in de Amſterdamſe Tuin, opgeſchooten.

XL. *Senecio Populifolius.* Popelierbladige.

(40) Kruiskruid *met geſtraalde Bloemen en Spatelvormig Eyronde, effenrandige, ſtompe Bladen, de volwasſenen glad van boven; de Steng Heeſterachtig.*

Deeze Soort, mede, gelyk alle de hier beſchreevene, van de Kaap afkomſtig, en t'eenemaal met eene witte Wolligheid bekleed, hadt de Bladen rondachtig ovaal, effenrandig, of naauwlyks met een of twee Tandjes blykbaar, en geſteeld; de Bladſteeltjes lang, en met een uitgebreiden Voet de Takken omvattende, zegt LINNÆUS. Zyn Ed. betrekt daar toe de Afrikaanſche met Bladen van den Witten Popelier of Abeelboom, door RAY opgegeven, en noemt dezelve *Popelierbladig* (*). Die Bladen, nog-

(40) *Senecio* Coroll. radiantibus, Fol. ovatis Spatulatis integris obtuſis; adultioribus ſupra glabris, Caule Fruticoſo. Jacobæa Africana Populi albæ foliis. RAJ. *Suppl.* 177.

(*) *Populifolius* was in *Spec. Plant.* als ook in *Syst. Nat.* Ed. XII., deeze Soort gebynaamd; doch thans in *Veg. Ed.* XIII., zekerlyk door een Drukfeil en verwarring met de volgende Eerſte Soort van *Aſter*, (thans *Inula*,) *Polifolius.*

Fig. 1.
Fig. 2.
a
b
c
d
e
f
f
g
h

XXIII.

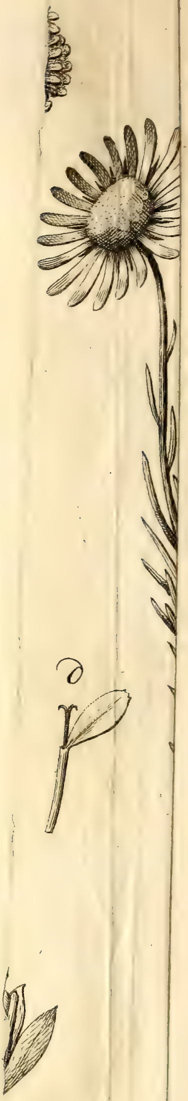

hogthans, zyn, gelyk zyn Ed. zelf in de Soortelyke bepaaling van deezen Boom zegt, hoekig getand en wel zeer blykbaar, gelyk iedereen weet; ook eenigermaate rondachtig, doch geenszins Spatelvormig ſtomp Eyrond, gelyk die van dit Gewas door zyn Ed. worden voorgeſteld. Mooglyk zal hier t'huis te brengen zyn de *Senecio Solidaginoides* van den Heer BERGIUS, met welke een Tak van myne Kaapſche Planten, in *Fig.* 1, op Plaat XXXII, hier nevens afgebeeld, en tot dit Geſlagt behoorende, zeer veel overeenkomst heeft, als uit de volgende beſchryving blykt.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDTUK. *Tweede Rang.*

De Steng is Heeſterachtig, de Takjes zyn rond, geſtreept en glad: de Bladen dik Wigvormig, aan 't end getand, ſtomp, agterwaards allengs verſmallende en daar ongetand, ongeſteeld, met twee kleine Oortjes den Tak om vattende, overhoeks geplaatst, ſterk geaderd, een of anderhalf Duim lang: de Bloemen taamelyk groot, maakende een ſamengeſtelde Tuil aan 't end der Takken, met ſmalle Blikjes. De gemeene Kelk is geknot rondachtig, veelbladig, uit ſmalle, ſpitſe, evenwydige Schubben beſtaande, die een dunnen rand of zoom hebben. Zy vertoonen zig klaar in de geopende Kelk, met zynen naakten Stoel, by *a*; zynde *b* de zelfde Kelk van onderen gezien, waar door het blykt, hoe dezelve aldaar een klein Kelkje van ſpitſe Schubbetjes heeft, aan dit Geſlagt eigen. De Bloem is langer dan de Kelk,

Senecio Solidaginoides. Spatelbladig. Pl. XXXII. *Fig.* 1.

G 2 ge-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

geſtraald. Zy beſtaat uit Tweeſlagtige Blommetjes, in vyven verdeeld, als *c*, en Trechterachtig; als ook uit Vrouwelyke Blommetjes *d*, die een ſtompe Lip hebben, en een dun Buisje, met een Styl, die een weinig uitſteekt, hebbende den Stempel bruin en in tweeën gedeeld of uit twee langwerpige ruige Stukken, die Rolrond zyn, beſtaande. De Meelknopjes en deeze Styl vertoonen zig in het ſterk vergroote Tweeſlagtige Blommetje by *e*, gelyk het Zaadkuifje, welks Haairtjes eenigermaate gebaard zyn, als *f*, aan het gezegde Blommetje *c*, op het Vrugtbeginzel. De Stoel, binnen den Kelk, by *a*, is wegens de Holletjes of eigen Kelkjes, die getand zyn, waar in de Zaadjes gezeten hebben, eenigermaate als een Honigraat. De Bladen en Takken, zo wel als de Bloemſteeltjes, zyn hier en daar met eene losſe Wolligheid, die 'er ligt af gaat, bekleed; gelyk LINNÆUS ten opzigt van het Popelierbladige Kruiskruid aantekent.

Vier nieuwe Soorten zyn door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS hier bygevoegd, die echter zonder Afbeeldingen weinig uitdoen. De eerſte noemt zyn Ed. *Senecio Verbascifolius*, om dat de Bladen naar die van 't Wollekruid gelyken, zynde geſteeld, langwerpig ovaal en gekarteld. De Bloemen kwamen aan 't end, by zesſen, als Hoofdjes, uit de Oxels der Bladen voort. De andere Soort heet *Lanatus*; maar de Wolligheid alleen kan naauwlyks onderſchei-

ding

ding maaken, aangezien andere Soorten ook Wollig zyn. De derde noemt zyn Ed. *Lanigerus*, dat is Woldraagende, om dat dezelve by den oirſprong der Bladen, uit den Wortel, met een aanmerkelyke Wolligheid bezet is. Zy heeft Vinswys' verdeelde Bladen, een enkele, eenbloemige, byna kaale Steng en eenen knobbeligen Wortel. De vierde Soort, eindelyk, *Lanceolatus* gebynaamd, insgelyks met geſtraalde Bloemen, heeft de Bladen ten halve omvattende, Lancetvormig, Zaagswyze getand, van onderen Wollig, de Bloemen getuild. In verſcheide andere Soorten zyn ook de Bladen van dien aart.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

ASTER.

De Kenmerken van dit Geſlagt, dat gemeenlyk *Aster*, 't welk men Sterrekruid vertaalen kan, genoemd wordt, zyn; een naakte Stoel, een enkel Haairig Zaadkuifje, een Bloem met meer dan tien Straalen; de onderſte Kelk-Schubben eenigermaate rappig of niet tegen de anderen aan' ſluitende.

Onder de menigvuldige Soorten van hetzelve komen thans, de *Polifolius* uitgemonſterd en tot de *Inula* betrokken zynde, maar vier, altemaal Kaapſche, die Heeſters zyn, voor, als volgt.

G 3 (1) As-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(1) Aster, *die laag Heesterachtig is, met afloopende, Elsvormige, gesleufde, op de kant ruuwe Bladen, en endelingse Bloemen.*

I. *Aster Taxifolius.* Taxisbladige. Pl. XXXII. *Fig.* 2.

't Gewas van deeze bestaat uit ronde Rysjes, naauwlyks een Voet lang, Draadachtig dun, van boven Takkig; de Takjes vergaard, enkeld, gebladerd, regtopstaande; de Bladen Elsvormig, smal, spits, regt, sleufswyze uitgehold, op de kant kort gehaaird, van onderen breeder, ongesteeld, op elkander leggende, rykelyk een half Duim lang. De Bloemen komen aan 't end der Takjes voort, op Steeltjes die dezelven verlangen. De gemeene Kelk is veelbladig, Schubswyze samengesteld uit smal Lancetvormige spitse, zeer fyn gehaairde Blaadjes, waar van de buitensten kortst. De Bloem bestaat uit geele Trechterswyze Blommetjes, in vyven gedeeld, die tweeslagtig zyn, en rondom gestraald met Vrouwelyke, paarsche, Spatelblommetjes. Het Vrugtbeginzel is, in beiden, gekroond met een zeer fyn gepluimd Haairig Zaadkuifje, en de Stoel is kaal.

Met deeze beschryving, van den Heer BERGIUS ontleend, komt het Kaapsche Gewas uit myne Verzameling overeen, waar van een Takje

(1) *Aster* Suffruticosus, Foliis decurrentibus Subulatis, Canalsculatis ciliatis margine scabris, Floribus terminalibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 954. p. 553. *Veg.* XIII. p. 632. *Am. Acad.* VI. Afr. 96. BERG. *Cap.* 286.

Takje, in de Natuurlyke grootte, in *Fig.* 2, op Plaat XXXII, is afgebeeld. Het gezegde behoef ik niet te herhaalen. Men ziet by *f* een Tweeslagtig Blommetje, en by *g* een Vrouwelyk, hoedanigen de Krans maaken, beiden sterk vergroot; blykende daar in het verschil der Vrugtbeginzelen, dat in de eerstgemelden Draadachtig dun is, gelyk zyn Ed. zegt, en in de laatstgemelden spits Eyrondachtig en plat. Deeze laatste gedaante openbaart zig nog duidelyker in een byna volkomen Zaadje by *h*, 't welk tot de Vrouwelyke Blommetjes of die van den Omtrek behoort; als nog met hetzelve, zo wel als met het Zaadkuifje gekroond zynde, hetwelk in de twee anderen zig ook zeer zigtbaar vertoont, zynde fyn gepluimd.

III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Tweede Rang.*

(2) Aster *die Heesteracht ig is, met Eyronde, eenigermaate geschubde, omgekromde, Zaagswys' gehaairde Bladen en endelingse Bloemen.*

II. *Aster reflexus.* Omgeboogene.

De Steng van deeze, een Voet lang, is regt en rond, Aschgraauw, ruigachtig ruuw, met groene Rysjes en vergaarde Takjes, drie of vier by elkander. De Bladen zyn Lancetswys' ovaal, spitsachtig, met gedoornde Tandjes, ver-

(2) *Aster* Frut. Fol. ovatis recurvis serrato-ciliatis, Flor. terminalibus. BERG. *Cap.* 285. *Am. Acad.* VI. Afr. 68. Aster Afr. Frut. splendentibus parvis & reflexis foliis. COMM. *Hort.* II. p. 55. T. 28. RAJ. *Suppl.* 159.

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. verspreid en glad, een zesde Duims lang. De Bloemen komen, aan 't end der Takjes, op korte Steeltjes voort. De gemeene Kelk is byna als in de voorgaande Soort. De Blommetjes in 't midden zyn geel, die aan den Rand, welke de Straalen maaken, wit, volgens de Waarneeming van BERGIUS.

III. *After crinitus.* Gehaairde. (3) After *die Heesterachtig is, met langwerpig Eyronde, spitse, van onderen Wollige Bladen, de Kelken in Haairtjes uitloopende.*

Hier zyn de Rysjes minder Takkig, de Bladen ongesteeld, van onderen met een witte Wolligheid bezet, aan den rand ruuw, zeer spits: de Bloemsteeltjes aan 't end gebladerd, eenbloemig: de Kelkschubben hebben aan 't end een bruin Haairtje: de Bloemen zyn blaauw gestraald.

IV. *After Fruticulosus.* Gestippelde. (4) After *die Heesterachtig is, met smalle gestippelde Bladen, en naakte éénbloemige Bloem-Steeltjes.*

Dee-

(3) *After* Fruticulosus, Fol. ovato-oblongis acutis subtus tomentosis, Calycibus Pilo terminatis. *Am. Acad.* VI. Afr. 66.

(4) *After* Fruticosus, Fol. linearibus punctatis, Pedunculis unifloris nudis. *H. Cliff.* 409. R. *Lugdb.* 168. After Africanus Frut. Fol. angustis & plerumque conjunctis. COMM. *Hort.* II. p. 53. T. 27. *β.* After maritimus Fruticosus, Hyssopi foliis confertis, Flore albo. PLUK. *Mant.* 29. T. 340. f. 19. After Hyssopifolius. BERG. *Cap.* 287.

Deeze heeft, volgens BERGIUS, Draadachtige Takken, die Wollig zyn, met vergaarde Takjes, bezet met smalle ruige Blaadjes, meer dan een Nagel lang. Aan 't end der Takjes komen twee of drie Bloemsteeltjes by elkander voort, die uitermaate lang zyn, en fyn gehaaird, eenbloemig. De gemeene Kelk, de Blommetjes en deelen der Vrugtmaaking, zyn byna als in de voorgaande Soorten. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

CINERARIA. Aschkruid.

Dit Geslagt heeft insgelyks den Stoel naakt en het Zaadkuifje eenvoudig gehaaird, maar de Kelk is enkeld, veelbladig en effen.

Het bevat ook verscheide Soorten, waar onder de vyf laatsten hier t'huis behooren; naamelyk.

(9) Aschkruid *met Bloempluimen; de Bladen Vinswyze verdeeld met uitgesneeden Slippen, de Steng Heesteractig.* IX. *Cineraria maritima.* Middellandsch.

Byna geen Afbeeldingen vindt men van dit zo bekende Gewas, dat gemeenlyk den naam van

(9) *Cineraria* Flor. paniculatis, Foliis pinnatifidis tomentosis, Laciniis sinuatis: Caule Frutescente. *Syst. Nat.* XII. Gen. 957. p. 556. *Veg.* XIII. p. 636. Othonna 2. *Hort. Ups.* 273. Solidago Foliis pinnatifidis; Laciniis sinuatis, Corymbis racemosis. *H. Cliff.* 140. GRON. *Orient.* 277. Jacobæa maritima. C. B. *Pin.* 131. TOURNF. *Inst.* 486. Marina Jacobæa &c. LOB. *Icon.* 227. Cineraria. DOD. *Pempt.* 642. GER. *Prov.* 205.

III. Afdeel XVII. Hoofdstuk. *Tweede Rang.*

van *Jacobæa maritima* by de Tuinlieden en by de Liefhebbers, 't zy al of niet Taalkundig, voert. DODONÉUS spreekt 'er slegts van en de figuur van LOBEL is door de kleinte naauwlyks kenbaar. By WEINMANN vindt men wel een Afbeelding, die taamelyk strookt; doch de Aschkleurige witheid der Bladen, weshalve deeze Soort in 't byzonder den naam van *Cineraria*, dat is Aschkruid, voert, is daar geheel vergeten. Het groeit aan de Oevers der Middellandsche Zee, zo wel in 't Gebied van Genua als aan de Kust van Provence, natuurlyk, en verdraagt somtyds onze Winterkoude, doch wordt meest in Potten geplant en strekt dus tot versiering der Bloemperken.

't Gewas komt, in Gestalte, veel met het gewoone St. Jakobs - Kruid, dat hier in de Velden groeit, overeen, waar van het ook den naam heeft, doch is, in alle opzigten, grover en zwaarder. De onderste Bladen gelyken eenigermaate naar die der Eikeboomen; de bovenste zyn dieper ingesneeden; allen van boven donker groen, van onderen, zo wel als de Stengen, met eene graauwachtig witte Wolligheid dik bekleed. Op den top draagt het geele Bloemen, die Pluimswyze samengehoopt zyn.

X. *Cineraria Canadensis.* Kanadaich.

(10) Aschkruid *met Pluimbloemen; de Bladen Vins-*

(10) *Cineraria* Flor. paniculatis; Fol. pinnatifidis subvillosis la-

Vinswyze verdeeld en ruigachtig, met uitgesneeden Slippen; de Steng Kruidig. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

Deeze schiet, volgens BAUHINUS, Stengen van een Elle hoog, die rond zyn en met een witte Wolligheid bekleed; hebbende de onderste Bladen rondachtig, met de Steelen een Voet lang, een Hand breed, gesnipperd of diep ingesneeden en op de kanten uitgegulpt, van boven groen en van onderen wit, even als in de voorgaande; maar de Bloemstraal is uitgebreid, niet omgekruld, en de Kelk aan de Punten een weinig verschroeid, zo de Ridder aanmerkt. Voeg hier by, dat dit een Jaarlyks Gewas is, niet overwinterende, gelyk het andere. KALM heeft deeze Soort in Kanada waargenomen.

(11) Aschkruid *met eenbloemige Stengen en verspreide Bladen; de Steng Heesterachtig.* XI. *Cineraria Linifolia.* Vlaschbladige.

De Steng van deeze is Heesterachtig, samengesteld en ruuw; zeer digt bezet met zeer smalle groene Blaadjes en enkelde Bloemsteeltjes uitgeevende, die Draadachtig zyn, wat langer dan de Bladen, met kleine geele Bloempjes. 't Gewas groeit, zo wel als de volgende, aan de Kaap.

(12) Asch-

laciniis sinuatis; Caule Herbaceo. Jacob. maritima f. Cineraria Latifolia. C. B. *Pin.* 131. *Prodr.* 69.

(11) *Cineraria* Pedunc. unifloris, Fol. sparsis, Caule Fruticoso. *Am. Acad.* VI. Afr. 82.

III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk. (12) Aschkruid *met de Steng bykans tweebloemig, de Bladen eenigermaate Wollig en stomp Eyrond.*

XII. *Cineraria purpurata.* Gepurperd. Deeze nieuwe Soort heeft een enkele Kruidige Steng, van een Voet lang, met Wolligheid bekleed. De Bladen zyn Eyrondachtig, gesteeld, van boven ruig, van onderen Wollig. Aan 't end van de Steng komen twee zeer lange Draadachtig dunne Steelen, die regtop staan, ieder een Bloem draagende, die paarsch gestraald is. Dezelve heeft een veelbladigen Kelk, uit korte, ruigachtige, Lancetvormige Blaadjes samengesteld. Het Zaadkuifje is gepluimd; de Stoel naakt.

XIII. *Cineraria Amelloides.* Blaauwstraalig. (13) Aschkruid *met eenbloemige Steeltjes, de Bladen gepaard, Eyrond, naakt; de Steng laag Heesterachtig.*

Tot deeze Soort, welke zeer naar de *Amellus Lychnitis* gelykt, is betrokken de *Afrikaansse blaauwe Solidago*, die Heesterachtig is, met St Jans Kruid Blaadjes, van VAILLANT. 't Is een Heesterachtig Gewas, met een ruuwe Takkige Steng en zeer kleine Eyronde groene Blaadjes, geevende enkelde naakte Bloemsteelen uit,

(12) *Cineraria* Caule subbifloro, Foi. obovatis subtomentosis. *Mant.* 285.

(13) *Cineraria* Pedunc. unifloris, Fol. oppositis ovatis nudis, Caule Suffruticoso. BERG. *Cap.* 290. Solidago Afr. Frutescens cœrulea &c. VAILL. *Mem.* de 1720. p. 564. After Afric. Frutescens &c. RAJ. *Suppl.* 158. After Caule ramoso scabro. MILL. *Dict.* T. 76. f. 2.

uit, ieder met ééne Bloem, volgens RAY. Dat de geteelde Plant in deeze Soort niet weinig van de oirſpronklyke verſchille, is door den Heer BERGIUS waargenomen, als komende dus aan de Steng Bladen van twee Duimen of langer, aan de Takken van één Duim voor. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

INULA.

Een naakte Stoel; een eenvoudig gehaaird Zaadkuifje: de Meelknopjes van onderen in twee Borſtels uitloopende, zyn de byzondere Kenmerken van dit Geſlagt, 't welk, behalve de Alantswortel en veele anderen, ook eenige Heeſters, van de Kaap afkomſtig, bevat, als volgt.

(22) Inula *met afloopende, ſtomp Eyronde, eenigermaate getande Bladen; de Steng laag Heeſteracheig; de Bloemen ongeſteeld aan 't end.* XXII. *Inula cœrulea.* Blaauwe.

Dit Gewas is voorheen *Aſter Polifolius* genoemd geweest, doch thans hier t'huis gebragt door den Ridder, die 'er toe betrekt de *Inula Cernua* van BERGIUS, welke een Heeſterachtige Steng heeft van een Voet of langer, die met een Wollige Schors bekleed en ſtyf is, van

(22) *Inula* Fol. decurrentibus obovatis ſubſerratis, Caule ſuffruticoſo, Flor. ſesſilibus terminalibus. *Mant.* 471. Inula cernua. BERG. *Cap.* 288. Aſter Fruticoſus Africanus, Fol. parvis Chamædryos, Flor. cœruleis. RAJ. *Suppl.* 160. N. 29.

III. AFDEEL. HOOFDSTUK. XVII. *Tweede Rang.*

van boven in ſtyve Takjes verdeeld, welke Knoopig zyn en wederom verdeeld in kleiner Takjes, allen met een fyne Wolligheid. De Blaadjes, van grootte als een Nagel, zyn ſtomp Eyrond, als met Spinrag overtoogen, ongeſteeld, met een Wollig Knobbeltje, daar boven, waar uit Tropjes van kleine Blaadjes voortkomen. De Bloemen zyn groot en knikkende; zy hebben een veelbladigen Kelk: de Schyf is gevuld met Tweeſlagtige Blommetjes; de Krans beſtaat uit Vrouwelyke Spatelblommetjes; beiden hebben zy een langwerpig Eyrond Vrugtbeginzel, met een Pluimachtig Zaadkuifje, dat brooſch is, den Stempel in tweeën gedeeld, de vyf Meeldraadjes Draadachtig: de Meelknopjes tot een Pypje ſamengevoegd, dat boven in vyven gedeeld is, en van onderen in tienen, geevende dus ieder Meelknopje twee Borſteltjes uit en de Stoel is bezet met hokjes als een Honigraat.

XXIII. *Inula Aromatica.* Kruiderige.

(23) Inula *met ſmalle, effenrandige, Wollige, verſpreide Blaadjes; de Steng Heeſterachtig.*

De Blaadjes van deeze Soort gelyken veel naar die van Lavendel, zynde aan de kanten omgekruld, en wederzyds Wollig: de Bloemen

(23) *Inula* Fol. linearibus integerrimis tomentoſis, ſparſis, Caule Fruticoſo. *Am. Acad.* VI. Afr. 71. Aſter Frutescens luteus Mauritanicus. PLUK. *Alm.* 58. T. 326. f. 2.

men komen enkeld, ongesteeld, aan 't end der Takjes voort: de Kelk is langwerpig, geschubd; de Bloemstraal uit den witten Roozekleurig. III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK.

(24) Inula *met Elsvormig smalle, driekantige, zeer digt samengevoegde Blaadjes; de Steng Heesterachtig.* XXIV. *Inula Pinifolia.* Fynbladige.

De Steng van deeze is Heesterachtig, een half Voet lang, zeer ruuw door 't afvallen der Bladen. De Takjes komen in een Krans voort, en geeven end-Steeltjes uit, kleiner dan de Bladen, met byna ongesteelde Bloemen, die geel gestraald zyn. De Kelk is langwerpig en bestaat uit smalle Schubben. De Ethiopische Jacobæa met Lorkenbooms Bladen van BREYN, wordt hier t'huis gebragt.

PERDICIUM.

De Blommetjes, die de Bloemen samenstellen, zyn in dit Geslagt in Lippen verdeeld, komende hetzelve voorts, wat den naakten Stoel en 't Haairige Zaadkuifje aangaat, met het voorige overeen.

Maar éénc Soort van de drie behoort in hetzelve tot de Heesters, naamelyk

(2) Per-

(24) *Inula* Fol. subulato-linearibus, triquetris, confertissimis, Caule Fruticoso. *Mant.* 472. *Am. Acad.* VI. Afr. 70. Jacobæa Ethiopica Laricis folio. BREYN *Cent.* T. 64. MORIS. *Hist.* III. S. 7. T. 18. f. 31.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(2) Perdicium *met byna geſtraalde Bloemen; wier buitenſte Kelk vierbladig is, de Steng Heeſterachtig.*

II. *Perdicium Radiale.* Geſtraald.

Dit Gewas, op Jamaika groeijende, is *Trixis* getyteld door den vermaarden BROWNE. Het heeft de Bladen Lancetvormig ovaal, geſteeld, naakt, getand, doch by de Bloemen ongetand, die weinig in getal aan 't end der Takken voortkomen. De buitenſte Kelk is vier-, de binnenſte agtbladig: de Bloem geel, geſtraald, maar zonderling. Alle Blommetjes zyn eenbladig, in tweeën gedeeld, de buitenſte Lip breeder, uitgebreid, drietandig, de binnenſte Lip tweetandig hebbende. De grootſten komen in de Krans voor. De Geſtalte is als die van de Conyza of Inula.

LEYSERA.

In dit Geſlagt is de Stoel eenigermaate Kaffig, zo wel als 't Zaadkuifje, doch hetzelve komt, op de Schyf, ook gepluimd voor, en de Kelk is rappig.

De drie Soorten van hetzelve, allen van de Kaap afkomſtig, zyn Heeſterachtig, als volgt.

(1) Ley-

(2) *Perdicium* Flor. ſubradiatis Calyc. exteriore tetraphyllo, Caule Fruticoſo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 960. p. 559. *Veg.* XIII. p. 639. Inula Trixis. *Am. Acad.* V. p. 406. Trixis Frutescens, Fol. nitidis ovatis dentatis, Floribus comoſis. BROWN. *Jam.* 312. T. 33. f. 1.

(1) Leyſera *met verſpreide Bladen en geſteelde Bloemen.*

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. I. *Leyſera Gnaphalodes.* Gryze.

Van dit Gewas vindt men een Afbeelding door BREYN uitgegeven, die de zyne veel beter oordeelt te zyn, dan van HERMANNUS, welke naar die van SEBA meer gelykt. 't Verſchil is, inderdaad, aanmerkelyk, doch zal mooglyk afhangen van de Groeiplaats. Het is een ſchoone Soort van Aſter, zegt HERMANNUS, op drooge Bergachtige plaatſen aan de Kaap voortkomende, die een Houtige Steng heeft, bekleed met zeer fyne Borſtelige gryze Blaadjes, en op den top geſteelde Bloemhoofdjes hebbende met Goudkleurige Straalen. LINNÆUS zegt, dat de Kelken Tolachtig zyn met alle Schubben rappig: de kanten der Bladen met geklierde Haairtjes bezet; en alle Zaaden met een Vliezigen rand gekroond, doch op de Schyf komen gepluimde Zaadkuifjes voor. De Stoel is aan den rand Kaffig, in 't midden naakt: alles volgens de Waarneeming van den Hoogleeraar D. VAN ROYEN. De beſchryving van BERGIUS komt nagenoeg daar mede overeen.

(2) Ley-

(1) *Leyſera* Foliis ſparſis, Flor. pedunculatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 963, p. 560. *Veg.* XIII. p. 640. *Am. Acad.* VI. Afr. 74. Aſteropterus luteus Laricis Foliis lanuginoſis. VAILL. *Mem.* 1720. p. 405. Aſter Ethiopicus Stœchadis foliis Flore Aureo. HERM. *Lugdb.* 68. T. 71. BREYN. *Icon.* 26. T. 14. f. 3. SEB. *Mus.* II. T. 66. f. 6. BERG. *Cap.* 292.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(2) Leysera *met drievoudige Bladen en byna ongesteelde Bloemen.*

II. *Leysera Callicornia* Driebladige.

De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS beschryft deeze Soort onder den naam van *Callicornia*, en zegt, dat het een Heester is met de Takken door Lidtekens ruuw, de Bladen drievoudig, byna regtopstaande, een Duim lang, smal en Wollig; de Bloemen eenzaam aan 't end, byna ongesteeld; de gemeene Kelk Eyrond, bekleed met Vliezige gekleurde Schubben: een samengestelde Straalbloem; waar van de Blommetjes ten deele Tweeslagtig, ten deele Vrouwelyk; de eersten ruig en Pypachtig, de laatsten Spatelswys' Lancetvormig in drieën gedeeld. De eersten hebben vyf Meeldraadjes, met Rolronde Pypachtige Meelknopjes; beiden een klein Vrugtbeginzel, met een Draadachtigen Styl en tweedeeligen Stempel. Het Zaad, dat in de onveranderde Kelk aanrypt, heeft een Kuifje van vyf gepluimde Borsteltjes, en de Stoel is met Kafjes bezet, die de Blommetjes onderscheiden. Zyn Ed. tekent hier van eene Verscheidenheid met zeer korte, dunne, gladde Blaadjes; als ook eene *fynbladige* en eene *driebloemige*, aan.

(3) Ley-

(2) *Leysera* Fol. trifariis, Flor. subsessilibus. *Mant.* 286. Callicornia Gnaphalodes. BURM. *Prodr.* p. 24. PLUK. *Phyt.* T. 350. f. 4.

Fig. 1.
Fig. 2.
a
b
c
d
e
f
g

(3) Leyſera *met driekantige Bladen, die aan de Punt Eeltig en omgekromd zyn.* III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

Van deeze zegt LINNÆUS: de Bladen zyn dun met Haairtjes bezet, aan de binnenzyde uitgegroefd met eene Wollige Sleuf. De geheele Stoel heeft Kafjes byna van langte als de Blommetjes. Het Kroontje van alle Zaaden is Vliezig, zonder eenig Kuifje. Hierom ſtrookt zy met de *Buphthalma* in Kenmerken; maar is aan de eerſte zo gelyk, dat menze in gedaante naauwlyks onderſcheide.

III. *Leyſera Paleacea.* Heyachtige. Pl. XXXIII. *Fig.* 1.

De aangehaalde van den Heer BERGIUS, door deezen *Heyachtige* gebynaamd, komt volmaakt overeen met dat Kaapſe Gewas uit myne Verzameling, 't welk in *Fig.* 1, op Plaat XXXIII, hier nevens, is afgebeeld. De Steng is rond en graauwachtig, met Lidtekens, bepaaldelyk getakt, drie vierden van een Voet lang. De Takken en Takjes hebben die zelfde eigenſchappen en de kleinſten zyn geheel wit Wollig. De Bladen, driekantig Elsvormig ſtomp, van boven diep geſleufd en Wollig, van onderen rondachtig en groen, eenigszins Haairig, ongeſteeld, met een omgeboogen Tip, twee of drie Lynen lang, digt by één, uitgeſpreid. De Bloemen komen eenzaam, ongeſteeld, aan 't end der Takjes voort. De gemeene

(3) *Leyſera* Fol. triquetris, apice callofis, recurvatis. VAN ROYEN. Leyſera Ericoides. BERG. *Cap.* 294.

III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk. *Tweede Rang.*

ne Kelk is byna Klootrond, glad, gefchubd, met Lancetvormige fpitfe, glanzige, ros-geelachtige Schubben, de onderften digt aangedrukt, de bovenften aan de Punten een weinig rappig. De Bloem is platachtig, hooger dan de Kelk, geftraald. De Blommetjes, waar zy uit beftaat, zyn in 't midden Tweeflagtig, ros-geel, Trechtervormig, met den Mond in vyven gedeeld; die aan den rand Vrouwelyk, van dergelyke Kleur, met een Spatelvormige ftompe, drietandige Lip, welke zig met eenige verheffing uitbreidt. Het Vrugtbeginzel, Rolrond en krom, is gekroond met een eigen Kelkje, Vliezig, geknot, onverdeeld, maar een weinig rappig aan den bovenkant. Dit bevat het Blommetje, dat in de Tweeflachtigen een Pypachtig vyfdeelig Meelknopje heeft, en in beiden een Styl met twee omgeboogen Stempels. De Stoel is bezet met zeer fmalle Kafjes, van langte als de Blommetjes en tusfchen dezelven geplaatst, vallende ligt af.

Men ziet dus, dat de *Afteropterus* van VAILLANT, die geel is met Rosmaryn-Bladen, offchoon dezelve volgens D. SHERARD den Stoel ruig heeft, hier niet behooren kan; dewyl VAILLANT dien Geflagtnaam van de gepluimdheid der Zaaden afleidt, niet alleen, maar duidelyk zegt, dat alle de Soorten van zyn gemelde Geflagt den Zaadftoel met Pluimpjes gekroond hebben, terwyl de Bloem naar die van

't

't Sterrekruid gelykt. BERGIUS hadt denzelven hier t'huis gebragt. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

Myne Afbeelding vertoont het Gewas, en daar nevens, by de Letter *a*, den geopenden Kelk met een gedeelte der Tweeslagtige Blommetjes nog daar in; waar van 'er één afzonderlyk met zyn Vrugtbeginzel, wel driemaal in langte vergroot, by *b* is voorgesteld, als ook een der Kafjes by *c*, en by *d* een der binnenste Schubbetjes van den Kelk, allen in de zelfde trap van Vergrooting.

Die in het Geslagt van *Chrysanthemum* of andere volgende eenigermaate Heesterachtig voorkomen, kunnen in de beschryving niet gevoeglyk afgezonderd worden. Ik gaa dan over tot dat van

AMELLUS.

Een Kaffige Stoel, het Zaadkuifje uit enkele Haairtjes bestaande en een geschubde Kelk, maakt de byzondere Kenmerken van dit Geslagt uit, 't welk maar twee Soorten bevat.

(1) Amellus *met gepaarde, Lancetvormige stom-* I. *Amellus Lychnitis.* Eenbloemige.

(1) *Amellus* Fol. oppositis Lanceolatis obtusis tomentosis, Pedunculis unifloris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 978. p. 567. *Veg.* XIII. p. 647. *Mant.* 476. BERG. *Cap.* 298. Verbesina Asteroides. *Sp. Plant.* I. p. 902. Buphthalmum Foliis oppositis Lanceolato-linearibus &c. *Hort. Cliff.* 415. Chrysanth. vel potius Buphthalmum Afric. Asteris flore cœruleo. BREYN *Prodr.* p. 23. *Icon.* T. 15. f. 2.

III. AFDEEL, XVII. HOOFDSTUK

Tweede Rang.

ſtompe, Wollige Bladen en eenbloemige Bloemſteelen.

Dit Gewas, aan de Kaap groeijende, heeft een ronde Steng en Bladen naar die der Violetten gelykende, terwyl de Bloem is als die van 't Sterrekruid, in 't midden geel, en Violetkleurig geſtraald, De Bloemſteelen, aan 't end, zyn bykans naakt. De Blommetjes worden door ſmalle Kafjes onderſcheiden. Het Zaadkuifje is Haairig, met weinig Pluis, en dat der Vrouwelyke Blommetjes Kaffig. Dezelve maaken een getal van omtrent vyfentwintig aan den omtrek uit.

II. *Amellus umbellatus.* Kroonbloemige.

(2) Amellus *met gepaarde, drieribbige, van onderen Wollige Bladen en Kroontjes-Bloemen.*

Deeze, op Jamaika ontdekt, heeft de Steng Wollig, de Bladen als gezegd is en gekarteld; geevende aan 't end een Kroontje uit van lange Steeltjes, de onderſten dikwils Kranswyze. De Kelk beſtaat uit ſpitſe Schubben.

BUPHTHALMUM.

De byzondere Kenmerken van dit Geſlagt zyn, een Kaffige Zaadſtoel; het Zaadkuifje een flaauwe

(2) *Amellus* Fol. oppoſitis triplinerviis, ſubtus tomentoſis, Floribus umbellatis. *Am. Acad.* V. p. 407 Solidago villoſa incana, Fol. ovatis oppoſitis &c. BROWN. *Jam.* 320. T. 33. f. 2.

ſlaauwe Rand; de kanten der Zaaden, inzonderheid van die aan den omtrek, gezoomd: de Stempel der Tweeſlagtige Blommetjes onverdeeld. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

Onder de Soorten van hetzelve, welke TOURNEFORT *Asterisci* genoemd heeft, komen twee voor, die Heeſterachtig zyn, beiden Westindiſche, als volgt.

(1) Buphthalmum *met gepaarde Lancetvormige Bladen en tweetandige Bladſteelen, de Steng Heeſterachtig.* I. *Buphthalmum Frutescens.* Heeſterig.

Dit Gewas is onder verſcheide Benaamingen voorgeſteld en afgebeeld. DILLENIUS noemt het *Asteriscus*, niettegenſtaande het Kenmerk van den Geſternden Kelk, gelyk hy zelf aanmerkt, daar aan ontbreekt. Tot een of twee Ellen hoogte groeide het in de Broeihuizen van den Elthamſen Tuin. Het hadt dunne Houtige Takken, en dikke Bladen, Fluweelachtig en grys, naar die der Violieren gelykende.

(1) *Buphthalmum* Fol. oppoſitis Lanceolatis, Petiolis bidentatis, Caule Fruticoſo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 977. p. 568. *Veg.* XIII. p. 649. *H. Cliff.* 415. GRON. *Virg.* 127. R. *Lugdb.* 170. Aſteriscus Frut. Leucoii Fol. Sericeis & incanis. DILL. *Elth.* 44. T. 38. f. 44. Corona Solis Frut. PLUM. *Sp.* 10. *Ic.* 107. Chryſanth. ex Ins. Caribæis &c. PLUK. *Alm.* 102. T. 115. f. 4. MORIS. *Hiſt.* III. p. 25. RAJ. *Suppl.* 211. Chryſanthemum Frut. maritimum, Fol. glaucis oblongis, Flore luteo. SLOAN. *Jam.* 125. *Hiſt.* I. p. 260. CATESB. *Car.* I. T. 93. SEL. *Vog.* IV. D. p. 77. Pl. 86.

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Tweede Rang.*

de. Wegens de Bloem is het, van anderen, tot de Chryſanthen of Goudsbloemen t'huis gebragt. CATESBY zegt, dat het aan de Zeekuſten der Bermudiſche Eilanden, ter hoogte van vier of vyf Voeten, op de Rotſen groeit. De Woonplaats van deeze Soort is anders geſteld op Jamaika en in Virginie.

II. *Buphthalmum Arborescens.* Boomachtig.

(2) Buphthalmum *met gepaarde Lancetvormige, wederzyds Wollige, ongetande effenrandige Bladen; de Steng Heeſterachtig.*

Deeze heeft ook haare Groeiplaats in Amerika, en zou door CATESBY onder den naam van *Zonnebloempjes van de Bermudes-Eilanden* bedoeld kunnen zyn: maar zyne Afbeelding verſchilt aanmerkelyk van die van DILLENIUS, naar zulk een Gewas uit den Elthamſen Tuin, 't welk byna van hoogte als 't voorgaande was, gemaakt. Dit hadt ook de Bladen glanzig groen: des ik niet begryp, hoe dezelven Wollig kunnen gezegd worden te zyn. De *Amerikaanſche Zonnebloem*, met Bladen van Laureola, door PLUMIER waargeno-

(2) *Buphthalmum* Fol. oppoſitis Lanceolatis utrinque tomentoſis edentulis integerrimis, Caule Fruticoſo. Aſteriscus Frutescens Leucoii Foliis viridibus & ſplendentibus. DILL. *Elth.* 43. T. 38. f. 43. Chryſanth. Bermudenſe. MORIS. *Hiſt.* III. p. 25. PLUK. *Alm.* 102. RAJ. *Suppl.* 210. Corona Solis Frutescens Laureolæ folio, Flore luteo. PLUM. *Sp.* 10. T. 106. f. 2? CATESB. *Car.* I. T. 92? SEL. *Vog.* IV. D. Pl. 84.

nomen, komt daar mede overeen. De Gestalte is Boomachtiger dan in de voorgaande Soort. III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk.

Derde Rang.

DERDE RANG.

Vrugtelooze Veelwyvery.

Dus noemt men het, in de Samenteelige of Samengestelde Bloemen, wanneer de middelste Blommetjes, die de Schyf beslaan, Tweeslagtig en vrugtbaar zyn, doch de Vrouwelyke, aan den Omtrek, geen Stempel hebben en derhalve geen Zaad voortbrengen. De meesten van deezen Rang hebben Gestraalde Bloemen, als

OSMITES. Reukkruid.

Een Geslagt, 't welk op de zogenaamde Zonnebloemen volgt, en, gelyk die, den Stoel Kaffig of met Kafjes bezet heeft, en gestraald met Spatelblommetjes, maar het Zaadkuifje zeer klein en den Kelk rappig geschubd.

De Grieksche naam is van den sterken Reuk afkomstig. Het bevat drie Soorten, allen Kaapse Gewassen, die Heesterachtig zyn, als volgt.

(1) Reukkruid *met Liniaale Vleezige Bladen en rappige Stengen.* I. *Osmites Bellidiastrum.* Madeliefachtige.

Van

(1) *Osmites* Fol. Linearibus Carnosis, Caulibus scariosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 983. p. 571. *Veg.* XIII. p. 651. Anthemis suffruticosa, Fol. linearibus triquetris &c. *Am. Acad.* IV.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Derde Rang.*

Van deeze Soort maakte VAILLANT zyn Geslagt van *Bellidiastrum*, om dat derzelver Bloem naar die der Madelieven, zegt hy, gelykt, en de Autheuren haar daar toe betrokken hebben. Van HERMANNUS, immers, was dit Gewas genoemd *Afrikaansche Bellis*, die Kroontjes draagt en Heesterachtig is, met eene Kamfer-Reuk. Hy noemt het ruigachtig, met Bladen als van Vlasch. De Bladen zyn driekantig, ongesteeld, en zitten digt by een, meest Wollig, aan de enden der Takjes, alwaar de Bloemen eenzaam, ongesteeld, voortkomen, hebbende den Kelk met Schubbige Blaadjes bekleed, de Straalen wit en Borstelige Kafjes.

II. *Osmites Camphorina.* Kamferige.

(2) Reukkruid *met Lancetvormige een weinig gekartelde Bladen, die aan 't agter-end getand zyn.*

Dit is een Heester met overhoekse Bladen, een end-Bloem draagende met een bladerigen Kelk, wit gestraald en geel in 't midden, de Zaaden naakt, de Kafjes blaauwachtig getipt. Dit Gewas heeft een zeer sterken Kamfer-Reuk. De Afrikaansche Water-Madelieven, met

IV. p. 330. Bellis Frutescens Afr. Camphorata. RAJ. *Suppl.* 221. Bellidiastrum subhirsutum Linifolium. VAILL. *Mem.* 1720. p. 588.

(2) *Osmites* Fol. Lanceolatis subserratis, Basi dentatis. *Mant.* 477. *Am. Acad.* VI. Afr. 78. Bellis Camphorifera Africana Aquatica Flore albo. SEB. *Mus.* I. p. 143. T. 90. f. 8. *β.* Anthemis Leucantha. *Sp. Plant.* 1261. *Am. Acad.* VI. Afr. 75.

met een witte Bloem, van SEBA, zyn hier t'huis gebragt; zo wel als de *Anthemis Leucantha*, die op zyde van ieder Blad twee of drie scherpe Tanden heeft. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(3) Reukkruid *met Lancetvormige gestipte Bladen en gebladerde Stengen.* III. *Osmites Asteriscoides.*

Deeze heeft ook een Heesterachtige Steng, met vergaarde Takken en verspreide Bladen, die nu breeder dan smaller Lancetvormig zyn, zeer spits, wederzyds Wollig, rykelyk een Duim lang, dik en Vleezig. De Bloemen komen, drie of vier by elkander, aan 't end der Takken voort. De Groeiplaats is op Waterige Plaatsen. Sterbloemige.

GORTERIA.

Dit Geslagt, naar den vermaarden Hoogleeraar D. DE GORTER, die de inlandsche Kruidkunde niet minder dan de uitheemsche bevorderd heeft, getyteld, heeft een naakten Stoel, een Wollig Zaadkuifje; de Bloem is met Spatelblommetjes gestraald, en de Kelk bekleed met gedoornde Schubben. Een bykans naak-

(3) *Osmites* Fol. Lanceolatis punctatis, Caulibus foliosis. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 79. Leucanthemum Frut. foliis crassis. BURM. *Afr.* 161. T. 58. f. 1. Bellis Frut. Africana Camphorata. RAJ. *Suppl.* 221. Bellis Aq. Camphorata Umbell. Frut. SEB. *Mus.* I. p. 24. T. 16. f. 3, 4. BERG. *Cap.* 477.

III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Derde Rang.* naakte Stoel en een Haairig Zaadkuifje, wordt 'er elders aan toegefchreeven (*).

Vyf Soorten, allen Kaapfche, komen 'er, door byvoeging van een nieuwe, terwyl de laatfte uitgemonfterd is, thans in voor, naamelyk.

I. *Gorteria Perfonata.* Kliffen-koppige. (1) Gorteria *met effenrandige en uitgehoekte Lancetvormige Bladen, de Steng regtopftaande, de Bloemen gefteeld.*

Deeze heeft haar bynaam, om dat de Bloemkoppen naar die der Kliffen gelyken. De Zaaden fchieten Wortel door den afgevallen Kelk, dien men derhalve onder aan den Wortel vindt, uit welken verfcheide Stengetjes voortkomen van een Span lang, die rondachtig en Haairig zyn, en niet zeer Takkig. Van de Bladen overhoeks, fmal Lancetvormig, ongefteeld, ftekelig, van onderen met een witte Wolligheid, hebben de grootften meest twee diepe Infnydingen wederzyds. De Kelken, aan 't end, zyn Eyrond, eenbladig, met gefpitfte Schubben bekleed, die ftyf zyn, doch naauwlyks fteekende. De Blommet-

(*) Naamelyk in de Optelling aan 't Hoofd der Klasfe, en het voorige aan 't Hoofd van het Geflagt. Dit zelfde verfchil, 't geen zonderling is, vindt men zo wel in *Ed. Veg.* XIII. als in *Ed.* XII. Doch ik heb dergelyke meer opgemerkt. Of het met voordagt dan by verbetering zy, is my duifter.

(1) *Gorteria* Fol. Lanceolatis integris finuatisque, Caule erecto, Floribus pedunculatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 981. p. 571. *Veg.* XIII. p. 652. Carduus Ethiop. perpufillus &c. PLUK. *Alm* 86. T. 273. f. 6. Jacea minor Hieracii folio, Capite fpinofo, Hispanica. BARR. *Ic.* T. 160. BERG. *Cap.* 300.

metjes, op de Schyf, zyn blaauwachtig, die van den Omtrek, welke de Bloemen gestraald maaken, korter dan de Slippen van den Kelk, geel, doch van onderen Violet. Het Vrugtbeginzel der Tweeslagtige Blommetjes is Eyrondachtig, van boven gekroond met een overvloedig, eenvoudig, gekruld Pluis, een weinig langer dan het Pypje.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Derde Rang.*

(2) Gorteria *met eenbloemige Steelen, de Bladen Lancetvormig, Vinswyze verdeeld, de Steng neergedrükt.*

II. *Gorteria rigens.* Styfhaairige.

Dit Gewas is onder verscheide Naamen voorgesteld geweest. MILLER geeft 'er een fraaije Afbeelding van, onder den naam van *Arctotis* met leggende Takken, de Bladen smal Lancetvormig en styf, van onderen Zilverkleurig, met eene groote Goudgeele Bloem, die zeer lang gesteeld is. Volgens den Heer BERGIUS is de Steng Heesteraehtig met neerhurkende Takken, die aan 't end gebladerd zyn. Onder de Blaadjes vindt men sommigen enkeld, anderen Vinswyze verdeeld, twee Duimen lang, met Steeltjes van een Duim, die in een Scheede zitten, welke Vliezig is, van boven met styfach-

(2) *Gorteria* Scapis unifloris, Foliis Lanceolatis pinnatifidis, Caule depresso. *Am. Acad.* VI. Afr. 80. Arctotis Ramis decumbentibus &c. MILL. *Dict.* T. 49. Arctotis Fol. Lanceolatis &c. LEYS. *Orig.* 6. Arctotheca Fol. rigidis leniter dissectis. VAILL. *Mem.* 1728. N. 9. Anemonospermos Fol. rigidis &c. RAJ. *Suppl.* 182. BERG. *Cap.* 304.

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Derde Rang.*

achtige Haairtjes. De Bloemſteelen komen, enkeld of dubbeld, aan 't end der Takken voort: zy zyn dik, rond, regtopſtaande, een Handbreed lang en naakt. De Kelk is van onderen eenbladig, van boven bekleed met regtopſtaande Schubben, die Doornachtig gehaaird zyn. De Bloem heeft een geele Schyf, zo hoog als de Kelk, en Straalen ongelyk langer, ook geel, maar aan 't Grondſtuk, van binnen, paarſchachtig. Het Vrugtbeginzel is aan alle zyden omringd met een eenvoudig, ongeſteeld Pluis, korter dan het Blommetje. De beſchryving was door zyn Ed. naar een Plant, in Holland geteeld zynde, opgemaakt.

III. *Gorteria Squarroſa.* Rappige.

(3) Gorteria *met Lancetvormige, afloopende, Doornachtig gehaairde, aangegroeide Bladen en ongeſteelde Bloemen.*

Deeze Soort, door COMMELYN in Afbeelding gebragt, wordt door hem als een Soort van Aſter aangemerkt, die Heeſterachtig is met kleine glinſterende omgeboogene Bladen. De Blaadjes, zegt de Ridder, zyn ongeſteeld, een weinig langs de Takken afloopende, aan de Punt gedoornd, en wederzyds gehaaird met drie of vier Doorntjes. De Steng, die ruig is,

(3) *Gorteria* Fol. Lanceolatis, decurrentibus, adnatis, ciliato-Spinuloſis, Flor. ſeſſilibus. *Mant.* 476. *Am. Acad.* VI. Aft. 77. Xeranthemum Caulibus Frutescentibus provolutis &c. *Sp. Plant.* I. p. 859. After Africanus Frut. COMM. *Hort.* II. p. 55. T. 28. BERG. *Cap.* 301.

is, geeft getropte Takjes uit, aan 't end ieder een Bloem draagende, wier Kelk rappig is wegens de omgekrulde Schubben of Blaadjes, naar die van de Takjes gelykende; en de Bloemen zyn geel gestraald.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Derde Rang.*

(4) Gorteria *met Lancetvormige afloopende, omgekromde, Doornachtig gehaairde Bladen, de Bloemen endelings.*

IV. *Gorteria Setosa.* Borstelige.

In de voorgaande Soort leggen de Blaadjes nederwaards over elkander, in deeze zyn dezelven omgekromd, volgens de aanmerking van den Ridder en de Takjes groeijen niet by troppen maar overhoeks uit de Steng. die ook niet ruig is. Voorts komen de Blaadjes met die van de voorgaande Soort overeen, doch de Bloemen zyn gesteeld, geel en van onderen Violet gestraald, komende menigvuldig voor aan dit Gewas, 't welk op Rotsen aan den Zeekant groeit.

(5) Gorteria *met Schubachtige dubbeldgehaairde Blaadjes, die de buitenste Haairtjes en het end-Doorntje omgeboogen hebben.*

V. *Gorteria Ciliaris.* Gehaairde.

Een

(4) *Gorteria* Fol. Lanceolatis decurr. recurvis, ciliato-spinosis, Flor. terminalibus. *Mant.* 287.

(5) *Gorteria* Fol. imbricatis, bifariam ciliatis, Ciliis exterioribus Spinaque terminali reflexis. Carlina Fol. imbricatis, oblongis reticulatis &c. BURM. *Afr.* 151. T. 54. f. 1. Carduus Afr. luteus Atractylidis facie. RAJ. *Suppl.* 196. Aculeosa Ethiopica, Atractylidis facie. PLUK. *Amalth.* 51. T. 354. f. 3. SEB. *Mus.* I. T. 23. f. 1.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Derde Rang.*

Een verwonderlyk Gewas is deeze, meest gelykende naar sommigen van onze Distels, die de Stengen digt bezet hebben met gekrulde stekelige Blaadjes; doch hetzelve heeft geen andere Bladen, dan zulken, die de Steng en Takken bekleeden. Het is door den Hoogleeraar J. BURMANNUS ten naauwkeurigste naar 't Leven afgebeeld, met aanwyzing van de figuur der Blaadjes, Bloemen, Zaadhuisjes en Zaaden, die geheel zonder eenig Pluis schynen te zyn. De Takken, zegt zyn Ed., zyn twee Voeten lang en dik, draagende aan 't end groote geele gestraalde Bloemen, omvangen met een Krans van smalle Blaadjes, den Kelk uitmaakende, waar in de gezegde Zaadjes aanrypen. De Groeiplaats is, gelyk die der anderen, aan de Kaap, en van dit byzonderlyk in de Kloven van Rotsen, daar zig de afloopende Vogtigheid vergaart.

VIERDE RANG.

Noodzaaklyke Veelwyvery.

Dus wordt het genoemd, wanneer de Tweeslagtige Blommetjes, die het midden beslaan, wegens gebrek van een Stempel onvrugtbaar zyn, maar de Vrouwelyke, aan den rand, Zaad voortbrengen, en dus dezelven tot de Voortteeling noodig waren. Hier in komt voor, het Geslagt van

OSTEO-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Vierde Rang.

OSTEOSPERMUM. Beenzaader.

Dus genaamd wegens de Beenige hardheid der Zaaden, die rondachtig en gekleurd zyn, zonder Pluis of Zaadkuifje; bestaande de overige Kenmerken in een naakte Stoel en een veelbladige Kelk.

Het getal der Soorten, altemaal van de Kaap afkomstig en meest Heesterachtig, is thans negen, als volgt.

(1) Beenzaader *met getakte Doornen.*

I. *Osteospermum Spinosum.* Gedoornde.

De beroemde COMMELYN gaf aan dit slag van Afrikaansche Gewassen, om dat zy naar de Chrysanthen gelyken, doch een Zaad, als gemeld is, voortbrengen, den naam van *Chrysanthemoides Osteospermon*, waar van LINNÆUS het laatste woord, met een Latynschen uitgang, tot een Geslagtnaam gebruikt. Zyn Ed. nam deeze Soort in onze Hortus Medicus waar, zynde die aldaar uit Zaad van de Kaap voortgekomen, en hy merkt omtrent dezelve aan, dat zy een Stammetje van een Voet heeft, waar uit ronde groene Takjes spruiten, bezet met on-

(1) *Osteospermum* Spinis Ramosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 992. p. 578. *Mant.* 480. *Veg.* XIII. p. 660. *H. Cliff.* 424. *R. Lugdb.* 179. BERG *Cap.* 331. MORIS. *Hist.* III. S. 6. T. 3. f. 56. Chrysanthemoides Osteospermum Afr. odoratum spinosum & viscosum. COMM. *Hort.* II. p. 85. T. 43. Chrys. Afr. Frut. spinosum. VOLCK. *Nor.* p. T. 105. Minilifera Frutescens aculeata & Baccifera. VAILL. *Mem.* 1720. p. 374.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Vierde Rang.*

ongesteelde langachtige smalle geschaarde Bladen. De Takjes, zegt hy, loopen in een Doorn uit, wiens punt, allengs zwellende, een Straal-Bloem voortbrengt, vervat in een Kelk die in agten verdeeld is, en daar op volgen in dit Land gemeenlyk drie of vier ronde zwarte Beenige of Steenige Zaaden, naar Besfen gelykende en een witte zoetachtige Pit bevattende. 't Geheele Gewas is Lymerig, met een Reuk als van Terpenthyn en smaakt naar den Balsem Kopayve.

VOLCKAMER merkt aan, dat dit Gewas eerst zyne Doornen uitgeeft, wanneer het de hoogte van een Elle bereikt, en die Doornen zyn veel zigtbaarer in zyne Afbeelding dan in die van gedagten Hoogleeraar, in welke laatste de Bladen ook veel meer uitgehoekt zyn, dan in de zyne. Deeze beiden zyn niettemin naar in de Tuinen geteelde Gewasfen gemaakt. BERGIUS betrekt hier toe een dergelyk Gewas, dat de Bladen kleiner, smaller, en byna onverdeeld heeft, zynde met grooter en sterker Doornen gewapend. De Straalen der Bloem zyn in beiden drietandig, zegt hy; waar van zig in geen der beide Afbeeldingen eenig blyk vertoont. LINNÆUS merkt aan, dat de Vrugt aan een lang Steeltje hangt, uit Besfen in 't ronde geschikt bestaande, die bruinachtig paarsch zyn, Beenig, Klootrond, en dat deeze Soort zeer naby komt aan de naastvolgende (*).

(2) Been-

(*) *Affine Opifero* staat 'er *in Ed. Veg.* XIII. doch dat dit een

(2) Beenzaader *met Lancetvormige gespitste; eenigermaate gesteelde, gladde Bladen, die Zaagswyze getand zyn, de Takjes met Tandachtige hoeken.* III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. II. *Osteospermum Pisiferum* Erwtdraagende.

De Zaadkorrels, in deeze Soort, byna van grootte en figuur als Kersen-Pitten of als Erwten zynde, heeft dezelve daar van den bynaam. De Bladen zyn taamelyk dik en styf, Wigvormig, aan de Punt gespitst; zy hebben korte Steeltjes en spitse Tandjes, zynde glad en twee Duimen lang. De Bloemen komen op geschubde Steeltjes, eenigermaate Tuilswyze, voort. De Schyf-Blommetjes hebben een zeer klein; de Rand-Blommetjes, die de Krans uitmaaken, een rond en groot Vrugtbeginzel, gelyk in de andere Soorten.

(3) Beenzaader *met stomp Eyronde, Zaagswys' getande, gesteelde, een weinig afloopende Bladen.* III. *Osteospermum Moniliferum.* Kraaldraagende.

De

een Drukfeil is, en dat het moet zyn *Affine O. Pisifero*, is uit de *Mant.* blykbaar.

(2) *Osteospermum* Fol. Lanceolatis, mucronatis, subpetiolatis, glabris serratis, Ramulis denticulato-angulatis. MILL. *Ic.* 129. T. 194. f. 1. Osteospermum Fruticans Lanuginosum. BURM. *Afr.* 171. T. 61. f. 2. BERG. *Cap.* 330.

(3) *Osteospermum* Fol. obovatis serratis, petiolatis, subdecurrentibus. *H. Cliff.* 124. R. *Lugdb.* 179. Chrysanthemoides Afrum Populi albæ foliis. DILL. *Elth.* 80. T. 68. f. 79. Chrysanth Afr. Frutescens, Telephii fere Foliis crassis Osteocarpon. PLUK. *Amalth.* 55. T. 382. f. 4. Chrysanthemum Arborescens Ethiopicum Fol. Populi albæ. BREYN. *Cent.* 155. T. 76. Monilifera Frutescens Baccifera, Folio subrotundo crenato. VAILL. *Mem.* 1720. p. 573.

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Vierde Rang.*

De Bynaam is afgeleid van 't woord *Monilifera*, welk VAILLANT tot een Geslagtnaam gebruikt hadt voor deeze en andere Soorten, om dat derzelver Zaad naar Kraalen gelykt. BOERHAAVE en anderen hebben 'er, onder den naam van *Chrysanthemoides met Abeelbooms-Bladen*, gewag van gemaakt. 't Gewas is Boomachtig volgens sommigen, volgens anderen Heesterachtig. In de Elthamse Tuin wierdt het, in zeven of agt jaaren, een Boompje van vyf Voeten hoog, met den Stam twee Duimen dik. De Takken en Bladen waren hier en daar met Wollige Vlakken besprengd. Onder de Bladsteelen zit een Knobbeltje, dat uit drie deelen bestaat of driedubbeld is. Het heeft de Bloemen gesteeld en geel, met vierribbige, stompe, drietandige Straalen. Voor 't overige bestaat het voornaamste verschil met de voorgaande Soort daar in, dat die de Tandjes der Bladen als uitgeknaagd heeft en dat in dezelve de kleinste jonge Blaadjes glad, in deeze Kraaldraagende Wollig zyn.

IV. *Osteospermum. Ilicifolium*, Hulstbladige.

(4) Beenzaader *met langwerpige, Tandswys' gehoekte, ruuwe, half omvattende Bladen en gesleufde Takken.*

Deeze heeft Bladen als de Groen-Eik of als

(4) *Osteospermum* Fol. oblongis, dentato-angulatis scabris, semi-amplexicaulibus; Ramis sulcatis. Osteosp. Fol. scabris, sinuato-denticulatis. BURM. *Afr.* 172. T. 62.

als die van Hulst, ongesteeld, byna de Takken omvattende, wederzyds met drie Tandjes gehoekt, aan de hoeken gespitst, met den rand een weinig omgeplooid, van boven ruuw, van onderen ruig en byna gewold, zegt de Ridder. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(5) Beenzaader *met ovaal-Lancetvormige, gekartelde, gehaairde Bladen.* V. *Ciliatum.* Gehaairde.

De Wolligheid der Bladen onderscheidt voornaamelyk deeze, waar van een Takje door den Hoogleeraar J. BURMANNUS, zo wel als van de voorgaande Soort, is afgebeeld. LINNÆUS hadtze niet gezien en schynt de Haairigheid aan den rand der Bladen, daar gedagte Heer in die Soort van spreekt, op deeze toegepast te hebben. De Bloempjes zyn zeer klein en brengen kleine Zaadjes voort: ook schynt het Gewas ongelyk teerder te zyn dan in de voorgaande.

(6) Beenzaader *met Liniaale spitse gekielde afstandige Bladen en een endelingse Bloempluim.* VI. *Junceum.* Biesachtige.

De Steng van deeze is, volgens den Ridder, vyf

(5) *Osteospermum* Fol. Elliptico-Lanceolatis crenatis ciliatis. BERG. *Cap.* 332. Osteosp. Fruticans Lanuginosum &c. BURM. *Afr.* 171. T. 61. f. 2.

(6) *Osteospermum* Fol. Linearibus acutis carinatis distantibus, Paniculâ terminali. *Mant.* 290. Osteosp. Junceum. BERG. *Cap.* 334.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Vierde Rang.*

vyf Voeten hoog, regtopſtaande; de Bladen Elsvormig, effen, ongeſteeld, zeer ver van elkander: de Pluim, aan 't end, beſtaat uit eenbloemige Steeltjes, met kleine Blaadjes vol bezet. Volgens BERGIUS zyn de Bladen maar een Nagel lang en de Kelken Wollig of kort gehaaird.

VII. *Oſteoſpermum Corymboſum.* Getuilde.

(7) Beenzaader *met Lancetvormige gladde Bladen en getuilde Bloemen.*

Deeze, op Steenige Bergen aan de Kaap groeijende, heeft een Heeſterachtige regtopſtaande Steng van een Vinger dik: de Bladen overhoeks, ongeſteeld, glad, ter langte van een Vinger, doch aan Bloemdraagende Takken kleiner. De Bloempluim, aan 't end, is getuild, met Lymerige Bloemſteeltjes van geele Bloemen. De Zaaden zyn langwerpig, grooter dan Tarwe-Graantjes.

VIII. *Imbricatum.* Geſchubde.

(8) Beenzaader *met Eyronde, ſtompe, op elkander leggende Bladen.*

De Steng van deeze is twee Voeten hoog, met ongeſteelde Blaadjes Schubachtig bekleed, die glad zyn, doch aan den rand met korte Lymerige Haairtjes en ruig in de Oxelen. De Bloemſteel, aan 't end, is Draadachtig dun, een-

(7) *Oſteoſpermum* Fol. Lanceolatis glabris, Floribus paniculatis. *Mant.* 290.

(8) *Oſteoſpermum* Fol. ovatis, obtuſis, imbricatis. *Mant.* 290.

eenbloemig, ongebladerd, de Bloem geel, de Kelk eenvoudig.

III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk. IX. *Polygaloides.* Kleinbladige.

(9) Beenzaader *met Lancetvormige verspreide, gladde, effenrandige Bladen en gewolde Oxelen.*

In deeze Soort, door Bergius omstandig beschreeven, is de Steng naauwlyks een Voet hoog, paarschachtig bruin, gestreept, glad; de Takjes zyn groen; de Blaadjes een Duim lang, spitsachtig, eenigermaate gekield, ongesteeld: de Bloemen komen, aan 't end der Takken, eenzaam voort, op lange Draadachtige Bloemsteelen. De gemeene Kelk is veelbladig, met een gestraalde geele Bloem, welke de Straalen drietandig heeft. Voorts komt de Vrugtmaaking, nagenoeg, met alle de overige Soorten van dit Geslagt overeen.

Drie nieuwen heeft 'er de Hoogleeraar N. L. Burmannus, onder de bynaamen van *Getande*, *Gryze* en *Roodachtige*, bygevoegd. De twee eerste benaamingen zyn met de hoedanigheden van verscheide andere Soorten gemeen, en het laatste Gewas wordt, zonder melding van eenige Roodachtigheid, door den ouden

(9) *Osteospermum* Fol. Lanceolatis sparsis glabris integerrimis, Axillis Lanatis. Ost. Polygaloides. Berg. *Cap.* 333. Ost. Fol. Lanceol. imbric. sessilibus. R. *Lugdb.* 179. Chrysanth. Frutic. Polygoni foliis Africanum. Pluk. *Mant.* 47. T. 382. Monilifera Polygalæ foliis. Vaill. *Mem.* 1720. p. 374.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Vierde Rang.

den Heer BURMANNUS Wollig en getand genoemd (*).

OTHONNA.

De Kenmerken van dit Geslagt bestaan voornaamelyk in eene éénbladige Kelk, die van boven in veele punten verdeeld is en Rolrondachtig van figuur. Voorts heeft hetzelve een naakten Stoel, gelyk het voorgaande; maar het Zaadkuifje ontbreekt in sommigen, in anderen is het Zaad Haairachtig gepluisd. In eenige Soorten zyn de Straalblommetjes alleen vrugtbaar, in anderen ook die van de Schyf, en de Kelk is somtyds diep verdeeld, somtyds slegts getand.

Daar toe behooren thans elf Soorten, ook altemaal van de Kaap afkomstig en meest Heesterachtig, als volgt.

I. *Othonna Bulbosa.* Knobbelwortelige.

(1) Othonna *met langwerpige naakte gesteelde Bladen, een Kruidige Steng en zeer lange eenbloemige Bloemsteelen.*

Tot

(*) Osteosperm. Frut. Lanuginosum Fol. oblongis dentatis. *Afr.* T. 61. f. 2.

(1) *Othonna* Fol. oblongis nudis petiolatis, Caule Herbaceo, Pedunculis unifloris longissimis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 993. p. 579. *Veg.* XIII. p. 661 *α.* Othonna Fol. ovatis integris, quæ Jacobææ affinis Planta tuberosâ Radice, Cap. B. Spei. BREYN *Cent.* T. 66. MORIS. *Hist.* III. p. 111. S. 7. T. 18. f. 33. *β.* Othonna, Fol. ovato-Cuneiformibus dentatis quæ Solidago Fol. oblongis dentatis glabris, Floribus magnis umbellatis, BURM. *Afr.* 164. T. 59. cum Varietatibus.

Tot dit Gewas, dat onder den naam van *Knobbelwortelige Kaapse Plant*, die naar 't St. Jakobs Kruid gelykt, door BREYN afgebeeld is, wordt t'huis gebragt de *Solidago* met langwerpige getande gladde Bladen en groote Kroontjes-Bloemen, van den Hoogleeraar J. BURMANNUS. Deeze laatste is een Heester, groeijende in de Kloven der Rotsen, en dikke Takken hebbende, aan welken de Bladen, byna als in sommige Soorten van Sedum, tropswyze voortkomen, gelykende, door hunne Tandjes, veel naar die van Hulst. Uit het midden der Bladen schieten lange Bloemstengels, die zig boven in dikke eenbloemige Steelen, Kroontjeswys', verdeelen. De Kelk is als gezegd is, maar het Zaad aanmerkelyk gepluisd. III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Vierde Rang.*

Uit de gezegde Afbeeldingen blykt, dat 'er een groot verschil van Gestalte plaats heeft in dit Gewas, mooglyk veel van de Groeiplaats afhangende. In het Kruidboek van OLDENLAND komen van het Kruidige Verscheidenheden voor, die de Wortelbladen gevind hebben, of de Bladen geheel Eyrond, of ten uiterste smal en Liniaal, of Lancetvormig getand en ongetand; van het Heesterachtige met de Bladen overhoeks, Lancetvormig en getand, of de getropte Bladen Lancetvormig, byna ongesteeld. De Bloemsteelen, en de Bladen by dezelven, zyn dikwils gepaard en de Kelken somtyds in vyven gedeeld.

I 5 (2) Ot-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

II. *Othonna Tagetes.* Fynbladige.

(2) Othonna *met Liniaale gevinde, eenigermaate getande Bladen.*

Deeze Soort, naar de Fluweelbloemen gelykende, munt uit door haare kleinte en fynbladigheid. De Steng is Draadachtig en bogtig; de Kelk Bekerachtig, aan den Mond met ongevaar veertien Tandjes, en zy heeft veele Straalblommetjes.

III. *Pectinata.* Alstbladige.

(3) Othonna *met de Bladen Vinswyze in lange smalle Slippen verdeeld.*

Door COMMELYN is deeze als een mede-Soort van Jacobæa aangemerkt, en, zo als dezelve in de Hortus Medicus uit Zaad was voortgeteeld, beschreeven. De Steng is een Vinger dik, met Lidtekens der Bladen, en verspreidt zig in gryze Takken, met Bladen naar die van de Kroontjes draagende Alst gelykende en grys. Uit het end der Takken komen Steelen voort met een groote geele samengestelde Bloem, en daar op volgen gepluisde Zaadjes. De Reuk der Bladen, zegt hy, is als die van 't Loof der geele Wortelen en de Bloemen stinken.

(4) Ot-

(2) *Othonna* Fol. Linearibus pinnatis subdentatis. Tagetes minimus tenuiter diviso Folio. BREYN *Prodr.* II. p. 101. Chrysanth. Afric. pumilum &c. RAJ. *Suppl.* 212.

(3) *Othonna* Fol. pinnatifidis, Laciniis Linearibus parallelis. *H. Cliff.* 419. R. *Lugdb.* 179. MILL. *Dict.* T. 194. f. 2. Jacobæa Africana Frutescens Fol. Absynth. umbelliferi incanis. COMM. *Hort.* II. p. 137. T. 69. *β.* Jacobæa Absynthites, tomentosis Cinerariæ foliis, Ethiopica. PLUK. *Alm.* 105.

(4) Othonna *met de Bladen Vinswyze in smalle Slippen verdeeld; de Stengen met ruige Knietjes.*

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

IV. *Othonna Abrotanifolia.* Averoonbladige.

Dat Afrikaansche Gewas, ook in de Stads Kruidtuin alhier geteeld, aan 't welke de beroemde COMMELYN, wegens deszelfs breed Gesternd Zaadhuisje, een byzonderen naam gegeven hadt, maakt deeze Soort uit. Hier wordt ook t'huis gebragt de *Heesterachtige Afrikaansche Jacobæa*, met Bladen van Averoon of Zee-Venkel, door VOLCKAMER van dien Hoogleeraar ontvangen, en welker Afbeelding aanmerkelyk verschilt, niet alleen, maar in welker beschryving van zulk een Zaadhuisje geen het minste gewag gemaakt wordt. Die Neuremburgse Doktor zegt alleen, dat het bruine, naakte Zaadjes, onder Pluis verschoolen, voortbrengt. Zyne Afbeelding houdt BERGIUS voor beter dan die van COMMELYN, doch merkt aan, dat dit Gewas niet in 't Geslagt van Othonna plaats kan vinden, dewyl de Kelk veelbladig is. Hier op antwoordt de Ridder niet, die hetzelve daar toe betrokken hadt.

(4) *Othonna* Fol. multifido-pinnatis Linearibus, Caule Geniculis villosis. R. *Lugdb.* 389. Cineraria Abrotanifolia. BERG. *Cap.* 292. Asteroplatycarpos Afr. Frutescens &c. COMM. *Hort.* II. p. 63. T. 32. Jacobæa Afr. Frut. Fol. Abrotani, major & minor. VOLCK. *Nor.* 225. RAJ. *Suppl.* 179. PLUK. *Phyt.* 323. f. 2. Conyza montana Frutescens. SEB. *Mus.* II. T. 23. f. 6.

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Vierde Rang.*

hadt. De door zyn Ed. aangehaalde *Berg-Conyza* van SEBA heeft, volgens de Afbeelding, weezentlyk den Kelk eenbladig; doch de Bladen zyn meer overeenkomstig met de voorgaande van COMMELYN. Volgens VOLCKAMER zou dit Gewas wel twee en door den tyd meer Ellen hoog groeijen; te weeten zyne groote; want de kleine, die het Loof fyn als Venkelbladen heeft, schynt daar van te verschillen. Nogthans is het de Afbeelding daar van, die BERGIUS bedoelt, zeggende dat de Vinnetjes of Snipperingen der Bladen Draadachtig dun zyn.

V. *Othonna Coronopifolia* Hertshoornbladige.

(5) Othonna *met de onderste Bladen Lancetvormig onverdeeld, de bovensten Tandswyze uitgehoekt.*

De Heesterachtige Afrikaansche Jacobæa, met Bladen die naar Herts-Hoornen gelyken, van COMMELYN, is deeze, insgelyks in onze Akademie-Tuinen bekend. Dezelve heeft een Stammetje somtyds een Voet hoog, met lange Takken; de Bladen een Duim lang, van boven Aschgraauw, van onderen Wollig; de Bloemen geel en daar op volgen Zaaden met Pluis gekroond.

(6) Ot-

(5) *Othonna* Fol. infimis Lanceolatis integerrimis, superioribus sinuato-dentatis. *H. Cliff.* 419. R. *Lugdb.* 179. Jacobæa Africana Frutescens Coronopi folio, COMM. *Hort.* p. 139. T. 70. RAJ. *Suppl.* 175.

(6) Othonna *met Lancetvormige, drieribbige, effenrandige Zaaden; de Steng laag Heesterachtig kruipende.* III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. VI. *Othonna Cheirifolia.* Smalbladige.

't Gewas van deeze bestaat uit kleine groene, leggende, enkelde Takjes, met drieribbige Sappige Blaadjes, alles Zeegroen en de Bloemen geel, wier Steeltjes lang, van boven verdikt en Pypachtig zyn, de Kelken meest in vyven of zesſen gedeeld. Het Zaadkuifje is wit en lang. Het bloeit byna het geheele Jaar, doch brengt in Europa, gelyk veele anderen, geen ryp Zaad voort. Dus beschryft de Heer GOUAN deeze Soort, die in de Koninglyke Tuin te Montpellier overwinterde in de open Lugt. De aangehaalde *Afrikaanse Heesterachtige geele Aster* met Bladen van Thyméléa, van RAY, schynt veel sterker van Gewas te zyn.

(7) Othonna *met Lancetvormige, effenrandige, eenigermaate Vleezige Bladen, de Steng regtopstaande.* VII. *Crassifolia.* Dikbladige.

Deeze gelykt veel naar de voorgaande, maar groeit vier Voeten hoog en staat regt overend, zegt LINNÆUS. (8) Ot-

(6) *Othonna* Fol. Lanceolatis trinerviis integerrimis, Caule Suffruticoso repente. R. *Lugdb.* 179. DU HAM. *Arbr.* II. p. 94. T. 17. GOUAN *Monsp.* 464. After Fruticosus Africanus luteus, Fol. Thymelææ. RAJ. *Suppl.* 167. MILL. *Ic.* 245. f. 1.

(7) *Othonna* Fol. Lanceolatis integerrimis subcarnosis, Caule erecto. *Mant.* 118. *H. Cliff.* 419. R. *Lugdb.* 179. MILL. *Ic.* 163. T. 245. f. 2.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. VIII. *Othonna Parviflora.* Kleinbloemige.

(8) Othonna *met Lancetvormige, gladde, omvattende Bladen en gepluimde Bloemen.*

De Heer BERGIUS heeft deeze Soort *Kleinbloemige* getyteld; om dat de Bloemen kleiner zyn dan in de anderen. Zy heeft de Bladen Piekachtig van figuur, de Steng omvattende, ſtyf en Zeegroen, zynde deswegen *Senecio rigens* genoemd geweest. Met twee, drie of vier Stengen ſchiet het Gewas uit den Wortel tot twee Ellen hoogte, zo VOLCKAMER aanmerkt.

IX. *Tenuissima.* Dunbladige. Pl. XXXIII. *Fig.* 2.

(9) Othonna *met Draadachtige Vleezige Bladen, de Steng Heeſterachtig.*

Dit Gewas, een Steng van twee Voeten of langer hebbende, hadt onze Ridder lang gekweekt, zonder dat het heeft willen bloeijen. Het ſcheen echter zyn Ed. hier t'huis te hooren, niettegenſtaande de Heer MILLER hetzelve, wegens de Geſtalte, tot de Crasſulaas betrokken hadt.

Tot geen ander Geſlagt ſchynt, wegens den eenbladigen Kelk, en tot geen andere Soort, wegens de ſmalheid der Bladen, betrokken te

(8) *Othonna* Fol. Lanceolatis glabris amplexicaulibus, Flor. Paniculatis. BERG. *Cap.* 335. *Mant.* 289. Senecio rigens. *Sp. Plant.* 1224. Jacobæa Afr. Frut. Folio longiore glauco. COMM. *Hort.* II. p. 143. T. 72. VOLCK. *Nor.* T. p. 226.

(9) *Othonna* Fol. Filiformibus carnoſis, Caule Fruticoſo. *Mant.* 118. Crasſula Frut. Fol. longis teretibus alternis, Caule Frut. ramoſo. MILL. *Dict.* T. 8. PLUK. *Phyt.* T. 319. f. 5.

te kunnen worden het Gewas, waar van ik in *Fig.* 2, op Plaat XXXIII, de Afbeelding gegeven heb. De Steng of Tak van 't zelve is geheel Houtig en dik, met een geele Schors, overhoeks digt bezet met zeer dunne Bladen, van drie of vier Duimen lang, vertoonende zig als gladachtig, en sommigen hebben zydelingse Uitwasjes. Hier en daar geeft deeze Steng, Kranswyze, eenige Bloemsteelen uit, die niet minder dun en lang zyn dan de Bladen, allen zeer weinig uitgespreid. Aan 't end van ieder Bloemsteel is een eenbladige Kelk, ten halve verdeeld in veele Punten, op wiens Schyf of Stoel, die wel in Hokjes als een Honigraat verdeeld, doch niet Kaffig en dus naakt is, de Tweeslagtige Blommetjes geplant zyn. Het Vrugtbeginzel van deeze heeft een Wollig bekleedzel, en is van boven met korte Pluimpjes voorzien, welke als tot een Kelk voor het Blommetje verstrekken, gelyk men ziet by *e*, alwaar hetzelve, in langte eens vergroot, is voorgesteld; zo ook een Vrouwelyk of Straalblommetje van den Omtrek, by *f*: maar by g is een Tweeslagtig Blommetje, op zig zelf, viermaal in langte, en dus in Lighaamelyke grootte vierenzestig maal vergroot zynde, vertoond, om den Styl en de Meelknopjes of Vrugtmaakende deelen van dit Gewas te vertegenwoordigen. Wat zekere witte Wolligheid en bruine Vliesjes, Tropswyze aan den Tak zittende, betekenen, en of die aan denzelven na-

III. AFDEEL. HOOFDSTUK. XVII. *Vierde Rang.*

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. natuurlyk dan onnatuurlyk zyn, en van zekere Insekten of Schildluizen afkomstig, is my duister (*).

X. *Othonna Frutescens.* Heesterige. (10) Othonna *met Ovaale eenigermaate getande Bladen, de Steng Heesterachtig.*

't Gewas van deeze, in de Akademie-Tuin te Upsal geteeld, hadt een Steng van een Voet hoogte in 't eerste Jaar, die rond was en glad: de Bladen geleeken naar de Steng-Bladen van Witte Kool, stomp-Eyrond zynde met een klein Steeltje, en aan 't end een Puntje, dik en sappig, de onderften ongetand, de middelsten een weinig, de bovensten met veele Tandjes. Op 't end van de Steng kwamen eenige Draadachtige, regtopstaande Bloemsteelen voort, ieder met ééne Bloem, die een Rolronden, stompen, gelyken Kelk hadt, in agten verdeeld, en een Krans van agt geele Straalen, eens zo lang als de Kelk, aan 't end byna drietandig, met twee Lancetvormige korte Stempels, zynde de Schyf ook geel. De Zaadjes der Straalblommetjes hadden een overvloedig Haairig Pluis, van langte als de Kelk.

Waarom deeze, in 't byzonder, den naam van

(*) Zonderling is 't, dat in de Vierde Soort, by VOLCKAMER, zig iets dergelyks openbaart.

(10) *Othonna* Fol. Ovalibus subdentatis, Caule Frutescente. *Mant.* 288. Cineraria Othonnites. *Sp. Plant.* 1244. Jacobæa Afr. Frutescens crassis & succulentis Foliis. COMM. *Hort.* II. p. 147. T. 76 Solidago Afra Frutescens Fol. crassis dentatis. VAILL. *Mem.* 1720.

van *Heesterige* voere, terwyl anderen veel sterker van Gewas schynen te zyn, is my duister. Ook zie ik niet, dat die van PLUKENETIUS, welke *Chrysanth met Hemelsleutels-Bladen* getyteld wordt, wegens den naam hier meer behoore, dan tot de Derde Soort van 't voorgaande Geslagt, aangemerkt hy dezelve den bynaam van *Osteocarpon*, dat is Beenzaadig, geeft. 't Verschil van deeze met de volgende is aanmerkelyk. III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Vierde Rang.*

(11) Othonna *met langwerpige effenrandige Bladen, de Steng Boomachtig, Vleezig, met gewolde Lidtekens.* XI. *Othonna Arborescens.* Boomachtige.

Het Gewas, dat hier bedoeld wordt, was in de Elthamse Tuin, vyf Jaaren oud zynde, maar een Boompje van een Voet hoog, bloeijende aldaar, in 't jaar 1729, in het Winterhuis. De Stam van 't zelve was een Vinger dik, taay en Vleezig, gelyk in de Boomachtige Huislook, met een bleek bruinachtige Schors gedekt en hier en daar bezet met Wollige Knobbeltjes, hoedanige Wolligheid men ook waarnam aan den oirsprong der Bladen. Deeze hadden nagenoeg de gedaante van de Bla-

(11) *Othonna* Fol. oblongis integerrimis, Caule Arborescente Carnoso, Cicatricibus Lanatis. Doria Africana Arborescens, Floribus singularibus. DILL. *Elth.* 123. T. 103. f. 123. Cotyl. Afra Arborea crasso Caudice, Folio Auriculæ Ursi angustiore. BOERH. *Lugdb.* II. p. 288. N. 9?

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Vierde Rang.* Bladen der Auriculaas, zogenaamd; zynde dik en sappig, aan 't end stomp, ongekarteld, wederzyds groen, maar als besprengd met eenige glinsterende of Meelige Stippen. Aan 't end der Takken kwamen lange dunne Bloemsteeltjes voort, in 't midden een Vlokje, en op 't end een vyfdeeligen Kelk hebbende, met een Bloem van vyf breede, geele Spatelblommetjes, in 't midden met Trechterblommetjes; leverende de eerste alleen het vrugtbaare Zaad uit, dat dik en rond was, met een kort bruinachtig Zaadkuifje. Van de Blommetjes, in 't midden, kwamen niet dan lange, onvrugtbaare Zaadjes, met een wit Pluis, voort.

HIPPIA.

Een naakte Stoel; geen Zaadkuifje: de Zaaden zeer breed gezoomd en naakt: de Kelk half Klootrond en eenigermaate Schubachtig bekleed: tien Straalblommetjes naauwlyks zigtbaar en eenigermaate in drieën verdeeld; maakt de Kenmerken van dit nieuwe Geslagt uit.

I. *Hippia Frutescens* Heesterige. De eenigste Soort van hetzelve (1) heeft aanmerkelyk gedwaald, eer zy tot deezen Zetel kwam. LINNÆUS hadtze eerst *Heesterachtig*

(1) Hippia. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1324. p. 661. Eriocephalus Pectinifolius. *Syst. Nat* XII. Gen. 994. p. 579. Tanacetum Frutescens. *Sp. Plant.* 1183. Tan. Fol. Pinnatis integerrimis. *H. Cliff.* 398. R. *Lugdb.* 154. Tan. Afric. Arborescens Lavendulæ multifido folio. COMM. *Hort.* II. p. 201. T. 101.

tig Tanacetum genoemd; vervolgens overgebragt in 't Geslagt van *Eriocephalus*; doch eindelyk oordeelde zyn Ed., dat haare byzondere Vrugtmaaking een eigen Geslagt verdiende. Zy is het *Boomachtige Afrikaansche Reinevaren* van COMMELYN, welks Loof naar dat van de Lavendel met gesnipperde Bladen van CLUSIUS, zegt hy, veel gelykt. De Bladen waren, op ieder zyde, als een Kam verdeeld. In de Amsterdamse Tuin maakte het, volgens dien Autheur, een Stam of Steng van zes of zeven Voeten hoogte, rond en met een bruinen Bast bekleed, van boven Takken uitgeevende, die aan 't end Wollig waren en zig in Kroontjes verdeelden van geele Bloemen, hebbende het Loof den Reuk en Smaak van het gewoone Reinevaren. Dien zelfden Reuk word ik nog eenigermaate gewaar in de Bloemen van een gedroogden Tak van dit Gewas, byna anderhalf Voet lang, van de Kaap overgebragt, en in myne Verzameling berustende.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Vierde Rang.*

ERIOCEPHALUS. Wolkop.

In dit Geslagt, dat zynen naam van de Wolligheid der Bloemhoofdjes ontvangen heeft, zyn de Kenmerken; een eenigermaate Haairige Zaadstoel; het Zaad zonder Pluis; de Kelk uit tien gelyke Blaadjes bestaande, en vyf Straalblommetjes

Het heeft twee Soorten, beiden van de

K 2 Kaap

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

Kaap afkomſtig, in beiden Heeſteerachtig, als volgt.

1. *Eriocephalus Africanus.* Getuilde.

(1) Wolkop *met geheele en verdeelde Bladen, de Bloemen aan Tuiltjes.*

Deeze Soort is in naauwkeurige Afbeelding gebragt door den geleerden DILLENIUS. Zyn Ed. merkt aan, dat het Gewas gewoonlyk Heeſterachtig opſchiet tot twee of drie Ellen hoogte, maar dat het, wanneer men 't opſnoeit, een taamelyk groot Boompje wordt, dewyl de Stengen Houtig zyn. De Takken zyn Bondelswyze begroeid met Zeegroene Bladen, van eenen Kruiderigen Reuk en Smaak, de buitenſten korter en doorgaans in drieën, de binnenſten langer en niet verdeeld. De Bloemen, by Tuiltjes, van zes, zeven of agt, op den Top voortkomende, beſtaan ieder uit drie, vier, of vyf, korte breede Spatelblommetjes, en zes, zeven of meer Trechterblommetjes, die het midden beſlaan, zynde beiden begreepen in twee Kelken, de buitenſte zo wel vyfbladig als de binnenſte, waar tusſchen een witte Wolligheid is vervat. Van de Spatelblommetjes alleen komen goede Zaadjes, zynde die der Trechterblommetjes ſchraal en onvrugtbaar.

(2) Wol-

(1) *Eriocephalus* Fol. integris diviſisque Floribus Corymboſis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 994. p. 579. *Veg.* XIII. p. 662. *H. Cliff.* 424. R. *Lugdb.* 178. Erioceph. ſempervirens, Fol. faſciculatis & digitatis. DILL. *Elth.* 132. T. 110. f. 134. Abrotanum Afr. Fol. tereti tridentato. WALTH. *Hort.* I. T. I.

(2) Wolkop *met Liniaale onverdeelde Bladen, de Bloemen aan Trosjes.* III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. II. *Racemosus.* Getroste.

Deeze heeft de zelfde Geſtalte, maar alle Bladen zyn onverdeeld en de Bloemen hangen Troswyze aan Steeltjes korter dan de Kelk, die insgelyks dubbeld is, en ook eene aanmerkelyke Wolligheid tusſchen zyne verdubbeling bevat. Straalbloemen waren 'er niet aan gezien.

VYFDE RANG.

Afgezonderde Veelwyvery.

Deeze heeft plaats, wanneer verſcheide Kelkjes, die ieder één of meer Blommetjes en derzelver Vrugtbeginzels bevatten, gezamelyk in een gemeene Kelk begreepen zyn, maakende dus te ſamen, als 't ware, één Bloem uit. Zy bevat zes Geſlagten, onder welken vier hier t'huis gebragt moeten worden, als voor eerst dat van

ELEPHANTOPUS. Olyphants-Poot.

In het byzondere Kelkje van deeze zyn vier Tweeſlagtige Spatelblommetjes vervat: de Stoel is naakt: het Zaadkuifje Borſtelig.

Twee Soorten, beiden Indiſche Gewasſen, komen in dit Geſlagt voor, naamelyk

(1) Oly-

(2) *Eriocephalus* Fol. Linearibus indiviſis, Flor. Racemoſis. *Am. Acad.* VI. Afr. 87. Abrotanum Afr. Fol. Argenteis anguſtis, Flor. ſpicatis. RAJ. *Suppl.* 233.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(1) Olyphants-Poot *met langwerpige ruuwe Bladen.*

Elephantopus scaber. Ruuwe.

Deeze Soort zou eigentlyk den Griekfchen Geflagtnaam, door den beroemden VAILLANT in trein gebragt, welke *Olyphants-Poot* betekent, mogen voeren. Dezelve ftrekt tot navolging van den Malabaarfen naam *Ana-Schovadi*, betekenende den Voetftap van een Olyphant, welken de Bladen van dergelyk Gewas, door hunne figuur, zouden uitdrukken. Dat is evenwel het zelfde Gewas niet. Het tegenwoordige groeit byna in de gedaante van Bernagie, anderhalf of twee Voeten hoog, met een ftyve ruige Steng, en de Bladen ook zeer ruig, eenigermaate geplooid en gekarteld. Uit derzelver Oxelen komen Steelen voort, met Bloemhoofdjes, die in Bladertjes vervat zyn, beftaande uit afgezonderde Kelkjes van ftekelige Schubben, welke ieder drie, vier of vyf, paarfchachtige Trechter-Blommetjes, welke zeer diep ingefneeden zyn, bevatten (*). Dezel-

(1) *Elephantopus* Fol. oblongis fcabris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 997. p. 580. *Veg.* XIII. p. 663. *H. Cliff.* 390. *H. Ups.* 147. GRON. *Virg.* 176. R. *Lugdb*, 131. Elephantopus erectus &c. BROWN *Jam.* 312. Elephantopus Conyzæ folio. DILL. *Elth.* 126. T. 106. f. 126. Bidens Frutescens &c. BREYN. *Ic.* T. 24. Echinophoræ Indicæ affinis &c. PLUK. *Alm.* 132. T. 388. f. 6. Ana Schovadi. *Hort. Mal.* X. p. 13. T. 7. BURM. *Fl. Ind.* p. 185.

(*) DILLENIUS, van wien ik de befchryving ontleend heb, zegt, dat het waare *Flosculi* zyn, en ik houdze ook voor

zelven zyn Tweeſlagtig, en hebben een Vrugtbeginzel met witte drooge platte Puntjes, in plaats van Pluis, gekroond. De *Heeſteracktige Bidens* van BREYN, en de *Indiſche Scabioſa* van BONTIUS, ſchynen nader met het Malabaarſe Gewas, voorgemeld, te ſtrooken.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Vyfde Rang.

(2) Olyphants-Poot *met Eyronde Wollige Bladen.*

II. *Tomentoſus.* Wollige.

Deeze, in de Westindiën en in Virginie groeijende, verſchilt niet uitermaate van de voorgaande Soort. De Bladen gelyken veel naar die van het Kruid, dat men *Primula Veris* noemt, waar van die van de andere ook niet grootelyks verſchillen, en de Geſtalte is byna de zelfde. Alleen zyn de Bladen wat ronder en niet zo ruuw.

OEDERA.

De byzondere Kelkjes zyn in dit Geſlagt veelbloemig; bevattende Trechterblommetjes die tweeſlagtig zyn en één of twee Vrouwely-

voor zodanigen, offchoon de Verdeelingen der Blommetjes zo ongelyk zyn, dat LINNÆUS dit Gewas als een voorbeeld heeft aangehaald, waar door het volſtrekte onderſcheid, tusſchen de *Flores Flosculoſi* en *ſemifloſculoſi* van TOURNEFORT, zou verdwynen. Zie GMEL *Flor. Siber.* Tom. II. Præf. p. VI.

(2) *Elephantopus* Fol. ovatis tomentoſis. GRON. *Virg.* 115. Elephant. erectus hirſutus &c. BROWN. *Jam.* 311.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. I. *Oedera Prolifera.* Kinderende.

lyke Spatelblommetjes; de Stoel is Kaffig en het Zaadkuifje beſtaat uit verſcheide Kafjes.

Het is benoemd ter Eere van den Deenſchen Hoogleeraar in de Kruidkunde, den Heer OEDERUS, en bevat maar ééne enkele Soort (1), van de Kaap afkomſtig, welke te vooren *Kaapſch Buphthalmum* is getyteld geweest. Wat de reden zy van den tegenwoordigen bynaam, die ten opzigt van ſommige Bloemen, gelyk van de Madelieven en anderen, zeer gebruikelyk is, doch in de Stengen en Takken een andere betekenis heeft (*), begryp ik uit de beſchryving niet. Mooglyk ziet het op de groeijing der Bladen, die alleenlyk aan de toppen der Takken zig groen bevinden zouden, zynde het overige met Lidtekens der afgevallene of met dorre Bladen bedekt.

't Gewas heeft een Heeſterachtige ſamengeſtelde Steng en opſtygende Takken. De Bladen zyn gepaard, ongeſteeld, ſmal, ſpits, geſleufd, omgekromd, op zyde met Tandjes of Haairtjes. Aan 't end komen ongeſteelde Bloemen voort, welke Kelken hebben van Lancetvormige Blaadjes, breeder dan die van de Steng. De Straalblommetjes zyn eens zo lang als de Schyf, van boven geel, van onderen paarſch; de middelſten

(1) Oedera. *Syst. Nat.* XII. *Mant.* 291. *Veg.* XIII. Gen. 1325. p. 663. Buphthalmum Capenſe. *Sp. Plant.* 1274. *Am. Acad.* VI. Afr. 76. BERG. *Cap.* 297.

(*) Caulis *prolifer*, ex apicis centro emittens tantum Ramos. *Pinus. Philos. Bot.* p. 40.

ſten Tweeſlagtig, doch omringd met andere Vrouwelyke Blommetjes, die zo wel een Vrugtbeginzel hebben als de Tweeſlagtigen. III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk. *Vyfde Rang.*

STOEBE. Stebe.

De byzondere Kelkjes zyn, in dit Geſlagt, eenbloemige, of bevatten ieder maar één Blommetje, dat Trechterachtig en Tweeſlagtig is; de Stoel naakt; het Zaadkuifje uit Pluimpjes beſtaande.

Het voert den Griekſchen naam, die op eenige Soorten van Gewasſen is toegepast, welke nu meest tot het Geſlagt van *Centaurea* betrokken zyn; moetende dezelve dus uitgeſproken worden; gelyk men die Gewasſen, in 't Hollandſch, ook plagt te noemen *Stebenkruid.* Vier Soorten, altemaal Kaapſche, komen 'er van voor, als volgt.

(1) Stebe *met Haakig omgekromde naakte Blaadjes.* I. *Stœbe Æthiopica.* Ethiopiſche.

De Bladen van deeze zyn Elsvormig, omgekruld, agterwaards krom, ſtyf, en als die van den Geneverboom ſteekende, glad, behalve aan het Grondſtuk. De Afrikaanſche *Heeſterachtige Conyza*, met Haakige gryze Hey-Blaad-

(1) *Stœbe* Fol. recurvato-uncinatis nudis. *Syst. Nat.* XII. *Mant.* 481. *Veg.* XIII. Gen. 1001. p. 664. *H. Cliff.* 390. Conyza Afr. Frutescens, Fol. Ericæ. TOURNF. *Inſt.* 455. Helichryſoides Juniperi foliis. VAILL. *Mem.* 1719. p. 393.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Vyfde Rang.*

Blaadjes van OLDENLAND, als ook de *Helichryſoides* van VAILLANT met menigvuldige haakige Bladen als van den Geneverboom en Bloemen aan de Topjes der Takken, wordt hier t'huis gebragt. De gemeene Kelk beſtaat uit Elsvormige Schubben, die den Stoel rondom bekleeden; de eigen Kelk is vyfbladig, enkeld in ieder Schub van den anderen begreepen, en begrypt één Blommetje, 't welk Trechterachtig is en Tweeſlagtig, behalve de Meeldraadjes en Knopjes een Styl bevattende met een ſpitſen tweedeeligen Stempel: de Zaaden zyn langwerpig, met een lang gepluimd Zaadkuifje.

II. *Stœbe Ericoides.* Heyachtige.

(2) Stebe *met omgekromde gryze Blaadjes en twee ongelyke Blommetjes by een.*

Deeze is *Heyachtig Eupatorium* door BREYN getyteld, die 't zelve redelyk wel afbeeldt. Het is een krom Heyachtig Heeſtertje, digt bezet met ſmalle, ſpitſe, kromme, gryze Blaadjes, hebbende ongeſteelde Bloemhoofdjes aan 't end der Takken, wier gemeene Kelk geſchubd, een weinig rappig is en veelbloemig, bevattende tien byzondere Kelkjes, die Rolrond zyn, ieder met twee Blommetjes, het eene Trechter-, het andere Spatelvormig. Het eerſte is Tweeſlagtig, het andere heeft geen Kunne.

(2) *Stœbe* Fol. recurvatis incanis, Corollis bifloris difformibus BERG *Cap.* 339. *Mant.* 574. Eupatorium Ericoides Cap. B Spec. BREYN *Cent.* 140. T. 69. MORIS. *Hiſt.* III. p. 97. S. 7. T. 18. f. 10.

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
a
b
c
c
d
f
g
h
i
k
l
m
n
o

XXXIV

ne. Het Zaadkuifje is ongesteeld, gepluimd; de Stoel Wollig. III. Afdeel. XVII. Hoofdstuk.

(3) Stebe *met omgekantelde Blaadjes, die aan de eene zyde Wollig zyn, en leggende Stengetjes.* III. *Stœbe prostrata.* Hurkende.

Deeze heeft de Stengetjes Draadachtig dun, eenigermaate Houtig, neerhurkende, bepaald Takkig, aan de toppen Aschgraauw, van grootte als de Wilde Thym, en overhoekse ongesteelde, ovaale, zeer spitse Blaadjes, van grootte als die van 't Duizendgrein, van boven wit Wollig, van onderen naakt, omgekromd en zodanig omgekanteld, dat de Wollige zyde de onderste worde. Zy draagt enkelde Bloemhoofdjes, die ongesteeld zyn, van grootte als een Erwt, aan 't end der Takjes.

(4) Stebe *met Schubswys' aangedrukte Blaadjes.* IV. *Stœbe Gnaphaloides.* Schoone.

De beschryving van deeze, onder den naam van *Seriphium Corymbiferum* voorgesteld, door den Ridder, was als volgt: „ De Stengen Heesterachtig, Kroontakkig, Rysachtig, anderhalf Voet lang, met Draadachtige Takjes, „ die door aangedrukte Blaadjes bedekt zyn. „ De Pl. XXXIV. Fig. 1.

(3) *Stœbe* Fol. resupinatis hinc tomentosis, Caulibus prostratis. *Mant.* 291.

(4) *Stœbe* Fol. imbricatis appressis. Stœbe Gomphrenoides. BERG. *Cap.* 336. Seriphium Corymbiferum. *Mant.* 119. Gnaphalium niveum. *Sp. Plant.* 1192.

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Vyfde Rang.*

„ De Blaadjes Lancetvormig Eyrond, ongesteeld, op de kant gehaaird, van buiten „ naakt, van binnen Wollig, overendstaande, „ digt tegen de Takjes aangedrukt. De Bloemhoofdjes aan 't end, half Klootrond, wit, „ uit veele Kelkjes samengehoopt, maaken „ ongesteelde Tropbloemen, die ongestraald „ zyn, samengesteld uit geschubde Kelkjes, „ die glad en wit zyn, van Lancetswys' Elsvormige Schubbetjes. Dezelven bevatten „ één wit Blommetje en witte Meeldraadjes, „ zynde het Zaad gekroond met zes gepluimde „ Borsteltjes en de Gestalte is als die van het „ Kaapsche Xeranthemum."

In het weezentlyke der Gestalte van 't Gewas, als ook wat de Blaadjes en Bloem aangaat, komt met deeze Soort volmaakt overeen, dat Takje uit myne Verzameling van Kaapse Planten, 't welk in *Fig.* 1, op Plaat XXXIV, natuurlyk is afgebeeld. Zelfs ziet men hier die groeijing der Takjes plaats hebben, uit hoofde van welke zy *Proliferi* genoemd worden door den Ridder. Niet minder strookt hier de *Stæbe Gomphrenoides* van den Heer BERGIUS, die zegt, dat derzelver Steng Kroontjes van Takken uitgeeft, en aan de Blaadjes de grootte van een halve Nagel, aan de Bloemhoofdjes die van een Kers toeschryft. De Gemeene Kelk, zegt zyn Ed., bestaat uit Blaadjes, welke naar die der Takken gelyken. Dit heeft plaats in de myne: de Eigen Kelk uit omtrent tien Schubbetjes,

betjes, die fmal, fpits, Kaffig, geelachtig wit, opftaande, Schubachtig geplaatst en ongelyk zyn, naar onderen verkleinende. De vergroote Afbeelding van een zodanig Kelkje, uit één myner Bloemen van dit Takje, by *a*, wyst zulks aan. Het Blommetje, hier in begreepen, is by *b* afzonderlyk voorgefteld, dat eenbladig en Trechtervormig is, met een Cylindrifch Pypje, en den Mond in vyven gedeeld heeft met fpitfe Slippen. Het rust op een Vrugtbeginzel, afzonderlyk by *c* vertoond, dat ftomp Eyrond, Hoekig, van boven gezoomd en gekroond is met vyf Borfteltjes of Haairtjes, die een Stengetje hebben, dat van boven in Pluimpjes uitloopt, zynde meer dan eens zo lang als 't Vrugtbeginzel. De Schubbetjes van het byzondere Kelkje zyn geelachtig wit en de Mond der Blommetjes is ros van Kleur, 't welk de Hoofdjes niet onbevallig maakt. De figuur der Kelkblaadjes en derzelver Haairigheid op de kant is by *d*, alles met aanmerkelyke Vergrooting, voorgefteld, gelyk uit de kleinheid van de Blommetjes in de Hoofdjes blykt.

III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Vyfde Rang.*

Tot deezen zelfden Rang behoort een Kaapfch Heeftertje, uit myne Verzameling, dat een Bloem heeft uit geheel afgezonderde Blommetjes beftaande, en tot geen der Geflagten van deezen Rang betrokken kan worden. Ik geef 'er, aangezien de naam van mynen onlangs overleeden Vrind, Doktor BASTER, niet onverdiend in de Kruidkunde, thans uitgevallen was, ge-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Vyfde Rang* gelyk ik bevoorens op zyn plaats gemeld heb*, ter zyner roemwaardige nagedagtenisse den naam aan van

BASTERIA.

* Zie II. D. V. St. bl. 228. De Kenmerken zyn: eenbloemige Kelkjes: de middelsten Tweeslagtige Blommetjes bevattende, die met Vrouwelyke omringd zyn; en ongekuifde Zaadjes, ieder in een Vliezig Celletje beslooten.

Basteria aculeata. Gedoornde. Pl. XXXIV Fig. 2. Het Gewas in *Fig.* 2, op de zelfde Plaat, naar 't Leven vertoond, heeft een ronde, Aschgraauwe, taamelyk gladde, doch overlangs een weinig uitgegroefde Houtige Steng, die zig Gaffelswyze in Takjes verdeeld; welke Takjes, overhoeks en zeer ruim, bezet zyn met Lancetvormige gladde Bladen, ongevaar een Duim lang, geribd, taamelyk dik, wederzyds begroeid met weinige, zeer lange, geelachtige, styve, spitse Doorntjes. Op 't end der Takjes komt een Bloem voort, of Bloemhoofdje, welks Kelk Schubswyze bestaat uit Blaadjes van de zelfde Kleur, ieder in een dikken grooten Doorn, die mede geel is, uitloopende. Zulks blykt duidelyker uit de vergroote Afbeelding van het Bloemhoofdje by *e*, 't welk ik geopend en de meeste Blommetjes daar uit genomen heb. Hier ziet men de gesteldheid der Hokjes of Celletjes, welke de Zaaden bevatten of Vrugtbeginzels; zynde Vliezig en zig van boven uitbreidende tot

tot een taamelyk grooten Kelk voor het Blommetje, dat 'er met zyn Pypje byna geheel in vervat is, doch met zyn Trechter of Mondstuk ver daar buiten uitsteekt. De gedagte Blommetjes, die ten getale van elf of twaalf, Rosgeel van Kleur, in dit Hoofdje waren, bevond ik allen tot over 't midden in vyven gedeeld te zyn, doch byna de helft waren Vrouwelyk, gelyk 'er één, geopend en vergroot, by *f* is voorgesteld, de anderen Tweeslagtig. Liever zou ik de eersten *Gelubde* kunnen noemen, dewyl zy wel een Styl, doch geen Stempel hadden, beslaande den Omtrek zonder Zaad of Zaadhuisje. De andere Blommetjes, ook geopend, waren, gelyk by g een derzelven vertoond wordt, niet alleen met een Styl en Stempel, maar ook met zeer duidelyke *Antheræ* voorzien, zynde dezelven, van elkander afgescheiden, zeer langwerpig of Draadachtig, groen van Kleur, en rondom vol van een menigte Stuifmeel, dat zig ook aan den zwartachtigen Stempel openbaarde. Men ziet gezegde deelen duidelyk in het Tweeslagtig Blommetje *g*, en zulk een *Anthera* afzonderlyk by *h*, nog sterker vergroot, waar nevens de uitgesprongen Zaadjes of Vrugtbeginzels, by *i*, eens zo lang als natuurlyk, vertoond zyn. Hier zyn dan duidelyk de Vrugtmaakende deelen van dit Gewas in Plaat gebragt.

III. AFDEEL, XVII. HOOFDSTUK. *Vyfde Rang.*

ZES-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Zesde Rang.*

ZESDE RANG.

Eenwyvery.

Dus wordt de gesteldheid in deeze Klasse genoemd, wanneer de Bloemen, ten opzigt van de samenvoeging der Meelknopjes, die Eigenschap bezitten, om welke zodanige Planten *Syngenesia*, dat is Samenteelige, genoemd worden, maar niet uit veele Blommetjes, *in een zelfde Kelk vervat*, bestaan. Dit laatste maakt eigentlyk de volstrekte onderscheiding tusschen deezen en den voorgaanden Rang, gelyk wy zien zullen in 't Geslagt van

SERIPHIUM.

De Kenmerken zyn; een geschubde Kelk, bevattende een eenbladig Bloempje van geregelde figuur; waar op volgt een langwerpig Zaadje, beneden de Bloem gebooren.

Vyf Soorten, altemaal Heesterachtig en van de Kaap afkomstig, zyn 'er thans in opgetekend, naamelyk

I. *Seriphium cinereum.* Aschkleurig.

(1) Seriphium *met enkelde Bloempjes, Kranswyze geaaird en uitgebreide Blaadjes.*

Dee-

(1) *Seriphium* Flor. verticillato-spicatis unifloris, Fol. patentibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1003. p. 582. *Mant.* 481. *Veg.* XIII. p. 665. Tamariscus Æthiopicus Coridis Folio glabro, Herbæ Impiæ Capitulis in Spicam sessilibus. PLUK. *Mant.* 178.

Deeze Soort is het, waar omtrent de Franeker Hovenier MEESE den Ridder doorſtrykt, als had dezelve met voordagt een zelfde Gewas in twee verſchillende Rangen en Geſlagten willen plaatzen. Hy maakte zulks daar uit op, dat hy by deeze Soort en by een Soort van *Artemiſia*, waarſchynlyk de *Æthiopica* als thans de Derde zynde, gelykluidende aanhaalingen vondt, het welk, zo hy met reden aanmerkt, ook in andere Gevallen gebeurd is; doch hy ſchynt niet bedagt te hebben, dat de *Synonyma* geenszins de weezentlyke Kenmerken uitmaaken, en dikwils, ten opzigt van de Deelen der Vrugtmaaking, zo duiſter zyn, dat men met geen mooglykheid kan bepaalen, tot welk een Geſlagt de Plant, die afgebeeld of beſchreeven is, behoore. PLUKENETIUS zelf verzekert, dat van dit ſlag van Gewasſen, die zo Aſchkleurig of als met Aſch beſtooven zyn, en Mosachtige Blaadjes hebben met geaairde kleine Bloemhoofdjes, aan de Kaap verſcheide Soorten voorkomen. Zekerlyk zal LINNÆUS deeze naauwkeurig onderzogt, en de Bloem zodanig bevonden hebben, dat zy niet tot den Tweeden maar tot deezen Vyfden Rang onder de Samenteeligen behoorde (*). Ten

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Zesde Rang.*

178. T. 297. f. 1. Frutex cinereus Muscoſus &c. PLUK. *Alm.* 159. *Mant.* 85. Breynia Cineroides Capenſis. PET. *Gaz.* 2. T. 3. f. 9. Artemiſia Floribus ſimplicibus. *H. Cliff.* 403. Seriphium cinereum. BERG. *Cap.* 340.

(*) Voor 't overige kan ik, de Werken van LINNÆUS, wel-

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Zesde Rang.*

Ten opzigt van de Geſtalte komt het Gewas vry veel met het gene in *Fig.* 1, op Plaat XXX, hier voor afgebeeld is, overeen, en verſchilt 'er ook weinig van, ten opzigt van de Blaadjes, maar de Takjes komen Kranswyze aan den Steng voort en de Aairen zyn Vosſenſtaartachtig, vaal of bleekrood van Kleur, 't welk in die Takken van de myne geen plaats heeft. Ook zyn de Schubbetjes van den Kelk zeer ſmal, en byna Borſtelachtig zegt de Ridder; in de myne taamelyk breed en ſtomp. Van Blommetjes heb ik daar in geen blyk kunnen vinden. De Heer BERGIUS ſpreekt, in zyne beſchryving van het *Seriphium cinereum*, ook van dezelven niet, zo dat het twyfelachtig is, welke hy bedoele.

(2) Se-

welken MEESE met aanwyzing der Bladzyden aanhaalt, naziende, niet begrypen wat de Man wil zeggen. De Ridder heeft, t'is waar, de *Artemiſia Flor. ſimplicibus*, (dat is Artemiſia met enkelde Bloemen,) van de Kaap afkomſtig, geplaatst onder de *Seriphiums*, en daar van de eerſte Soort gemaakt; doch welk blyk is 'er, dat dit zelfde Gewas door zyn Ed. ook in 't Geſlagt van *Artemiſia* gelaten, veel min, dat het nog de Derde Artemiſia zou zyn: want deeze is in de *Spec. Plant.* p. 845, de *Santonicum*, en in de *Syst. Nat. Ed.* X de *Abrotanum*; beiden Gewasſen, wier Groeiplaats in de Ooſterſche Landen aangeweezen wordt. Zo hy nu al de *Artemiſia Æthiopica*, die de eerſte is, gelyk ik denk, bedoeld mogt hebben, vervalt toch zyne zo langwylige als laſtige Aanmerking; dewyl daar geen gelyke aanhaalingen als by de *Seriphium*, noch in het eene noch het andere Werk, zyn gebruikt. Zie MEESE over de *Syngeneſia*. Leeuw. 1761. p. 30.

(2) Seriphium *met zesbloemige Bloem-Aairen, de Blaadjes gekorreld Eyrondachtig.* III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. II. *Seriphium Plumosum.* Gepluimd.

Deeze Soort voert den naam van *Kaapse Breynia*, met witte gepluimde Hoofdjes, by PETIVER, en was *Stœbe* met eenbloemige Kelken en geaairde Bloemen, door den Hoogleeraar VAN ROYEN getyteld. Ook wordt hier t'huis gebragt de *Afrikaansche Abrotanoides* van RAY, met groote ronde Bloemhoofdjes, en Aschkleurige Mosachtige Blaadjes. 't Schynt vreemd, dat LINNÆUS de Blaadjes Draadachtig noemt, terwyl hy ze als boven bepaald hadt; doch zyn Ed. verklaart zulks met te zeggen, dat de Bloemen zydelings ongesteeld, vyf- of zesbloemig voortkomen, zynde geschubd met gekorrelde Blaadjes.

(3) Seriphium *met eenbloemige Hoofdjes en geschubde Blaadjes.* III. *Seriphium fuscum.* Bruin.

Hier moet een weezentlyke misslag begaan zyn: want de *Stœbe Ericoides* van BERGIUS, die in 't voorgaande Geslagt aangehaald was en aldaar behoort, komt hier op nieuws te voor-

(2) *Seriphium* Flor. Spicatis sexfloris, Foliis granulato-ovatis. *Mant.* 481. Stœbe Floribus capitatis, Calycibus unifloris. R. *Lugdb.* 145. Breynia Capensis, Capitulis albis plumosis. PET. *Gaz.* 9. T. 5. f. 4. Abrotanoides Africanum. Fol. cinereis Muscosis, &c. RAJ. *Suppl.* 233.

(3) *Seriphium* Floribus capitatis, Foliis imbricatis. *Mant.* 481. Abrotanoides Capensis Ericæ folio. PET. *Gaz.* 9. T. 5. f. 2.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Zesde Rang.*

voorschyn. Zy kan hier geen plaats vinden, om dat de Kelkjes eenbloemig zyn in deeze Soort, maakende met elkander een Hoofdje uit, aan 't end der Takken, die verdraaid en bogtig zyn, of krom, met Aschkleurige stompe Blaadjes, welke, volgens de bepaaling, Schubachtig op elkander leggen. Van waar het den bynaam van bruin heeft, is my onbekend.

IV. *Seriphium Gnaphaloides.* Rondhoofdig.

(4) Seriphium *met Elsvormige verdraaide Blaadjes. als afwykende Schubben.*

Deeze van BERGIUS, door den Ridder aangehaald, heeft een Heesterachtig bruin, rond, Stengetje, van een Span hoog, met veele Kranswyze gryze Takjes; de Blaadjes verstrooid, Elsvormig met een spitse scheeve Punt en grys, van boven met een witte Wollige Streep, van onderen verhevenrond en groenachtig, ongesteeld, een Lyn lang, verdraaid. De Bloemen maaken Hoofdjes uit aan 't end der Takjes, die eenzaam, ongesteeld en rondachtig zyn, van grootte als een groote Erwt. Eenige Blaadjes, even als die aan de Takjes zitten gefatzoeneerd, bekleeden het Bloemhoofdje, dat half

(4) *Seriphium* Fol. Subulatis tortis, imbricato-patulis. Stoebe Capitata. BERG. *Cap.* 338. *Mant.* 481. Abrotanoides Africana Foliis Argenteis minoribus & brevisfimis, Floribus in Spicas breves congestis. RAJ. *Suppl.* 233. Tamariscus Ericoides Foliolis incanis Æthiopicus, Capitulis purpureis in summitate globosis. PLUK. *Mant.* 178.

half Klootrond is, bestaande uit dergelyke geschubde Blommetjes als in de laatste Soort van Stebe, zynde voor 't overige van de gewoone hoedanigheid der Tweeslagtigen in deeze Klasse. Het Vrugtbeginzel is langwerpig, gekroond met een gepluimd Zaadkuifje, van ongevaar twaalf Straalen, zo lang als het Blommetje, dat twee Rolronde Stempels, die overend staan, aan de Punt verdikkende, op den Styl heeft.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Zesde Rang.*

Tot deeze Soort schynt t'huis gebragt te kunnen worden, dat Heestertje uit myne Verzameling, zo zeer naar de *Gnaphalium muricatum*, volgens de Afbeeldingen, gelykende, dat men het onverhoeds daar toe betrekken zou: (zie *Fig.* 3, op Plaat XXXIV.) Ik heb daar in de Kenmerken van een geschubden, rondachtigen, gekleurden Kelk, tot de Gnaphaliums behoorende, niet kunnen vinden, en, hoewel het niet volstrekt met de beschryving van BERGIUS overeenkomt, zal het nogthans nergens beter dan hier voegen.

Pl. XXXIV. *Fig.* 3.

't Gewas heeft bruine Stengetjes, waar aan wyd gemikte gegaffelde, Wollig witte, Takjes voortkomen, die bezet zyn met Elsvormig spitse, stekelige, en weezentlyk verdraaide of omgekeerde Blaadjes, van een vierde Duims lang, staande meest nederwaardt gestrekt aan de Takjes en in de Wollige Oxelen tropjes van zeer kleine spitse Blaadjes hebbende. De Kleur deezer Blaadjes is groen; zy zyn glad en Priemswys' rondachtig, doch hebben een

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Zesde Rang.*

Wollige Sleuf of Holte, die zig maar in de oudsten openbaart.

In de Mikken en aan de enden der Takjes, komen ronde Hoofdjes, van grootte als een groote Erwt voor, die zeer Wollig zyn, en wel door eenige Blaadjes beschut, doch geen gemeenen Kelk hebben. Zy bestaan uit een samenhooping van zeer Wollige Kelkjes, *k*, wier buitenste Schuhben zwartbruine Punten hebben, doch de binnensten een wit Bloempje maaken, als *l*, waar mede deeze Bloemhoofdjes praalen. Dit Bloempje, dat eigentlyk maar een Kelkje is, uit Schubbetjes als *m* bestaande, bevat een Blommetje *n*, dat ros of bruingeel is, zittende als verholen in een Pluis, 't welk geenszins Pluimachtig is, gelyk in de Gnaphaliums, maar uit twaalf witte Draadjes of gedoornde Haairtjes, die aan 't end geknodst zyn, als *o*, bestaat; zynde dit laatste byna tienmaal in langte vergroot.

De Blommetjes, in dit Gewas uitermaate klein en byna geheel Pypachtig, zyn derhalve zeer moeielyk voor 't Mikroskoop te ontleeden. Een derzelven in een Druppeltje Vogt opscheurende, leverde het een menigte van Stuifmeel-Bolletjes uit, die de gewoone Vertooning maakten, waar van elders gesproken is. Zy hebben eene ronde eenigszins ovaalachtige figuur, en in het Blommetje vertoonde zig de dubbelde Stempel van den Styl, omringd van zyne Meelknopjes, terwyl een me-

nig-

nigte der gezegde Bolletjes van het Stuifmeel zig in en buiten, en aan de kanten van het Blommetje openbaarden. III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK.

(5) Seriphium *met driebloemige Bloemen geaaird en zeer ſmalle Blaadjes.* V. *Seriphium ambiguum.* Twyfelachtige.

Deeze, voorheen tot de *Artemiſia* t'huis gebragt, is een leggend Aſchkleurig Heeſtertje, met enkelde ſmalle Blaadjes digt by elkander, en, aan 't end der Takjes, lange Aairen van rondachtige Bloemen, met Aſchgraauwe Kelken, die de binnenſte ry der Schubben Vliezig gekleurd, wit hebben, gelyk in de Gnaphaliums, zegt de Ridder. Vier of vyf Haairachtige Straalen, die aan 't end gepluimd zyn, van langte als de Blommetjes, omringen dezelven. Het Zaadkuifje betrekt dit Gewas, zo zyn Ed. aanmerkt, tot dit Geſlagt. De Afrikaanſche Kruiderige Heeſter, met een klein geaaird Blommetje, van COMMELYN, zou hier toe misſchien kunnen behooren.

STRUMPFIA.

Een vyftandige Kelk; een vyfbladige regelmaatige Bloem: het Vrugtbeginzel onder de Kelk wordt eene eenzaadige Beſie.

Dus zyn de Kenmerken opgegeven van dit Ge-

(5) *Seriphium* Flor. Spicatis trifloris, Fol. linearibus. Artemiſia ambigua. *Sp. Plant.* 1190. Frutex Africanus Aromaticus Flore ſpicato exiguo. COMM. *Hort.* II. p. 117. T. 59.

III. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK.

I. *Strumpfia maritima* Kurassausche.

Geslagt, het welk van den Heer JACQUIN benoemd is ter eere van den Duitschen Hoogleraar STRUMPF. De eenigste Soort (1) door zyn Ed. op de Rotsen aan de Zee-Kust van Kurassau, inzonderheid by de Plaats de Klip genaamd, waargenomen, is een Heester van drie Voeten hoog, met ronde Aschkleurige Takken en drievoudige Bladen, naar die van Rosmaryn zeer gelykende. In de Oxels komen korte Bloemsteeltjes voort, ieder met vyf kleine witte Blommetjes, waar op weeke witte Bessen, van grootte als een Erwtje, volgen. De Meelknopjes zyn vyf in getal, tot één Lighaam samengegroeid, dat den Styl omringt, even als in de Samengestelde Bloemen. By PLUMIER en SLOANE zyn, onder den naam van *Thymelæa*, Afbeeldingen, zo 't schynt, van dit Gewas gegeven: ten minste worden dezelven daar toe betrokken; doch die van PLUMIER, *Tournefortia* door den Heer BURMANNUS getyteld, verschilt aanmerkelyk van de beschryving van JACQUIN.

LOBELIA.

De Kenmerken van dit Geslagt, welks naam ter gedagtenisse van den ouden Kruidkenner LO-

(1) Strumpfia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1002. p. 582. *Veg.* XIII. p. 665. JACQ. *Amer. Hist.* p. 218. Thymelæa humilior Foliis acutis atrovirentibus. SLOAN. *Jam. Hist.* II. p. 93. T. 189. f. 2. Thymelæa frutescens Rosmarini folio, Flore albo, PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 251. f. 1.

LOBEL ftrekt, zyn: een Kelk in vyven gedeeld; een eenbladige onregelmaatige Bloem: het Zaadhuisje beneden, met twee of drie Holligheden.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Zesde Rang.

In dit Geflagt komen die Planten, welke TOURNEFORT begreepen heeft onder den naam van *Rapuntium*, bevattende de zogenaamde *Kardinaals-Bloemen*, wegens haare ongemeen fterke hoogroode Kleur, den Liefhebberen van Flora t'over bekend. Hier uit kan men eenig denkbeeld van de Bloem opmaaken, die, voor 't overige, door gezegden Kruidkundigen niet alleen zeer fierlyk in Plaat gebragt, maar door den bekwaamen Bloem-Ontleeder, den Heer BERKHEY, nader en ten naauwkeurigfte, in alle haare deelen is onderzogt, afgebeeld en befchreeven (*).

Het bevat veele Soorten, die naar de effenrandigheid of infnydingen der Bladen, en naar dat de Steng opgeregt of leggende is, gefmaldeeld zyn. Onder de eerften, die geheel onverdeelde Bladen hebben, komt, na dat de Eerfte, of die van PLUMIER, uitgemonfterd en tot een byzonder Geflagt, onder den naam van *Scævola*, gemaakt is, alleenlyk eene Soort voor, welke hier t'huis behoort, naamelyk

(2) Lo-

(*) *Expos. Flor. compofit.* Leid. 1760. Tab. I. *Fig.* 1-6.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

II. *Lobelia Pinifolia.* Pynboombladige.

(2) Lobelia *die Heesterachtig is, met Liniaale, getropte, effenrandige Bladen.*

Dat de Bloem van deeze Soort ook zeer onregelmaatig is, blykt eenigermaate uit de Afbeelding van BREYN, doch beter uit die, welke de Heer J. BURMANNUS, in zyn Werk over de Afrikaansche Planten, gegeven heeft, onder den naam van *Heesterige Rapunculus* met gespitste sterk geribde Bladen, die Bloempjes aan de enden der Takjes draagt. BREYN noemtze gehelmd en zegt, dat zy niet veel van de Kardinaals-Bloemen verschillen, doch violet zyn van Kleur, bestaande uit een Lipje, van vooren in vyf Slippen verdeeld, en een Pypachtig Grond- of agter-Stuk, uit welks midden, als een Peperhuisje, een lange Styl uitsteekt, die aan 't end een dik langwerpig, witachtig, van vooren Haairig Kopje heeft, even als de Rapuntia en andere Helmbloemen. De Bladen vergelykt hy by die van den Pynboom. Gezegde Hoogleeraar noemt het een Heesterachtig Gewas, met Houtige ronde Takken, die zeer digt bekleed zyn met langwerpige, spitse, van boven groene, van onderen bleekere Bladen, zeer naar die van den

(2) *Lobelia* Fruticosa Foliis linearibus confertis integerrimis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1006 p. 583. *Veg.* XIII. p. 666. BERG. *Cap.* 172. R. *Lugdb.* 241 Rapunculus Æthiopicus &c. BREYN. *Cent.* 173. T. 87. Rap. Fruticosus &c. BURM. *Afr.* 111. T. 41. f. 2. Rap. Fl. cœruleo galericulato. RAJ. *Suppl.* 384. Rapuntium Æthiopicum &c. *Ibid.* 385.

den Rosmaryn-Boom gelykende, doch kleiner, aan het end der Takken en zeer digt by een; tusschen welken aldaar de Bloemen op korte Steeltjes voortkomen, die gehelmd zyn, van boven verdeeld in drie grootere, van onderen in twee kleinere Slippen. enz. Deeze Soort is derhalve, van de Kaap afkomstig.

III. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Zesde Rang.*

VIOLA.

Een vyfbladige Kelk; een vyfbladige onregelmaatige Bloem, die van agteren gehoornd is: het Zaadhuisje boven den Kelk, driekleppig, met éénc Holligheid. Dit zyn de Kenmerken van het Geslagt deezes naams, 't welk de gemeene Violen en veele andere Kruiden bevat, onder welken wel eenige weinige Heesterachtige voorkomen, doch die niet gevoeglyk van de anderen afgezonderd kunnen worden, dan alleen deeze Amerikaansche.

(25) Viool *die Boomachtig en gedoornd is, Rankswys' klimmende, met langwerpige, stompe, gladde Bladen.*

XXV. *Viola Hybanthus.* Bochel-Bloem.

Door LOEFLING is dezelve in Zuid-Amerika ontdekt, een Gewas zynde, dat langs

(25) *Viola* Arborescens, scandens, aculeata, Fol. oblongis, obtusis, glabris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1007. p. 584. *Veg.* XIII. p. 668. Calceolaria Frutescens. LOEFL. *Itin.* 282, 185. N. 3. Hybanthus. JACQ. *Amer. Hist.* p. 77. T. 175. *Fig.* 24, 25.

III. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Zesde Rang.*

langs de Boomen Heesterachtig opklimt, met een kromme gedraaide Steng, van dikte als eens Kinds Arm, laatende om hoog Draadachtige Takken nederhangen, die Houtig zyn, met gebladerde Takjes hier en daar begroeid. De Bladen zaten tropswyze aan de enden van die Takjes, zynde Lancetvormig of langwerpig, ſtomp en wederzyds glad, twee, drie of vier Duimen lang. Uit de Oxels der Bladen kwamen hangende Bloemſteeltjes voort, twee of drie by elkander, ieder met eene bleekgeele onregelmaatige Bloem, enz.

De Heer JACQUIN vondt by de Havàna, in de Westindiën, een Gewas, dat naar dezelve ſcheen te gelyken, door zyn Ed. *Hybanthus* genaamd, wegens de bultigheid van de Bloem, die een zeer groote rondachtige Honig-Kleur hadt, in een Bochel van den Kelk, tusſchen de Meeldraadjes en 't vyfde Bloemblaadje geplaatst. Volgens zyne vergroote Afbeelding moeten de Bloempjes byſter klein zyn. De Vrugt was iets grooter dan een Erwt, bevattende eenige ronde Zaadjes. 't Gewas maakte aldaar, in de Bosſchen, een onbevalligen, regtſtammigen, Takkigen Heeſter uit, die gedoornd was, van zeven Voeten hoog.

XVIII. HOOFD-

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XVIII. HOOFDSTUK.

Beschryving van de MANWYVIGE HEESTERS, *dat is de zodanigen, in welken* de Meeldraadjes, *op de eene of andere manier*, met den Styl samengevoegd *zyn; gelyk in de* Pasfiebloemen *en anderen plaats heeft.*

Dat de Plantgewasfen van dien aart, naar het getal der Meeldraadjes, in de Rangen van Twee-, Drie-, Vier-, Vyf-, Zes-, Tien-, Twaalf- of Veelmannigen, zyn verdeeld, heb ik, toen ik de Boomen beschreef, reeds gemeld. De Driemannigen leveren hier één Geslagt van Heesters uit, naamelyk, dat den naam voert van

SALACIA.

Deszelfs Kenmerken zyn: een Kelk in vyven gedeeld, en een vyfbladige Bloem, bevattende een enkeld Vrugtbeginzel, op welks Top de Meelknopjes zitten.

Maar ééne Soort is van dit Geslagt bekend (1), die den bynaam van *Chineesche* naar haare Groeiplaats voert. Het is een Heester met hoekige, gladde, zeer wyd gemikte Takken, die van onderen dikachtig zyn. Dezelve heeft

I. *Salacia Chinensis.* Chineesche.

(1) Salacia. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Ged. 1326. p. 683.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Driemannige.* heeft de Bladen overhoeks, ver van elkander, gesteeld, ovaal gelyk die van den Pruimboom, effenrandig, spitsachtig en glad. De Bloemen komen, in de Oxelen, veel uit ééne Knop voort, met eenbloemige Steeltjes, die korter dan de Bladsteelen zyn. 't Geslagt komt in Kenmerken dat van den Salamanderboom* naby, doch 't Gewas is in Gestalte verschillende.

* Zie II. D. III. St. bladz. 226.

Tot den Rang der Vyfmannigen behoort, in de eerste plaats, 't Geslagt van

GLUTA.

Hier van zyn de Kenmerken: een Klokswyze afvallende Kelk; een vyfbladige Bloem, die de Blaadjes onder het Vrugtbeginzel aangelymd heeft: zynde dit Vrugtbeginzel enkeld en de Meeldraadjes op deszelfs Top ingeplant. Het staat op een Stander.

I. *Gluta Benghas.* Javaansche. De eenigste Soort, van dit nieuwe Geslagt bekend (1), voert den Oostindischen bynaam. Het is een Boomachtig Gewas, met de Takken aan 't end gebladerd. De Bladen groeijen overhoeks; zy zyn ongesteeld, breed Lancetvormig, byna een Voet lang, geaderd, naakt: aan de Bloemdraagende Takken slegts een Handpalm groot, stomper, digter by een of meer getropt. Aan 't end komt een gesteelde Pluim

(1) Gluta. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1327. p. 683. *Mant.* 293.

Pluim voort, van Bloemen ter grootte van die van de Kool. De Groeiplaats is op Java. III. Afdeel. XVIII. Hoofd-stuk. *Pentandria.*

Een byzondere Vrugtmaaking vertoont zig hier, zo de Ridder aanmerkt; aangezien het Vrugtbeginzel gesteeld is, in de eerste plaats, en, ten anderen, om dat de Meeldraadjes aan deszelfs Voet ingeplant zyn en de Bloemblaadjes, aan het geheele Steeltje des Vrugtbeginzels, als aangelymd. De Bloemblaadjes daar van afgescheiden zynde, zo zal de plaatzing der Meeldraadjes, zegt zyn Ed., overeenkomen met het volgende Geslagt.

PASSIFLORA. Pasfiebloem.

Tot den zelfden Rang behoort hetzelve, dat den Kelk vyfbladig en vyf Bloemblaadjes heeft, maar een Vrugtbeginzel met drie Stylen, 't welk een gesteelde Besie wordt. Het Honigbakje is een Kroon, die den Stander omringt.

Sommige Soorten wyken meer of min van deeze Kenmerken af, die ontleend zyn van de Bloemen der zodanigen, welken men van ouds, onder de Roomschgezinden, de Werktuigen van 't Lyden des Heilands agtte te verbeelden. Tot omtrent het midden der voorgaande Eeuw schynt maar ééne Soort bekend geweest en beschreeven te zyn, waar uit men zulks opmaakte. Vervolgens zyn langs hoe meer andere Soorten, inzonderheid door Pater PLUMIER, ontdekt en aan 't licht gebragt; zo dat TOURNEFORT 'er reeds een aanzienlyke Lyst van heeft, die na-

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

naderhand nog aanmerkelyk is vergroot. Hy gebruikte tot een Geslagtnaam, 't woord *Granadilla*, van Spaansche of Italiaansche afkomst, betekenende een Gewas, welks Vrugt naar een Granaat-Appel gelykt. Verscheidene zyn hem hier in nagevolgd. PLUMIER begreepze onder den Geslagtnaam van *Clematis*, om dat het meestal Rankswyze klimmende en omslingerende Gewassen zyn. Wegens de Heesterachtigheid van veelen, en om datze niet gevoeglyk afgezonderd kunnen worden, zal ik alle de Soorten van LINNÆUS, wier getal zes-en-twintig is, alhier beschryven. Aanmerkelyk is 't, dat zy allen uit de Westindiën, of uit Amerika, haaren oirsprong hebben. Men vindtze, door den Ridder, naar de Verdeelingen der Bladen gesmaldeeld, als volgt.

* Met onverdeelde Bladen.

I. *Passiflora Serratifolia.* Zaagbladige.

(1) Passiebloem *met onverdeelde, Zaagswys' getande, Bladen.*

Deeze Soort, in de openbaare Kruidhoven bekend, heeft haare natuurlyke Groeiplaats te Suriname. De Steng is rond, Haairig, klimmende: de Bladen zyn Eyrond Lancetvormig en gesteeld; de Bloemen rood van Kleur, met de

(1) *Passiflora* Fol. indivisis ovatis serratis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1021. p. 598. *Veg.* XIII. p. 684. *Am. Acad.* I. p. 217. f. 1. Passiflora Fol. ovato-lanceolatis integris serratis. *H. Cliff.* 431. R. *Lugdbat.* 260. Granadilla Americana Folio oblongo &c. MART. *Cent.* 36, T. 36. JACQ. *Hort.* T. 10.

de Kroon in 't midden purper en aan de tippen geelachtig groen; de Meelknopjes van boven witachtig, van onderen geel; het omwindzel driebladig. De *Amerikaansche Wilde Hoppe*, met Klaauwieren, van PLUKENET, gelykt, buiten de deelen der Vrugtmaaking, naar deeze zeer. III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Pentandria.*

(2) Passiebloem *met onverdeelde Eyronde effenrandige Bladen, die aan de Steeltjes twee Klieren hebben.* II. *Passiflora pallida.* Bleeke.

TOURNEFORT noemt deeze Granadilla met Blad van Androsæmum en Vrugten als van den Jobenboom. Volgens de Afbeelding schyntze overeen te komen met de *Murucuja* van Brasil, door PISO en MARCGRAAF aan 't licht gebragt. De bleekheid der Bloemen geeft 'er den bynaam aan. Het Honigbakje is zeer kort en het Omwindzel uitermaate klein.

(3) Passiebloem *met onverdeelde Eyronde byna effenrandige Bladen; de Bladsteelen ongeklierd.* III. *Passiflora Cuprea.* Koperkleurige.

De

(2) *Passiflora* Fol. indiv. ovatis integerrimis, Petiolis biglandulosis. *Am. Acad.* I. p. 218. f. 2. Clematis Indica alia Flore minore pallido. PLUM. *Am.* 74. T. 89. Clematis Murucuja Pyriformis minor. MORIS. *Hist.* III. p. 7. T. 2. f. 4.

(3) *Passiflora* Fol. indiv. ovatis subintegerrimis, Petiolis æqualibus. *Am. Acad.* I. p. 219. f. 3. Granadilla Flore Cupreo, Fructu Olivæformi. DILL. 165. T. 138. f. 165. Granadilla Am. Fructu subrotundo &c. MART. *Cent.* 37. T. 37. Gran. Fol. Salsaparillæ trinerviis, &c. CATESB. *Car.* II. p. 93. T. 93.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

De Kleur der Bloemen geeft den bynaam aan deeze, welke echter by CATESBY onder den naam van Granadilla met drieribbige Salsaparille-Bladen, purpere Bloemen en een blaauwe Olyfachtige Vrugt, is voorgesteld. Die Bloemen zyn by anderen, misschien door de verschillende Groeiplaats, als Vuurkleurig of rosgeel beschreeven. 't Gewas heeft Bladen als van de Kappers, dik en styf: de Bloemen gaan 's avonds open: het Honigbakje is Saffraankleurig, zeer kort en geslooten: de Stamper uitermaate lang. Het groeit op de Bahama-Eilanden.

IV. *Passiflora Tiliæfolia.* Lindebladige.

(4) Passiebloem *met onverdeelde Hartvormige effenrandige Bladen; de Bladsteelen ongeklierd.*

Pater FEUILLÉE vondt dit Gewas in de Tuinen en op verscheide andere plaatsen der Valey van Lima in Peru. Hy is de eenigste van wien men eene beschryving van hetzelve heeft. De Stam, omtrent een half Duim dik, verdeelt zig in verscheide dunne Ranken, die met haare Klaauwieren langs de Boomen klauteren. De Bladen, die ongevaar vyf Duimen lang zyn en vier Duimen breed, hebben Steelen van twee Duimen en de figuur is byna als die der Linden. Ook zynze dun en wederzyds bly-

(4) *Passiflora* Fol. indiv. Cordatis integerrimis, Petiolis æqualibus. *Am. Acad.* I. p. 219. f. 4. Granadilla Pomifera Tiliæ folio. FEUILL. *Peruv.* II. p. 720. T. 12.

bly-groen. De Bloem komt met die van de andere Soorten overeen, dan dat haare Kroon Karmosyn-rood is, met een witten Band of Ring. De Vrugt is rond, derdhalf Duim dik, rood en geel van buiten, wit van binnen, en, binnen een vry dikke Schil, vol van een Waterige zelfstandigheid, die zoet van Smaak is, doch gemengd met eene menigte Korreltjes van het Zaad. Hier uit ziet men dat die Vrugt de grootte van een taamelyken Appel heeft.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

(5) Pasſiebloem *met onverdeelde, Hartvormig langwerpige effenrandige Bladen; de Bladsteelen met twee Klieren; de Omwindzels onverdeeld.*

V. *Passiflora Maliformis.* Appeldraagende.

De Vrugt van deeze is eigentlyk, door den ingedrukten Navel, Appelvormig, gelyk dezelve van PLUMIER genoemd wordt. De Bloem komt, in Kleur, Reuk, maakzel en kleinte, met die van de Twee-en-twintigste Soort overeen. De Bladen zyn een half Voet lang. 't Gewas groeit op St. Domingo en het Schildpadden Eiland.

(6) Pasſiebloem *met onverdeelde, byna Hartvor-*

VI. *Passiflora Quadrangularis.* Vierhoekige.

(5) *Passiflora* Fol. indiv. Cordato-oblongis integerrimis, Petiolis biglandulosis; involucris integerrimis. *Am. Acad.* I. p. 220, f. 5. R. *Lugdb.* 261. Clematis Indica latifolia, Flore clavato, Fructu Maliformi. PLUM. *Amer.* 67. T. 82. RAJ. *Suppl.* 340.

(6) *Passiflora* Fol. indiv. subcordatis integerrimis, Petiolis se-

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

vormige, effenrandige Bladen, wier Steelen zesklierig zyn, de Steng met vier Vliezige kanten.

Vyfmannige. Zeer fraay is deeze in Afbeelding gebragt door den Heer JACQUIN, die haar ook op de Westindische Eilanden waarnam, en, behalve de Vliezige hoekigheid der Heesterachtige Stengen van dit Gewas, 't welk Bladen van dergelyke grootte als de twee voorigen heeft, de Bloemen beschryft als zeer schoon en welriekend, gelykende in Kleur naar die van de volgende Soort, doch een weinig grooter. Volgens zyne Afbeelding, inderdaad, moeten zy wel zo groot als de Handpalm zyn. De Vrugten waren Eyrond en glad, uit den geelen groen, grooter dan een Ganzen-Ey, zeer lekker van Reuk en Smaak, doch zeer grof van Schil. In een Spongieuze Bast van een Vinger dik, die tot voedzel van Zwynen en ander Vee strekte, was een Vleesch vervat, van een aangenaamen Rinschen Smaak, zittende binnen dien Bast, welke als den Bolster uitmaakte, in een eigen Vlies. Men acht deeze Vrugten aldaar hoog onder de Nageregten, wordende het daar in vervatte Vleesch of Sap veelal met Wyn genuttigd, dien het zeer verkoelde. Alom vondt zyn Ed. dit Gewas aldaar in de Tui-

sexglandulosis, Caule membranaceo tetragono. Passiflora Fol. &c. Caule quadrangulo alato, BROWN. *Jam.* 327. JACQ. *Amer. Hist.* p. 231. T. 143.

Tuinen, alwaar het tot bekleeding van Prieelen en tevens tot vermaak voor 't Oog ſtrekte, doch dit nadeel toebragt, dat de Slangen 'er door aangelokt werden, om te aazen op de Rotten, die groote Liefhebbers van deeze Vrugten zyn. Hierom neſtelen de Slangen, zegt hy, dikwils in het Loof.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Pentandria.*

Zyne Afbeelding, inderdaad, vertoont ons deeze Vrugt wel vyf Duimen lang en drie Duimen dik, zynde dus byna van grootte als een Vuist, overlangs een weinig geribd; doch een ander Gewas van dien aart, 't welk zyn Ed. als eene Verſcheidenheid aanmerkt, groeijende aan de Vaste Kust, hadt eene Vrugt als een Meloen, of dikwils grooter dan eens Kinds Hoofd, zynde rondachtig, en overdwars met een ronde Sleuf, van een Vinger diep, uitgegroefd. Het kwam in Bladen en Geſtalte met deeze Soort overeen.

(7) Pasſiebloem *met onverdeelde Eyronde effenrandige Bladen, tweeklierige Bladſteelen en getande Omwindſelen.*

VII. *Pasſiflora Laurifolia.* Laurier-bladige.

De Afbeelding van deeze Soort vindt men by

(7) *Pasſiflora* Fol. indiv. ovatis integerrimis, Petiolis biglandulofis, involucris dentatis. *Am. Acad.* I. p. 220. f. 6. R. *Lugdb.* 532. Pasſiflora Arborea, Laurinis foliis Americana. PLUK. *Alm.* 282. T. 211. f. 3. Clematis Indica Fructu Citriformi, Fol. oblongis. PLUM. *Am.* 64. T. 80. RAJ. *Suppl.* 341. Marquiaas. MER. *Sur.* T. 21. JACQ. *Obs.* I. p. 35.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Vyfmannige.*

by MERIAN, die aanmerkt, dat men de Vrugten te Suriname *Marquiaas* noemt, welke naam waarſchynlyk van 't Amerikaanſch woord *Murucuja*, waar mede het Gewas door PISO beſtempeld werdt, afkomſtig zal zyn. Zy zegt dat de Bloemen grooter dan de gewoone Pasſiebloem, en zeer aangenaam van Reuk zyn, lokkende dus allerley vliegend Gedierte aan, en tevens niet weinig Ongediert; 't welk mooglyk de reden zal zyn, dat de Hollanders te Suriname 'er tot Prieelen weinig gebruik van maakten. Zie hier wat de Heer JACQUIN, op de Westindiſche Eilanden, alwaar de Franſchen de Vrugten *Pommes de Lianne* of Klim-op-Appelen, de Engelſchen *Honey-Suckles* of Honig-Prammen tytelen, heeft waargenomen.

Het komt op Martenique overal, zo wel op de Bergen als aan de Oevers der Rivieren en onderloopende Zee-Stranden, doch meest in Bosſchagie, dat niet te veel belommerd is, van zelf voort: beklimmende de hooge Boomen tot aan den Top. Het is Heeſterig en Houtig, maar de jonge Takken zyn Kruidig en groen. De Bladen zyn langwerpig Eyrond, ſpits of ſtomp, niet ingeſneeden, glanzig, blygroen, vlak, derdhalf Duim lang, met een kort Steeltje. Uit derzelver Oxels komen zeer lange Klaauwieren voort De Bloemen zyn zeer ſchoon, Violet, paarſch, wit, op eene geregelde wyze gemengeld, en welriekende. De Vrugt heeft byna de figuur en grootte van

een

een Hoender-Ey, ruikende ook zeer Kruiderig en aangenaam. Zy zyn ryp als de Schil geel is, die dan, Lederachtig taay zynde, aan het end met een Mes of bytende wordt geopend, als wanneer men, door een zagte samendrukking, het daar in bevatte Vleesch en Sap met de Zaaden kan uitslurpen. Het is Waterig wit met eenige Lymerigheid, zoet en zeer Smaakelyk met een lieflyken Geur; des het van de Europeaanen niet minder dan van de Inboorlingen bemind wordt. De Zaaden zyn Hartvormig.

III. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. *Pentandria.*

(8) Passiebloem *met onverdeelde langwerpige effenrandige Bladen en getropte Bloemen.*

VIII. *Passiflora multiflora.* Veelbloemige.

Dewyl in meest alle Soorten de Bloemen enkeld uit de Oxelen voortkomen, zo is deeze genoegzaam onderscheiden door haare Veelbloemigheid, als geevende vyf of zes Bloemen, elk op een byzonder Steeltje, uit ieder Oxel. Dezelven hebben de Kroon of het Honigbakje geel en de Vrugt is Violet; de Groeiplaats op 't Eiland San Domingo.

** Met

(8) *Passiflora* Fol. indivisis oblongis integerrimis, Floribus confertis. *Am. Acad.* I. p. 221. f. 7. Passiflora Laurinis foliis polyanthos Amer. Pluk. *Alm.* 282. Granadilla Flore minore Corymboso. Plum. *Sp.* 7. Clematis Indica polyanthos odoratissima. Plum. *Am.* 75. T. 90. Raj. *Suppl.* 343.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

** Met tweekwabbige Bladen.

IX. *Pasfiflora perfoliata.* Doorbladige.

(9) Pasfiebloem *met tweekwabbige, dwars langwerpige, de Steng omvattende Bladen, die gesteeld en van onderen gestippeld zyn.*

De Bladen van dit Gewas gelyken in groeljing naar die van de doorbladerige Kamperfolie, zo SLOANE, die 't zelve op Jamaika waargenomen heeft, opmerkte. Het heeft de Bladen niettemin tweekwabbig, of zelfs driekwabbig zo BROWNE wil, zynde het middelste Kwabbetje zeer klein en door een Borsteltje bepaald.

X. *Pasfiflora rubra.* Roode.

(10) Pasfiebloem *met tweekwabbige Hartvormig gespitste Bladen, die van onderen eenigermaate Wollig zyn.*

De Roodheid van de Vrugt geeft den bynaam aan deeze Soort, die op Jamaika en andere Westindische Eilanden, als ook op Cayjenne, natuurlyk groeit. De Bladen zyn Halfmaan-

(9) *Pasfiflora* Fol. bilobis oblongis transversis amplexicaulibus, petiolatis, subtus punctatis. *Am. Acad.* I. p. 222. f. 8. Pasfiflora Fol. trilobis &c. BROWN. *Jam.* 328. Flos Passionis perfoliatus f. Pericl. perfoliati folio. SLOAN. *Jam.* 104. *Hist.* I. p. 130. T. 142. f. 3, 4. RAJ. *Suppl.* 342.

(10) *Pasfiflora* Fol. bil. Cordatis acuminatis, subtus subtomentosis. *Am. Acad* I. p. 222. f. 9. Pasfiflora Fol. tenuioribus trinerviis &c. BROWN. *Jam.* 328. Clematis Indica Flore clavato &c. PLUM. *Am.* 68. T. 83. RAJ. *Suppl.* 341. Flos Passionis Folii mediâ laciniâ quasi abscissâ, Flore minore Carneo. SLOAN. *Jam.* 104. *Hist.* I. p. 229.

maanvormig als met twee Hoornen: de Bladſteeltjes ongeklierd. De Bloem-Kroon is wit en paarſch bont, in fyne Draadjes verdeeld. III. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk.

(11) Pasſiebloem *met tweekwabbige van agteren uitgerande Bladen; de Kwabben ſmal, ſtomp en wyd van een, waar tusſchen een klein Puntje.* XI. *Pasſiflora Normalis.* Hoekige.

De Bladen van deeze beſtaan uit twee lange ſtompe Kwabben, die een regten Hoek beſluiten, zegt de Ridder, en daar van heeft zy den bynaam. Hier tusſchen is een klein Borſtelig Kwabbetje. De Bladſteeltjes zyn ook ongeklierd. 't Gewas komt voor in Zuid-Amerika, en zou door HERNANDEZ onder den naam van *Contrayerva* voorgeſteld zyn, daar hy Bladen als een Hoefyzer aan geeft; doch het is de Wortel van dit Gewas niet, daar men van oudsher in de Geneeskunde onder dien naam gebruik van gemaakt heeft.

(12) Pasſiebloem *met tweekwabbige, ſtompe, van agteren onverdeelde Bladen en eenbladige Honigbakjes.* XII. *Pasſiflora Murucuja.* Omgekromde.

Dee-

(11) *Pasſiflora* Fol. bil. Baſi emarginatis; Lobis linearibus obtuſis divaricatis, intermedio obſoleto mucronato. *Am. Acad.* V. p. 408. Pasſiflora Fol. trilobis &c. BROWN. *Jam.* 328. N. 11. Connenepilli ſ. Contrajetva. HERN. *Mex.* 301.

(12) *Pasſiflora* Fol. bilob. obtuſis Baſi indiviſis, Nectariis monophyllis. *Am. Acad.* I. p. 223. f. 10. R. *Lugdb.* 261. Clematis Indica Flore puniceo, Folio lunato. PLUM. *Amer.* 72. T. 87. RAJ. *Suppl.* 342. Murucuja folio lunato. TOURNF. *Inſt.* p. 241.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Vyfmannige.*

Deeze Soort maakt de *Murucuja* van TOURNEFORT uit; een Gewas, 't welk die Kruidkenner van de andere Granadillaas, tot een byzonder Geslagt heeft afgezonderd; om dat de Bloem geen Kroonswys' maar een Kokerachtig Honigbakje heeft. Dezelve is, volgens sommigen, paarsch, doch volgens PLUMIER, die het Gewas eerst ontdekte, hoogrood van Kleur. Hy vondt hetzelve op 't Eiland San Domingo. De Bladen zyn stomp tweekwabbig, met een Borsteltje in 't midden; van onderen gestippeld; de Bladsteelen ongeklierd; de Bloemsteelen met Borstelige Blikjes, zegt LINNÆUS.

XIII. *Passiflora Vespertilio.* Gevlerkte.

(13) Passiebloem *met tweekwabbige, van agteren ronde en geklierde Bladen, die van onderen gestippeld zyn, met de Kwabben spits en van één wykende.*

De bynaam komt daar van, dat de Bladen naar de Vlerken van een Vledermuis gelyken. Zy hebben aan den Voet twee Honigkliertjes. De Bloem is klein en wit met omgedraaide Meeldraadjes; de Vrugt Sappig en Eyrond. 't Gewas is uit Amerika in de Kruidtuinen van Euro-

ro-

(13) *Passiflora* Fol. bil. Basi rotundatis glandulosisque, Lobis acutis divaricatis, subtus punctatis. *Am. Acad.* I. p. 223. f. 11. Passiflora Fol. obverse lunatis, punctis duobis Melliferis sub basi. *Vir. Cliff.* 91. *H. Cliff.* 431. R. *Lugdb.* 260. Granadilla bicornis Flore candido, Fil. intortis. DILL. *Elth.* 164. T. 137. f. 164. Granadilla Fol. lunato &c. MART. *Cent.* 52. T. 52.

ropa overgebragt en door DILLENIUS zeer fraay afgebeeld. III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(14) Pasſiebloem *met tweekwabbige, Hartvormige, langwerpige geſteelde Bladen.* XIV. *Pasſiflora Capſularis.* Doosachtige.

Deeze ſchoone Soort van Pasſiebloem is door Pater PLUMIER, by Leogane op 't Eiland San Domingo, ééns of tweemaal gevonden. Dezelve ſchoot dunne Rysjes met Bladen, ſomtyds grooter dan een Handpalm, hier en daar bezet, welke tweehoornig, blygroen, en lang geſteeld waren, geevende uit de Oxels Bloemen, gelyk in de andere Soorten, wat breeder dan een Duim, geheel wit van Kleur, en daar op volgde een wederzyds geſpitſte, zeshoekige, roode Vrugt, die zig dus eenigermaate Doosachtig vertoont, vol zwarte Zaadjes.

*** Met driekwabbige Bladen.

(15) Pasſiebloem *met byna driekwabbige ſtompe rondachtige Bladen, die van onderen geſtippeld zyn.* XV. *Pasſiflora rotundifolia.* Rondbladige.

Deeze, op 't Eiland Martenique door gezegden Pater waargenomen, beklimt, met haare Ran-

(14) *Pasſiflora* Fol. bilobis cordatis oblongis petiolatis. Granadilla Fructu rubente, Folio bicorni. PLUM. *Sp.* 6. *Ic.* 138. f. 2. BARREL. *Icon.* in Tit. *Fig.* 1.

(15) *Pasſiflora* Fol. ſubtrilobis obtuſis ſubrotundis, ſubtus punctatis. Granadilla Folio Hederaceo, Flore albo, Fructu globoſo villoſo. PLUM. *Sp.* 6. *Ic.* 138. f. 1. BARREL. *Icon.* in Tit. Fig. 2. JACQ. *Obs.* II. T. 46. f. 1.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Vyfmannige.*

Ranken, even als de andere Soorten van Granadilla, zegt hy, de hoogste Boomen. Zy heeft Bladen grooter dan de Handpalm, welken hy Klyfachtig noemt, eenigermaate naar die van de Hondsdraf of Aardveil gelykende, doch niet volkomen rond (†), zo men de Afbeeldingen raadpleegt, inzonderheid die op den Tytel van 't Werk van BARRELIER, alwaar dit Gewas nevens de Afbeelding van dien Monnik, tegen over de voorgaande Soort, en in de zelfde grootte vertoond is. De Heer JACQUIN geeft een nieuwe Afbeelding van het Blad, welke nog minder naar rond gelykt. Zy hebben een Parabolische figuur, loopende in drie zeer stompe ronde Kwabben uit, tot ieder van welken een Elsvormig Puntje uitsteekt. De Bladen zyn zeer glad, en gelyken dus, meer of min, naar die van den Tulpenboom. De Bladsteelen zyn ongeklierd; de Bloemen Reukeloos, van middelmaatige grootte, wit van Blaadjes met een geele Kroon, en de Vrugt is een ronde Besie. Van onderen, tusschen de Ribben, is het Blad bezet met een ry van Klierachtige Stippen.

XVI. *Passiflora punctata.* Gevlakte.

(16) Passiebloem *met driekwabbige langwerpi-*

(†) *Folia sunt circinatæ rotundatis*, wordt in het *Monitum* agter de Voorrede gezegd.

(16) *Passiflora* Fol. subtrilobis oblongis subtus punctatis intermedio minore. *Am. Acad.* I. p. 224. f. 12. Passiflora foliis bilobis obtusis, Nectario multifido. R. *Lugdb.* 260. Granad. Folio tricuspidi obtuso & oculato. FEUILL. *Peruv.* I p. 718. T. 11. *Hort. Angl.* 25.

pige, van onderen gestippelde Bladen, hebbende de middelste Kwab kleinst. III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

De Bladen van deeze Soort zyn, aan beide zyden, met eenige Vlakken getekend, zegt FEUILLÉE, die, met het Mikroskoop gezien, zig vertoonen als geele Kringetjes, hebbende een middelstip als een Kwastje in vyven gesneeden, bruin groen, en hier door afsteekende op de Kleur der Bladen, die aan de bovenzyde donker, aan de onderzyde helder groen is. Van agteren zynze rond, van vooren driekwabbig en veel breeder dan lang. Hy vondt dit Gewas alleenlyk in een Tuin benoorden Lima, de Hoofdstad van Peru. De Bloem is witachtig, met Blaadjes korter dan de Kelk, en de buitenste omtrek van het Honigbakje bestaat uit dertig geele Straalen, die geknodst zyn, byna van langte als de Blaadjes: de middelste ry is Haairachtig en korter: de binnenste geplooid, geknot en ook groen. De Stoel is gedekt met een holrond, gestreept, witachtig Dekzel. De Bladen zyn byna tweekwabbig met ongeklierde Steelen, zegt de Ridder.

(17) Pasfiebloem *met driekwabbige Hartvormi-* XVII. *Pasfiflora lutea.* Geele.

(17) *Pasfiflora* Fol. trilobis Cordatis æqualibus, obtusis, glabris integerrimis. *Am. Acad.* I. 224. f. 13. GRON. *Virg.* 140. *H. Cliff.* 431. R. *Lugdb.* 261. Clematis Pasfionalis triphyllos Fl. luteo. MORIS. *Hist.* I. p. 7. S. 1. T. 2. f. 3. Flos Pasfionis minor, Folio in tres lacinias non serratas, minus profundas, diviso. SLOAN. *Jam.* 104. *Hist.* I. p. 231.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *mige gelyke, ſtompe gladde effenrandige Bladen.*

Vyfmannige Deeze Soort, gemeenlyk den naam voerende van *Geele Pasſiebloem*, heeft eigentlyk de Bladen van Klyf of Klim-op, maar driepuntig of driekwabbig. De Groeiplaats is in Virginie en op Jamaika, in Landſtreeken, die Zand- of Steenachtig zyn. 't Is een Jaarlyks Gewas, met gladde Ranken, hebbende kleine Bloemen, wier Blaadjes kleiner dan de Kelk zyn en groenachtig geel, het Honigbakje van de zelfde langte. De Vrugt is ook klein, wordende in de rypheid zwart. MUNTING heeftze als een Tuinplant gekend en 'er de Afbeelding van gegeven.

XVIII. *Passiflora minima.* Zeer kleine. (18) Pasſiebloem *met driedeelige effenrandige Bladen; de Kwabben eenigermaate Lancetvormig; de middelſte langst.*

Deeze, op Kurasſau groeijende, heeft een zeer kleine vyfbladige groene Bloem, en de Vrugt is een kleine zwarte Beſie. De verdeelingen der Bladen zyn ſmal en ſpits, loopende tot over 't midden door; de Bladen ruigachtig, de Bladſteelen ongeklierd. (19) Pas-

(18) *Pasſiflora* Fol. trifidis integerrimis; Lobis ſublanceolatis: intermedio longiore. *Am. Acad.* I. p. 229. f. 18. LOEFL. *Itin.* 247. Pasſiflora ſ. Flos Pasſionis Curasſavicus &c. PLUK. *Alm.* 282. T. 210. f. 3. JACQ. *Hort.* T. 20. Granadilla Folio glabro tricuspidi & anguſto, Flore virescente minimo. TOURNF. *Inſt.* p. 240.

III. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk.

(19) Pasſiebloem *met driekwabbige, byna Schildvormige Bladen; de Schors Kurkachtig.*

XIX. *Pasſiflora ſuberoſa.* Kurkbastige.

Deeze groeit op St. Domingo en de nabuurige Westindiſche Eilanden. De Bladen zyn ſpitsachtig driekwabbig, van agteren onverdeeld, effenrandig glad, hebbende twee Klieren by het Steeltje. De Bloemen zyn Reukeloos bleek, in vyven gedeeld; de Vrugten Violetkleurig. Het is een Heeſterachtig Gewas, met een blyvende Stam, die een witten, geſcheurden, Kurkachtigen Bast heeft. De Bladen zyn, als de Plant nog jong is, Schildvormig; doch in de volwasſene als die van Klyf of Klim-op, altoos zeer glad en weinig verſchillende van die der Geele Pasſiebloem.

(20) Pasſiebloem *met driekwabbige Wollige Bladen, die aan den Voet, wederzyds, een omgeboogen Tandje hebben.*

XX. *Pasſiflora holoſericea.* Fluweelbladige.

De

(19) *Pasſiflora* Fol. trilobis ſubpeltatis, Cortice Suberoſo. *Am. Acad.* I. p. 226. f. 14. R. *Lugdb.* 261. Clem. Ind. Fol. Hederaceo major, Fructu Olivæformi. PLUM. *Amer.* 70. T. 84. RAJ. *Suppl.* 339. Pasſifl. affinis, Hederæ folio Americana. PLUK. *Alm.* 202. T. 210. f. 4. *β.* Clem. Ind. fol. anguſto trifido. PLUM. *Am.* 70. T. 85. Flos Pasſionis minor, Fol. in tres lacin. non ſerratas &c. SLOAN. *Jam.* 104. *Hiſt.* I. p. 320.

(20) *Pasſiflora* Fol. trilobis tomentoſis, Baſi utrinque Denticulo reflexo. *Am. Acad.* I. p. 226. f. 15. *H. Cliff.* 432. R. *Lugdb.* Granadilla Folio haſtato holoſericeo &c. MART. *Cent.* 51. T. 51.

III. AFDEEL, XVIII. HOOFDSTUK, Vyfmannige. De Groeiplaats van deeze is by Vera Cruz in Amerika. Zy heeft de Bladen Piekswys' driekwabbig en met eene Fluweelachrige Wolligheid bedekt. De Kleur der Bloemblaadjes is witachtig, maar die van de Franje paarsch en geel bont; zo dat de Kroon paarsch is met een geelen Zoom, 't welk de Bloemen zeer versiert.

XXI. *Passiflora hirsuta.* Haairige. (21) Passiebloem *met driekwabbige zagt Haairige Bladen en gepaarde Bloemen.*

Een zagte Haairigheid der Bladen, eenigermaate als die van de Heemst, heeft plaats in deeze, welke van TOURNEFORT *Granadilla met een Klyfachtig Blad* getyteld is. Zy is zwaar en onaangenaam van Reuk; hebbende zeer kleine witte Bloemen en niet minder kleine blaauwe Vrugten. De Groeyplaats wordt gesteld op St. Domingo en op Kurasfau.

XXII. *Passiflora fœtida.* Stinkende. (22) Passiebloem *met driekwabbige Hartvormi-*

(21) *Passiflora* Fol. trilobis villosis, Flor. oppositis. *Am. Acad.* I. p. 227. f. 16. Passifl. non crenata Americ. triphylla. PLUK. *Alm.* 282. T. 212. f, 1. Clem. Indica Flore minimo pallido. PLUM. *Amer.* 73. T. 88. Flos Passionis albus, Folio Hibisci Sericeo trilobato. HERM. *Parad.* T. p. 176.

(22) *Passiflora* Fol. trilobis Cordatis pilosis, Involucris multifido-capillaribus. *Am. Acad.* I. p. 228. f. 17. *Phil. Bot.* 260. *H. Cliff.* 431. R. *Lugdb.* 261. Flos Passionis albus Reticulatus. HERM. *Par.* T. p. 173. Clematis Indica hirsuta foetida. PLUM. *Am.* 71. T. 86. *β.* Passiflora Vesicaria Hederacea, Fol. Lanuginosis, odore tetro, &c. PLUK. *Alm.* 382. T. 104. f. 1.

mige, gehaairde Bladen, de Omwindzels Haairachtig dun gesnipperd. III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

Deeze, een Jaarlyks Gewas, dat op de Eilanden St. Domingo, Martenique en Kurasſau, groeit, wordt door haaren Stank gekend. Zy heeft een ronde Haairige Steng, meer dan Mans langte hoog, doch zwak: de Bladen zyn wederzyds begroeid met veele witte Haairtjes; de Bladſteelen met Elsvormige Kliertjes: de Bloemſteelen komen enkeld uit de Oxelen voort, niet dubbeld, gelyk in de voorgaande. Het Omwindzel of de Kelk is driebladig, en heeft de Blaadjes Haairachtig verdeeld. De Bloem is wit, doch in eene Verſcheidenheid van PLUKENET zyn de Vezels der Bloemen wit en paarſch bont opgegeven.

(23) Pasſiebloem *met driekwabbige, Zaagswys' getande Bladen.* XXIII. *Pasſiflora incarnata.* Roozekleurige.

Deeze, in Virginie, Braſil en Peru, groeijende, is de Soort van Pasſiebloem, welke allereerst, en tot omtrent het midden der voorgaande Eeuw eeniglyk en alleen, in Europa ſchynt

(23) *Pasſiflora* Fol. trilobis ſerratis. *Am. Acad.* I. p. 230. f. 19. *Hort. Ups.* 278. GRON. *Virg.* 140. Pasſiflora &c. Lobis ovatis. *H. Cliff.* 432. R. *Lugdb.* 260. Granadilla Hispanis, Flos Pasſionis Italis. HERN. *Mex.* T. p. 888. RAJ. *Hiſt.* 649. Clem. trifolia, Flore Roſeo clavato. C. B. *Pin.* 301. TOURNF. *Inſt.* 240. Murucuja Maliformis alia. MARCGR. *Bras.* 71.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

schynt bekend geweest te zyn. Men noemtze *Roozekleurige*, wegens de Kleur der Bloemen, die een bleek paarsche Kroon hebben, en de Meeldraadjes zo wel als de Stylen gevlakt; de Meelknopjes overlangs geschikt; het Omwindzel spits, gekarteld en zeer klein, op zyde, uit den Rand, een rond Kliertje voortbrengende. De Bladen hebben drie Eyronde Kwabben, die op zyde gekarteld zyn, en de Bladsteelen twee stompe groene Kliertjes. De Wortel blyft over, doch jaarlyks vergaan de Steng en Takken, die somtyds wel de hoogte van twaalf Voeten bereiken, hebbende in de Akademie-Tuin van Upsal drie geheele Maanden dagelyks gebloeid. In haare Groeiplaats draagt deeze Soort een groote Eyronde Vrugt, die eetbaar is; zelfs in Virginie.

**** Met veeldeelige Bladen.

XXIV. *Pasfiflora cœrulea.* Blaauwe.

(24) Pasfiebloem *met effenrandige gevingerde Bladen.*

Deeze, die wegens de Hemelsblaauwe Kroon den bynaam voert, is de gemeenste onder alle de

(24) *Pasfiflora* Fol. palmatis integerrimis. *Am. Acad.* I. p. 231. f. 20. *H. Ups.* 278. GOUAN *Monsp.* 476. Pasfiflora Fol. palm. quinque-part. integerr. Involucris Cordatis triphyllis. *H. Cliff.* 432. R. *Lugdb.* 260. Granad. polyphyllos Fructu ovato. TOURNF. *Inst.* 241. Gran. Pentaph. Fl. cœruleo magno. BOERH. *Lugdb.* II. p. 81. DU HAMEL *Arbr.* I. p. 272. T. 107. Granadilla Indica scandens MICH. *Flor.* 46. Clematis quinquefolia. ROB. *Icon.* Flos Pasfionis major pentaphyllus. SLOAN. *Jam.* 104. *Hist.* I. 229. RAJ. *Suppl.* 339.

de Pasſiebloemen. 't Gewas, dat uit Braſil afkomſtig zou zyn, verdraagt zeer wel de Winterkoude der Zuidelyke deelen van Europa, doch kan niet tegen zwaare Vorst. In ons Klimaat moet het, derhalve, 's Winters in Huis gezet worden, wil men geen gevaar loopen van het te verliezen. De Bladen zyn meest in vyven of in zevenen verdeeld, met Lancetvormige effenrandige Slippen. Het heeft groote Hartvormige Bladerige Blikjes en Nierachtige getande Stoppeltjes. De Blaadjes van den Kelk, anders zeer naar die van de Bloem gelykende, zyn beneden de tip met een Tandje gewapend. Het Honigbakje, dat de Kroon maakt, heeft zyne Straalen naar 't midden donkerpaarſch, aan de enden Hemelſchblaauw of Violet, en daar tusſchen wit. Dus geeft het een zeer ſchoone Bloem, welke maar éénen Dag bloeit en gevolgd wordt van een ronde Vrugt, die zuur van Smaak is, bevattende een Saffraankleurig Sap. Zelden ziet men het Gewas, hier te Lande, Vrugt draagen; doch het ſchiet ſomtyds op, tot meer dan twintig Voeten hoogte.

III. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. *Pentandria.*

Tot deeze Soort ſchynen eenige Pasſiebloemen betrokken te moeten worden, die of duiſter voorgeſteld, of met geene zekerheid bekend zyn. Hier toe behoort de Vyfbladige met een blaauwe geſtippelde Bloem van MUNTING, waar in de middelſte der vyf Kwabben driepuntig is verdeeld, gelyk de *tweede Appelvormige Murucuja* van Braſil, door PISO, ook

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

voorgesteld wordt, en zulks heeft insgelyks plaats in de Klokvormige van ROCHEFORT, wier Bloemen volstrekt overeenkomen met die andere van MUNTING; doch men denkt dat de Afbeelding, hier van, naar verslenste Bloemen zal opgemaakt zyn, of mooglyk naar een gedroogde Plant (*). De *Veelbladige* met een Eyronde Vrugt van TOURNEFORT, die van BARRERE en anderen, zullen hier ook t'huis behooren.

XXV. *Passiflora Serrata.* Gekartelde.

(25) Passiebloem *met gevingerde Bladen, die Zaagswyze gekarteld zyn.*

De Vrugt van eenige Soorten is, niet ongepast, by een Komkommer vergeleeken, maar ik vind zeldzaam, dat PLUMIER aan deeze de Vrugt van een Koloquint gegeven heeft. Niet alleen 't verschil van Smaak, maar ook de figuur, die Peerachtig is, schynt weinig daar mede te strooken. Mooglyk zal hy de grootte maar bedoelen. 't Gewas, dat op Martenique gevonden is, heeft de Bladen in zevenen verdeeld en op de kanten Zaagswyze ge-

(*) Men valt hier over en affronteert dien braaven Kruidbeschryver in *Am. Acad.* als waren byna alle zyne Afbeeldingen geschetst naar gedroogde Planten; dat ik geenszins geloof en al was het zo, waren zy daarom niet te veragten; zynde de Uitheemsche Gewassen, hier in de Tuinen geteeld, dikwils van de in haar Land gegroeide zeer verschillende en dus de Afbeeldingen naar dezelven somtyds onvolmaakt.

(25) *Passiflora* Fol. palmatis serratis. *Am. Acad.* I. p. 232. f. 21. Clematis Indica polyphylla major, Flore clavato, Fructu Colocynthidis. PLUM. *Amer.* 62. T. 79. RAJ. *Suppl.* 340. Granadilla polyphyllos Fructu Colocynthidis. TOURNF. *Inst.* 241.

getand: de Bloemen zyn zeer groot: de Omwindzels effenrandig, geſtippeld, van grootte als de Bloem, beſtaande de Kroon uit Vezels of Straalen, die Violet en wit bont zyn, gebogen en gekruld. Voorts is de Stander of Steel van het Vrugtbeginzel, met zyne vyf Meeldraadjes onder aan, en drie Knodsachtige Stylen op het Vrugtbeginzel zittende, 't welk het weezenlyke Kenmerk uitmaakt van dit Geſlagt, hier even als in de andere Soorten.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Pentandria.*

(26) Pasſiebloem *met Voetachtige Zaagswys getande Bladen.*

XXVI. *Pasſiflora Pedata.* Voetbladige.

Deeze Soort verſchilt inzonderheid door de figuur der Bladen, die niet egaal verdeeld zyn, maar zodanig, dat het Steeltje voorloopt in een enkeld Lancetvormig ovaal Blad, van vier Duimen langte, doch wederzyds een ander Blad uitgeeft, het welk in drieën is geſneeden, zodanig, dat twee agterſte Slippen maar als Oortjes zyn. De Bloemen zyn groot en hebben dergelyke Omwindzels. De Vezels, die het Honigbakje of de Kroon maaken, zyn rood met witte Ringen, de enden Violet, en gedraaid als de Haairlokken van Meduſa. Hier wordt een Afbeelding t'huis gebragt van ROCHEFORT, die zegt, dat de Hollanders, in de West-

(26) *Pasſiflora* Fol. Pedatis ſerratis. *Am. Acad.* I. p. 233. f. 22. Clematis Indica polyphylla, Flore crispato. PLUM. *Amer.* 66. T. 81. RAJ. *Suppl.* 341. Flos Pasſionis. ROCHEF. *Ant.* p. 119. T. p. 118. f. 3.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Vyfmannige.*

Westindiën, den naam van *Rang - Appelen* geeven aan de Vrugten der Pasfiebloemen. Van deeze Soort worden zy zo groot als een gemeene Appel; zynde geel van Kleur en hebbende een Bast zo dik en taay als die van een Granaat - Appel. Van binnen bevatten zy ongemeen harde zwarte Pitten of Zaadkorrels, in een Sappig Vleefch, dat zeer rins en verfrisfchende is, wordende inzonderheid tot verkoeling gebruikt in Heete Koortfen. Men konfyt in Brafil ook de Bloemen en Bast van deeze Appelen, even als by ons de Oranje - Schillen en Bloefem. Tot opwekking van den Appetyt is 'er een Syroop van in gebruik, welke haar wedergaa niet heeft. Voorts beminnen de Brafiliaanen, zegt hy, het Loof van dit Gewas, over Prieelen en Gaanderyën gelegd zynde, en dezelven belommerende, niet alleen, maar ook met een aangenaamen Geur vervullende. PLUMIER hadt deeze Soort op St. Domingo waargenomen, en merkt aan, dat de Bast van de Vrugten overeenkomt met die der kleine Kalabasjes, daar men Tabaksdoosjes van maakt, zynde glad van Oppervlakte en glanzig groen van Kleur, met eenige heldere Stippen gevlakt.

ARISTOLOCHIA. Ofterlucie.

Dit Geflagt, tot de Zesmannigen in deeze Klasfe behoorende, heeft geen Kelk, maar een eenbladige Tongwyze onverdeelde Bloem, wor-

wordende het Vrugtbeginzel, dat onder de Bloem zit, een zeshokkig Zaadhuisje. III. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. Hexandria.

Een-en-twintig Soorten zyn 'er in begreepen, die, meestal Heesters of Rankgewasfen zynde, altemaal hier befchreeven zullen worden.

(1) Ofterlucie *met tweekwabbige Bladen en eene windende Steng.* *Aristolochia biloba.* Tweekwabbige.

Deeze, op St. Domingo waargenomen door PLUMIER, fchiet uit een Penwortel, van een Voet lang en een Duim dik, zwart van buiten, geelachtig van binnen en zeer bitter van Smaak, dunne, gladde, Knoopige Ranken, die langs de Haagen kruipen. Hier aan zyn Bladen, die naar eens Paards Hoef gelyken; Bloemen als van de gewoone Ofterlucie en daar op volgen Vrugten van grootte als een Duiven-Ey.

(2) Ofterlucie *met driekwabbige Bladen, een windende Steng en zeer groote Bloemen.* II. *Aristolochia triloba.* Driekwabbige.

De Bladen van deeze zyn als die van Klyf, in drieën gedeeld. Het is een klimmend Gewas,

(1) *Ariftolochia* Fol. bilobis Caule volubili. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1022. p. 600. *Veg.* XIII. p. 686. Arift. longa fcandens, Foliis Ferri Equini effigie. PLUM. *Sp.* 5. *Amer.* 91. T. 106. RAJ. *Suppl.* 395.

(2) *Ariftolochia* Fol. trilobis, Caule volubili, Floribus maximis. JACQ. *Spec.* 8. T. 3. Arift. Fol. Hederaceo trifido &c. PLUM. *Sp.* 5. Ar. fcandens &c. BROWN. *Jam.* 328.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. was, in Zuid-Amerika groeijende, dat een Kruiderige of Aromatieke Steng heeft, wordende als een Geneesmiddel gebruikt tegen den Venynigen Beet der Slangen.

III. *Aristolochia pentandra.* Vyfmannige.

(3) Osterlucie *met Hartvormige Piekswys' byna driekwabbige Bladen, een windende Steng, en een Hartvormig omvattend Blikje.*

Dit is een Windend Gewas, dat de nabuurige Heesters tot agt Voeten hoogte beklimt, hebbende eenbloemige Oxel-Steelen, wier top een Hartvormig Blikje draagt, waar in de ongesteelde Bloem geplaatst is, zynde van buiten groen, van binnen bruin. 't Getal van vyven heeft hier zo wel in de Meeldraadjes als in de verdeelingen van den Stempel en van het Zaadhuisje plaats. De Heer JACQUIN heeft deeze Soort in de Bosschen by de Havàna gevonden.

IV. *Aristolochia peltata.* Schildbladige.

(4) Osterlucie *met Nierachtige byna Schildvormige Bladen en een windende Steng.*

Deeze, in Zuid-Amerika huisvestende, heeft Bla-

(3) *Aristolochia* Fol. Cord. Hastato-subtrilobis, Caule volubili, Bracteâ Cordatâ amplexante. Arist. Flor. pentandris. JACQ. *Amer. Hist.* 233. T. 147.

(4) *Aristolochia* Fol. Reniformibus subpeltatis, Caule volubili. JACQ. *Sp.* 9. T. 4. Arist. Asari folio umbilicatis, Flore longissimo, Radice repente. PLUM. *Sp.* 5. *Ic.* 32. f. 2.

Bladen als die van Mans - Oor, welke in 't midden op de Steel ſtaan. De Bloemſteeltjes hebben één Bloem, die ruig is en eene uitermaate lange Lip heeft, zynde van buiten geſtippeld.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

(5) Oſterlucie *met langwerpige geſpitſte Bladen, een windende Steng en veelbloemige Bloemſteelen.*

V. *Ariſtolochia maxima.* Grootvrugtige.

De Heer JACQUIN, die deeze in de Karthageenſche Bosſchen vondt, merkt aan, dat het Gewas de Boomen beklimt tot dertig Voeten hoogte. De Stengen zyn rond, de Bladen ſomtyds een Voet lang; de Oxel - Steelen meest twee - of - driebloemig, hebbende ieder Bloem een Lancetvormig Blikje. Zy zyn donkerpaarſch en groot, doch kort van Lip. De Vrugt is uitermaate groot, gelykende naar een Mandje, en ſplyt aan den Steel in zesſen open, terwyl zy aan den Top geheel blyft, kunnende vervolgens ſamengevouwen en als een Reis - Zak of Beurs gebruikt worden; dewyl zy geheel doorweven is met dwarſe Vezeldraaden.

(6) Oſter-

(5) *Ariſtolochia* Fol. oblongis acuminatis, Caule volubili, Pedunculis multifloris. JACQ. *Amer. Hiſt.* 233. T. 146. Ariſtolochia Fol. oblongo - ovatis obtuſis integerrimis, Caule ſcandente &c. MILL. *Dict.* 13.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(6) Osterlucie *met langwerpig Eyronde drieribbige Bladen, een windende Steng en tweelippige Bloemen.*

VI. *Aristolochia bilabiata.* Tweelippige.

(7) Osterlucie *met Lancetvormige, ongesteelde, eenigermaate ruige Bladen, een opgeregte Steng en eenzaame eenbloemige Bloemsteelen; de Bloemen by uitstek lang.*

VII. *Erecta.* Regtopstaande.

(8) Osterlucie *met Hartvormig Lancetvormige Bladen, de Steng regtopstaande en Heesterachtig.*

VIII. *Arborescens.* Boomachtige.

(9) Osterlucie *met Hartvormig gespitste, drieribbige Bladen en eene windende Steng.*

IX. *Caudata.* Gestaarte.

Zodanig eene klimmende Osterlucie heeft BROWNE op Jamaika gevonden, wier Bloemlippen als Waaijers maakten, uitloopende in een dunne Draadachtige Staart. De Heer JACQUIN nam deeze zonderlinge Bloemen ook waar op 't Eiland van St. Domingo, bekleedende het Gewas de Heesterige Heuvelen by Kaap Fran-

(6) *Aristolochia* Fol. ovato - oblongis trinerviis, Caule volubili, Corollis bilabiatis. † Aristolochia scandens Fol. oblongis, Radice repente PLUM. *Sp.* 5. *Ic.* 32. f. 1.

(7) *Aristolochia* Fol. lanceolatis sessilibus subhirsutis, Caule erecto, Pedunculis solitariis unifloris, Floribus longissimis. MILL. *Dict.* 12. †.

(8) *Aristolochia* Fol. Cordato - lanceolatis, Caule erecto Fruticoso. *H. Cliff.* 433. Aristol. polyrhizos, Auriculatis folii, Virginiana. PLUK. *Alm.* 50. T. 78. f. 1.

(9) *Aristolochia* Fol. Cordatis acuminatis triplinerviis, Caule volubili. JACQ. *Amer. Hist.* 232. T. 145. Aristolochia scandens &c. BROWN. *Jam.* 329.

Français. Het klom tot tien Voeten hoogte by de Boomen op, hebbende, gelyk veele andere Soorten, een walgelyken Reuk. De drie naastvoorgaande groeiden ook allen in Amerika. III. Afdeel. XVIII. Hoofd-stuk.

(10) Osterlucie *met Hartvormige Bladen; een windende Heesterachtige Steng, enkelde Bloemen, met de Lip grooter dan de Bloem.* X. *Aristolochia odoratissima.* Sterk ruikende.

Tot deeze Soort zouden de aangehaalde kunnen behooren, waar onder de Klimmende, zeer sterk ruikende van SLOANE een Gewas is met een groene Steng, zig om Boomen of Heesters windende tot zes of agt Voeten hoogte. De Reuk van 't zelve was zeer aangenaam. De Lip der Bloemen is zeer groot en paarsch van Kleur. Men wil dat het de Mexikaansche van HERNANDEZ zoude zyn.

(11) Osterlucie *met Hartvormige gespitste Bladen, een Heesterachtige windende Steng;* XI. *Anguicida.* Slang-*en*-doodende.

(10) *Aristolochia* Fol. Cordatis, Caule volubili Fruticoso, Pedunc. solitariis, Labio Corollis majore. Arist. scandens odoratissima. SLOAN. *Jam.* 60. *Hist.* I. p. 162. T. 104. f. 1. RAJ. *Suppl.* 394. BROWN. *Jam.* 329, Aristol. Folio Cordiformi &c. PLUM. *Sp.* 5. *Ic.* 34.

(11) *Aristolochia* Fol. Cord. acuminatis, Caule volubili Fruticoso, Pedunc. solitariis. Stipulis Cordatis. JACQ. *Amer. Hist.* 233. T. 144. Arist. Mexic. Flore acutiore. MOR. *Hist.* III. p. 509. S. 12. T. 17. f. 7. BURM. *Fl. Ind.* p. 191.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Zesmannige.

enkelde Bloemſteelen en Hartvormige Stoppeltjes.

De Reuk van dit geheele Gewas is walgelyk en onaangenaam zegt de Heer JACQUIN, die 't zelve in 't Kreupelboſch by Karthagena doorgaans aantrof. Het beklimt de Boomen tot tien Voeten hoogte, met zyne ronde Stengen, die by den Wortel Kurkachtig van Bast zyn. De Bloem heeft een ſpits Lancetvormige Lip, die van agteren in een Pypje ſamenloopt: de Zaadhuisjes zyn zeshoekig en bruin. ,, Het ,, Sap van den Wortel, dat Oranjekleurig, ,, bitter en ſtinkende is, door kaauwen onder ,, 't Speekzel gemengd, en dan, tot een of ,, twee Druppels, in den Bek van een taame- ,, lyk groote Slang gedroopen, maakt dit Dier ,, zo dronken en vadzig, dat men het op aller- ,, ley manieren behandelen en zelfs in zyn Boe- ,, zem ſteeken kan, zonder gevaar, komende ,, het, na verloop van eenige Uuren, (zegt hy) ,, eerst weder tot zig zelve. Doet men het ,, meer Druppelen inzwelgen, dan wordt het ,, op ſtaande voet door een Stuipachtige trillen- ,, de beweeging, die over 't geheele Lighaam ,, zeer zigtbaar is, bevangen, en ſterft wel ,, dra. De Amerikaanſche Kwakzalvers maa- ,, ken hier gebruik van, om de Menſchen te ,, overreeden, dat zy een Geheim bezitten, ,, 't welk hun Lighaam voor den Beet, zelfs ,, van Venynige Slangen, beveiligt. Ik heb

,, on-

„ ondervonden, dat die Dieren voor den Reuk „ van deezen Wortel weg vlugten. Een Mensch „ kan veilig eenige Druppels van het Sap in- „ zwelgen, maar het maakt een Walging, ge- „ lyk ik zelf gewaar wierd, en geloof, der- „ halve, dat het in grooter Gifte een Braakmid- „ del, of op een andere manier schadelyk zou „ kunnen zyn. Men wil, dat door hetzelve op „ te leggen of in te neemen een Venynige Beet „ kan worden genezen. Dit zou de Indiaan, „ die my het Geheim ontdekte, driemaal op „ zig zelf ondervonden hebben: doch ik kan „ niets daar van zeggen. De Ingezetenen, die „ de Plant slegts by naam kennen, heeten de- „ zelve *Contracapitan*, en die met de zeer groo- „ te Vrugten wordt van hun *Capitan* ge- „ noemd."

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Hexandria.*

(12) Osterlucie *met effenrandige Piekswyze Bladen, een slappe enkelde Steng en omgekromde eenzaame Bloemen.*

XII. *Aristolochia Maurorum.* Moorsche.

Deeze Orientaalsche groeit by Aleppo in de Plantagiën van Olyfboomen volgens RAUWOLF, wordende van de Mooren *Rhasut* en *Rumigi* geheten. De Reuk van dezelve, zegt hy, is niet

(12) *Aristolochia* Fol. Hastatis integerrimis, Caule infirmo simplici, Floribus solitariis recurvatis. GRON. *Orient.* 280. Aristol. Orientalis, Fol. lanceolatis. TOURNF. *Inst. Cor.* 161. Arist. Maurorum. C. B. *Pin.* 307. Arist. peregrina Rauwolfii CLUS. *Hist.* II. p. 71. Arist. Rhasut & Rumigi. RAUW. *It.* 121. T. 23.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Zesmannige.* niet aangenaam. Zy geeft uit den Wortel doorgaans vier dunne Stengetjes, welke van boven eenige Bladeren hebben, gelykende naar die van Water-Varen, doch met Oortjes als in de Edele Salie. Tusſchen de onderſte Bladen kwamen de Bloemen voort, welke naar die van de gewoone Oſterlucie gelyken zouden.

XIII. *Ariſtolochia Indica.* Oostindiſche.

(13) Oſterlucie *met Hartvormige ſpitsachtige Bladen, een windende Steng en veelbloemige Bloemſteelen.*

Deeze Oostindiſche wordt *Carloe-Vegon* van de Indiaanen en *Kokerlingen* van de Hollanders op Malabar genoemd. De Ceylonſche naam is *Sacſanda* of *Sacſada* volgens HERMANNUS. De Mexikaanſche is hier van verſchillende.

XIV. *Bœtica.* Spaanſche.

(14) Oſterlucie *met Hartvormige ſpitsachtige Bladen, een windende Steng en byna drievoudige Bloemſteelen, langer dan de Bladſteelen.*

Op verſcheide plaatſen van Spanje heeft de vermaarde CLUSIUS deeze in Haagen en Kreupel-

(13) *Ariſtolochia* Fol. Cordatis, acutiusculis, Caule volubili, Pedunculis multifloris. *Fl. Zeyl.* 323. Carloe-Vegon. *Hort. Mal.* VIII. p. 48. T. 25. RAJ. *Supp.* 394. *β.* Ariſtol. Caule volub. &c. *Hort. Cliff.* 433. BURM. *Fl. Ind.* p. 191.

(14) *Ariſtolochia* Fol. Cordatis acutiusculis, Caule volubili, Pedunc. ſubternis Petiolo longioribus. Ariſtolochia Clematis ſerpens. C. B. *Pin.* 307. MORIS. *Hiſt.* III. p. 509. S. 12. T. 17. f. 6. Ariſtolochia Clematitis Bœtica. CLUS. *Hiſt.* II. p. 71. *Hisp.* p. 323.

pelbofch groeijende gevonden. Hy noemt dezelve tweede of andere *Klimmende Ofterlucie*, en LOBEL voegt 'er den bynaam van *Spaanfche* by. 't Gewas heeft lange dunne Ranken, waar mede het allerley Geboomte omflingert, fchietende dikwils boven den Top uit. De Bladen zyn als die van Klyf; de Bloem is uit den paarfchen zwart, zittende op een zeer lang Steeltje.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Hexandria.*

(15) Ofterlucie *met langwerpig Hartvormige gefpitfte gegolfde Bladen, een flappe Steng en eenzaame Bloemen.*

XV. *Ariftolochia Sempervirens.* Altyd groene.

De bynaam drukt de hoedanigheid uit, waarin deeze van de andere Europifche, die men *Piftolochia* noemt, verfchilt. Haare Groeyplaats is op Kandia.

(16) Ariftolochia *met langwerpig Hartvormige vlakke Bladen; flappe, bogtige, ronde Stengen en eenzaame Bloemen.*

XVI. *Serpentaria.* Slangen-Wortel.

Van deeze Soort, die in Virginie groeit, komt

(15) *Ariftolochia* Fol Cordato-oblongis acuminatis undatis, Caule infirmo, Flor. folitariis. Arift. Caulibus infirmis &c. *Hort. Cliff.* 432. SAUV. *Monsp.* 111. Piftolochia Cretica. C. B. *Pin.* 307. MORIS. *Hift.* III. p. 510. S. 12. T. 17. f. 16. Piftolochia altera fempervirens. CLUS. *Hift.* II. p. 160.

(16) *Ariftolochia* Fol. Cordato-oblongis planis, Caulibus infirmis flexuofis teretibus, Flor. folitariis. GRON. *Virg.* 140. Ariftol Caul. infirmis &c. *Mat. Med.* 416 Arift Piftolochia f. Serpentaria Virginiana, Caule nodofo. PLUK. *Alm.* 50. T. 148. f. 5. CATESB. *Car.* I. T. p. 29. SELIGM. *Vog.* II. Deel. bl. 47. Pl. 58. RAJ. *Suppl.* 394. Arift polyrhizos Virginiana. MORIS. *Hift.* III. p. 510. S. 12. T. 17. f. 14.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Zesmannige.

* *Serpentaria Virginiana*

komt de Wortel, die in de Geneeskunde, van overlang, bekend is, onder den naam van *Virginische Slangen-Wortel* *. De beschryving, welke van het Gewas door Doktor BANISTER aan RAY was medegedeeld, komt vry wel overeen met die van CATESBY, doch in geen van beiden, zo min als in de Afbeelding, vind ik gewag gemaakt van de Knoopigheid der Stengen. De eerste meldt, dat die gemeenlyk regtopstaan, niet Rankachtig slingerende zyn noch kruipende; de ander, dat zy buigzaam zyn en vertoontze Rankachtig. Dit verschil kan daar uit ontstaan, dat de laatste een wild groeijende Plant voorgesteld heeft, die in de Tuinen, zegt hy, overgebragt zynde, een Steng krygt zo dik dat menze niet omspannen kan: terwyl de eerste mooglyk een dus gekweekt Gewas bedoelt (†). Hoe 't zy, beiden komen daar in overeen, dat de Bloemen slegts by den Wortel groeijen en donker paarsch gelipt zyn. Het Zaadhuisje, zegt BANISTER, wordt byna een Duim dik, bevattende veele kleine Zaadjes.

De Wortel van dit Gewas, uit veele dunne Vezeltjes bestaande, is onder de Amerikaanen als

(†) Dat het verschil des Ouderdoms en det Groeiplaats een aanmerkelyk verschil in dit Gewas maakt, wordt ook aangemerkt in 't Werk van den Heer GRONOVIUS, over de Virginische Planten. *pag. cit.* Doch dat CATESBY hetzelve met zeer Knoopige Stengen, of zeer gezwollen Leedjes, afgebeeld zou hebben, kan ik niet bespeuren.

als een groot Tegengift van den Beet der Ratelslangen bekend, en wordt derhalve van de Wilden vlytig opgezogt. Niettemin is dezelve, gedroogd zynde, in Virginie gantsch niet duur. Van buiten is hy bruin, van binnen geelachtig, sterk en Kruiderig van Reuk, hebbende eenen scherpen bitterachtigen Smaak. Men houdtze voor een Middel, dat de Ontlastingen, zo door de onzigtbaare Gaatjes van de Huid, als door de Waterwegen, kragtig bevordert, zynde tevens Hartsterkende en tegen de Opstyging dienstig; doch allermeest wordt 'er gebruik van gemaakt tegen Afloopende Koortsen, die van langen duur zyn, inzonderheid de Derderdaagse. Het Ossenvleesch wordt door deezen Wortel langer voor 't bederf bewaard dan door Zee-Zout (*).

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

(17) Osterlucie *met Hartvormige gekartelde, van onderen Netswyze, gesteelde Bladen, de Bloemen eenzaam.*

XVII. *Pistolochia.* Kraamwortel.

In Spanje, in Languedok en Provence, is deeze Soort een wild Gewas, dat men *Pistolochia* noemt, als van vertrouwelyke kragten zyn-

(*) RUTTY. *Mat. Med.* Quarto. Lond. & Roterod. 1775. p. 482.

(17) *Aristolochia* Fol. Cordatis crenulatis, subtus reticulatis, petiolatis; Flor. solitariis. GOUAN. *Monsp.* 476. SAUV. *Monsp.* 111. *Hort. Cliff.* 433. Aristolochia Pistolochia dicta. C. B. *Pin.* 307. Pistolochia. CLUS. *Hist.* II. p. 72. DOD. *Pempt.* 525. GER. *Prov.* 131. GARID. *Aix.* 39.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

zynde; doch ik vind niet, dat dezelve ten dien opzigte byzonderlyk in aanmerking komt, of gelyk ſtaa met de Piſtolochia van PLINIUS, die zegt, dat het Afkookzel of Aftrekzel van den Wortel in Water, voor de genen die Stuipen of Kneuzingen hebben, of van om hoog gevallen waren, zeer nuttig zoude zyn. 't Is een laag Gewas, met dunne Ranken of Steeltjes, van de volgende weinig verſchillende, dan dat het een Hartvormig, ongeſteeld, klein Blikje heeft aan den voet der Bloemſteeltjes.

XVIII. *Ariſtolochia rotunda.* Ronde.

(18) Oſterlucie *met Hartvormige, byna ongeſteelde, ſtompe Bladen, zwakke Stengen en eenzaame Bloemen.*

Drie Soorten van *Ariſtolochia* hebben DIOSCORIDES en GALENUS geſteld, de Ronde, Lange en Dunne, waar by gemeenlyk een Vierde, die men Boontjes Holwortel noemt, hier niet t'huis behoorende, gevoegd wordt. De Ronde, 't welk deeze Soort is, voert van de gedaante des Wortels dien naam. 't Gewas, dat in Italie, Spanje en de Zuidelyke deelen van Vrankryk groeit, brengt uit den Wortel veele Ranken voort, ſomtyds een Elle hoog, die vier-

(18) *Ariſtolochia* Fol. Cord. ſubſeſſ. obtuſis, Caule infirmo, Floribus Solitariis. GOUAN. *Monsp.* 476. *H. Cliff.* 432. *Mat. Med.* 414. SAUV. *Monsp.* 111. GER. *Prov.* 133. GARID. *Aix.* 39. Ariſtolochia rotunda &c. C. B. *Pin.* 307. Ariſt. rotunda prima. CLUS. *Hiſt.* 2. p. 70. *Hisp.* 318. CAM. *Epit.* 419.

vierkant zyn, overhoeks bezet met donkergroene Bladen, van middelmaatige grootte, die kort of naauwlyks gesteeld zyn, en in derzelver Oxelen donkerpaarsche Bloemen, met een taamelyk breede Lip, waar op Zaadhuisjes volgen als kleine Meloentjes, met zwartachtige Zaaden. De Wortel is Bolachtig rond, rimpelig, zwartachtig, van binnen van Kleur als Palmboom-Hout en heeft een groven Bast, somtyds wel drie Duimen dik, Kruiderig van Reuk en Smaak, doch eenigszins bitterachtig.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Pentandria.*

(19) Osterlucie *met Hartvormige gesteelde effenrandige stompachtige Bladen, een zwakke Steng en eenzaame Bloemen.*

XIX. *Longa.* Lange.

Deeze, op de zelfde plaatsen voortkomende, verschilt aanmerkelyk, doordien de Bladen bleeker groen en lang gesteeld zyn. De Bloem bestaat, even als in de andere Soorten, uit een Trechterachtig Pypje, op het Vrugtbeginzel zittende, en zig in een Lip uitbreidende, doch is uit den groenen witachtig van Kleur, van binnen ruig, gelyk in de anderen. De Vrugt is eveneens, maar de Wortel, van gestalte als een Fransche Raap, wordt somtyds wel een Arm

(19) *Aristolochia* Fol. Cord. petiol. integerrimis obtusiusculis, Caule infirmo, Flor. solitariis. GOUAN. *Monsp.* 477. SAUV. *Monsp.* 111. GER. *Prov.* 133. Aristol. longa vera. C. B. *Pin.* 307. MILL. *Dict.* 51. Arist. longa. CLUS. *Hist.* 2. p. 70. *Hisp.* 319. β. Arist. longa Hispanica. C. B. *Pin.* 307.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Vyfmannige.

Arm dik en een half Elle lang gevonden, zegt CLUSIUS. Zodanig een Plant groeide in de Zuidelyke deelen van Vrankryk tusschen 't Koorn of in de Wyngaarden, maar in Spanje kwam 'er hem eene voor, die in de Kleur van de Bloem, als ook in de figuur van den Wortel een weinig verschilde. Deeze wordt, in 't byzonder, de Spaansche getyteld van BAUHINUS.

XX. *Aristolochia. Hirsuta.* Ruige.

(20) Osterlucie *met Hartvormige stompachtige, ruige Bladen en eenzaame hangende, omgekromde, byna geknotte Bloemen.*

De vermaarde TOURNEFORT vondt deeze Soort, welke hy keurlyk in Plaat gebragt heeft, in zyne Levantsche Reistogt op 't Eiland Skio. De Steng is gestreept en ruig; de Bladen zyn Hartvormig stomp met een Puntje; de Bloemen omgekromd zonder een verlangde Lip, zegt de Ridder. Uit de beschryving van TOURNEFORT blykt, dat dit Gewas ook een taamelyk dikken Wortel heeft, van anderhalf of twee Voeten lang, van buiten paarschachtig, van binnen geelachtig gemarmerd en uitermaate bitter, zo wel als de geheele Plant.

(21) Oster-

(20) *Aristolochia* Fol. Cord. obtusiusculis hirtis, Flor. solitariis pendulis recurvatis subtruncatis. Arist. longa subhirsuta, Folio oblongo, Flore maximo. TOURNEF. *It.* I. p. T. 147.

(21) Ofterlucie *met Hartvormige Bladen, regtopftaande Stengen en getropte Oxelbloemen.*

III. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. XXI. *Clematitis.* Dunne.

Deeze, die in de Zuidelyke en middelfte deelen van Europa natuurlyk groeit, wordt van Clusius gezegd de anderen in grootte te overtreffen, verheffende zig meer dan een Elle hoog, met een ftevige, ronde, geftreepte Steng. De Bladen zyn ook grooter dan in de overigen, bleek groen, lang gefteeld. 't Gewas draagt veele bleeke Bloemen en Vrugten als kleine Appeltjes. De Wortel is fterker van Reuk dan in de anderen, doch dun, wordende nooit een Vinger dik, lang en fterk voortkruipende; 't welk dit Gewas zeer gehaat in de Tuinen maakt, om dat men het naauwlyks kan bepaalen of uitroeijen. Zelfs is het in de Wyngaarden, op fommige plaatfen van Languedok, zo gemeen, dat de Wyn 'er een onaangenaamen Geur van krygt.

De Ofterlucie heeft haaren Griekfchen naam, zo fommigen willen, van het nut, dat haare Wortel toebrengt, om de Ontlafting te bevorde-

(21) *Ariftolochia* Fol. Cordatis, Caule erecto, Flor. Axillaribus confertis. *Hort. Upf.* 279. *Mat. Med.* 415. *Dalil. Par.* 279. *H. Cliff.* 432. Sauv. *Monfp.* III Gouan. *Monfp.* 477. Ger. *Prov.* 183. Garid. *Aix.* 39. Arift. Clematitis recta. C. B. *Pin.* 307. Ar. Clem. Vulgaris. Clus. *Hift.* 2. p. 71. *Hifp.* p. 321. Ariftolochia rotunda. Fuchs. *Hift.* 90. Hall. *Helv.* 196. Tournf. *Par.* 176.

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

deren in Kraamvrouwen. Sommigen noemenze, in Vrankryk, *Sarrasine*; anderen, in Languedok, *Fauterne*; de Engelschen, volgens MERRET, *Birthwort*. De Ronde en Lange worden, in de Geneeskunde, meest gebruikt; de Dunne zeldzaam. Allen zyn het Middelen, die inwendig werken door verdunning van Slymige Voggen, dezelven uitdryvende en de Zenuwen prikkelende; waarom zy als Hoofd- en Borstmiddelen worden aangemerkt. De Ronde is, in dit opzigt, boven de Lange te verkiezen; doch wegens de scherpheid is het niet altoos buiten gevaar. Men heeft deezen Wortel ook tegen de Jicht aangepreezen, en de groote BOERHAAVE merkt aan, dat door deszelfs langduurig gebruik wel de Pynen der Podagristen verzagt, doch derzelver Leven tevens naar oogenschyn, door afschuuring van de Maag en verzwakking des Lighaams, verkort zy. De Lange is een zeer goed uitwendig Middel, tot zuivering van Wonden en vuile Zweeren, als ook tegen de Schurft en andere Huid-kwaalen. Zy komen altemaal in deeze en gene samengestelde Winkelmiddelen, en verschillen in hoedanigheid slegts van meer of minder scherpte. De Paarden-Dokters leggen op Gezwellen der Paarden, die anders ongeneesbaar zyn, den gekookten Wortel van Osterlucie met Lynzaadmeel, of ook den Wortel alleen in Olie gekookt (*).

Sommigen merken aan, dat men deeze laatste Soort van Osterlucie, in plaats van de anderen, ge-

(*) Rutty *Mad. Med.* ut supra. p. 38.

gebruiken kan; dewyl zy vooral niet de minste is in scherpte en bitterheid. Veelen twyfelen ook niet, of het zal deeze geweest zyn, waar van ANDROMACHUS, onder den naam van *Dunne* *, in de Theriaak gebruik maakte. 't Gewas, dat in alle zyne deelen uitermaate bitter is, door TOURNEFORT Scheikundig onderzogt, gaf veel zuur Vogt, veel Olie en Aarde, een weinigje Pisachtigen Geest, doch geen vlug Zout. Het vaste of Loog-Zout, door verbranding 'er uit getrokken, maakte de Solutie van Sublimaat, dat zonderling is, niet geel. Het moet derhalven van een byzonderen aart zyn, meer naar dien van Zee-Zout of eenig ander neutraal Zout, trekkende. Hy vondt deeze Plant in de Graften by de Abtdy van Longchamp, doch nergens anders, omstreeks Parys. RAY hadtze, in zyne Kruidleezers Togten door Duitschland, nergens aangetroffen. Zy groeit, niettemin, overvloedig aan den Donau en den Ryn (*), ja zelfs in Engeland (†). In onze Provincie komt deeze Osterlucie, die men ook wel *Lange Holwortel* noemt, rykelyk voor, op den Kruidberg by Brederode, en omtrent de Stad Utrecht, in het Sticht (§). Haare Bloemen zouden door de Langpoot, welke ik Vederspriet genoemd heb *, be-

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

* *Aristolochia tenuis*

*Zie I. D. XII. *Stuk*, bl. 451.

(*) KRAMER *Austr.* JACQ. *Vindobonens.* MAPPI *Alsat.*
(†) MERRET. *Pinax.*
(‡) COMMEL. *Cat. Ind. Holl.*

III. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. bevrugt worden, zo de Erlangse Hoogleeraar SCHREBER opgemerkt heeft (*).

XIX. HOOFDSTUK.

Beschryving van de HEESTERS, *in welken de Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen, op de zelfde Plant, van elkander afgezonderd zyn, deswegen* EENHUIZIGE (Monoikia) *genaamd; gelyk de* Hazelaars, Palm, Wonderboom *en veele anderen.*

De Klasse der Eenhuizige Planten, in het Stelzel der Sexen, is, gelyk wy gezien hebben, naar het getal der Meeldraadjes en andere hoedanigheden, gesmaldeeld *. Onder de Driemannigen komen Heesters voor; naamelyk in 't Geslagt van

* II. D. III. STUK, bladz. 244.

AXYRIS.

Waar de Mannelyke Bloemen de drie Meeldraadjes in een driedeelige Kelk hebben, zonder Bloemblaadjes: de Vrouwelyke een tweebladigen Kelk, geen Bloemblaadjes, twee Stylen en een enkeld Zaad, dat rondachtig is.

Vier Soorten, altemaal Siberische of Tartarische Planten, zyn 'er in vervat, als volgt.

(1)

(*) Tipula Pennicornis fœcundat Flores. D. SCHREBER. *Veg.* XIII. p. 687.

(1) Axyris *met Lancetvormige Wollige Bladen, de Wyfjes-Bloemen vlokkig.* III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

De Woonplaats van deeze wordt gesteld in Tartarie en Moravie. TOURNEFORT heeft het Gewas op zynen Levantschen Reistogt, mooglyk in Armenie, waargenomen, en 'er, wegens het gehoornde Zaadhuisje, den naam van *Heesterachtige Ceratoides*, met Bladen van den Olyf-Wilg, aangegeven. De Hoogleeraar VAN ROYEN noemt het Brandenetel met Lancetvormige Bladen, de Wyfjes-Bloemen ruig. Hier uit kan men eenig denkbeeld opmaaken van het Gewas, 't welk door den Heer GMELIN in 't Derde Deel zyner Plantbeschryving van Siberie, 't welk my nog ontbreekt, zo wel als de drie volgende Soorten, is beschreeven en afgebeeld.

I. *Axyris Ceratoides* Gehoornde.

(2) Axyris *met Eyronde Bladen; de Steng regtopstaande en enkelde Aairen.*

II. *Amaranthoides* Gesternde.

Dit Gewas schynt te zyn de *Grysachtige Berg-Melde* van den Heer AMMAN, door MESSCHER-

(1) *Axyris* Fol. Lanceolatis tomentosis, Flor. Fœmineis Lanatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1047. f. 618. *Veg.* XIII. p. 706. *Am. Acad.* III. p. 24. Urtica Fol. Lanceolatis Floribus Fœmininis hirsutis. R. *Lugdb.* 210, Ceratoides Orientalis Fruticosa Elæagni folio. TOURN. *Cor.* 52. GMEL. *Sib.* III. p. 17. T. 3. f. 2.

(2) *Axyris* Fol. ovatis, Caule erecto Spicis simplicibus. *Am. Acad.* III. pag. 24. GMEL. *Sib.* III. p. 21. T. 3. Atriplex Montana incanescens &c. AMM. *Ruth.* 23?

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Driemannige.*

SCHERSCHMID in Rusland waargenomen. 't Gewas heeft ruuwe Bladen met gesternde Haairtjes: de Vrugtdraagende Takken zyn tot ver van onderen kaal: aan derzelver end komt een zeer klein Aairtje, dat rappig is, bevattende zwart Zaad.

III. *Hybrida.* Getropte.

(3) Axyris *met Eyronde Bladen; de Steng regtopstaande en getropte Aairen.*

Deze gelykt naar de voorgaande zeer, doch verschilt 'er van, door eene lang gesteelde Tropswyze Aair, over zyde hangende en gedraaid: de vrugtdraagende Takken nevens de Steng samengehoopt en de Bladen ruuwer.

IV. *Prostrata.* Hurkende.

(4) Axyris *met stomp Eyronde Bladen; de Steng eenigermaate verdeeld; de Bloemen Koppig.*

De Steng van deeze is zeer Takkig, een Span lang, wyd en zyd verspreid: de Bladen zyn stomp Eyrond, gesteeld: de Bloemen aan de enden der Takjes samengehoopt, met veele Blaadjes daar onder gemengd zynde. Het is een Jaarlyksch Gewas, even als de twee voorgaande; doch niettemin van een Heesterige Gestalte.

OM-

(3) *Axyris* Fol ovatis, Caule erecto, Spicis conglomeratis. *Am. Acad.* III. p. 24. GMEL. *Sib.* III. p. 23. T. 4. f. 1.

(4) *Axyris* Fol. obovatis, Caule subdiviso, Flor. Capitatis. *Am. Acad.* III. p. 25. GMEL. *Sib.* III. p. 24. T. 4. f. 2. ZINN. *Goett.* 33.

OMPHALEA.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Triandria.*

In dit Geslagt hebben de Mannelyke Bloemen een vierbladigen Kelk, zonder Bloemblaadjes en een Eyronden Stoel, waar de Meelknopjes op zitten: de Vrouwelyke komen 'er, wat Kelk en Bloem aangaat, mede overeen, maar hebben een driedeeligen Stempel: het Zaadhuisje of de Vrugt is Vleezig en driehollig: het Zaad enkeld. Het bevat twee Soorten, beiden West-Indische, die hier volgen.

(1) Omphalea *met Eyronde Bladen.*

I. *Omphalea diandra.* Tweemannige.

Deeze is, onder den naam van *Omphalandria*, door den beroemden Doktor BROWNE, in deszelfs Natuurlyke Historie van 't Eiland Jamaika, voorgesteld. 't Gewas maakt een uitgespreiden Heester, met groote Eyronde Bladen wier Steelen tweeklierig zyn, en aan 't end der Takken komen Trosjes van Bloemen of Vrugten voort.

(2) Omphalea *met langwerpige Bladen.*

II. *Omphalea triandria.* Driemannige.

De Bladen van deezen Heester zyn gesteeld, een Handpalm groot, Lancetswys' Eyrond, doch met het stompe End naar buiten; geheel effenran-

(1) *Omphalea* Foliis ovatis †. *Hyst. Nas.* XII. Gen. 1039. p. 619. *Veg.* XIII. p. 706. Omphalandria Frutescens diffusa, Foliis ampl. ovatis &c. BROWN. *Jam.* 334.

(2) *Omphalea* Foliis oblongis. *Am. Acad.* V. p. 408. Omphalandria Fol. obovatis glabris &c. BROWN. *Jam.* 335. T. 22. f. 4.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Driemannige.*

randig, naakt. De Bloemfteelen, uit de Oxels voortkomende, drie by elkander, zyn eenbloemig, naakt, van langte als de Bladfteelen. Voorts hebben de Mannetjes Bloemen in deeze Soort drie, in de voorige twee Meeldraadjes, waar van de Bynaam. Beiden zynze, door gemelden Doktor, op Jamaika, en tot nog toe nergens anders gevonden.

TRAGIA.

De Mannelyke Bloemen hebben hier een driedeeligen Kelk zonder Bloemblaadjes: in de Vrouwelyken is de Kelk vyfdeelig en de Styl driedeelig, ook zonder Bloemblaadjes. Het Zaadhuisje beftaat uit drie Besfen en heeft drie Holligheden, waar in enkelde Zaaden.

't Getal der Soorten van dit Geflagt is vyf, waar van de meesten Heesterachtig zyn en uit Indie afkomftig, als volgt.

I. *Tragia Volubilis.* Windende.

(1) Tragia *met Hartvormig langwerpige Bladen en een windende Steng.*

Door SLOANE is deeze Soort in de West-Indiën gevonden en afgebeeld onder den naam van

(1) *Tragia* Fol. Cordato - oblongis, Caule volubili. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 1048. p. 619. *Veg.* XIII. p. 707. LOEFL. *Itin.* 233. Tragia fcandens Fol. haftatis ferratis hispidis. BROWN. *Jam.* 336. Tragia alia &c. PLUM. *Gen.* 14. *Ic.* 252. f. 2. Urtica Racemosa fcandens anguftifolia, Fr. tricocco. SLOAN. JAM. 38. *Hiſt.* I. p. 123. T. 82. f. 1. RAJ. *Suppl.* 205. Funis urens. RUMPH. *Amb.* V. p. 13. T. 9. BURM. *Fl. Ind.* p. 264. β Tragia fcandens longo Betonicæ fol. PLUM. *Gen.* 14. *Ic.* 252. f. 1.

van *Klimmende Smalbladige Brandenetel*, met eene uit drie Besſen beſtaande Vrugt, aan Trosſen. By de Hoofdſtad van 't Eiland Jamaika groeide het Gewas overvloedig. PLUMIER vertoont ook hetzelve met Brandenetel Bladen en een ruige Steng. De Bloempjes komen aan Trosſen of Aairen voort; de Besſen op enkelde Steeltjes in de Oxels der Bladen. De Brandende Touwe-Struik, in Ooſtindie of wel op de Molukkes zeer gemeen, en tot binden in gebruik, wordt hier t'huis gebragt. De beſchryving van den Ridder is als volgt. III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Triandria.*

„ 't Gewas heeft een windende Steng, die „ tegen de Zon omdraait: de Bladen ſpits „ langwerpig Hartvormig, ſcherp getand, ge- „ ſteeld, met ſtyve Haairen bezet. Uit de „ Oxels komen enkelde Mannelyke Trosſen, „ van groene driedeelige Bloempjes, met drie „ geele Meelknopjes. De Vrouwelyke, die en- „ keld uit de Oxels komen, zitten op lange, „ geleedde kromme Steeltjes en worden ge- „ volgd van drie-Besſige Huisjes, met ſtyve „ brandende Puntjes gedekt, hebbende ieder „ Hokje, van buiten en van onderen, twee „ uitpuilende Stippen.

(2) Tragia *met Vrouwelyke Blikjes die vyfbladig zyn, en Vinswyze verdeeld.* II. *Tragia involucrata.* Omwikkelde.

Het Gewas van deeze Soort gelykt zodanig naar

(2) *Tragia* Bracteis Fœmineis pentaphyllis pinnatifidis. Aca-

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. *Driemannige.*

dat der Brandenetelen, dat men het *Heesterachtige Malabaarse Brandenetel*, door COMMELYN, getyteld vindt. De Landnaam is aldaar *Schorigenam*, doch het valt ook op Ceylon, en is door den Hoogleeraar J. BURMANNUS in Afbeelding gebragt, onder den naam van *Ricinokarpos*; om dat de Vrugt eenigermaate naar die van den *Ricinus* gelykt. Uit de Oxels der Bladen brengt het een Steeltje voort, dat aan 't end vyf Blikjes heeft, die Vinswyze verdeeld zyn, en tot Omwindzels ftrekken voor een Vrouwelyke Bloem, waar boven zig een Aairtje verheft van Mannelyke Bloemen. Voorts is de Geftalte van deeze Soort aanmerkelyk verfchillende, komende de Steng nu ruig dan glad voor, zo wel als de Bladen, die ook nu breeder dan fmaller zyn.

III. *Tragia Mercurialis.* Gladde.

(3) Tragia *met Eyronde Bladen.*

Deeze, op Malabar genaamd *Pee-Cupameni*, heeft de Vrugten zonder Omwindzels en is glad van Loof; weshalve aan dergelyke Ceylonfche het

calypha involucris Fœmineis pentaphyllis pinnatifidis. *Flor. Zeyl.* 340. Croton Fol. ovato Lanceolatis &c, R. *Lugdb.* 201. Ricinokarpos Zeylanica hirfuta &c. BURM. *Zeyl.* 202. T. 92. Schorigenam. *Hort. Mal.* II. p. 73. T. 39. RAJ. *Hift.* 160.

(3) *Tragia* Fol. ovatis. *Fl. Zeyl.* 334. *Am. Acad.* V. p. 409. Mercurialis Maderaspatenfis. PLUK. *Alm.* 248. T. 205. f. 4. Pecupameni. *Hort. Mal.* X. T. 82. RAJ. *Suppl.* 205. *β.* Croton Fol. Cordatis ferratis petiolatis, Floribus fpicatis. GRON. *Virg.* 153. Manihot minima Chamædrifolia. PLUM. *Sp.* 20. *Ic.* 172. f. 2. Urtica minor iners Spicata &c. SLOAN. *Jam.* 38. *Hift.* I. p. 128. T. 82. f. 3.

het Blad van Bingelkruid is toegeſchreeven. III.
Als eene Verſcheidenheid wordt hier t'huis gebragt de *Kleine Westindiſche Doove Netel*, die Aairen draagt, van SLOANE; welke veele verſpreide dunne Stengen heeft en geſteelde, Zaagswys' getande Bladen, die ſtomp en naakt zyn, brengende dikwils twee Aairen aan de toppen der Takken voort, waar in veele Mannelyke Bloemen boven de Vrouwelyken zyn, met Eyronde ſpits getande Blikjes omgeven. Op Zandige Velden, rondom de Hoofdſtad van Jamaika, groeitze veel.

AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Triandria.*

(4) Tragia *met ſtomp Lancetvormige, eenigermaate getande Bladen.*

IV. *Tragia urens.* Brandende.

Deeze kleine brandende Ricinus, met Eikebooms-Bladen, van PLUKENET, groeit in Virginie.

(5) Tragia *met ſtomp Lancetvormige, effenrandige Bladen.*

V. *Chamælea.* Smalbladige.

Deeze is Heesterachtig en heeft Bladen als die van Vlaschkruid, gelykende in Geſtalte naar

(4) *Tragia* Fol. Lanceolatis obtuſis ſubdentatis. Ricinus parvus urens, Fol. Quercinis Virginianus. PLUK. *Alm.* 320. T. 107. f. 5.

(5) *Tragia* Fol. Lanceolatis obtuſis integerrimis. *Fl. Zeyl.* 335. Chamælea Fol. linearibus, Floſculis ſpicatis, echinato Fructu. BURM. *Zeyl.* 59. T. 52. Codi-avanacu. *Hort. Mal.* II. p. 63. T. 34. RAJ. *Hiſt.* 1710. Tithymalus tenuifolius aquaticus, Fol. raris. BURM. *Zeyl.* 225. BURM. *Fl. Ind.* p. 295.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. naar de Wolfsmelk zeer. De Vrugten, die gedoornd zyn, komen in de Oxels der Bladen voort. De hoogte is twee of drie Voeten. Het groeit op Zandige plaatsen van Ceylon en Malabar.

Viermannige. Onder de Viermannigen der Eenhuizige Plantgewassen, behoort hier het Geslagt van

CICCA.

Waar van de Kenmerken zyn: Mannelyke Bloemen, die den Kelk vierbladig hebben, doch geene Bloemblaadjes, zo wel als de Vrouwelyken, wier Kelk driebladig is; 't getal der Stylen vier; het Zaadhuisje uit vier Hokjes samengesteld.

I. *Cicca disticha.* Veerbladige. Maar ééne Soort (1), zynde een Oostindisch Gewas, komt in dit Geslagt voor, den bynaam voerende van de tweezydigheid der Bladen (*). Dezelven zyn overhoeks geplaatst, gesteeld, Eyrond gespist en effen. Het is een Heester, die enkelde Trossen draagt van Blommetjes, aan ieder Stip samengehoopt, gemengd, gesteeld, van grootte naauwlyks als in de Clutia, naar welke het Gewas gelykt.

BUXUS. Palm,

De Mannelyke Bloemen hebben hier een drie-

(1) Cicca. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1274. p. 708. *Mant.* 124.

(*) Hier mede wordt die plaatzing der Bladen bedoeld, wanneer dezelven, gelyk in de Taxis, slegts aan twee tegenoverzyden van de Takjes zitten, en dus zou menze Veerbladen kunnen noemen.

driebladigen Kelk en twee Bloemblaadjes, met een fchyn van Vrugtbeginzel: de Vrouwelyken een vierbladigen Kelk, drie Bloemblaadjes en drie Stylen. De Vrugt is een driefnuitig, driehokkig Zaadhuisje met twee Zaaden. III. Afdeel. XIX. Hoofdstuk. *Tetrandria.*

Tot de eenigfte Soort (1) van dit Geflagt, den bynaam van een voornaame Eigenfchap van dit zeer bekende Gewas hebbende, worden de Verfcheidenheden van hetzelve t'huisgebragt, die in *Boomachtige* en *Heefterachtige* Palm beftaan. De eerfte is by DODONÆUS zeer wel afgebeeld onder den naam van *Buxus*, dat is Palm of Boom-Palm; want de Duitfchers noemen hem *Buchsbaum*, de Engelfchen *Boxtree*, en fommigen in de Nederlanden *Busboom* of *Bosboom*, waar van de reden blykbaar is; zynde het Hout om Doozen van te draajen zeer bekwaam.

Deeze Boomachtige of grove Palm bemint koude, lugtige, Bergachtige Landftreeken, doch is niet eigen aan de Noordelyke deelen van Europa. Ongemeen glinfteren de Bergen in Heuvelen 'er van in Languedok en Provence. Men vindt het Gewas ook veel in Savoije, Bourgondie en Switzerland. Op de Heuvelen omftreeks het Meir van Geneve groeit het overvloedig. Daar is in Engeland, by Darking- Boom-Palm.

(1) Buxus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1053. p. 621. *Veg.* XIII. p. 705. *H. Cliff. Ups.* &c. &c. R. *Lugdb.* 400. *Mat. Med.* 423. GOUAN. *Monsp.* 483. GER. *Prov.* 545. TOURNF. *Inft.* 578. GARID. *Aix.* 72. α. Buxus Arborescens. C. B. *Pin.* 471. Buxus. DOD. *Pempt.* 782. β. Buxus Fol. rotundioribus. C. B. *Pin.* 471. Buxus humilis. DOD. *Pempt.* 782.

III. AFDEEL XIX. HOOFDSTUK. *Viermannige.*

kingham in Surrey, zekere Hoogte, welke men *Boxhill* noemt wegens de menigte van Palm. Of zy in Nederland ook natuurlyk groeije, komt my, niettegenstaande men ze in 't Duin agter Overveen vindt, bedenkelyk voor. In Duitschland schynt zelfs de Grove Palm niet bekend te zyn, dan in de Hoven.

Het is in die Landen een zeer bekend Boom-Gewas, dat tot een aanmerkelyke hoogte opschiet, krygende somtyds een Stam van een Arm of Been, ja ook wel een half Voet dik: wit van Schors, zeer Takkig en Blaadjes hebbende die wat grooter en langwerpiger zyn, dan in de gemeene Palm. Die vermaarde Kruidkenner, de Heer HALLER, spreekt 'er dus van. ,, BOERHAAVE stelt de Wyfjes-Bloemen ,, en de Mannetjes op byzondere Planten. Ik ,, vind de laatsten in de Oxels der Bladen, en, ,, op de zelfde Plant, in de Kroontjes, aan 't ,, end van ieder Tak, de Wyfjes-Bloemen on- ,, der de Mannetjes gemengd. De Kelk bestaat ,, uit vier rondachtige drooge Blaadjes. In 't ,, midden van de Bloem is een vierkant Stoelt- ,, je, dat vier Meeldraadjes uitgeeft, met zwaa- ,, re Toppen beladen. De Wyfjes-Bloem heeft ,, een dergelyken Kelk, maar de Vrugt is Pris- ,, matiek, driehoekig, driehokkig, driehoornig. ,, Uit de Hoornen komen Pypjes voort, die ,, naar elkander toegekeerd zyn. In ieder ,, Hokje zyn twee Zaaden. Hier voegt RAY ,, by, dat het Zaadhuisje zig Veerkragtig ,, opent" (*).

Het

(*) TOURNEFORT hadt zulks ook gezegd.

Het Hout, dat van fommigen in Afkookzel tegen de Venus-Ziekte zo fterk geprezen is, wordt hedendaags weinig, en de Olie, die men 'er uit deftilleeren kan, wegens zyne fcherpheid en ftank, byna niet dan uitwendig gebruikt. Men vindtze door QUERCETANUS als een zeer goed en kragtig Pynftillend, Bederfverhoedend en Wormdoodend Middel, in 't byzonder tegen de Vallende Ziekte, opgehemeld. Het Aftrekzel van Palmhout in Wyn zou tegen Kolyk en Afloopende Koortfen dienen. Het Afkookzel is met Vrugt gebruikt tot zuivering van zeere Hoofden, en doet het Haair groeijen. De Bladen, die onaangenaam van Reuk en walgelyk van Smaak zyn, kunnen tot een Purgeermiddel ftrekken. De Wormen in de Paarden worden 'er door verdreeven. Het Hout, zynde het hardfte en zwaarfte onder alle die in Europa groeijen, overtreft dezelven ook in duurzaamheid, zynde den Worm niet onderhevig. Tot Draaijers- Sny- en Beeldhouwers-Werk in 't klein, als ook tot Kammen, Meshechten en andere Snuisteryën, is het derhalve zeer in gebruik. Ook maakt men 'er tot Plaatfnyden in Hout geen minder werks van, dan tot Fluiten en andere Mufiek-Inftrumenten. Van de Wortels, die fraay geaderd zyn, worden fierlyke Tabaksdoozen vervaardigd. Het Zaagzel dient de Tekenaars, om Potlood-ftreepen uit te doen van Papier.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Tetrandria.*

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. Laage Palm.

De Laage Palm, anders fyne Palm genaamd, is hier te Lande bekender dan de Boom-Palm. Hoewel men deeze ook wel tot fieraad, 't zy tot Heiningen of Kroonboompjes, Kandelaars en Pieramieden, in de Hoven bezigt, is de laage Palm van oneindig meer gebruik in het bepaalen der Bedjes en Rabatten en het formeeren van Bloemperken. Dezelve heeft de Blaadjes wat ronder dan de Boom-Palm, van welke zy anders in hoedanigheid weinig of niet verschilt. Van beiden komt 'er voor, die de Blaadjes met Goudkleurige of geelachtige Randjes heeft, of ook witachtig, voerende den naam van Bonte Palm by de Tuinlieden. Zodanig is 'er met de Bladen aan de Punten alleenlyk verguld, of ook met schoone Goudkleurig gestreepte Bladeren. Deeze Bonte Palm dient niet tot Heiningen, Haagjes of om de Bedden; dewyl men aldaar een egaale Groente verkiest: maar zy staat, zo in 't groot, als in 't klein, op zig zelf, tot Kroonboompjes en andere Figuuren, zeer fraay. Men begrypt ligt, dat deeze verandering van Kleuren alleen door de konst der Tuinlieden veroirzaakt zy (*).

De zogenaamde Boom- of Heesterachtige Soort van Brandenetelen, voor dat Geslagt overlaatende, gaa ik over tot de Vyfmannigen, onder welken voorkomt

N E-

(*) Dat men de Tuin-Palm, die gemeenlyk door scheuren vermenigvuldigd wordt, ook uit Zaad kan voortteelen, heeft de Heer OSBECK bevonden. Zie *Stockholmse Verhandeling*. XXVI. Band. p. 80.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

NEPHELIUM.

Waar van de Kenmerken zyn: Mannelyke Bloemen die den Kelk vyftandig en Vrouwelyke die denzelven vierdeelig hebben, beiden zonder Bloemblaadjes; de laatsten twee Vrugtbeginzels, ieder met twee Stylen; waar op volgen twee drooge Pruimvrugten, die gedoornd zyn, ieder één Zaadkorrel bevattende.

De eenigste Soort (1) is een Indische Heester, welke de Bladen overhoeks gevind, van twee paaren zonder end-Blaadje, heeft: de Vinblaadjes stomp Eyrond, de buitensten grootst. Hy draagt een Tros, die overend staat en korter dan de Bladen is, uit eenige Aairtjes samengesteld.

IVA.

In dit Geslagt hebben de Mannelyke Bloemen een gemeenen Kelk, die driebladig is, bevattende eenbladige Blommetjes, die in vyven gedeeld zyn en op den Stoel door Haairtjes onderscheiden. De Vrouwelyken hebben een dergelyken Kelk en vyf Straalblommetjes, met twee lange Stylen en een naakt stomp Zaad.

De twee Soorten, in dit Geslagt voorkomende, zyn beiden tot de samengestelde Bloemen t'huis gebragt geweest, doch, om dat de Meeldraadjes niet samengevoegd zyn, daar van afgezon-

(1) Nephelium. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1277. p. 711. *Mant.* 125.

III. AFDEEL, XIX. HOOFD STUK. zonderd. Beiden zyn zy uit de Westindiën afkomstig.

(1) Iva *met Lancetvormig Eyronde Bladen en eene Kruidige Steng.*

I. *Iva annua.* Kruidige. Deeze Soort, in de Akademie-Tuinen zig bevindende, is door den Heer B. DE JUSSIEU genoemd *Tarchonanthos* met Hartvormige Zaagswys getande, drieribbige Bladen. 't Gewas, uit Zuid-Amerika afkomstig, moet Jaarlyks gezaaid worden en heeft niettemin een regte gestreepte Haairige Steng van Mans langte, met weinige Takken, en spitse gesteelde Bladen, van gezegde figuur. De Tros, aan 't end, bestaat uit knikkende Bloemhoofdjes, van driebladige Kelken met Blaadjes omgeven, waar in vyf Vrouwelyke Blommetjes, die de Mannelyke Bloemen van de Schyf omringen.

(2) Iva *met Lancetvormige Bladen, de Steng Heesterachtig.*

II. *Iva Frutescens.* Heesterachtige. Dit Gewas gelykt zeer, wat de Bloem aangaat, naar het Elichrysum, zynde derhalve *Peru-*

(1) *Iva* Fol. Lanceolato-ovatis, Caule Herbaceo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1059. p. 624. *Veg.* XIII. p. 712. *H. Ups.* 285. *Am. Acad.* III. p. 25. Tarchonanthos Fol. Cord. Serratis, trinerviis. R. *Lugdb.* 538.

(2) *Iva* Fol. Lanceolatis, Caule Fruticoso. *Am. Acad.* III. p. 25. Parthenium Fol. Lanc. serratis. *H. Cliff.* 443. GRON. *Virg.* 147. R. *Lugdb.* 86. Agerato affinis Peruviana Frutescens. PLUK. *Alm.* 12. T. 27. f. 1. Elichryso affinis Peruviana Frutescens. HERM. *Lugdb.* 666. Pseudo-Helichrysum Frutescens Peruvianum &c. MORIS. *Hist.* III. p. 90.

Peruviaansch Basterd-Helichrysum van MORISON getyteld. Het valt ook in Virginie, en staat onder den naam van *Parthenium* geboekstaafd by den Hoogleeraar A. VAN ROYEN. HERMANNUS meldt, dat het in de Beverningse Tuin geteeld was uit Zaad, van Peru gekomen. Het was aldaar een altyd groenend Boompje geworden van zes of zeven Voeten hoog, met taaije Knoopige, zeer Takkige, Houtige Looten, waar aan Bladen veel gelykende naar die van Balsemkruid, doch drieribbig en aan de kanten zeer getand. De Bloemen kwamen by kleine Tuiltjes of Hoofdjes, byna als in het Elichrysum, voort, doch knikkende, gelyk in de voorgaande Soort; nu enkeld, dan drie of vier by elkander en het scheen kleine gepluisde Zaadjes te hebben. Van deeze Soort, niettemin, die zig in de Cliffortsche Tuin bevondt en aldaar is beschreeven, zullen, naar alle gedagten, de Kenmerken zyn afgeleid. Het heeft geen aanmerkelyke Reuk of Smaak: zo dat het in deezen grootelyks van de Veld-Cypres, die men in de Winkels *Iva Moschata* noemt, verschille.

Pentandria.

Vervolgens komen in aanmerking de Veelmannigen, in deeze Klasse, dat is die meer dan zeven Meeldraadjes hebben, gelyk

CORYLUS. Hazelaar.

In dit Geslagt is de Kelk der Mannelyke Bloemen eenbladig, driedeelig, Schubachtig, een-

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. Veelmannige. eenbloemig, zonder Blaadjes, met agt Meeldraaden: die der Vrouwelyken tweebladig als gescheurd, zonder Bloemblaadjes, twee Stylen bevattende, en de Vrugt een Eyronde Noot.

Twee Soorten zyn 'er van opgegeven, wier eerste alle Verscheidenheden der gewoone Hazelnooten, de andere zekere Uitheemschen behelst.

I. *Corylus Avellana.* Europische. (1) Hazelaar *met Eyronde stompe Stoppeltjes.*

De Bladerachtige Vliesjes, die dikwils in de Planten aan den oorsprong der Bladsteelen of Bloemsteelen gevonden worden, en waarschynlyk overblyfzels zyn van de bekleedzelen der Knop, strekken hier, gelyk in eenige andere Gewassen, tot een Soortelyke onderscheiding. In onze gewoone Europische Hazelaar zyn dezelven, gelyk iedereen gemakkelyk kan waarneemen, rondachtig en stomp, in de Uitheemsche van de volgende Soort smal en spits, gelyk in de meeste Planten. Veelal komen zy dubbeld voor, en byna altoos buiten, doch somtyds ook binnen de Oxels der Bladen, gelyk in de Moerbezie- en Vygeboom. In de Wer-

(1) *Corylus* Stipulis ovatis obtusis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1074. p. 631. *Veg.* XIII. p. 718. Corylus omnium Auctorum, Corylus Sylvestris. β Cor. sativa Fructu albo majore. S. Vulgaris. γ. Cor. Sativa Fructu rotundo maximo. δ. Cor. altera Fructu oblongo rubente ε. Cor. Nucibus in Racemum congestis. C. B. *Pin.* 418. Avellana Nux Sylvestris FUCHS. *Hist.* 368. LOB. *Icon.* II. 192.

Werken van DODONÉUS en LOBEL, alwaar veelal de zelfde Plaatdruk gebruikt is, zyn deeze Stoppeltjes eenigermaate, doch in 't Kruidboek van WEINMANN, (waar uit wederom deszelfs onnaauwkeurigheid blykt,) in 't geheel niet aangeweezen. III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

Men vindt aldaar gewag gemaakt van vierderley Hazelaaren, die 'er op één Blad afgebeeld zyn (*), als 1. Een *Tamme* of *Zaay-Hazelaar*, met langwerpige witte: 2. Een dergelyke met langwerpige roode Nooten: 3. Een *Tuin-Hazelaar* met een groote ronde witte Vrugt, en 4. Een *Wilde*. Deeze laatste voert 'er, eenvoudig, den naam van *Hazelnooten*, terwyl de eerste en tweede by hem door den naam van *Witte* en *Roode Baardnooten*, de derde door dien van *Seldery-Nooten*, onderscheiden wordt. En deeze laatsten zouden de *Groote Spaansche Hazelnooten* zyn: terwyl iedereen weet, dat dezelven een roode Kleur hebben.

Gedagte onderscheidingen, van de gebaardheid der Hulsen afgeleid, zyn by ons niet zo zeer in gebruik, als wel het verschil van Wilde en Tamme Hazelaars. De eerste vindt men door geheel Europa, zelfs in Sweeden; ja ook in de de Noordelyke Deelen van Asie, natuurlyk groeijen. In Siberie, echter, vondt de Heer GMELIN dezelve maar op ééne plaats, aan de Rivier Argun naamelyk; niettegenstaande die in Rus- Wilde.

(*) Plaat N. 431.

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. *Veelmantige.*

Rusland en 't Ryk van Caſan, zegt hy, gemeen is. In de Bosſchen en Haagen van Sweeden, Engeland en Duitschland, is het Gewas ook overvloedig, doch nergens gemeener, zo 't ſchynt, dan in de Elſaz, aan den Ryn, en in Switzerland. Men vindt het by ons, in veele Bosſchen van Holland, Gelderland en Overysſel, als ook in de Wouden van Vriesland en elders.

De manier van Groeijing is, in de Wilde en Tamme, byna de zelfde. Veele taaije ronde Ryzen of Teenen komen uit eenen Wortel voort, en maaken dus opgroeijende een Bosſchagie, dikwils meer dan eens Mans langte hoog. Op die wyze vindt men 't Gewas der Hazelaaren in 't Kreupelbosch, in Haagen, en ook dikwils aan de Slootkanten van Plantagiën, aan de Oevers van Beeken en Moerasſen; want zy beminnen vogtige plaatſen. De Bladen zyn in de Wilden kleiner, de Nooten ronder en zitten in de Hulſen niet verborgen, groeijende by dikke Troppen, ſomtyds van tien of meer witachtige Nootjes, waar van echter veelen misdraagen en ledige Doppen, zonder Pitten, zyn. Het zonderlinge, dat in de Vrugtmaaking van dit Gewas plaats heeft, is door den Kruidkundigen Doktor MAPPUS, in de Elſaz, aldus waargenomen.

„ Kort na dat de Vrugten afgevallen zyn, „ zegt hy, in de Maanden September en Ok„ tober naamelyk, komen de Katten voort, „ die geduurende den Winter aangroeijen, en „ om-

„ omtrent het end van February of in Maart „ geel worden, open barſten, en een overvloed „ van bleek geel Stof in de Lugt verſpreiden. „ Op den zelfden tyd, en dus by de twee Maan- „ den voor de Bladſchieting, ja het eerste van „ alle de Bloemen der Boomen, openbaart zig „ zig de Vrouwelyke Bloesſem, op andere plaat- „ ſen van de zelfde Takken, zynde Vrugtbe- „ ginzeltjes met bevallig roode Krulletjes, die „ voor Stylen of Buisjes verſtrekken aan de te- „ dere Schepzeltjes. Als deeze door het Stuif- „ meel der Katten genoegzaam bevrugt zyn, „ verdwynen de Krulletjes of verſlenzen, en „ dan groeijen de Vrugtbeginzeltjes allengs aan. „ Uit derzelver menigte wordt een rykelyke „ Oogſt voorſpeld (*).”

III. Afdeel. XIX. Hoofdstuk. *Polyandria.*

De vermaarde Heer, Doktor SCOPOLI, in Karniolie, alwaar men 't Gewas, groeijende in dat Land overal aan den voet der Bergen, *Lesnik* noemt, de Hazelaars waarneemende, ſchryft 'er dit volgende van. „ De Mannetjes- „ Kat komt voor de Bladen, hebbende de vyf „ of zes laagſte Schubben Bloemloos. De Wyf- „ jes-Bloem, onder de Mannetjes geplaatst, „ heeft van zes tot twaalf ongeſteelde Vrugtbe- „ ginzels, die rondachtig zyn, wier paarſche „ Stylen dan eerst zig openbaaren, wanneer „ de Meelknopjes het Stuifmeel hebben uitge- „ worpen. Ik telde op éénen Boom meer dan drie-

(*) MAPPI *Hiſt. Plant. Alſat.* Argentor. & Amſt. 1742.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

„ driehonderd Katten, in ééne Kat tweehon-
„ derd dertig Schubben, in ééne Schub agt
„ Meelknopjes, en twee Beursjes in ieder
„ Meelknopje. Wie zal 't getal der Stuifmeel-
„ bolletjes in ieder Beursje begrooten? Zie daar
„ een wonderlyk Voorbeeld van Vrugtbaarheid
„ en nogthans vergaan de meeste Schepzeltjes
„ uit gebrek van Bevrugting, ja somtyds komt
„ naauwlyks eenige Vrugt van den geheelen
„ Boom (*). 't Voorjaar van 1755 zeer Winde-
„ derig zynde, groeiden 'er byna in 't geheel
„ geen Hazelnooten, en even 't zelfde was in 't
„ voorgaande Jaar, door de menigvuldige Voor-
„ jaars-Regens, veroirzaakt (†)."

Tamme. De tamme Hazelaars zyn, ten minste in onze Gewesten, die wisselvalligheden zo veel niet onderhevig. Dit kan daar uit voortkomen, dat dezelven hier te Lande niet zo zeer aan den Wind bloot gesteld zyn, veelal door ander Geboomte beschut, en door hunne laagte het geweld van den Wind ontduikende. Men maakt 'er nogthans, door wegneeming der geduurig opschietende zyd-Scheuten of Uitloopers, taamelyk groote Boomen van, met Stammen van aanmerkelyke dikte (‡), die, het eene Jaar meer,

(*) De opgegevene Telling maakte op den Boom meer dan een Millioen Beursjes uit, en zo ieder Beursje maar eens duizend Stuifmeel-Bolletjes bevatte, dan was de Verspilling van 't Mannelyke Zaad hier verbaazende.

(†) *Flora Carniolica.* Viennæ. 1760. p. 416.

(‡) Hodie Francofurti ad Mœnum, in ipsâ Urbe, in Arboris vastæ magnitudinem culturâ excrevit. MENTZ. *Ind.* p. 41.

meer, het ander minder, doorgaans redelyk Vrugtbaar zyn. Het Gewas vereischt, om goed van Dragt te zyn, dat men het door Uitloopers vermenigvuldige. De groote lange witte, die in ruige Bolsters zitten, zyn de smaakelykften. Dezelven groeijen met één of twee, en ten hoogste drie of vier Nooten aan éénen Steel (*)

III. Afdeel. XIX. Hoofdstuk. *Polyandria.*

De Hazelnooten, hoe zeer ook tot Versnapering in gebruik, leveren, inzonderheid gedroogd zynde, een hard en niet ligt verteerbaar Voedzel uit. De Olie, uit dezelven geperst, is onder den naam van *Oleum Nucum* bekend en tegen de Tandpyn aangepreezen geweest. Men vindtze in de Winkels, doch zy wordt meest gebruikt in Handwerken. Versch zynde komt zy vry veel met de Amandel-Olie overeen en de Emulsie van Nooten is tot verzagting der Waterwegen niet onnut. Van de Kolen, die van het Hout in een beslooten Yzeren Potje gebrand zyn, bedienen de Tekenaars zig gaarne. De Ryzen of Uitloopers zyn, belachelyk, tot Wichelroeden, om verborgen Schatten, Mineraalen of Waterloopen op te spooren, gebezigd. In 't Graafschap Tyrol maaken 'er de Boeren, met beter uitslag, gebruik van tot Vogelknippen en Mollenvallen. Tot Hoepen van Vaatwerk gebruikt men de gespleeten Twygen elders, en het Hout is in de Werktuigen niet ondienstig. De Olie, door Destillatie daar uit getrok-

(*) *Aanmerkingen op 't aanleggen van Lusthoven en Plantagiën.* p. 156.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

trokken, en door verscheide Overhaalingen, op ongebluschte Kalk, tot eene Goudkleur gebragt, is onder den naam van *Oleum Heraclinum* tegen de Vallende Ziekte opgehemeld door den Keizerlyken Lyf-Arts RULANDUS; doch heeft reeds lang haar achting verlooren.

Ik heb nog niet gesproken van de byzondere benaamingen, welken dit Gewas in Europa voert. De Franschen noemen den Boom *Coudrier* of *Noisettier*, om dat zy de Vrugten *Noisettes* heeten, dat is Nootjes, in vergelyking met de Ockernooten of Walnooten, die men by ons gemeenlyk door den Naam van Groote Nooten onderscheidt. Zo let ieder Landaart meest op het gene by haar gemeenst is. Zy gebruiken echter ook 't woord *Avellanes*, gelyk de Italiaanen, die ze anders *Noccivoli* of *Nocelli* tytelen. De Engelschen noemen de ruigen *Filberds*, doch zeggen anders *Haselnuts*, 't welk weinig van de Hoogduitsche benaaming verschilt. Voorts zyn de Hazelnooten onder den naam van *Nuces Ponticæ*, *prænestinæ*, *Heracleoticæ*, by de Romeinen bekend geweest (*).

II. *Corylus Colurna.* Levantsche.

(2) Hazelaar *met smalle spitse Stoppeltjes.*

Het

(*) *Eæ torrentur* zegt PLINIUS, dat is, deeze worden gebraden; welke gewoonte nog in Italie en elders plaats heeft, als wanneer zy tot Spyze beter en minder bezwaarend zyn voor de Maag. *Bonæ quippe Matronæ Hispanicæ tostis vulgariter utuntur ad gratificandum Stomacho, Cerebrumque confortandum, non sine successu.* RAJ. Car. Plant. Angl. p. 80.

(2) *Corylus* Stipulis linearibus acutis. *H. Cliff.* 448. *R. Lugdb.*

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

Het laatstgemelde zou echter meer zien kunnen op deeze Soort, welke door PLINIUS schynt bedoeld te zyn met den naam van *Nuces barbatæ*, dat is Gebaarde of Baardnooten. Deeze zyn het mooglyk, welke hy zegt *Abellinæ* genoemd te worden naar de Groeiplaats, waar van 't woord *Avellanæ* zal gemaakt zyn, of van *Avellanum* een Stad in Campanie, zo SERVIUS wil. Uit Klein Asie waren zy in Griekenland overgebragt, en daarom voerden zy den naam van *Nuces Ponticæ* en van *Heracleoticæ* naar de Stad *Heraclea* in Pontus. De bynaam *Colurna*, een woord dat by VIRGILIUS van den Hazelaar, by FESTUS van den Kornoelje-Boom afkomstig schynt te beteekenen, zou, wanneer de Bladen zo als in de Indische Hazelaar by SEBA zyn, in de laatste zin hier te passe komen. Doch, hoe kan dit strooken met de zeldzaame kleine Hazelnooten-Boom, die van Konstantinopolen, nu omtrent twee Eeuwen geleeden, in Oostenryk overgebragt was, zo CLUSIUS meldt, zynde deszelfs Vrugt zeer in achting aan 't Turkse Hof, als een Lekkerny?

Die Heester groeide zelden meer dan een Elle hoog, draagende, op dunne Steeltjes, zeer

Lugdb. 81. Corylus Byzantina. HERM. *Lugdb.* 191. SEB. *Mus.* I. T. 27. f. 2. Avellana peregrina humilis. C. B. 418. Avellana pumila Bysantina. CLUS. *Hist.* I. p. 11. *Pann.* p. 120.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

zeer dikke en groote Hulfen, in veele dikke en lange Slippen verdeeld, van agteren ook veele korte byhangzels hebbende. Deeze Hulfen waren van buiten zeer hard en ruuw, van binnen glad, bevattende eene Vrugt gelyk die der Wilde Hazelaaren, maar korter en met een harden Dop: zynde die Vrugt door gedagten Autheur afgebeeld. De Nooten, daar van gezaaid, bragten hem Gewasfen voort, die tot eens Mans langte en hooger opfchooten, hebbende Bladen wat langwerpiger dan de gewoone Haazelaar, doch niet minder rimpelig en ook op de kanten Zaagswyze getand. Toen hy, in 't jaar 1593, van Frankfort vertrok, bevondt zig daar zulk een Boom, welken hy liet blyven, en die in 't jaar 1595, zo hem berigt werdt, nog geen Vrugt gedragen hadt.

De Enkelbroederigen leveren verfcheide Geflagten uit, waar onder hier eerst in aanmerking komt

CROTON.

In het welke de Mannelyke Bloemen vyfbladig zyn, met een Cylindrifchen vyftandigen Kelk en van tien tot vyftien Meeldraadjes hebben: de Vrouwelyken zonder Bloemblaadjes een veelbladigen Kelk, met drie Stylen die gefpleeten zyn, en een driehokkig Zaadhuisje met enkelde Zaaden.

Vee-

Veele Soorten komen 'er in voor, waar van de meeste Heesterachtig zyn, als volgt. III. AFDEEL. HOOFD-XIX. STUK.

(1) Croton *met Lancetvormige, effenrandige, gladde, gemarmerde, gesteelde Bladen.*

I. *Croton Variegatum* Bont.

Dit Gewas, dat men aan de Kust van Malabar *Tsjere-Maram*, en in 't Neerduitsch *Meerling* noemt, is onder den naam van *Codinho* of *Dahingora* bekend op Ternate, alwaar het meer groeit dan op Java, in Oostindie. 't Is een Gewas, meer dan Mans langte hoog, verschillende door de figuur der Bladen, die in de tamme Soort breeder, in de Wilde smaller en als gekruld zyn. De eerstgemelde munt uit door een sierlyke Marmering der Bladen, welke zig byna eveneens vertoonen, als of zy met stukjes en brokjes Bladgoud beplakt waren; gelyk men dit door 't gemeene Volk de Maagdepalm tegens een Bruiloft zien doen, en om die reden worden de Takjes van dit Gewas in dergelyke en andere plegtigheden, of op Gastmaalen, van de Indiaanen gebruikt: ja hier door strekt dit Gewas op Java ook tot versiering der Bloemhoven. Men heeft het insgelyks met Riemachtige Bla-

(1) *Croton* Fol. Lanceolatis, integerrimis glabris pictis petiolatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1083. p. 634. *Veg.* XIII. p. 721 Codiæum chrysostichum, teniosum & sylvestre. RUMPH. *Amb.* IV. p. 65-68. T. 25-27. Tsjere-Maram. *Hort. Mal.* VI. p. 109. T. 61. BURM. *Fl. Ind.* p. 303.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkel-broederige.*

Bladen, die geheel geel zyn. De Bloemen, zo wel als de Vrugten, komen aan lange Risten of Aairen voort. De Bladen zyn tot Moes niet onbekwaam, bevattende een Weyachtig Sap, dat uit de afgebrokene Steelen druipt.

II. *Croton Cascarilla.* Kaskarilla.

(2) Croton *met spits Lancetvormige, effenrandige, gesteelde Bladen, die van onderen Wollig zyn; de Steng Boomachtig.*

Deeze Heester, door CATESBY overvloedig op de Bahama-Eilanden gevonden en van hem *Ricinoides met Bladen van den Olyf-Wilg* genaamd, groeit zelden ter hoogte van tien Voeten en heeft langwerpige smalle gespitste bleekgroene Bladen. Dezelve geeft aan 't end der Takken, uit zekere Kelkjes, kleine zesbladige witachtige Bloempjes, met geele Meelknopjes. Hy draagt witachtig groene Besfen, in drie Huisjes, van grootte als een Erwt, gescheiden, welke ieder een zwart Zaad bevatten. Het zoude, volgens hem, 't Gewas zyn, dat de zo bekende *Cortex Cascarilla* uitlevert, welke ons uit Peru toegevoerd wordt, val-

(2) *Croton* Fol. Lanceol. acutis, integr. petiolatis, subtus tomentosis, Caule Arboreo. *Am. Acad.* V. p. 411. Croton erectum glabrum &c. BROWN. *Jam.* 347. Ricinoides Elæagni folio. CATESB. *Car.* II. p. 46. T. 46. PLUM. *Sp.* 20. *Ic.* 240. f. 1. Ricino affinis odorifera Fruticosa major, Rosmarini folio, Fr. tricocco albido. SLOAN. *Jam.* 44. *Hist.* I. p. 133. T. 86. f. 1. Cascarilla *Mat. Med.* 470.

vallende des Boomachtiger in Zuid-Amerika dan op de gedagte Eilanden. III. Afdeel. XIX. Hoofdstuk. *Monadelphia.*

Deeze Bast, die in de Winkels ook *Chacarilla* en *Cortex Eleutherii* genoemd werdt, is voor een Basterd-Soort van Kina gehouden geweest. De Hoogleeraar STISSERUS heeft 'er, allereerst, gewag van gemaakt, in 't laatst van de voorgaande Eeuw. Hy hadt 'er iets van bekomen door een Heer uit Engeland, die hem verhaalde, dat men aldaar het Schraapzel daar van onder den Tabak mengde, om 'er, in 't rooken, een aangenaamen Geur aan te geeven. Deeze Bast, naamelyk, heeft dit byzonders, dat hy, verbrand wordende, een sterken Moskeljaat-Reuk verspreidt. Vervolgens ontving hy dien ook van een voornaam Koopman te Amsterdam, met geen melding van eenig ander gebruik. Naderhand is deeze Bast in Duitschland uitgevent geworden als een Koortsmiddel; doch, hoewel 'er een aanmerkelyke versterkende, de Geesten opwekkende en Zweetdryvende hoedanigheid in heerscht, en hy derhalve in sommige Epidemische Ziekten, die uit verslapping en Slymigheid der Vogten ontstaan, dienstig bevonden zy, kan men hem echter, in geenen deele, met de Kina gelyk stellen. In Borstkwaalen is deeze Bast, tot verzagting en om de uitloozing te bevorderen, van STAHLIUS zeer aangepreezen. Het voornaamste en weezentlykste gebruik heeft 'er men van tegen den Buikloop, inzonder-

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

derheid wanneer die met bloedigen Stoelgang gepaard gaat, en dus werdt toen de Franſchen, voor eenige Jaaren, in 't Hanoverſche zo ſchrikkelyk aan den Bloedloop ſtierven, byna al de Voorraad, dien men daar van in Holland hadt, tot derzelver Geneezinge gebruikt; waar door het Loot van deezen Baſt hier ter Stede duurder wierdt, dan te vooren een Pond was geweeſt. Sedert is, door nieuwen invoer uit de Westindiën, deeze Drogery weder op den gewoonen Prys gekomen.

III. *Croton Benzoë.* Benzoin.

(3) Croton *met Liniaale, een weinig uitgegulpte, naakte Bladen, die rood geaderd zyn.*

Deeze Heeſter, in Oostindie groeijende, is uit den Upſalſchen Akademie-Tuin door den Ridder beſchreeven, als Takken overhoeks hebbende, die enkeld en ruigachtig zyn, aan de toppen met troppen van Bladen, die geſteeld zyn en Degenvormig ſmal, van onderen ruig met roode Aderen, en jong of oud wordende geheel Bloedrood. Zyn Ed. hadt de Vrugtmaaking niet gezien, doch oordeelde, uit de overeenkomst in Gewas en andere opzigten, met de voorgaande Soort, dat dezelve hier behoore. Hy zegt, dat COMMELYN den oirſprong van de Benzoïn, ten onregte, van den Boom,

(3) *Croton* Fol. linearibus ſubrepandis, Venis rubris. *Mant.* 497.

Boom, welken zyn Ed. *Laurus Benſoin* genoemd heeft, hadt afgeleid (*). De beroemde COMMELYN hadt een Virginiſchen Boom, met Citroen- of Limoenbladen, voor den Benzoïn-Boom opgegeven, en 't is zeker, dat men uit de Westindiën ook een dergelyke Gom krygt; hebbende LINNÆUS die Soort van Laurier mede voor den echten Benzoïn-Boom gehouden (†). Uit den bynaam, alleen, zou het ſchynen, dat het deeze Soort van Croton, of liever dit Gewas, 't welk zelfs nog niet voor een Soort van dit Geſlagt erkend is, zy.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

(4) Croton, *met ſtomp Lancetvormige, Zaagswys' getande, geſteelde, gladde Bladen.*

IV. *Croton Caſtaneifolium.* Karſtengenbladig.

Deeze, uit Zuid-Amerika afkomſtig, zou, volgens den Hoogleeraar A. VAN ROYEN, de Ricinoides met Karſtengen-Booms Bladen, van Pater PLUMIER, zyn kunnen.

(5) Croton *met Lancetswys' Eyronde, geplooi-*

V. *Paluſtre.* Moerasſig.

(*) *Bentzone Officinarum perperam e Lauro Bentzoë derivavit* COMMELINUS. *Mant.* 297. Van waar komt die zonderlinge Spelling, door geen der Ouden voor *Benzoïn* of *Benzoë* gebruikt?

(†) Zo dat die berisping op den Ridder zelf past. Zie zyne *Mat. Med.* p. 66; en vergelyk het gene dien aangaande door my in de beſchryving van den *Benzoïn-Boom*, in 't II. DEELS II. STUK deezer *Natuurlyk Hiſtorie*, bladz. 357, gezegd is.

(4) *Croton* Fol. Lanceolatis obtuſis ſerratis, petiolatis, glabris. R. *Lugdb.* 201.

(5) *Croton* Fol. ovato-Lanceolatis, plicatis, ſerratis, ſcabris,

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

plooide, Zaagswys' getande, ruuwe Bladen.

Deeze, in Moerasfen te Vera Cruz groeijende, heeft een ftekelige Vrugt.

VI. *Croton Glabellum.* Gladbladige.

(6) Croton *met ftompachtig Eyronde, effenrandige, gladde Bladen, de Vrugten gefteeld.*

Die Boom met Appelbooms Bladen, den Reuk en Bloesfem van Byvoet hebbende, welken de vermaarde SLOANE op zekere plaats van Jamaika overvloedig groeijende vondt, is hier t'huis gebragt. Men vindt het Gewas *Heefterachtig Croton* by BROWNE getyteld. De Bladen zyn van onderen grysachtig, en het brengt kleine Aairtjes uit derzelver Oxelen voort.

VII. *Tinctorium.* Kleurend.

(7) Croton *met Ruitachtige uitgegulpte Bladen,*

bris. *Hort. Cliff.* 445. R. *Lugdb.* 201. Ricinoides paluftre, Foliis oblongis ferratis, Fructu hispido. MART. *Cent.* 38. T. 38.

(6) *Croton* Fol. ovatis obtufiusculis integerrimis, lævibus, Fructibus pedunculatis. *Am. Acad.* V. p. 409. Croton fruticofum &c. BROWN. *Jam.* 348. Mali folio Arbor Artemifiæ odore & flore. SLOAN. *Jam.* 139. *Hift.* II. p. 30. T. 174. f. 3, 4. RAJ. *Dendr.* 91.

(7) *Croton* Fol. rhombeis repandis, Capfulis pendulis, Caule Herbaceo. *H. Ups.* 290. *Mat. Med.* 441. GOUAN. *Monsp.* 495. GRON. *Orient.* Croton Fol. ovatis, plicatis fcabris &c. R. *Lugdb.* 532. SAUV. *Monsp.* 305. Ricinoides ex qua paratur Tournefol Gallorum. TOURNF. *Inft.* 655. NISS. *Mem.* de

den, hangende Zaadhuisjes en een Kruidige Steng.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

Dit is een Europisch Gewas, dat eene vermaarde Verwstof uitlevert. TOURNEFORT noemde het *Ricinoides*, waar van de *Tournesol* der Franschen, zegt hy, bereid wordt. Behalve de gewoone Soort, de Driehokkige Zonnewende van BAUHINUS, heeft hy naderhand nog van eene, die de Bladen langwerpig en Haairig, en van eene, die de Bladen wel langwerpig en Zaagswyze getand, doch niet Haairig heeft, gesproken. Deszelfs voornaamste Groeiplaats is in Languedok, omstreeks de Stad Montpellier, op woeste plaatsen. By Aix in Provence ziet men 'er ook geheele Velden van, zo GARIDELL getuigt; doch het zal misschien daar gezaaid worden. Men vindt het Gewas ook in de Oostersche Landen en zelfs, zo 't schynt, in Oostindie. Ten minste is een Plantje van dien aart, uit het Kruidboek van GARCIN, op Java verzameld, door den Heer N. L. BURMANNUS in Afbeelding gebragt.

Uit een ronde Penwortel schiet het een rondachtige Steng van verschillende hoogte, met Takjes bezet, die meest uit de Oxels der Bladen voortkomen. De Bladen zyn van eene ver-

de 1712. p. 337. T. 17. Heliotropium tricoccum. C. B. *Pin.* 253. RAJ. *Hist.* 165. BURM. *Fl. Ind.* p. 304. T. 62. f. 1. LOB. *Icon.* 261.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

verschillende figuur, nu breeder, dan langwerpiger, eenigermaate naar die van Heemst gelykende, bleek groen en als Aschkleurig, zeer lang gesteeld. De Bloemen maaken Trosjes uit, voortkomende aan de Takken, en bestaande uit onvrugtbaare en vrugtbaare Bloempjes, beiden met de opgegevene bepaalingen van dit Geslagt overeenkomstig. De Kelk en Bloem is vyfbladig: de Meeldraadjes, agt in getal, zyn, even als in de Enkelbroederige Planten, te samen gegroeid. Het Vrugtbeginzel wordt een ronde knobbelige Vrugt, donker groen met witte Puistjes, in drie hokjes verdeeld, die ieder een rond wit Zaad inhouden. Zy zit met haaren Kelk aan een taamelyk lang Steeltje, zo dat, wanneer de eerste of Mannelyke Bloemen, die aan den top van het Trosje zitten, afgevallen zyn, dit Steeltje zig ombuigende, de volwassen Vrugt aan de Takjes op zulk eene manier hangt, dat veelen zig verbeeld hebben, dat de Bloemen en Vrugten van dit Gewas op afgezonderde Stammetjes voortkwamen. De Franschen noemen het, mooglyk om dat het naar de Nagtschade gelykt, *Maurelle.*

De Tournesol.

In de Geneeskunde is hetzelve van weinig of geen gebruik; dan mooglyk uitwendig; alzo het Sap een zuiverende kragt heeft. Het is de Grondslag van een voornaame Verwstof, welke echter niet, gelyk LEMERY en POMET geschreeven hebben, uit de Vrugten, maar

maar uit het Loof van dit Kruid vervaardigd wordt. Men gebruikt de geheele Plant, die in de Nazomer wordt ingezameld, den Wortel alleen wegſmytende, en, na dat dezelve in een Molen is gekneusd of fyn gemalen, wordt 'er het groene Sap uitgeperst, door middel van een Werktuig, dat naar een Boekbinders Pers gelykt. Lappen van oud Hennipdoek, hier toe in menigte vergaderd, worden dan, een en andermaal, in dit Sap geſtoken, zo dat zy van 't zelve wel doordrongen zyn; 't welk door Vrouwvolk in een ſoort van Waſchtobbens geſchiedt. Zy leggen dan die Lappen, in de Zonneſchyn, op een Haag te droogen. Vervolgens een Kuip hebbende met Pis, waar in men zekere veelheid levendige Kalk ſmyt, worden die Lappen in menigte op een Houten Rooſter daar boven gelegd, om den ſcherpen Damp te ontvangen, die dezelven paarſchachtig blaauw maakt. Dit gelukt zelden in eene reis: men moetze, op nieuws gedroogd zynde, nog een en andermaal in het Sap ſteeken, en dan wederom over gezegden Damp leggen, tot dat zy de vereiſchte Kleur aangenomen hebben. Grand-Galargues, een Dorp in Languedok, vyf Mylen van Montpellier, is lang de voornaame en byna de eenigſte Bereidplaats geweest van deeze Verwſtoffe (*). Dee-

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. *Monadelphia.*

(*) Zie het Vertoog over 't maaken van de Tourneſol in Vrankryk, door den Heer MONTET, uit de *Mem. de l'Acad. de Paris*, de 1754, vertaald overgebragt in het IX. DEEL der *Uitgez. Verhand.* p. 271.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

Het Laknoes.

Deeze gekleurde Lappen, ons van Cette aan de Middellandſche Zee onder den naam van *Tourneſol* toegebragt, zyn, een reeks van Jaaren, door de Noordhollandſe Kaaskoopers in menigte gebruikt, om de ronde Zoete Melks of zogenaamde Edammer Kaazen, van buiten, daar mede te beſtryken, en dus daar aan een donker paarſche Korst te geeven. Dit maakt deeze Kaazen, na dat zy afgeſchraapt zyn, fraay voor 't Oog, en zou, zo men zig verbeeldt, ook dienen tot derzelver duurzaamheid; ſchoon het binnenſte daar van, oogſchynlyk, niet aangedaan wordt. By myn geheugen zyn deeze Lappen zo duur geworden, dat gezegde Kaaskoopers zig van Braſilie of Fernambucq en blaauw Hout ten dien einde begonnen hebben te bedienen; als waar van het Aftrekzel dergelyke Kleur uitleverde. Of die duurte door een mindere inoogſting van 't gezegde Kruid, 't welk, in 't wilde en maar op ſommige plaatſen van Languedok en Provence groeijende, mooglyk meerendeels verbruikt zal zyn, dan door een andere beſteeding van deeze Verwſtoffe ontſtaan zy, is my duiſter. De Franſchen hebben zig wel verbeeld, dat het Laknoes, 't welk zy *Pierre de Tourneſol* noemden, door de Hollanders, van wien zy dat ontvingen, van gezegde Lappen of van de Verwſtof, daar in vervat, gemaakt werde. By ſommigen wordt dit, niettegenſtaande zy erkennen dat de bereiding van het Laknoes nog een

een Geheim is, volkomen vastgesteld (*). Ondertusschen is die Verwstof reeds lang in menigte hier vervaardigd; zo dat zulks naauwlyks oirzaak schynt te kunnen geweest zyn, van gezegde duurte. Men wil, dat van de Tournesol ook gebruik gemaakt worde om den Rooden Wyn te kleuren en misschien geschiedt dit daar mede in Vrankryk zelf.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

Men zegt, dat dergelyke Lappen, met Conchenilje gekleurd, ons ook wel uit de Levant, onder den naam van *Tournesol*, worden toegebragt. Zy heeten in 't Italiaansch ***Pezzetta***, in 't Fransch ***Bezette***, of liever ***Bellette***, in 't Hoogduitsch ***Farb - oder Schminkflecklein*** of ***Spanischer Flor***; alzo menze tot Blanketsel bezigt. Daar zyn roode van en blaauwe, die dan ook dienen kunnen om een Kleur te geeven aan de Liqueuren en Pottagiën. De besten komen uit Turkye (†). Moogelyk zyn het deeze of dergelyke, waar van GARIDELL, hoewel zeer verwardelyk, spreekt (‡).

(8) Cro-

(*) Zie BOMARE *Woordenboek*, op 't Artikel van *Tournesol*; als ook LINN. *Mat. Med.* waar hy zegt, Lacmus succus Tornesolis, en 't gedagte Vertoog.

(†) TRILLERI *Thes. Medicam.* Francof. 1764. p. 34. Sub nomine *Tornasolis rubra & cœrulea*. Conditoribus, (zegt hy) Coquis atque Coquabus, ad Gelatinas tingendas Liquoresque inficiendos utilitatem suam dant, dicant, consecrant.

(‡) Le Tournesol qui est en petits pains cubes, qu'on vend chez nos Droguistes, est tiré des Gousses du Fruit de cette Plante. ——— Le Tournesol nous est aporté d'Hollande ou on le prepare. On en teint aussi des vieux Linges, qu'on prepa-

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

VIII. *Croton Glandulosum.* Geklierd.

(8) Croton *met langwerpige Zaagswys' getande Bladen, die aan het Voetje twee Klieren hebben, en ongesteelde Vrugten.*

IX *Argenteum.* Verzilverd.

(9) Croton *met Hartvormig Eyronde, van onderen Wollige, effenrandige een weinig getande Bladen.*

Deeze, uit Amerika afkomstig, bevondt zig in de Europische Tuinen, de voorgaande groeit op Jamaika.

X. *Sebiferum.* Smeerdraagende.

(10) Croton *met Ruitachtig geronde, wederzyds gespitste, effenrandige, gladde Bladen.*

De Heer OSBECK nam deeze in China, doch zeldzaam, op vogtige plaatsen waar. Het is, zegt hy, een kleine Boom, in 't Chineesch *O-ka-o* genaamd, en in 't eerste aanzien naar den Europischen Ratelaar gelykende. Hy groeit zeer

pare dans les Pays septentrionaux, dont on se sert pour donner cette Couleur aux Gelées, aux Vins &c. *Plant. d'Aix* p. 403.

(8) *Croton* Fol. oblongis serratis Basi biglandulosis, Fructibus sessilibus. *Am. Acad.* V. p. 409. Croton minus trichotomum subhirsutum &c. BROWN. *Jam.* 346.

(9) *Croton* Fol. cordato-ovatis subtus tomentosis integris subserratis. *H. Cliff.* 444. R. *Lugdb.* 201.

(10) *Croton* Fol. rhombeo-rotundatis utrinque mucronatis integerrimis glabris. OSB. *It.* 245. Ricinus Chinensis Sebifera Populi nigræ folio. PET. *Gaz* 53. T. 34. f. 3. Evonymo affinis Sinarum &c. PLUK. *Amalth.* 76. T. 390. f. 2. Arbor Sebifera Chinensis Kin-yeu. MART. LE COMPTE. AMM. *Herb.*

zeer Takkig en omtrent eens Mans langte hoog, hebbende de Takken rond en glad, met Knoppen. De Bladen, die 'er overhoeks aan ſtaan, zyn glad en gelyken naar die der zwarte Popelieren, van onderen wat Wollig, en met veele Ribben, hebbende lange Draadachtige Bladſteelen. De Bloemen, die geel zyn, maaken Trosſen uit, aan 't end der Takken, zo wel van Mannelyke als Vrouwelyke Bloemen. De laatſten, zes of zeven in getal, zitten onder de anderen, en hebben een Eyrond Vrugtbeginzel met drie omgeboogene Stylen of Stempels. Geen rype Vrugt hadt hy 'er van gezien; zo dat hy niet verzekeren kon, of het de *Smeerboom* is, waar van men in zekere Provincie van China Kaarſen maakt, volgens Pater DU HALDE. Deszelfs Vrugt, zegt deeze, is met eene driekantige Schaal bekleed, waar in drie zwarte Zaaden, als Erwten, vervat zyn, die ieder een bekleedzel hebben van Vettigheid als Kaars-Smeer; openende zig deeze Vrugt, in de rypheid, als de Bolſter der Karſtengen.

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. *Monadelphia.*

(11) Croton *met Eyronde gladde, geſpitſte, Zaags-*

XI. *Croton Tiglium.* Purgerend.

(11) *Croton* Fol. ovatis, glabris, acuminatis ſerratis, Caule Arboreo. *Fl. Zeyl.* 343. *Mat. Med.* 440. Ricinoides Indica Folio lucido. &c. BURM. *Zeyl.* 200. T. 90. Pinus Indica nucleo purgante. C. B. *Pin.* 492. Lignum Moluccenſe foliis Malvæ, Fructu Avellanæ &c. C. B. *Pin.* 393. Granum Moluccum. RUMPH. *Amb.* IV. p. 98. T. 42. Cadel-avanacu. *Hort. Mal.* II. p. 61. T. 75. RAJ. *Hiſt.* 167. 1855. *Suppl.* 112, 666.

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK.

Zaagswys' getande Bladen, de Steng Boom-achtig.

Enkel-broederige.

Van dit Gewas is een fraaije Afbeelding, onder de Ceylonsche Planten, door den Hoogleeraar J. BURMANNUS in Plaat gebragt. Het groeit ook in andere deelen van Oostindie en is bekend op alle de Molukse en Ambonsche Eilanden, zegt RUMPHIUS, van waar alleen men eertyds de Boontjes, die 'er den naam aan geeven, kreeg, zynde dezelven deswegen *Grana Moluccana* genoemd geweest. De Portugeezen noemdenze ook *Grain de Maluco* of *Nucleos pineos*, als eenigermaate naar Pynappel-Pitten in figuur gelykende. Onder de Geneesmiddelen zyn dezelven by den naam van *Grana Tiglia*, in 't Fransch *Grains de Tilli*, opgetekend. De Franschen tellenze onder de *Pignons d'Inde*.

't Is een Heester (zo gezegde Hoogleeraar schryft) met enkelde Stengen zonder zyd-Takken, en Lancetvormig ovaale, taamelyk lang gesteelde, gladde Bladen, aan den top Aairen van Bloemen draagende, tusschen twee Takjes van den zelfden aart. De Aairen bestaan boven uit Mannelyke Bloemen, van agt Blaadjes en zestien Meeldraadjes, zonder Kelk. Onder dezelven komen de Vrouwelyke voort, die in een veeldeelige Kelk een rondachtig Vrugtbeginzel hebben, met drie Stylen, wordende een ronde driehokkige Vrugt, welke in ieder hol-

holligheid een glad en glanzig, langwerpig Zaad bevat, dat aan de eene zyde bultig, aan de andere platter is, eenigermaate vierhoekig, Afchgraauw met eenige bruine Vlakken. Het is een weinig dikker, doch gelykt anders taamelyk wel naar de Steentjes of Nootjes der Pynappelen.

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. *Monadelphia.*

Purgeer-Pitten.

Dit Zaad bevat, in een dunne Dop, een witachtige Kern, verfch zynde van een walgelyken, fcherpen Smaak, den Keel brandende als men 't inneemt. Om die reden is het zelfs by de Indiaanen veel buiten gebruik geraakt, die naderhand begonnen hebben de Wortelen in te neemen van het zelfde Gewas. HERMANNUS getuigt by Ondervinding, dat ieder Grein van de inwendige zelfftandigheid één Stoelgang maakt; zo nogthans, dat men 'er, van drie Grein, vyf heeft. Het was meest tot fterke Purgatiën in gebruik, voor Waterzugtige Menfchen, en de fcherpheid van deeze Zaaden werdt door dezelven onder de Afch te braaden, in Pis of Azyn te kooken, of met verzagtende Pappen in te geeven, gematigd. De Europeaanfche Geneesheeren, nogthans, onthouden zig, wegens de onveiligheid, van deeze Purgeer-Pitten, laatende het ingeeven derzelven voor de Kwakzalvers, die den Patient dikwils op de proef zetten, over. BOERHAAVE zelfs, en anderen, hebben dezelven voor Vergiftig gehouden. De uitgeperfte Olie is uitwendig, om door

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. door beſtryking Afgang te verwekken, van veiliger gebruik.

Hout van Panava. GRIMMIUS zegt, dat de *Grana Tiglia* van Boomen komen, die menigvuldig groeijen by Colombo op Ceilon, wordende *Gajapala* genoemd aan de Kust van Malabar. Hy merkt aan, dat binnen in de Pitten zeker Vliesje zit, 't welk men 'er uit moet neemen, om dezelven veiliger te kunnen laaten gebruiken. Voorts twyfelt men niet, of het is dit Gewas, waar van het *Hout van Panava* komt, dat van ouds beroemd is, wegens zyne Purgeerende kragt, zullende, naar alle gedagten, de bovengemelde Wortel zyn. Het voert den naam van *Lignum Moluccenſe* by ACOSTA, en heeft den anderen van 't Maleitſch woord *Pana war*, 't welk allerley kragtige middelen aanduidt. Sommigen, nogthans, ſchryven *Lignum de Pavana*. In Europa is hetzelve naauwlyks bekend.

XII. *Croton lucidum.* Gladbladig. (12) Croton *met Eyronde gladde Bladen, geaairde Bloemen, die veeldeelige Stylen hebben, welke neergedrukt ruigachtig zyn: de Steng Heeſterachtig.*

Dee-

(12) *Croton* Fol. ovatis glabris, Flor. ſpicatis, Stylis multifidis depreſſo-pubescentibus, frutescens. *Syst Nat.* XII, XIII. depreſſo-patentibus. LOEFL. *It.* 234. *Mant.* 407. Croton Fol. ovatis glabris, Ramis nudis, Racemis ſpicatis. BERG. *Phil. Tranſact.* VOL. LVIII. p. 132. T. 7. Croton Fol. ſubſerratis glabris oppoſitis ſubterminalibus Articulorum. *Am. Acad.* V. p. 410. Croton erectum glabrum &c. BROWN. *Jam.* 347.

Deeze Westindische of Amerikaansche gelykt veel naar de voorgaande, maar de Bladen zyn gepaard, minder getand, en in 't geheel niet geribd. De Mannetjes-Bloemen hebben den Kelk tienbladig, Schubachtig bekleed, van binnen ruig: den Kelk der Vrouwelyken vyfbladig; het Vrugtbeginzel ruig, met drie Stylen, die in zesfen gedeeld zyn, gekroond. Een fraaije Afbeelding en beschryving daar van, door den Sweedschen Hoogleeraar BERGIUS, is in de Verhandelingen der Koninglyke Societeit van Londen, op 't jaar 1758, aan 't licht gebragt.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

(13) Croton *met Eyronde, Wollige, Zaagtandige, gesteelde Bladen, en Wollige Kelken.*

XIII. *Croton Lacciferum.* Lakdraagend.

De eigenschap van een Soort van Gom Lak te draagen, die zig als een Knop aan den oirsprong der Takken en in de Oxels der Bladen vertoont, geeft den bynaam aan dit Ceylonsche Gewas, het welk ook valt in andere deelen van Oostindie. Volgens de Waarneeming van HERMANNUS is deeze Lak zeer schoon rood, fraaijer en zuiverer dan die, welke men uit Pe-

(13) *Croton* Fol. ovatis tomentosis serrulatis petiolatis, Calycibus tomentosis. *Fl. Zeyl.* 344. Ricinoides Aromatica Arbor &c. BURM. *Zeyl.* 201. T. 91. BURM. *Fl. Ind.* p. 304. Ricinus Aromaticus spicatus, Fol. Circææ &c. PLUK. *Alm* 320. RAJ. *Suppl.* 113. Halecus terrestris. RUMPH. *Amb.* III. p. 197. T. 127.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

Pegu en Siam krygt, en welker verzameling of bereiding aldaar aan Vliegende Mieren toegeschreeven wordt (*). De Ceyloneezen verlakken 'er verscheiderley Rottingjes, Piekſteelen en Mesſen-Hechten mede, zegt die Waarneemer, noemende het een Boom. De *Land Haleky* van RUMPHIUS, welke men hier toe betrekt, mag, zo dic Autheur zegt, geenszins een Boom geheten worden, als laag zynde met een Stam van een Been dik en van Gewas als onze Hazelaaren, draagende ook dergelyke Bladen. Men vondt ze driederley; een gemeene, een witte en een ruige, allen in 't wild groeijende. De Vrugten, nogthans, ſchynen, volgens zyn berigt, niet volkomen te ſtrooken met die van dit Geſlagt. Men maakte, op de Molukkes, meest van het Hout tot Sparren of Latten gebruik. De Bast van den Wortel des Ceylonſchen Booms, is Kruiderig en purgeerende, wordende het Aftrekzel daar van, zo wel als dat der Bladen, in Melk of heet Water, ingenomen en dan dikwils een geweldige Ontlasting maakende naar boven of beneden.

XIV. *Croton Balſamiferum.* Balſemgeevend.

(14) Croton *met Lancetvormig Eyronde, ruuwe,*

(*) Zie dien aangaande myne bedenking, in het I. DEELS X. STUK, van deeze *Natuurlyke Historie*, bladz. 521. alwaar moogiyk, met de Gom Lak van Bengale en Ceylon, deeze wordt bedoeld.

(14) *Croton* Fol. ovato-Lanceolatis integerrimis, ſcabris, ſubtus tomentoſis. *Mant.* 125. Croton Fol. Lanceolatis &c. JACQ. *Amer. Hiſt.* p. 255. T. 172. f. 3.

we, effenrandige, van onderen Wollige Bladen.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

De Heer JACQUIN vondt deeze Soort menigvuldig op Rots- en Steenachtige plaatſen aan den Zeekant, op de Eilanden Martenique en Kurasſau. Het was een Takkige zeer welriekende Heeſter, van drie of vier Voeten hoog, overal met een digte geelachtige Wolligheid bekleed, en uit ieder afgebroken deel een dikken Balſem, Drupswyze, uitgeevende. Dezelve hadt de Bladen van boven groen, van onderen ros, twee of drie Duimen lang. Aan 't end der Takken kwamen Aairtjes voort, van kleine witte Bloempjes. Die van Martenique, het noemende Kleine Balſem, destilleerden uit het Loof met Brandewyn een Geeſtig Vogt, by hun over Tafel in gebruik en *Eau de Mantes* genoemd wordende.

(15) Croton *met Hartvormige ruuwe, eenigermaate Zaagtandige, geſteelde Bladen; de Steng Boomachtig.*

XV. *Croton Aromaticum.* Kruiderig.

Deeze, op Ceylon waargenomen door HERMANNUS, was maar een Boompje, 't welk ook een

(15) *Croton* Fol. Cordatis ſcabris ſubſerratis petiolatis, Caule Arboreo. *Fl. Zeyl.* 345. Ricinoides Arbor Aromatica Circææ foliis media. BURM. *Zeyl.* 202. Arbor Zeylanica acris Laccam fundens media. HERM. *Zeyl.* 46. Halecus Littorea. RUMPH. *Amb.* III. p. 196. T. 126. BURM. *Fl. Ind.* p. 304.

III. AFDEEL XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.* een Gom-Lak uitleverde. Het droeg lange Bloem-Aairen. De *Strand-Haleky* van RUMPHIUS, hier t'huis gebragt, maakt een veragt Struikachtig Gewas, op de Amhonsche Eilanden, uit; hebbende Besfen of Vrugten, gelyk die van den Wonderboom, in drie-en verdeeld. Op Ceylon heeft het Loof een scherp Kruiderigen Reuk.

XVI. *Croton humile.* Laag. (16) Croton *met Hartvormige effenrandige ruuwe, eenigermaate gehaairde, van onderen Wollige Bladen; de Steng Heesteragtig.*

Dit gelykt eenigermaate naar het Molukkische, doch heeft de Bladen geenszins van boven Wollig noch uitgegulpt aan den Rand. Het groeit in de Westindiën.

XVII. *Croton Ricinokarpos.* Kruidig. (17) Croton *met byna Hartvormige gekartelde Bladen; de Bloemsteeltjes Tropswyze tegen dezelven over; de Steng Kruidig.*

Dit Surinaamsche heeft den bynaam van eenen Geslagtnaam, door BOERHAAVE gebezigd, die de gestalte van de Vrugt aanduidt. De Steng is

(16) *Croton* Fol. Cordatis integerrimis scabris subciliatis, subtus tomentosis; Caule Fruticoso. *Am. Acad.* V. p. 410. Croton Fruticosum minus, Fol. villosis Cordatis &c. BROWN. *Jam.* 347.

(17) *Croton* Fol. subcordatis crenatis; Pedunculis Racemosis oppositi-foliis; Caule Herbaceo. Mercurialis Androgyna. *Vir. Cliff.* 98. R. *Lugdb.* 203. Ricinokarpos Americana Flore albo spicato &c. BOERH. *Lugdb.* I. p. 254.

is een Duim dik, met overhoekse Takken en Bladen; de Bloemsteeltjes daar tegenover, langer dan de Bladen. De Tros bestaat uit Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen, wier Kelk driebladig, smal is en wit. III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

(18) Croton *met Hartvormige gehoekte ruuwe, van onderen Wollige Bladen.* XVIII. *Moluccanum.* Molukkische.

Terwyl deeze Soort, in 't byzonder, den bynaam van *Molukkische* voert, is 't zonderling, dat daar van geen Afbeelding voorkomt by RUMPHIUS, die de Ambonsche Planten zo uitvoerig heeft beschreeven. Men vindtze *Molukkische tweedeelige Ockernoot*, by den Hoogleeraar J. BURMANNUS, getyteld, welke de Ceyloneezen, zegt zyn Ed., Uitheemsch *Kaekuna* noemen. Dezelve draagt Vrugten grooter dan Walnooten, hebbende een Bolster, een harden Dop en een Kern, waar uit men veel Olie haalt. Aan de toppen der Takken komen lange getakte Trossen van Bloemen, die een ruigen Kelk hebben met vyf Bloemblaadjes en omtrent zeventien Meeldraadjes: doch de Vrugt kennen wy niet, zegt LINNÆUS.

(19)

(18) *Croton* Fol. Cordatis angulatis scabris, subtus tomentosis. *Flor. Zeyl.* 346. Nux Juglans Moluccana bifida, BURM. *Zeyl.* 170.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

(19) Croton *met langwerpig Hartvormige, effenrandige, wederzyds Wollige Bladen, de Takjes met een dikke Wolligheid.*

XIX. *Flavens.* Geelachtig.

Deeze, een Heeftertje dat op Jamaika is waargenomen door Doktor BROWNE, heeft de Takken met een zo digte Wolligheid bezet, als het Kruid, dat men *Phlomis* noemt, en deeze Wolligheid beftaat uit dergelyke gefteelde Sterretjes, als door my aan de Blaadjes eener Soort van Wollige Nagtfchade, in myne Plant-Verzameling berustende, waargenomen en door het Mikroskoop afgebeeld is *. Hier zal waarfchynlyk die Wolligheid van eene geelachtige Kleur zyn.

* Zie II. D. IV. STUK, bl. 252. Pl. XX. Fig. 2.

XX. *Croton Haftatum.* Piekbladig.

(20) Croton *met driekwabbig Piekswys' Lancetvormige getande Blaâen.*

Hier is de *Malabaarfe Ricinoides* van Suratte, uit het Kruidboek van GARCIN, welke echter de Bladen ongetand heeft, als eene Verfcheidenheid door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS, die 'er de Afbeelding van geeft, t'huis gebragt (*).

(21)

(19) *Croton* Fol. Cordatis oblongis integerrimis, utrinque tomentofis, Ramulis denfius tomentofis. *Am. Acad.* V. p. 410. Croton Fruticulofum et ciliofum &c. BROWN. *Jam.* 347. N. 3.

(20) *Croton* Fol. trilobo-haftatis lanceolatis dentatis. Ricinus afperior Alceæ Venetæ foliis aliquatenus accedens. PLUK. *Alm.* 320. *T.* 220. f. 2.

(*) BURM. *Fl. Ind.* p. 305. T. 63. f. 1.

(21) Croton *met ſtomp gekartelde Bladen, de onderſten vyf-, de bovenſten driekwabbig.* XXI. *Lobatum.* Gekwabd.

Deeze bevondt zig in de Tuinen van Europa. Het is een Kruidig Jaarlykſch Gewas, waar van de Heer MARTIN een fraaije Afbeelding gegeven heeft.

(22) Croton *met vyf- en driekwabbig gepalmde, Doornachtig gekartelde Bladen, de Bloemen ongeſteeld langs de Takken verſpreid.* XXII. *Spinoſum.* Gedoornd.

Hier behoort de *Ricinus van Madraſſ*, met vyfdeelige harde Bladen, die aan de kanten gedoornd zyn, van PLUKENET afgebeeld.

(23) Croton *met drievoudige Zaagswys' getande Lancetvormige Bladen.* XXIII. *Urens.* Brandend.

Deeze Soort heet *Brandende Ricinus*, die driebladig is, met Hennipkruid-bladen, by dien zelfden Autheur. Haare Groeiplaats is, gelyk die der voorgaanden, in Oostindie.

Nog

(21) *Croton* Fol. inermi-ſerratis, inferioribus quinquelobis, ſuperioribus trilobis. *H. Cliff.* 445. R. *Lugdb.* 201. Ricinoides Herbaceum Fol. trifidis S. quinquefidis & Serratis. MART. *Cent.* 46. T. 46.

(22) *Croton* Fol. palmatis quinquelobis trilobisque ſpinoſo-ſerratis, Flor. Cauli adſperſis ſubſeſſilibus. *Fl. Zeyl.* 238. Ricinus Maderaspatanus &c. PLUK. *Alm.* 320. T. 108. f. 3.

(23) *Croton* Fol. ternatis ſerratis lanceolatis. Ricinus urens Cannabinis foliis, triphyllos ex Maderaspatan. PLUK. *Alm.* 320. T. 120. f. 6.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

Nog vier Gewasſen, die onder den naam van *Croton* door den Heer N. L. BURMANNUS voorgeſteld, en waar van twee door zyn Ed. afgebeeld zyn, heeft LINNÆUS, misſchien wegens de onzekerheid der Vrugtmaaking, niet erkend of aangehaald. Deeze waren ook, zonder naam, van Java over gezonden. Het zelfde, dat meer verwondering baart, heeft plaats omtrent vier Westindiſche Soorten, die door den Heer JACQUIN naauwkeurig waargenomen zyn, in de frisſche Planten, omſtreeks Kathagena groeijende, doch waarvan de Vrugt niet wordt beſchreeven. Allen waren die Heesterachtig en de vierde, genaamd *Croton lineare*, neemt zyn Ed. voor het naar den Wonderboom gelykende, welriekend, Heeſter-Gewas, met Rosmaryn-Bladen en eene driezaadige witachtige Vrugt, dat de beroemde SLOANE op Jamaika gevonden heeft, aldaar *Wilde of Spaanſche Rosmaryn* genaamd. Onze Ridder hadt hetzelve betrokken tot den Kaskarille-Boom, die thans de tweede Soort uitmaakt van dit Geſlagt.

CUPANIA.

De Kelk is driebladig, zo wel in de Mannelyke als Vrouwelyke Bloemen; hebbende de eerſten vyf Bloemblaadjes en vyf Meeldraadjes, de laatſten drie Bloemblaadjes, een driedeeligen Styl, een driehokkig Zaadhuisje en dubbelde Zaaden.

Van

Van dit Geslagt is maar ééne Soort bekend (1), welke in Zuid-Amerika groeit, zynde voorheen tot de Vyfmannigen betrokken geweest, doch thans hier t'huis gebragt volgens de Afbeelding van PLUMIER. Deeze Pater noemt het Gewas *Cupania* met Karstengen-Bladen, en eene Fluweelige getakte Vrugt. Dit wil zeggen, dat de Vrugt-Trossen uit Trosjes samengesteld zyn. Het is een groote Boomachtige Plant, met enkelde Takken, die den Geslagtnaam naar een Italiaanschen Pater CUPANI, door wien in 't laatst der voorgaande Eeuw een Lyst der Planten van Sicilie aan 't licht gebragt is, heeft bekomen.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. I. *Cupania Americana.* Amerikaansche.

JATROPHA.

De Bloemen hebben, in dit Geslagt, zegt de Ridder, geen Kelk. De Mannelyken zyn eenbladig, Trechterachtig, met tien Meeldraadjes, beurtlings langer en korter: de Vrouwelyken vyfbladig en gaapende, met drie gegaffelde Stylen, een driehokkig Zaadhuisje en enkelde Zaaden.

Tot hetzelve behooren agt meestendeels Amerikaansche Soorten, die byna allen Heesterachtig zyn en hier volgen.

(1) Ja-

(1) *Cupania. Syst. Nat.* XII. Gen. 279. p. 636. *Veg.* XIII. p. 722. Cupania Castaneæ folio, Fructu Sericeo & Racemoso. PLUM. *Gen.* 45. *Io.* 110. Cupania Arborea Fol. oblongis, crenato-serratis &c. BROWN. *Jam.* 178.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

(1) Jatropha *met vyfdeelige Bladen, de Kwabben Eyrond en onverdeeld, met Takkige geklierde Haairtjes.*

I. *Jatropha Gossypifolia.* Katoenbladige.

Van dit Gewas vindt men verscheide Afbeeldingen en het is in de Europische Tuinen bekend. Juffr. MERIAN hadt hetzelve te Suriname in 't wilde gevonden, groeijende agt Voeten hoog. De Bladen, naar die van 't Vyfvingerkruid gelykende, waren rondom bezet met kleine geknopte Haairtjes, wordende aldaar tot Purgatiën en Klysteeren gebruikt: men gaf ook het Afkookzel aan de genen die de Beljak, zekere Landziekte in dat Klimaat, hebben. Het groeit mede in andere deelen van Amerika, en wordt als een Wonderboom, die overblyft, met paarsche Bloemen en Luiskruid-Bladen, door COMMELYN voorgesteld. Somtyds komen de Bladen driekwabbig voor, somtyds vyfkwabbig, gelykende in 't algemeen naar die van den Katoenboom, en TOURNEFORT bragt het Gewas in zyn Geslagt van *Ricinoides*, om dat het zweemt naar den Wonderboom. Aan-

(1) *Jatropha* Fol. quinquepartitis, Lobis ovatis integris, Setis Glandulosis ramosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1084. p. 636. *Veg.* XIII. p. 723. R. *Lugdb.* 202. Jatropha humilior &c. BROWN *Jam.* 348. Ricinus minor Staphisagriæ folio &c. SLOAN. *Jam.* 41. *Hist.* I. p. 129. T. 84. Ricinus Amer. perennis &c. COMM. *Hort.* I. p. 17. T. 9. MER. *Sur.* T. 38. Ricinus Indicus Pilosus &c. PLUK. *Phyt.* 56. f. 2, & T. 220. f. 4. Ricinus Americanus Folio Staphisagriæ. C. B. *Pin.* 432. 518. Ricinoides Amer. Staphisagriæ folio. TOURNF. *Inst.* p. 566.

Aangaande de Vrugtmaaking heeft de Heer D. VAN ROYEN, Hoogleeraar te Leiden, het volgende waargenomen. „ De *Mannelyke* Bloe„ men hebben een Bloembekleedzel, dat ten „ halve in vyven gedeeld is, met Lancetvor„ mige, gehaairde, spitse Slippen: de Bloem „ Roosachtig, gaapende, bestaat uit vyf rond„ achtige Blaadjes, van binnen bol, van bui„ ten hol en dus omgeboogen; het Honigbakje „ uit vyf Kliertjes, die in den Stoel ingeplant „ zyn. 't Getal der Meeldraadjes is tien, die „ Elsvormig zyn, in 't midden digt aan elkan„ der; waar van beurtlings vyf korter dan de „ Bloem en regtopstaande. De Meelknopjes „ zyn rond en kunnen draaijen. Van den Styl „ is een flaauw bewys. De *Vrouwelyke* Bloe„ men, in 't zelfde Kroontje met de Manne„ lyken, hebben Kelk (*) en Bloem eveneens, „ met een rondachtig Vrugtbeginzel en drie „ gegaffelde Stylen met enkelde Stempels. „ Het Zaadhuisje is rondachtig, in drie Hol„ ligheden verdeeld, die ieder een enkeld Zaad, „ dat byna rond is, bevatten."

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

(2) Jatropha *met effenrandige Eyronde Bladen, die eenigermaate getand zyn.*

II. *Jatropha Moluccana.* Molukkische.

De

(*) De helft der Soorten van dit Geslagt, naamelyk de vier eersten, zyn gekelkt; 't welk tegen de Kenmerken strydt; maar het zal, geloof ik, zeggen willen, dat de Kelk niet behoort tot de Kenmerken der Jatropha.

(2) *Jatropha* Fol. ovatis integerrimis subdentatis, *Fl. Zeyl.* 346.

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. De Molukkische Nooteboom, met Bladen van den Wonderboom en zwart Zaad, door HERMANNUS op Ceylon waargenomen, maakt deeze uit. 't Gewas is Boomachtig en verschilt, door vier Stylen te hebben, van de overige Soorten.

III. *Jatropha Curcas.* Vygbladige.

(3) Jatropha *met Hartvormige gehoekte Bladen.*

Een geheele Lyst van Autheuren, die dit Gewas beschreeven hebben, is door den beroemden SLOANE te berde gebragt. Hy telt 'er onder de *Noix de Medecine* van ROCHEFORT, zeer gemeen zynde op alle de Fransche Eilanden in de Westindiën, en aldaar groeijende aan een Boompje, 't welk men 'er doorgaans tot Haagen om de Tuinen en Wooningen gebruikte. Het groeit, zegt die Autheur, als men het niet verhindert, tot de hoogte van een gewoonen Vygeboom, waar van het ook de figuur heeft. De Bladen, van agteren rond, loopen in drie Punten uit. 't Gewas is zeer Takkig, doch week van Hout, en geeft een Melkachtig Sap, dat het Lywaat bevlekt. Zelfs doet

348. Nux Moluccana, Folio instar Ricini, Semine nigro. HERM. *Zeyl.* 34. BURM. *Zeyl.* 170. BURM. *Fl. Ind.* 306.

(3) *Jatropha* Fol. Cordatis angulatis. *H. Cliff.* 445. *Mat. Med.* 439. R. *Lugdb.* 102. Jatropha assurgens Ficus folio, Flor. Herbaceo. BROWN. *Jam.* 348. Ricinus Amer. major Semine nigro. C. B. *Pin.* 432. Ricinus Ficus folio &c. SLOAN. *Jam.* 40. Munduy Guacu. MARCGR. *Bras.* 97. BURM. *Fl. Ind.* p. 306. Ricinoides Amer. Gossypii folio, TOURNF. *Inst.* 566.

doet het Regenwater zulks, dat van de Bladen op de Kleederen druipt. In de Helmſtadſe Tuin hadt die Melkgeevende eigenſchap, mooglyk wegens de gedwongen groeijing, naauwlyks plaats in de Heeſter, dien wylen de Hooglee-raar HEISTER onder deezen naam was toege-zonden, komende met de Afbeelding van PISO anders zeer wel overeen (*). III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. *Mona-delphia.*

De Groeiplaats van deeze, die *Curcas*, vol-gens den Amerikaanſchen naam, geteld wordt, is ook aan de Vaste Kust van Zuid-Amerika, in Suriname en Braſil. Zy heeft een vyfbladige Bloem die groenachtig geel is met tien Meel-draadjes, en de Vrouwelyke brengen, by Tros-ſen, Nooten voort van grootte als Walnooten in de Bolſter, bevattende ieder Noot drie zwarte Boonen. Het zyn deeze, welke men in Vrankryk gemeenlyk *Pignons d'Inde* noemt, of onder de-zelven begrypt; in Engeland *Phyſick-Nuts*, dat is Purgeer- of Braaknooten. Haar kragt is groo-ter dan die der Zaaden van den Wonderboom, zodanig, dat drie of vier van de witte Kernen, opgekaauwd, de Maag byna t'onderſte boven keeren. PISO, nogthans, pryst derzelver gebruik aan, in langduurige Verſtoppingen der Ingewan-den. 't Is zeker dat zy, van de binnenſte en buitenſte Vliesjes gezuiverd, zagtelyk gebraden en dan in Wyn geweekt zynde, met eenige Kruideryën veel veiliger kunnen ingegeven wor-den Purgeer- of Braak-Nooten.

(*) FABRIC. *Hort. Helmſtad.* p. 237.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

den, dan raauw. Zo het de *Diarak Costa* der Javaanen is, gelyk de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS stelt; dan zoude, volgens het Berigt, aan zyn Ed. gezonden, een halve Boon daarvan naar boven en onderen werken. De Olie, die 'er door de Amerikaanen uitgeperst wordt, is tot uitwendige bestryking der Lighaams, en om koude Zwellingen te doen verslaan, uitmuntende. In alle soorten van Waterzugt het Lighaam daar mede bestreeken en dan eenige Druppeltjes ingenomen zynde, maakt zy Ontlasting en dient dus ook tegen de Wormen in Kinderen, en tot zuivering van Huid-Zeer. Men gebruiktze echter meest om in de Lamp te branden en tot andere Huishoudelyke Zaaken.

IV. *Jatropha multifida.* Veeldeelige.

(4) Jatropha *met veeldeelige gladde Bladen en fyn verdeelde Borstelige Stoppeltjes.*

Van deeze Soort, daar de beroemde BREYN slegts de Afbeelding van een jong Boompje van gegeven hadt, is de Gestalte volkomener voorgesteld door den kundigen DILLENIUS, die echter ten onregte de Amerikaansche Ricinoides van TOURNEFORT met Luiskruid-, zo wel als

(4) *Jatropha* Fol. multipartitis lævibus, Stipulis Setaceis multifidis. *H. Cliff.* 445. R. *Lugdb.* 202. Jatropha assurgens Foliis digitatis. BROWN. *Jam.* 348. Ricinoides Americanus tenuiter diviso folio. BREYN *Cent.* 116. T. 53. SLOAN. *Jam.* 40. RAJ. *Hist.* 167. MORIS. *Hist.* III. p. 348. S. 10. T. 3. f. ult. Avellana purgatrix. C. B. *Pin.* 418. Manihot folio tenuiter diviso. DILL. *Elth.* 217. T. 173. f. 213. Ricinoides Arbor Americana multifido folio. TOURNF. *Inst.* 566.

als die met Katoenbladen, daar toe betrekt. Het is de *Boomachtige Amerikaansche Ricinoides* met veeldeelige Bladen, van TOURNEFORT, welke, in 't Fransch, *Medicinier d'Espagne* geheten wordt, en wiens Vrugten *Purgeerende Hazelnooten* of *Karstengen*, door de Autheuren, getyteld zyn, om dat zy naar dezelven gelyken. Men rekentze voor de derde soort van *Purgeer-Nooten* of *Pignons d'Inde*, by sommige Genees-heeren *Ben magnum* genoemd geweest, en van niet minder geweldige uitwerking dan de voorgaande. Tien of twaalf Bladen van dit Gewas, in het Nat van een Jonge Haan gekookt, maaken hetzelve zagtelyk purgeerende.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

Men kan het eigentlyk geen Boom noemen, zegt DILLENIUS, hoewel de Stam dikwils opschiet tot agt en meer Voeten hoogte. PLUMIER geeft 'er maar de helft van die grootte aan, en zegt dat de Stam ongevaar een Arm dik is, loopende aan 't end in eenige lang gesteelde Bladen uit, die somtyds wel een Voet breed zyn, doorgaans in negen slippen, en deeze wederom Vinswyze verdeeld. De Kleur is van boven donker, van onderen Zeegroen, met witte Ribben of Aderen. Bloemen bragt dit Gewas jaarlyks in het Broeihuis van den Elthamschen Tuin, aan Kroontjes voort, van eene hoogroode Kleur, vyfbladig, in eene eenbladige Kelk vervat en lang gesteeld, doch onvrugtbaar; komende in het Kroontje, aan de Mikjes der Bloemsteeltjes, eenige weinige ongesteelde Vrouwelyke vrugtbaare

III. AFDEEL, XIX. HOOFD STUK. *Enkel-broederige.*

baare Bloempjes voort. De Vrugt is, naar uit de Westindiën overgebragte Nooten, door BREYN naauwkeurig afgebeeld en beſchreeven. „ Zy hebben de grootte en byna de figuur „ van een kleine Walnoot, zynde rondachtig „ met een Puntje, en dus eenigermaate Hart- „ vormig. Een dunne witachtige weeke Bolſter, „ van buiten met Ribben en Aderen doorwe- „ ven, is in twee Holligheden, zegt hy, ver- „ deeld, die ieder een Zaad bevatten, dat in „ Kleur en figuur naar een Hazelnoot of naar „ een Karſtengetje gelykt. Dit heeft in zyne „ Schil of Dop een zoetachtige witte Kern." Anderen merken aan, dat de Vrugt in drie Holligheden, ieder zulk een Noot bevattende, verdeeld is. Het binnenſte en buitenſte Vliesje deezer Nooten heeft wederom de meeſte ſcherpheid. Als in de Stam met een Mes geſneeden of gehakt wordt met een Zwaard, of de Bladen afgeplukt, loopt 'er een helder, geelachtig Sap, in overvloede, uit.

V. *Jatropha Manihot.* Maniok.

(5) Jatropha *met gepalmde Bladen, de Kwabben Lancetvormig, effenrandig, glad.*

Dit

(5) *Jatropha* Fol. palmatis, Lobis lanceolatis integerrimis lævibus. Jatr. Fol. palm. pentadactylis &c. BROWN. *Jam.* 349. Ricinus minor, Viticis obtuſo folio &c. SLOAN. *Jam.* 41. *Hiſt.* I. p. 130. T. 85. Manihot Indorum, ſive Yucca Fol. Cannabinis. C. B. *Pin.* 90. PLUK. *Alm.* 141. T. 205. f. 1. Manihot Theveti, Yucca & Casſavi. J. B. *Hiſt.* II. p. 794. MER. *Sur.* p. 4. T. 4, 5. Arbor Succo Venenato, Radice esculentâ. C. B. *Pin.* 512. TOURNF. *Inſt.* 658. T. 438.

Dit Gewas is zeer bekend en van ongemeen veel gebruik in Amerika; om dat de Indiaanen hun Brood, genaamd *Casſave* of *Casſavi*, van deszelfs Wortelen bereiden. Alle oude Autheuren, byna, hebben 'er, als eene groote byzonderheid, gewag van gemaakt, inzonderheid, dewyl het tegenſtrydig ſcheen, dat een Wortel, waar van het Sap Vergiftig was, een onſchadelyk en goed eetbaar Brood kon uitleveren. Zulks is nogthans door nader onderzoek bevestigd en thans algemeen bekend. III. Afdeel. XIX. Hoofdstuk. *Monadelphia.*

Sommigen hebben het *Yucca* geheten, maar dat Amerikaanſche woord is thans als een Geſlagtnaam in gebruik, voor geheel andere Gewasſen *. Men noemt het, op de Franſche Eilanden, gemeenlyk *Manyoc* of Maniok; by de Engelſchen *Mandeoch*, en het Brood, dat de Ingezetenen van de Westindiën tot Voedzel ſtrekt, in 't algemeen *Casſave*. In Braſil wordt veelal het Meel van deezen Wortel tot de Spyzen gegeten, maar in onze Volkplantingen bakt men 'er Koekjes van, en dus heeft het byna den Smaak van grove Biskuit, zynde een niet ongezonde Spyze.

* Zie II. D. IV. St. bl. 441.

De manier van bereiding van dit Brood is duidelyk afgebeeld door ROCHEFORT, zo wel als een Koekje zelf door Juffr. MERIAN, hoedanig ik 'er een heb, dat volkomen rond is, vyfdhalf Duim in middellyn, een Kwartier Duims dik, van Kleur en gedaante als ware het van die fyne ſoort van Zemelen, welke men Korteling noemt. Kasſave. Brood.

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. *Enkelbroederige.*

gebakken en niet onaangenaam van Smaak. MERIAN beſchryft omſtandig de manier van Bereiding De Wortels worden geraspt als tot Houtzaagzel, en daar uit wordt het Sap geperst, 't welk Melkachtig van Kleur en van een zo doodelyken aart is, dat het, versch gedronken, Menſchen en Beesten doet ſterven. De Indiaanen hebben dikwils daar van gebruik gemaakt, om de wreede Handen der Spanjaarden te ontgaan, en de Negers doen het nog heden ſomtyds uit ſpyt of uit ſchrik voor ſtraf. Een Etmaal geſtaan hebbende, nogthans, of gekookt zynde, verliest het geheel die hoedanigheid. Zelfs is 'er, in onze Koloniën, een zoete Soort van Maniok bekend, in wier Sap geen het minſte kwaad ſteekt; zo dat menze 'er, als de Amandelen, in zoete en bittere onderſcheidt, wordende de Wortel van de laatstgemelde, wier Sap Vergiftig is, zonder hinder van Viervoetige Dieren ja gebraden zynde van de Menſchen gegeten (*).

Waarſchynlyk zal de Grond en Groeiplaats, en de behandeling, in dit opzigt, gelyk men hier te Lande met alle eetbaare Wortelen plaats ziet hebben, veel onderſcheid maaken. Men teelt de Maniok zeer gemakkelyk voort, dewyl alle ſtukken van de Takken, in de Aarde geſtoken, Wortel ſchieten, en zy is zo vrugtbaar,

(*) Zie de beſchryving van de Kolonie der Berbiesjes, *Tegenw. St. van Amerika*; II. D. bl. 617.

baar, dat een Akker, daar mede beplant, wel zo veel Spyze uitlevert als zes Akkers met Koorn, zegt ROCHEFORT. De Wortels gelyken wat naar lange of Fransche Raapen. 't Gewas maakt een kromtakkig Boompje, van zes tot agt Voeten hoog, dat in de heetste Klimaaten en vrugtbaare Gronden, binnen twee of drie Maanden, opschiet, met een Stam van dikte als eens Menschen Been. Het is rood van Bast, en heeft Bladen, welke als die van de Hennip of als die van de gewoone Passie-Boom, Vingerachtig verdeeld zyn. SLOANE heeftze by die van den Kuischboom vergeleeken. Hy zegt, dat de Steng of Stam Wrattig is, de Bloemen bestaande uit vyf geelachtig witte Blaadjes. De Vrugt, in haar Bolster vervat, is driekantig en driehokkig gelyk die van den Wonderboom; 't welk duidelyk blykt in de Afbeelding daar van door TOURNEFORT volgens PLUMIER, zo wel als die der Vrouwelyke Bloemen, welke aldaar slegts in vyven gedeeld zyn, gegeven. LINNÆUS merkt aan dat het getal der Meeldraadjes tien, de Bloem naakt is of zonder Kelk. De Bladen schynen, volgens de Afbeeldingen, meest in zevenen verdeeld te zyn. Men vindt 'er ook Boompjes van, die den Bast wit of groen hebben, en deeze leveren wel een smaakelyk Brood uit, maar de Wortels zyn zo duurzaam niet als die van de Maniok met een rooden of Violetten Bast, welker Wortelen tot drie Jaaren goed bly-

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. *Menadelphia.*

S 2

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

blyven in de Grond, wanneer die Zandig en niet zo vogtig is, dat dezelven verrotten zouden (*).

VI. *Jatropha Janipha.* Uitgehoekte.

(6) Jatropha *met gepalmde Bladen, die effenrandig zyn, de middelste Slippen wederzyds uitgehoekt hebbende.*

De Heer JACQUIN vondt, by Karthagena in de Westindiën, dit een gemeen Gewas te zyn, 't welk LOEFLING *Jatropha*, die Heesterachtig is en hooger, met een gladde Houtige Steng, genoemd hadt (†). Dezelve groeide aldaar, in belommerde Bosschen, Rankachtig en naauwlyks getakt, tot twintig Voeten hoogte, altoos slap van Steng. In open Kreupelbosch bereikte zy maar de hoogte van zes Voeten en kwam dan de Gestalte van de voorgaande zeer naby. Op de Steenen Wallen van 't Kasteel van Boca chica, na de laatste verovering door de Engelschen verwoest gebleeven, zegt hy, hadt hy ze opgegroeid gezien tot een Boompje van agt Voeten hoogte, met een Stam van vier Duimen dik en een fraaije Kroon. Hier uit ziet men, dat dit Gewas naar de Groeiplaats zeer verschilt, en nabykomt aan de gewoone Ma-

(*) ROCHEFORT, *Hist. des Antill.* p. 89.

(6) *Jatropha* Fol. palmatis, Lobis integerrimis, intermediis utrinque Sinu lobatis. *Mant.* 126. JACQ. *Amer. Hist.* 256. T. 162. f. 1. Jatropha frutescens. LOEFL. *It.* 309.

(†) *Janipha frutescens* wordt uit dien Schryver aangehaald, doch ik vind by hem *Jatropha*.

Fig. 1.
A
B
Fig. 2.

AT XXX

Maniok. De Wortel was ook Knobbelig als die der Asphodillen. De Bladen hadt het vyfkwabbig, met Steelen van een half Voet lang. Het droeg losse Bloemtrossen met weinige Vrouwelyke beneden de Mannelyke Bloemen, allen uit den geel en bruinen groenachtig. De tien Meeldraadjes, voor de Bevrugting opgeregt, waren na dezelve verscheidelyk geboogen. In de Vrouwelyke Bloemen bevonden zy zig ook, doch zonder Meelknopjes. De Vrugt was rond en glad, een half Duim dik, bekleed met een wit gestreept Vleezig groen Huidje, waar binnen een driekantig Nootje, bevattende glad-de Eyrondachtige groene of Aschgraauwe Zaaden. III. Afdeel. XIX. Hoofd-stuk. *Mona-delphia.*

Van de Eigenschappen wordt door den Heer Jacquin niets gemeld, dan dat het Gewas vol ware van een Waterig Lymerig Sap, 't welk den Reuk hadt van Walnooten-Bladen. In de Tuinen van de Havana hadt zyn Ed. een Jatropha gevonden met geheel Eyronde Bladen, en op St. Domingo eene met Piekvormige Bladen, aldaar uit Oostindie gebragt. Mooglyk behooren die tot de Tweede en Derde Soort.

(7) Jatropha *met gepalmde, getande, gedoornde Bladen.* VII. *Jatropha urens.* Brandende.

Dee-

(7) *Jatropha* Fol. Palmatis dentatis aculeatis. *H. Cliff.* 445. *Upf.* 290. R. *Lugdb.* 202. Gron. *Virg.* 154. Ricinus Tithymaloides Amer. lactescens & urens. Comm. *Hort.* I. p. 19. T. 10. Ricinus lact. Fici foliis. Pluk. *Alm.* 320. T. 220. f. 3. Jacq. *Hort.* T. 21.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

Deeze wordt *Brandende* genoemd, om dat de Bladen, gelyk die der Brandenetelen, met kleine ſtekelige Doorntjes gewapend zyn. Het is de Melkgeevende en brandende Amerikaanſche Wonderboom, die naar het Wolfsmelk gelykt, met Witte Bloemen, door den vermaarden COMMELYN, in de Amſterdamſe Tuin, afgebeeld en beſchreeven. 't Gewas heeft zyne afkomst uit Braſil. De Bloem is naakt, by de Mannelyken in vyven gedeeld, by de Vrouwelyken vyfbladig, met tien Meeldraadjes, juist gelyk in de voorgaande Soort was waargenomen door den Heer JACQUIN, die een fraaije Afbeelding van deeze heeft in 't licht gebragt.

VIII. *Jatropha Herbacea.* Kruidige. Pl. XXXV. *Fig.* 1.

(8) Jatropha, *die gedoornd is, met driekwabbige Bladen en eene Kruidige Steng.*

Kruidige is deeze, om dat zy geen Houtigen Steng heeft, gebynaamd. *Zeer ſterk gedoornde, brandende, Juſſieuia* heet het Gewas by HOUSTON. Het heeft zyne afkomst van Vera Cruz in Amerika en blyft over in de Winterhuizen. Ik bezit 'er een Tak van met Bloemen, dien ik, om dat 'er nog geen Afbeelding van gegeven was, hier mededeel; waar uit blykt, dat niet alleen de Stengen, Takken en Bladſteelen, maar zelfs de Bladen en Bloemen met ſpitſe Stekels

(8) *Jatropha* aculeata, Fol. trilobis, Caule Herbaceo. R. *Lugdb.* 202. Juſſieuia Herbacea Spinoſisſima urens, Fol. digitatis & laciniatis. HOUST. AMM. *Herb.* 256.

kels bezet zyn. Uit een driefprong van lang gefteelde Bladen, die echter byna vyfkwabbig zyn, komt de Bloemfteng voort, welke aan 't end Troswyze is verdeeld in Steeltjes, met verfcheide Bloemen. Sommigen derzelven Mannelyk, gelyk de geopende by A, zyn Trechterachtig, in vyven gefneeden, en bevatten tien Meeldraadjes, waar van vyf langere, tot één Lighaam famengegroeid; vyf kortere van onderen, uit den Bodem der Bloem, afkomftig, allen met zeer blykbaare Meelknopjes. De andere Tweeflagtig, gelyk by B, hebben veel fmaller Slippen, en zyn niet Trechterachtig, maar uitgebreid; bevattende (behalve de Meeldraadjes, die hier byna even lang zyn,) een ruig Vrugtbeginzel en een Styl, welke in drieën is verdeeld. De Bloemen zyn van buiten ruig en ftekelig; de Meelknopjes Tongachtig en tweekleppig, bevattende ronde Stuifmeel-Bolletjes, door de Mannelyke Bloem verfpreid.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

RICINUS. Wonderboom.

In dit Geflagt hebben de Mannelyke Bloemen een vyfdeeligen, de Vrouwelyken een driedeeligen Kelk, beiden zonder Bloemblaadjes; zynde de eerften met menigvuldige Meeldraadjes, de laatften met drie gegaffelde Stylen voorzien. De Vrugt is, even als in de Croton en Jatropha, een driehokkige Noot, met drie enkelde Zaaden.

Drie Soorten, allen Oostindifche Gewasfen, zyn 'er in vervat, naamelyk

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

(1) Wonderboom *met Schildvormige, byna gepalmde, Zaagswys' getande Bladen.*

I. *Ricinus Communis.* Gemeene.

Deeze groeit niet alleen in Oost-, maar ook in de Westindiën, in Afrika en de zuidelyke deelen van Europa; zo dat zy een inboorling schynt te zyn van alle de Wereldsdeelen. RUMPHIUS zegt, dat dit Gewas in Oostindie veel hooger groeit dan in Europa, alwaar het nogthans, volgens GOUAN, eens Mans langte bereikt. Het wordt aldaar in menigte gezaaid, om de Olie, even als in de Westindiën, alwaar de Negers zig daar van bedienen, om in het Haair te stryken, tot zuiveringe des Hoofds van Ongediert. Hier groeit het ook veel hooger dan in ons Wereldsdeel en schynt dus de Heete Klimaaten te beminnen. In de Oostersche Landen schynt het een Inboorling te zyn, en niet onwaarschynlyk zal de Wonderboom van Jonas zulk eene zyn geweest. Het Hebreeuwsche woord *Kikkajoon*, hoewel door eenigen voor Klyf, door anderen voor eene Kaauwoerde Plant genomen, kan, volgens het Wortelwoord *Kiki*, dat

(1) *Ricinus* Fol. peltatis subpalmatis serratis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1085. p. 636. *Veg.* XIII. p. 723. Ricinus Fol. peltatis Serratis, Petiolis Glanduliferis. *Hort. Cliff.* 450. *Upf.* 289. *Fl. Zeyl.* 339. *Mat. Med.* 438. *Phil Bot.* 256. GRON. *Orient.* 299. R. *Lugdb.* 201. Ricinus vulgaris omnium Authorum. Ricinus albus & ruber. RUMPH. *Amb.* IV. p. 92 & 97. T. 41. Ricinus Gallis Palma Christi. LOB *Hist.* 392. *Icon.* 688. β. Ricinus Afr. maximus Caule Geniculato rutilante. TOURNF. *Inst.* 542.

dat by de Egyptenaaren nog dit Gewas betekent, naauwlyks iets anders zyn. De *Kerroa* of *Kerva* der Arabieren wordt hedendaags nog bevonden hetzelve te zyn, uit welks Zaad men in Arabie ook Olie perst, *Oleum de Kerva* of *Oleum Cicinum* genaamd. Hier komt by, de fchielyke aangroejing den Wonderboom eigen, en dat hy in Oostindie dikwils, in ééne Nagt, van zekere zwarte Rupfen kaal gevreten wordt. De Kriftenen en Jooden, in Arabie, evenwel, verbeeldden zig, dat het niet dit Gewas maar een Soort van Kaauwoerde, die groote Bladen heeft en een groote Vrugt, en kort van duuring is, zoude geweest zyn, welke God als een Wonderboom den Profeet befchikte (*).

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

Hoe 't zy, de Nederduitfche naam is zekerlyk afkomftig van dit denkbeeld; hoewel men het ook *Mollenkruid*, als tegen de Mollen dienftig, genoemd vindt. Sommigen geeven 'er den naam van *Palma Christi*, waar van de betekenis nog duifterer is, aan, en de Portugeezen noemen het, in tegendeel, *Figo d'Inferno*, of Helfchen Vygeboom. Het is, in 't Engelsch en Fransch, by den tytel van *Palme de Christ* bekend, en in 't Hoogduitsch noemt men het ook wel *Kreutzbaum*, dat is Kruisboom.

Men vindt 'er twee Soorten van, een Witte en een Roode. De Steng van beiden is Houtig, maar

(*) NIEBUHR *Descript. d'Arabie.* Coppenh. 1773. p. 131.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

maar van binnen hol of gevuld met een voos Merg, byna als de Vliertakken, en ſpreidt zig opwaards in Takken uit; hebbende een groenachtige Schors met een Meelachtigen Waaſem, zo dat de Takken zig paarſchtig blaauw of ook bruinachtig groen vertoonen. De Bladen, veel grooter dan Vyge-Bladen, zyn aan den Omtrek Vingerachtig ingeſneeden, met Zaagswys' getande Slippen, ſlap en zagt op 't gevoel, donker groen van Kleur, geribd en Netswyze geaderd, op lange holle ronde Steelen, die in 't midden van het Blad worden ingeplant, en hetzelve dus Schildvormig maaken. Deeze inplanting is echter niet volmaakt in 't middelpunt, maar zodanig dat de Slippen of verdeelingen, wier getal van zeven tot negen of tien is, allengs vergrooten. Ieder Bladſteel is met vyf Klieren op verſcheide plaatſen bezet, en deeze hoedanigheid maakte te vooren mede een Kenmerk uit. In de Witte Wonderboom vondt RUMPHIUS deeze Bladen anderhalf Voet lang en breed, maar in de Roode waren zy nog veel grooter, tot by de drie voeten over 't Kruis, dat eene ontzaglyke grootte is. Zeer bekwaam kon derhalve dit Gewas zyn, om den Profeet tegen het ſteeken van de Zon te beſchaduwen.

Het draagt de Bloemen by Aairen, van meer dan een half Voet lang, voortkomende tegenover de Bladſteelen, en beladen met Kelkjes die een menigte van Meeldraadjes bevatten, wel-

welke Takswys' ſamengegroeid zyn. De Kelk der Vrouwelyke Bloemen is in drieën gedeeld, en bevat een Vrugtbeginzel met ſlappe Doorntjes bezet, wordende een ronde Vrugt, grooter dan een Hazelnoot, naar die der Klisſen gelykende, en in de Roode geheel Roozerood, in de Witte groen, doch ryp en droog zynde zwartachtig. Deeze Vrugt ſplyt in drie deelen, welke ieder een Huisje bevatten of Dop, waar in een Pit, die de grootte en figuur van een Tek of Hondsluis heeft (*). Naar deeze vuile Diertjes, wier Latynſche naam *Ricinus*, de Griekſche *Kroton* was, voert dit Geſlagt, en deeze Soort in 't byzonder, den naam. III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

Purgeer-Boontjes.

Deeze Boontjes zyn, op een Zilverachtig Aſchgraauwen grond, met donkerbruine Streepjes en Vlakjes niet onaartig getekend. Zy maaken het Zaad uit, dat men in de Winkels *Sem. Cataputiæ majoris* noemt (†), zynde de eerſte der Indiſche Purgeerboontjes of *Pignons d'Inde*, in Rang, by de Franſchen gemeenlyk *Grains de Ri-*

(*) De Afbeelding van zulk een niet zeer bekend Inſekt, is te vinden in het IX. DEEL der *Uitgezogte Verhandelingen*, Pl. LX. *Fig.* 5. en de beſchryving in het I. DEELS, XIII. STUK van deeze *Natuurlyke Historie*, bladz. 122.

(†) Men plagt weleer vier Soorten van *Sem. Cataputiæ* te tellen; naamelyk *maximæ*, *majoris*, *minoris et minimæ*; doch hedendaags bepaalt men zig tot twee, de Groote en de Kleine, zynde dat der eerſte, met algemeene toeſtemming, het Zaad van den Wonderboom hier beſchreeven: Zie TRILLERI *Theſaurus* en RUTTY *Mater. Med.* Quarto. Lond. 1775. *Semen Cataputiæ maximæ* zou anders het Zaad van de Ooſt- of weſtindiſche *Jatropha*, hier voor, bladz. 268, 269, beſchreeven, zyn.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

Ricin genaamd. Deeze bevatten in haar Huidje een witachtige Pit, veel naar die van een Amandel gelykende en in 't eerst zoetachtig, maar vervolgens walgelyk en ſcherp van Smaak. Van ouds zyn zy bekend als Purgéermiddelen, waar van DIOSCORIDES dertig beval in te neemen; doch MATTHIOLUS oordeelt dat hier een Drukfeil ingeſloopen zy; want, in zo verre men hedendaags dezelven kent, is dit getal te groot. De Ouden, evenwel, gebruikten veel ſterker Purgeer- en Braakmiddelen dan de Hedendaagſchen. MESUE, onder de Arabieren, prees 'er op 't hoogſte vyftien aan, en by de Braſiliaanen, zegt PISO, zou men niet boven 't getal van zeven deezer Boontjes durven komen. In zelfſtandigheid kunnen zy tot een Scrupel, en in Emulſie tot een half of geheel Drachme, op 't hoogſte, in zes Oncen Water, worden voorgeſchreeven: doch hoe ook gebruikt, maaken zy, door braaken en afgaan, zulk een geweld in 't Lighaam van een Menſch, dat een voorzigtige Arts zig in Europa liever van dezelven onthoudt. Het inſlokken of opkaauwen van deeze Zaaden, welke ook van geen Gedierte, zegt men, aangetast worden, is vooral ten uiterſte gevaarlyk. Men vindt het voorbeeld bygebragt van een Jongman, die door het gebruiken van een half Boontje zulk een brand in de Keel en Ontſteeking in de Maag kreeg, dat hy 'er den negenden Dag aan ſtierf. Twee of drie Korrels evenwel, uit-

uitgemelkt en met eenige Syroop verzagt, leveren een uitmuntend Middel voor Waterzugtigen, wier Ingewanden niet te veel verzwakt zyn, uit. III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

Nog verdient onze byzondere opmerking, de Olie uit deeze Zaaden geperst, die in Indie van zo algemeen gebruik is, dat men 't Gewas om die reden overal, even als by ons het Koolzaad, kweekt. Deeze Olie, naar de manier van bereiding byna gelyk de Amandel-Olie verſchillende, kan, verſch zynde, inwending tot verzagtinge by een Lepel vol gebruikt worden; maar rans en door Vuur of met heete Plaaten uitgeperst, of uitgekookt met Water, dient zy niet dan uitwendig tot beſtryking der Leden in Lammigheid en wat dies meer is. Het algemeen gebruik derzelve, by de Indiaanen, is, om in de Lamp te branden. De Javaanen, Maleijers en andere Volkeren van Oostindie, beſmeeren 'er hunne Vaartuigen mede of gebruikenze als by ons de Teer en Pek. In Egypte, Arabie en Perſie, wordt 'er van tegen de Schurft, en elders tot inwryving van het Hoofdhaair tegen Ongediert, even als van die der Amerikaanſche Purgeer-Pitten, voorgemeld, gebruik gemaakt. Olie van den Wonderboom.

(2) Wonderboom *met Schildvormige uitgegulpte Bladen.* II. *Ricinus Tanarius.* Taanboom.

De

(2) *Ricinus* Foliis peltatis repandis. †. Tanarius minor. RUMPH. *Amb.* III. p. 190. T. 121. BURM. *Fl. Ind.* p. 307.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

De Gestalte van deeze Soort, die op de Molukkes groeit, en *Taanboom* genoemd wordt, om dat men met het Afkookzel van den Bast de Netten taant, is zeer wel uitgedrukt door RUMPHIUS, die aanmerkt, dat het veeleer een Heester is dan een Boom, groeijende op Ambon en de Eilanden daaromstreeks. Dezelve wordt ook in een witte en roode onderscheiden, die beiden een Vrugt als de Wonderboom draagen, doch daar de Zaaden niet zodanig uitspringen. De Bladen, die twee Spannen breed en wel twee Voeten lang zyn, zegt hy, worden van de Amboineezen tot Servetten gebruikt (*).

III. *Ricinus Mappa.* Tafellakens-Boom.

(3) Wonderboom *met Schildvormige onverdeelde Bladen.*

Wegens de ongemeene grootte der Bladen voert deeze den naam van *Tafellakens-Boom* by RUMPHIUS, die aanmerkt, dat de Bladen wel derdhalf Voet lang en anderhalf of twee Voeten breed vallen, kunnende dus zo wel tot Tafellakens dienen, als de voorgaande tot Servetten. Men maakt, zegt hy, een dergelyk gebruik in Indie, van alle groote Bladen; doch grooter dan deeze waren hem nooit voorgekomen aan eenig Geboomte. Zy hebben eenigszins de gedaante van

(*) Men vindt by hem van twee Spannen breed en twee Vingers of meer lang. Uit dit gebruik en uit de figuur blykt, dat het twee Voeten moet zyn.

(3) *Ricinus* Foliis peltatis indivisis †. Folium Mappæ. RUMPH. *Amb.* III. p. 172. T. 108. BURM. *Fl. Ind.* p. 307.

van een Roch, en de Steel is 'er ook niet aan de kant, maar middenwaards, ingeplant. Aan de bovenfte zyde zynze effen, doch van onderen Wollig. Van dit Gewas, dat Boomachtig is, vindt men mede een Witte en Roode Soort. Het verfchilt van den Tafelblad-Boom, boven befchreeven *. De Vrugt is driehokkig gelyk die van den Wonderboom.

III. Afdeel. XIX. Hoofdstuk.

* II. D. IV. Stuk, bl. 386.

De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS heeft, onder den naam van *Ricinus Speciofus*, een nieuwe Soort by dit Geflagt gevoegd, waar van een Blad met den Vrugt-Tros door zyn Ed. is afgebeeld, wordende dit Gewas *Djarak Gorito* genoemd van de Javaanen, die den gewoonen Wonderboom *Djarak* heeten. De figuur van dit Blad is inderdaad zeldzaam, en, zo het geen misgewas zy van de gewoone Soort, zeer aanmerkelyk (*).

STILLINGIA.

In dit nieuwe Geflagt, naar den fchranderen Natuur-onderzoeker STILLINGFLEET, een Engelschman, getyteld, is de Kelk der Mannelyke Bloemen half Klootrond, veelbloemig; de Bloem Pypachtig en als uitgeknaagd: de Kelk der Vrouwelyke Bloemen is eenbloemig; de Kelk onder, de Bloem boven het Vrugtbeginzel, dat een driedeeligen Styl heeft en een driehokkig Zaadhuisje wordt.

De

(*) Ricinus Fol. peltatis palmato-digitatis &c. *Fl. Ind.* T. 63. f. 2.

III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. De eenigste Soort (1), hier van bekend, is in de Pynboom-Bosschen van Karolina door Doktor GARDEN waargenomen, en draagt daar van den bynaam. Het is een Heester met veele regtopstaande ronde Stengen, drie Voeten hoog, Melkgeevende, die uitloopen in een ongesteelde Bloem-Aair. De Bladen komen overhoeks, gesteeld, ver van elkander voort: zy zyn ovaal, Zaagtandig, glanzig, uitgebreid. De Bloemen van de Aair zyn klein en geel. Men houdt het voor een byzonder Middel tegen de Venus-Ziekte.

I. *Stillingia Sylvatica.* Karolinische.

De Samenteeligen onder de Eenhuizige Plantgewasfen, leveren geen Heesters uit, maar de beide Geslagten der Manwyvigen hooren hier t'huis; als

ANDRACHNE.

De Kelk der Bloemen is, in dit Geslagt, vyfbladig, doch zonder Bloemblaadjes in de Vrouwelyken en met vyf in de Mannelyken, die vyf Meeldraadjes hebben, ingeplant op een onvolmaakten Styl. De Vrouwelyke Bloemen zyn met drie Stylen voorzien en het Vrugtbeginzel wordt een driehokkig Zaadhuisje met dubbelde Zaaden.

Buiten de eerste Soort, die een laag teder Kruidje is, dat TOURNEFORT in de Levant hadt

(1) Stillingia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1279. p. 637. *Veg.* XIII. p. 724. *Mant.* 126.

hadt gevonden, komt hier de Tweede in aanmerking, naamelyk

III. Afdeel. XIX. Hoofdstuk.

(2) Andrachne *met een regtopstaande Boomachtige Steng.*

II. *Andrachne Fruticosa.* Heesterachtige.

Volgens OSBECK, die dit Gewas in China waargenomen heeft, zoude het tot de Tweehuizigen behooren; want hy zegt, dat 'er Mannelyke en Vrouwelyke Planten van zyn, die beiden Struikachtig groeijen. De Bladen waren ovaal, van boven glad, van onderen Wollig. De Mannelyke hadt een Klokswyze vyfdeelige Bloem, die groen was; de Vrouwelyke drie Stylen en zes Stempels, zynde de Vrugt zeshokkig met zes Zaaden. Hier uit blykt, dat de Kenmerken afgeleid zyn van de Eerste Soort.

Als eene Verscheidenheid is thans hier t'huis gebragt (*) de *Clutia androgyna*, ook een Indisch Gewas, dat, zo wel als de voorgaande, in Gestalte zeer naar de Afrikaansche Clutia gelykt. Het heeft buigzaame Takken, met langwerpig ovaale kort gesteelde Bladen, die glad en taay zyn. De Bloempjes komen in de Oxels,

(2) Andrachne erecta Arborea. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1095. p. 641. *Veg.* XIII. p. 728. Andrachne. OSB. *Itin.* 228. β. Clutia androgyna. *Mant.* 128.

(*) Naamelyk in *Syst. Nat. Veg.* XIII. Zy was in *Mantissa* als een *Clutia* beschreeven en dus ook in Ed. XII. geplaatst. De benaaming van *Andr. erecta Herbacea* zal misschien een Drukfeil zyn.

T

III. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK. Oxels, gesteeld, met haar tweeën uit een klein Knopje voort, zynde in vyven gedeeld.

AGYNEJA.

In dit nieuwe Geslagt is de Kelk zesbladig zonder Bloemkrans of Bloemblaadjes. De Mannelyke Bloemen hebben drie Meeldraadjes, aangegroeid aan een onvolmaakten Styl: de Vrouwelyke het Vrugtbeginzel aan den top gaapende, zonder Styl of Stempel.

Twee Soorten, beiden in China groeijende, zyn hier toe betrokken, naamelyk

I. *Agyneja impubes.* Gladbladige. (1) Agyneja, *die de Bladen wederzyds glad heeft.*

Een regtopstaande Heester, met de enden der Takken ruigachtig, de Bladen overhoeks, eenigermaate gesteeld, ovaal, maar een weinigje spits, ongekarteld, een Duim lang, wederzyds zeer glad; veel Bloemen samengehoopt in de Oxelen, wier Steeltjes zeer dun zyn; de Mannelyken onderst klein en glad; de Vrouwelyken boven, grooter, met Wollige Steeltjes.

II. *Agyneja pubera.* Ruigbladige. (2) Agyneja, *die de Bladen van onderen Wollig heeft.*

Dit

(1) *Agyneja* Foliis utrinque glabris. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1330. p. 728. *Mant.* 296 & 161.

(2) *Agyneja* Foliis subtus tomentosis. *Ibid.*

Dit onderscheidt voornaamelyk deeze, welke in Gestalte eenigermaate van de voorgaande verschilt, doch de Bloemen eveneens heeft. De Bladen zyn langwerpig ovaal, anderhalf Duim lang; de Takken ruigachtig. III. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

XX. HOOFDSTUK.

Beschryving van de TWEEHUIZIGE HEESTERS, (Dioikia) *dus genaamd, om dat de* Mannelyke *en* Vrouwelyke *Bloemen* op byzondere Planten *voortkomen, gelyk in de* Wilgen *en veele anderen.*

Deeze Klasse is wederom, gelyk ik bevoorens aangemerkt heb *, naar het getal der Meeldraadjes in Rangen verdeeld. Onder de Tweemannigen, daar in, maaken de Wilgen hier het eenigste Geslagt uit.

* II. D. III. STUK bl. 452.

SALIX. Wilg.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn by de Boomen opgegeven, alwaar ik de grootsten beschreeven heb, gaande dus tot de Laage Wilgen over; als

(10) Wilg *met Zaagswys' getande Lancetvor-* X. *Salix purpurea.* Roode.

(10) *Salix* Fol. Serratis glabris lanceolatis, inferioribus oppositis. *It. Scan.* 252. *Fl. Suec.* II. N. 884. Salix folio longo

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Tweemannige.* *vormige gladde Bladen, de onderften gepaard.*

Men noemt deeze Soort, die de Takken gemeenlyk Koraalachtig Bloedrood heeft, in ons Land *Roode* of *Paarfche Wilg.* Volgens de aanhaaling van RAY door COMMELYN, zou dezelve in Zeeland en in de Zyp groeijen. Die van J. BAUHINUS, genaamd *Roode geenszins broofche Wilg, met lange fmalle Bladen*, kan geen andere dan de gewoone Bind-Wilg zyn, of mooglyk een kleinere Soort: want de Teen-Wilg, te vooren befchreeven *, groeit in de Zuidelyke deelen van Sweeden wel vyftien Ellen hoog (*).

* II. D. III. STUK, bl. 468.

Deeze, die meest voorkomt in de middelfte deelen van Europa, heeft de allertaaifte Takken, zegt de Ridder. Zy onderfcheidt zig van de meefte anderen, doordien de Knoppen drie Bladen uitgeeven, waar van de twee buitenften dwars geplaatst zyn. Ook zyn de Bloemen eenmannig, volgens ARDUINUS.

XI. *Salix Helix.* Roos-Wilg. (11) Wilg *met Zaagswys' getande gladde fmal Lan-*

longo fubluteo non auriculata, Viminibus rubris. RAJ. *Angl.* III. p. 450. Salix vulg. nigricans Folio non ferrato. C. B. *Pin.* 473. Salix rubra minime fragilis, Folio longo angufto. J. B. *Hist.* I. p. 215.

(*) LINN. *It. Scan.* Hoogd. p. 169.

(11) *Salix* Foliis Serratis glabris lanceolato-linearibus, fuperioribus oppofitis obliquis. ROYEN *Lugdbat.* 83. N. 4. DALIB. *Paris.* 299. Salix Fol. utrinque lævibus, inferne glaucis

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK Diandria.

Lancetvormige Bladen, de bovenften gepaard en fcheef.

De bynaam is ontleend van THEOPHRASTUS, die eene Soort van Wilgen *Helice* geteld heeft, om dat derzelver Rys zig laat buigen en draaijen als Teen. Zy verfchilt van de meefte andere Wilgen, door dien de Bladen byna tegenover elkander aan de Takjes voortkomen en blaauwachtig zyn; hebbende onder zig Knoppen, aan de Oppervlakte dikwils Galletjes als de Eiken, en aan de toppen der Takken fomtyds de zogenaamde *Wilgen-Roozen*, van famengegroeide Blaadjes, welken van veele voor de Bloem of Vrugt gehouden zyn. Het is alleen zonderling, dat hier toe ook de broofche Wilg, van J. BAUHINUS, betrokken wordt.

In de middelfte en Zuidelyke deelen van Europa komt deeze Wilg, aan de Riviertjes, Beeken en op vogtige plaatfen, voor. Men noemtze in Engeland de *Geele Dwerg-Wilg*, wegens de geelheid van haar Rys: want de Bladen zyn blaauwachtig groen. Zy groeit ook aan den Duinkant van onze Provincie, in 't byzonder by Berkenrode buiten Haarlem; zo COMMELYN, die dezelve *Roos-Wilg* noemt, heeft

cis &c. HALL. *Helv.* 153. Salix humilior &c. RAJ. *Hift.* 1421. *Cant.* 144. *Angl.* III. p. 448. Salix tenuior, Folio minore utrinque glabro fragilis. J. B. *Hift.* I. p. 213. f. 2. Salix Helice Theophrasti. DALECH. *Hift.* 277.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. Tweemannige.

heeft aangetekend. Men noemtze in den Elsaz *Rheyn-Weyden*, dat is Ryn-Wilgen, om dat zy digt aan den Ryn veel voorkomen, en sommigen geeven 'er den naam van *Krebs-Weyden*, dat is Kreeft-Wilgen aan; doch de algemeenste naam is aldaar *Sumpff-Weyden*, of Moeras-Wilgen, *met Schubbige Koppen*, niet alleen wegens de gezegde Roozen, welke, van enkele Bladertjes gemaakt, ook wel in ander slag van Wilgen voortkomen, maar wegens zekere verharding van de Katten, die, in plaats van Wolligheid, een harden knobbeligen Kop krygen; 't welk door Wormpjes, daar in groeijende, veroorzaakt wordt.

De Heer HALLER vondt deeze Soort in Switzerland op Waterige plaatsen, en meent dat het ook de *Wilg met Oleander-Bladen, aan beide zyden groen*, zy, van VAILLANT; alzo de grootste Bladen die gedaante hadden. PONTEDERA heeft 'er, onder den naam van *Berg-Wilg*, met gepaarde, langwerpige gespitste Bladen, van gesproken. Hy noemtze, Wilg die de Bladen wederzyds glad, van onderen Zeegroen heeft, de Schubben en Zaadhuisjes Wollig. De Takken of Ryzen waren taay, hoekig, groen, en wierden door den tyd donker paarsch; 't welk in 't geheel niet met de Geele Wilg van RAY schynt te strooken, maar meer overeenkomst schynt te hebben met de voorgaande Soort.

Deeze Wilg is aan de ruigte van haare Wyfjes

jes Katten, en aan de zwarte Schubben, die de Wolligheid van de Mannetjes-Bloemen bekleeden, kenbaar, volgens den Heer HALLER, die deeze Soort nader beſchryft, als, 't zy broosch of buigzaam, behoorende tot de Laage Wilgen; de Bladen ſmal, niet ruig, van boven donker blaauwachtig groen, van onderen Zeegroen hebbende, ten deele getand en niet volſtrekt gepaard. Men maakt 'er, in Switzerland, een gemeen gebruik van om de Dykjes aan de Beeken of Rivieren te ſtutten en te ſteunen (*). De Takken zyn hoekig, groen, doch worden door den Ouderdom donker paarſch.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Diandria.*

XII. *Salix Ægyptiaca* Egyptiſche.

(12) Wilg *met eenigermaate Zaagtandige, Lancetswys' Eyronde, naakte, geaderde Bladen, en enkelde Bladſteelen, die niet geſtoppeld zyn.*

Het Egyptiſche Gewas, *Calaf* of *Ban* genaamd, dat ALPINUS beſchryft en afbeeldt, komt overeen met de Syriſche Wilg, die verzilverde Olyfbladen heeft, van BAUHINUS. Onder de Wilgen munt dezelve door den aangenaamen Reuk der Bloemen, en in Kragten uit,

zo

(*) *Emend. Stirp. Helv. Act. Helv.* VOL. V. p. 32.

(12) *Salix* Fol. ſubſerratis, lanceolato-ovatis nudis Venoſis, Petiolis ſimplicibus exſtipulatis. *Am. Acad.* IV. p. 295. Salix Syriaca, Folio Oleagineo Argenteo C. B. *Pin.* 274. Calaf S. Ban. ALP. *Ægypt.* 61. T. 62. Bied-Musk. BRUN. *Itin.* 192. T. 72.

III AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. Tweemannige.

zo VESLINGIUS aanmerkt. Van de Bloemen werdt een Water gedestilleerd, *Macahalaf* genaamd (*), zeer Hartsterkende, Tegengiftig en Zweetdryvende. Zo was ook het Aftrekzel derzelven tegen de Rotkoortsen en de Pest dienstig. Zie hier de beschryving.

't Is een Heester van grootte als de Kuischboom, met dikke, gladde, roode Takken; de Bladen overhoeks, als die van de Ruige Wilg, spits ovaal, wederzyds kaal, van onderen geribd, zeer flaauw en wyd Zaagtandig, met korte Steelen. In de Oxels der Bladen komen roode Knoppen voort, van grootte als een Boon. Deeze openen zig met ééne Klep, en geeven een Wollig Katje uit, even als dat van de Ruige Wilg, tweemannige Bloemen bevattende.

XIII. *Salix Myrsinites.* Ovaalbladige.

(13) Wilg *met Zaagswys' getande, Eyronde, gladde, geaderde Bladen.*

In de Laplandsche Alpen groeit deeze Soort zel-

(*) Dit Water zal het zyn, waar van KAEMPFER zegt, dat men in Persie de Gasten, onder andere welriekende Wateren, tot verfrisschinge besprengt met *Arabi Budmisk*, dat van de Katten van de *Moskeljaat Wilg*, die byna een Hemelschen Geur geeven, te Syras overvloedig gedestilleerd wordt. *Amoen. Exot.* p. 374.

(13) *Salix* Fol. serratis, glabris, ovatis, venosis, *Fl. Lapp.* 353. T. 8. f. F & T. 7. f. 6. *Fl. Suec.* 799: 885. Salix Myrtilli folio Spicâ crassissimâ. HALL. *Helv.* 153. Salix Alpina pumila Myrsinites. PONT. *Comp.* 140. Sal. Alp. Fol. angustioribus Splendentibus serratis. SCHEUCHZ. *Alp.* 340. Salix Alpina pumila repens &c. TILL. *Pis.* 151.

zelden meer dan twee Voeten hoog; de Stam is bezet met veele taaije, paarschachtige Teentjes: de Bladen komen in figuur met die van de Blaauw-Besſen Boompjes overeen, en zyn nagenoeg Ovaal; de Bloemen blaauwachtig; het welk deeze Soort byna van alle anderen onderſcheidt. SCHEUCHZER hadtze op de Switzerſche Alpen met glanzige Blaadjes waargenomen. De Heer HALLER hadtze gekreegen, die aldaar vergaderd was, zynde zeer laag en takkig van Gewas, met eene ruuwe roodachtige Schors; de Bladen zeer glad en glinſterende, van figuur byna als die der gezegde Blaauw-Besſen, aan den rand fyn gekarteld en ſterk geaderd, ſpits ovaal; de Wyfjes Katten waren zeer dik, beſtaande uit groote bruine Zaadhuisjes, in een zeer digt Dons, niet glimmende, met zwarte Schubben.

(14) Wilg *met de Bladen flaauw getand, glad, byna doorſchynende, van onderen Zeegroen, de Steng laag Heeſterachtig.*

XIV. *Salix Arbuscula.* Naantje.

Drie Verſcheidenheden van Dwerg-Wilgen, in de Laplandſche Gebergten voorkomende, worden hier toe betrokken. Twee hadden de Bladen getand, de derde ongetand. De figuur der

(14) *Salix* Fol. ſubſerratis, glabris, ſubdiaphanis, ſubtus glaucis: Caule ſuffruticoſo. *Fl. Suec.* 798: 886. GMEL. *Sib.* I. p. 166. Salix Fol. ſerratis glabris obovatis. *Fl. Lapp.* 352. T. 8. f. E. Sal. Fol. integris &c. *Fl. Lapp.* 356. Salix Fol. ſerratis glabris &c. *Fl. Lapp.* 360. T. 8. f. M.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Tweemannige.*

der Bladen was in de eene ovaal; in de andere Spatelvormig, of naar 't end verbreedende; in de derde Lancetvormig, aan 't begin en end, beiden, ſpits. In alle warenze zeer dun en byna doorſchynende, van onderen groenachtig, en 't Gewas groeide aldaar wel als een Boompje, maar naauwlyks een Voet hoog. In de Tuin voortgeteeld zynde was hetzelve wonderbaarlyk veranderd, eens Mans langte hoog geworden, met veel dikker Bladen; zo dat het naauwlyks naar het Wilde geleek. De Heer GMELIN nam dergelyke Dwerg-Wilgen door geheel Siberie, op Moerasſige plaatſen van de Berken-Bosſchen, dikwils waar, verſchillende alleen van de gemelde Laplandſche daar in, dat de Zaadhuisjes zeer glad en niet Fluweelig waren, gelyk LINNÆUS van dezelven meldt. De Mannetjes Katten vondt hy dun, de Wyfjes dikker, meer dan een Duim lang, beſtaande uit Zaadhuisjes, naar 't Gewas te rekenen groot, paarsch van Kleur, niet digt by een, geſteeld. Deeze Siberiſche hadt de Blaadjes byna onzigtbaar getand. De gedagte Laplandſche, met ongetande Bladen, zou de *Myrtebladige Wilg* van RUDBECK zyn. HALLER nam dit Gewas op de Switzerſche Alpen waar, met glinſterend Fluweelachtige Schubben der Mannetjes Bloemen, wier Katjes in Lapland zeer klein waren.

(15) Wilg

III. Afdeel. XX. Hoofdstuk. XV. *Salix retusa.* Stompbladige.

(15) Wilg *met eenigermaate getande, gladde, zeer stomp Eyronde Blaadjes.*

Te regt voert deeze, die op de Gebergten van Switzerland, Oostenryk en Italie groeit, den bynaam. De Heer HALLER merkt aan, dat zy op alle de Rotsen der Alpen, zelfs op die van 't Gebergte Jura, gemeen is, maakende een zeer klein en veranderlyk Gewasje uit, dat altyd langs den Grond kruipt. Jong zynde heeft het zelve zeer kleine Blaadjes, naauwlyks grooter dan die van de Wilde Thym, ongetand, met evenwydige Ribben, (een zeer zeldzaam voorbeeld (*) onder de Wilgen,) gestreept, zeer glad en glanzig. De volwassene, die Stengetjes van een Voet hoog voortbrengt, heeft de Blaadjes Eyrond en in de geheele Omtrek met Tandjes. De Katjes zyn omtrent een Duim lang, komende voort uit getropte Blaadjes en bestaande uit gladde Schubben, die in een witte Wolligheid weinige Blommetjes, ieder van twee Meeldraadjes, met roode Knopjes, zeer yl geplaatst, bevatten. De Vrouwelyken, op andere

(15) *Salix* Fol. subserratis glabris obovatis obtusissimis. Salix Fol. lævibus ovatis, Spicâ rarissimâ. HALL. *Helv.* 154. *Opusc.* 301. Salix Alpina angustifolia repens non incana. C. B. *Pin.* 474. *Prodr.* 159. Salix Alpina Serpilli folio lucido. BOCC. *Mus.* II. p. 18. T. 1. Salix pusilla humilis. CAM. *Epit.* 104.

(*) *Unico in Salicibus exemplo*; zegt de Heer HALLER, *Emend.* usf. p. 54: maar de Egyptische, hier voor beschreeven, schynt de Bladen ook evenwydig geribd te hebben, enz.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Tweemannige.*

dere Stammetjes groeijende, zyn ronde Katjes, van weinige Zaadhuisjes ſamengehoopt.

CAMERARIUS geeft een zeer goede Afbeelding van dit Gewas, dat, zo hy aanmerkt, niet oneigen, *Aard-*, *Berg-*, *Steen*, *of Kruip-Wilg*, genoemd wordt. BOCCONE heeft hetzelve ook zeer wel in Plaat gebragt en genoemd Zeer kleine kruipende *Alpiſche Wilg* met ſtompe glinſterende Wilde Thym-Blaadjes. SCHEUCHZER heeft ook dien naam gebruikt en van TOURNEFORT is dezelve, wat de Blaadjes aangaat, mede nagevolgd. 't Geheele Gewas is zeer glanzig groen, niet grys, gelyk BAUHINUS te regt aanmerkt.

XVI. *Salix Herbacea.* Kruid-Wilg.

(16) Wilg *met Zaagswys' getande, gladde, rondachtige Blaadjes.*

Deeze is de allerkleinſte Boom, zo LINNÆUS aanmerkt; geevende een Afbeelding van het grootſte Gewas daar van, hem ooit op de Laplandſche Gebergten voorgekomen, geen halven Vinger hoog. Aan een Steng van naauwlyks een Duimbreed lang, droeg hetzelve drie of vier byna ronde Blaadjes, en geleek dus veel

(16) *Salix* Fol. ſerratis glabris orbiculatis. *Fl. Lapp.* 355. T. 8. f. H. & T. 7. f. 3, 4. *Fl. Suec.* 800: 837. R. *Lugdb.* 82. HALL. *Helv.* 155. JACQ. *Viudob.* 296. Salix ſaxatilis minima. C. B. *Pin.* 474. *Prodr.* 159. Salix Alpina lucida repens, Alni rotundæ folio. BOCC. *Mus.* II. p. 19. T. 1. f. ult. RAJ. *Suppl.* 12. *Angl.* III. p. 448. Herba facie Pyrolæ. MART. *Spitsb.* 47. T. G. f. B. OED. *Dan.* T. 117.

veel naar het Kruidje, dat men noemt Wintergroen. Het heeft een taamelyk dikken Wortel, en vertoont zig als een onderaardsch Heestertje, dat slegts met de topjes der Takken boven den Grond komt. De Sexe maakt in het Loof eenig verschil. De Mannetjes-Plant heeft de Blaadjes byna rond en de Bloemen geel: de Wyfjes-Plant heeft dezelven Hartvormiger en de Zaadhuisjes zyn rood.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Diandria.*

Van dit Gewas heeft BOERHAAVE ook, onder den naam van *Allerkleinste Wilg, met een zeer fraaije geele Bloem*, in de Optelling der Planten van den Leidsen Akademie-Tuin, gewag gemaakt. BOCCONE noemtze *Alpische glinsterende Kruip-Wilg*, met ronde Elzen-Bladen, en MARTENS, in de beschryving van Spitsbergen, een *Kruidje gelykende naar Wintergroen.* Zie daar, hoe een zelfde Gewas natuurlyk groeit op plaatsen des Aardbodems in hoedanigheid overeenkomende, doch ver van elkander. Op de toppen der Switzersche Alpen vondt de Heer HALLER hetzelve van dergelyke kleinte, somtyds naauwlyks een Duim hoog, hebbende de Katjes ook zeer yl, van weinige Blommetjes, maar de Vrugt- of Zaadhuisjes, (dat zonderling is,) van de grootsten in het geheele Geslagt der Wilgen. Dit is echter maar betrekkelyk tot de grootte of liever kleinte van 't Gewas te verstaan; gelyk de Heer JACQUIN te regt aanmerkt, die deeze Kruid-Wilg op het hoogste van den Schneeberg

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XVII.

berg by Weenen, zeer digt aan de Sneeuw, groeijende, heeft waargenomen (*).

(17) Wilg *met effenrandige, gladde, Eyronde stompe Bladen.*

Salix reticulata. Geaderde.

Deeze, die door de Netswyze Adertjes van haare langwerpig ronde Blaadjes, welke geheel niet getand zyn, onderscheiden wordt, hadt op de Laplandsche Bergen ook maar de hoogte van een Vinger, met blaauwachtige Aairen. Op de toppen van den Schneeberg vondt de Heer JACQUIN dezelve insgelyks als een Kruipend Gewasje, met dikke Takjes byna Plaggen maakende als Hey, en de Blaadjes van onderen grys hebbende, somtyds met roode Adertjes doorweven. Op de Switzersche Alpen nam de Heer HALLER deeze Soort waar, als een Heestertje van omtrent een Elle hoog, dat de Blaadjes somtyds glad, somtyds ruig hadt of met Zilverkleurig Dons overtoogen, en de Katjes zeer dun, onderscheidende zig door de lange Steeltjes der Bladen van haare mede-Soorten. De Zaadhuisjes der Vrouwelyken, en de

(*) Capsulæ maximæ ratione Stirpis. JACQ. *Vindob.* 297.

(17) *Salix* Fol. integerrimis glabris ovatis obtusis. JACQ. *Vind.* 296. Salix Fol. integris glabris ovatis subtus reticulatis. *Fl. Lapp.* 359. T. 8. f. L, & T. 7. f. 1, 2. *Fl. Suec.* 801: 888. Salix pumila folio rotundo. J. B. *Hist.* I. p. 12. SCHEUCHZ. *Alp.* 43: 340. RAJ. *Hist.* 1423. Salix pumila, folio rotundo integerrimo. HALL. *Helv.* 154. OED. *Dan.* 212.

de Bloemen der Mannelyken, zyn uitermaate Wollig (*). III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(18) Wilg *met effenrandige, gladde, spits Eyronde Bladen.* XVIII. *Salix Myrtilloides.* Myrtilachtige.

Dit is een Heestertje, dat de Gestalte heeft van de zogenaamde Myrtillus of Blaauwbessen (†). De Bladen van hetzelve zyn wederzyds glad en groen, somtyds volmaakt Eyrond, doch dikwils een weinig spits of langwerpig. Het kwam in Veenige Moerassen van Lapland voor, en hadt de gedaante van een Boompje met paarsche of roodachtige Takjes, doch de hoogte was niet meer dan een Voet. Op dit Gewas nam LINNÆUS die Wilgen-Roosjes waar, van welken ik, het Insekt, dat dezelven vormt, beschryvende, te vooren heb gesproken (‡).

(19) Wilg *met geheel effenrandige, van onderen* XIX. *Salix glauca.* Zeegroene.

(*) *Emend.* utsupra. p. 36.

(18) *Salix* Fol. integris glabris ovatis acutis. Salix Fol. integris glabris ovatis alternis. *Fl. Lapp.* 357. T. 8. f. I, K. *Fl. Suec.* 804; 889.

(†) *Fl. Suec.* Ed. I. p. 292.

(‡) Zie het I. DEELS XII. STUK van deeze *Natuurlyke Historie*, bladz. 131. De reden van den bynaam deezer Soort heb ik thans beter opgegeven. Het is de gewoone *Wilgen-Roos* niet, die daar bedoeld wordt.

(19) *Salix* Fol. integerrimis, subtus tenuissime villosis, ovato-oblongis. *Fl. Lapp.* 363. T. 7. f. 5 & T. 8. f. P. Fl. *Suec.* 802; 890. Salix Alpina Pyrenaica. C. B. *Pin.* 474. *Prodr.* 159. BURSER XXIV: 120.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Twee-mannige.*

deren zeer fyn gehaairde, langwerpig Eyronde Bladen.

In de Laplandſche Berg-Valeijen was dit een Heeſtertje van twee Voeten hoog, de Bladen van boven glad, doch niet glanzig, van onderen bleeker met eenige Haairtjes hebbende. De Mannelyke Bloemen maakten dikke Wollige Knoppen uit. De hier aangehaalde, welke BURSERUS op de Toppen der Pyreneen vergaderd heeft, naauwlyks een half Elle hoog, hadt langwerpige Blaadjes, zagt als Fluweel, met Haaitjes op de kanten, en Aairen van een Duim lang, dun en Wollig. Misſchien komt deeze nader aan de twee-en-twintigſte Soort.

Deeze drie maaken de Wilgen met *ongetande gladde* Bladen uit, waar van voorheen geſproken is *: thans volgen die met *ongetande ruige* Bladen, waar van agt Soorten zyn.

* II. D. III. STUK, bladz. 453, 464.

XX. *Salix Aurita.* Ge-oorde.

(20) Wilg *met effenrandige, wederzyds ruige, ſtomp Eyronde, ge-oorde Bladen.*

In de Woeſtynen van Lapland is deeze, volgens den Ridder, gemeen, ſchietende dikwils op tot een dunnen buigzaamen Boom. De Bladen hebben, aan het Steeltje, kleine, ronde, byhangzeltjes of Oorlapjes. DILLENIUS hadt dee-

(20) *Salix* Fol. integerr. utrinque villoſis obovatis appendiculatis. *Fl. Lapp.* 369. T. 8. f. Y. *Fl. Suec.* 810; 891. *R. Lugdb.* 24. Salix Folio rotundo minore. DILL. *App.* 37. RAJ. *Angl.* III. p. 450.

deeze Soort, by Giesſen, met een weinig ronder Blaadjes waargenomen. Men ziet klaar, dat dezelve zeer van de *Ge-oorde* Wilgen, met Amandel-Bladen *, verſchille. De Heer HALLER ſchyntze te houden voor eene Verſcheidenheid of verandering van de gewoone Ruige Wilg (*). III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. * Ald. bl. 455.

(21) Wilg *met de Bladen wederzyds Wollig, rondachtig en gepunt.* XXI. *Salix Lanata.* Wollige.

Deeze, op de Laplandſche Alpen door LINNÆUS waargenomen, was Boomachtig en hadt de Takken overal met eene witte ruigte bekleed, de Bladen rondachtig en ſtomp gepunt, met eene lange loſſe Wolligheid zodanig bezet, dat het geheele Gewas zig wit en ruig vertoonde. Twee Katjes kwamen gemeenlyk aan het end der Takjes van het voorige Jaar en de Zaadhuisjes waren glad. DILLENIUS oordeelde, dat deeze ſlegts eene Verſcheidenheid ware van de Wilg met rondachtig geſpitſte Bladen van BAUHINUS, en de Ridder betrekt 'er thans, op die wyze, toe, de Laplandſche Wilg, met Lancets-

(*) *Emend.* utſupra. p. 35.

(21) *Salix* Fol. utrinque Lanatis, ſubrotundis acutis. *Fl. Lapp.* 368. T. 8. f. X & T. 7. f. 7. *Fl. Suec.* 809; 892. Salix humilis latifolia erecta. C. B. *Pin.* 474. *Prodr.* 159. RAJ. *Hiſt.* 1426. HALL. *Helv.* 154. *β.* Salix depreſſa Fol. integris ſubtus villoſis &c. *Fl. Lapp.* 361. T. 8. f. N. *Fl. Suec.* II. N. 899.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

cetswys' Eyronde, aan beide enden ſpitſe, van onderen ruige Bladen, welke door de aankweeking gebleeken was, de zelfde te zyn. De aangehaalde van BAUHINUS groeide in Switzerland maar een Elle hoog.

XXII. *Salix Lapponum.* Laplandſch.

(22) Wilg *met geheel effenrandige, ruige, Lancetvormige Bladen.*

Geen gemeener was 'er in alle de Valleijen der Laplandſche Bergen; weshalve deeze te regt de *Laplandſche* gebynaamd wordt. Zy kwam menigvuldig in de Bosſchen van geheel Sweeden voor, zynde een Heeſter van vyf of zes Voeten hoogte. Ook ontbreekt zy niet in andere deelen van Europa. Ten minſte wordt de Portugaalſche, met ge-oorde Salie-Bladen, hier t'huis gebragt door LINNÆUS. En de Afbeelding, welke door den Heer HALLER, wegens de fraaiheid, is gegeven, ſchynt nader tot deeze dan tot de volgende te behooren. Die Kruidkenner merkt aan, dat 'er een groote veranderlykheid in de Bladen plaats heeft naar den Ouderdom. In de Jongheid zyn dezelve zeer Wollig zagt, wederzyds Zilverkleurig, zonder eenig Groen: vervolgens komt het Groen eenigermaate doorblinken aan de bovenzyde, en de onderzyde is ook veel dunner gehaaird, zo dat de Ribbetjes zig vertoonen: eindelyk worden de

(22) *Salix* Fol. integerrimis hirſutis lanceolatis. *Fl. Lapp.* 366. T. 8. f. T. *Fl. Suec.* 808; 893. HALL. *Helv.* 155. T. 5. f. 2.

de Bladen van boven geheel glad en groen (*). Zwart hadt zyn Ed. dezelven van boven gezegd te zyn en glad; van onderen als gefluweeld, en dus ook afgebeeld: 't welk door den Heer GMELIN, die anders zyne Siberische laage Wilg, met wederzyds witachtige Wollige Bladen, gedagt zou hebben de zelfde te zyn, nooit was gezien (†). III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Diandria.*

(23) Wilg *met effenrandige spits Eyronde Bladen, die van boven ruigachtig, van onderen Wollig zyn.* XXIII. *Salix Arenaria.* Breede Duin-Wilg.

Deeze komt zeer naby, en is mooglyk een enkele Verscheidenheid van de voorgaande, zo de Ridder heeft aangemerkt. Zy komt 'er in hoogte mede overeen, als ook in de Kleur der Stengen of Stammetjes, welke Aschgraauw of uit den rossen zyn. De Bladen, alleenlyk, zyn wat minder ruig, inzonderheid van boven, en ook zo langwerpig niet. Hier wordt, door LINNÆUS, de gedagte Wilg van GMELIN t'huis gebragt, en de Woonplaats gesteld in de Moerassen van Europa. Men vindtze in Engeland en Duitsch-

(*) *Emend.* utf. p. 35.

(†) *Flor. Siber.* Vol. I. p. 166.

(23) *Salix* Fol. integris ovatis acutis, supra subvillosis, subtus tomentosis. *Fl. Suec.* 806; 894. *It. Gotl.* 206. Salix Fol. integris &c. *Fl. Lapp.* 362. T. 8. f. O, Q. Salix pumila Fol. utrinque candicantibus et lanuginosis. C. B. *Pin.* 474. RAJ. *Angl.* III. p. 447. GMEL. *Sib.* I. p. 164. T. 36. f. 1.

III. AFDEEL, XX. HOOFDSTUK. *Tweemannige.*

Duitschland, als ook in Vogtige Velden aan den Ryn, en by ons overvloedig in de Duin-Valeijen, wordende gemeenlyk, volgens den Heer DE GORTER, *Kleine Wirf* genoemd (*), dat mooglyk tot den naam van Wervelen-Hout, die aan een Boomachtige in ons Land gegeven wordt, eenige betrekking heeft (†).

XXIV. *Salix Incubacea.* Leggende.

(24) Wilg *met effenrandige Lancetvormige Bladen, die van onderen ruig en glanzig zyn, en Eyronde gespitste Stoppeltjes.*

Deeze, in harde Grond op laage Velden van Europa groeijende, was gemeen in Sweeden, alwaar derzelver verschil van de voorgaande Soort door LINNÆUS opgemerkt is, daar in te bestaan, dat de Bladen langwerpiger zyn, van boven glad, van onderen glanzig als Zyde, en dat zy de Takken witachtig groen heeft. Zy regten zig niet op en maaken dus een leggend Gewas uit, 't welk HALLER, naauwlyks een Voet hoog, by Bern hadt waargenomen, hebbende geelachtige Rysjes en ronde Bloem-Aairtjes.

(25)

(*) *Flor. Belgic.* p. 279.

(†) Zie het voorg. III. STUK, deezer *Nat. Hist.* bladz. 459.

(24) *Salix* Fol. integerrimis Lanceolatis, subtus villosis nitidis; Stipulis ovatis acutis. *Fl. Suec.* 807; 895. Salix Fol. ovato-Lanceolatis integerrimis, Ramis decumbentibus. R. *Lugdb.* 84. DALIB. *Paris.* 299. Salix Fol. integris ovatis &c. GUETT. *Stamp.* 416. Salix pumila, Fol. ellipticis integerrimis. HALL. *Helv.* 153.

(25) Wilg *met effenrandige Lancetvormige, wederzyds omtrent kaale Bladen, de Steng kruipende.* III. Afdeel. XX. Hoofdstuk. XXV. *Salix repens.* Kruipende.

Deeze, die ook in andere deelen van Europa waargenomen is, komt tusſchen de Bergen in Sweeden, op vogtige plaatſen, voor. In kleinte tart zy de Kruid-Wilg, hier voor beſchreeven, als hebbende de Steng dikwils maar een Duimbreed lang, doch een Vinger dik, met roodachtige Takjes, die witte Haairtjes hebben, als Rysjes langs den Grond uitgeſtrekt. De Blaadjes zyn langwerpig Eyrond, geſteeld, wederzyds glad, van onderen Zeegroen, zonder Stoppeltjes en de Katjes komen zydelings voort. De Ooſtenrykſe kleine Berg-Wilg van Clusius, hier aangehaald, hadt leggende Rysjes van een Voet lang en een Vinger dik, met dunne Takjes zig tusſchen het Gras verheffende en Blaadjes van byna een Duim lang, van boven glanzig groen, van onderen eenigermaate grys. Aan de Takjes groeiden zagte Aairtjes, uitgeevende een witte Wolligheid.

(26) Wilg *met effenrandige, Eyronde Bladen, die van onderen gehaaird zyn.* XXVI. *Salix fusca.* Bruine.

Van

(25) *Salix* Fol. integerrimis Lanceolatis, utrinque ſubpiloſis, Caule repente. *Fl. Suec.* 814; 896. Salix Alpina pumila repens inferne ſubcinerea. C. B. *Pin.* 474. Raj. *Angl.* III. T. 448. Salix pumila latifolia prima. Clus. *Hiſt.* I. p. 85. *Pann.* 102.

(26) *Salix* Fol. integerrimis ovatis, ſubtus pubescens. Salix Fol.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Tweemannige.*

Van deeze, die ook een zeer laag Heestertje is, dat dikwils kruipt, heeft LINNÆUS, gelyk van alle de andere Laplandsche Wilgen, de Bladen, op eene byzondere Plaat, tot vergelyking, 't welk zeer fraay en nuttig is, afgebeeld. Thans echter merkt zyn Ed. aan, dat deeze met de Kruipende, Leggende en Breede Duin-Wilg, veel overeenkomst heeft. Zekerlyk loopen deeze vier grootelyks in één, en zyn niet gemakkelyk te onderscheiden: waar door men van byzondere plaatsen wederom andere Soorten krygt. Niettegenstaande de Blaadjes van deeze, in Lapland, van onderen eenigszins gehaaird waren, oordeelt DILLENIUS, dat de Naantjes-Wilg, met wederzyds gladde Bladen, van BAUHINUS, hier t'huis behoore. Deeze schynt het te zyn, die onder de Duinwilgen van ons Land, door den vermaarden COMMELYN, is opgetekend. Mooglyk is die, welke MEESE in de Wouden van Vriesland, op Heyvelden en Veenagtige plaatsen, veel waarnam, hoewel door hem tot de Negentiende betrokken, ook deeze Soort. Immers de Zeegroene, de Laplandsche en deeze laatste, schynen weinig te verschillen. Onze Ridder merkt aan, dat zy de Knoppen eenkleppig, in tweeën ge-

Fol. integ. ovat. subt. villosis nitidis. *Fl. Lapp.* 364. T. 8. f. R. *Fl. Suec.* 803; 897. R. *Lugdb.* 84. JACQ. *Vindob.* 297. Salix pumila Folio utrinque glabro. J. B. *Hist.* I. p. 217. Sal. pum. brevi angustoque Folio incano, COMM. *Holl.* 102. GORT. *Belg.* 279. MEES. *Fris.* N. 403.

gedeeld en de Katjes ongebladerd heeft. De bruinheid der Bladen van boven geeft 'er den bynaam aan. III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(27) Wilg *met effenrandige ſmal Lancetvormige, uitgeſtrekte, ongeſteelde, van onderen Wollige Bladen.* XXVII. *Salix Rosmarinifolia.* Smalbladige Duin-Wilg.

Deeze is door de ſmalheid der Bladen gemakkelyk te onderſcheiden. Men vindt daar van een fraaije Afbeelding by LOBEL, die deeze *Smalbladige Laage Wilg* by Antwerpen op de Heide, met kruipende Steeltjes van een Palm of anderhalf lang, Bladen als van het Mottekruid en Bloemkatjes als der gewoone Wilgen, groeijende vondt, zynde het Loof bitter van Smaak. Onder de Ooſtenrykſen heeft CLUSIUS ook twee Smalbladigen, waar van de laatſte mooglyk door COMMELYN bedoeld zal zyn, met zyne Laage Wilg, die *korte ſmalle* gryze Blaadjes heeft, zynde de eerſte van gedagten Autheur buiten twyfel deeze: want die zegt 'er van: dat dezelve Rysjes van een Voet of korter heeft, die geelachtig zyn, met Blaadjes van een Duim, als die van 't Vlaschkruid, van boven

(27) *Salix* Fol. integerrimis lanceolato-linearibus, ſtrictis, ſesſilibus, ſubtus tomentoſis. R. *Lugdb.* 84. N. 13. *Fl. Suec.* II. N. 898. Salix humilis auguſtifolia. C. B. *Pin.* 474. Salix humilis repens auguſtifolia. LOB. *Ic.* II. p. 137. J. B. *Hiſt.* I. p. 214. GORT. *Belg.* 280. MEES. *Fris.* N. 404. Salix pumila anguſtifolia prima. CLUS. *Pann.* p. 102. T. 103.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Tweemannige.*

ven groen, van onderen Aschgraauw en nog jong zynde geheel grys. Dezelve groeit in vogtige Hakbosſchen beneden Frankfort aan de Mayn, volgens J. BAUHINUS (*). Een dergelyke ſchynt in Switzerland in de Beeken te groeijen volgens HALLER, die gewag maakt van een Wilg met ſmalle, zeer lange, van onderen witachtige Bladen, welke de *Wilg met het allerlangſte Blad*, van RAY, zou zyn, en dezelve dus beſchryft (†).

„ De Takken zyn lang, regt, broosch; de „ Bladen ſomtyds genoegzaam Eyrond en Ovaal- „ achtig, doorgaans echter langwerpig, van „ drie Duim en daar boven; ſmal, met even- „ wydige Ribben (‡), die een ſcherpen hoek „ met de middel-Rib maaken, van onderen be- „ ſtendig Wollig en wit, van boven nu eens „ ruig dan glad; de Katjes tusſchen de Bladen „ ongeſteeld, niet uitpuilende, Rolrond: de „ Zaadhuisjes, als zy jong zyn, met eene wit- „ te Wolligheid bekleed."

In

(*) Die echter verkeerdelyk zegt, dat DODONEUS de Afbeelding van de Lobelſche gegeven zou hebben: het is die van de Cluſiaanſche. Ook ſchynt BAUHINUS 'er dat laatſte bygevoegd te hebben, niettegenſtaande RAY het op rekening van CLUSIUS ſtelt: want die kon dan immers deeze niet als de derde Soort van Wilg der Ooſtenrykſe Bergruggen opgeeven.

(†) *Emend.* utſupra, p. 38.

(‡) Zie daar wederom een Voorbeeld, dat de evenwydigheid der Ribben ook in andere Wilgen plaats heeft: vergelyk bl. 299.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Diandria.*

In de holte der Beeken was deeze laager, zegt die Kruidkenner: waarschynlyk dan daar buiten. Ik vindze ook aangetekend onder de Planten van den Elsaz, door Doktor MAPPUS (*), die zegt, dat menze aldaar *Girrl-Weyden* of *Girrlen* noemt. Dat dezelve Katten eer dan Bladen voortbrengt en wel het Mannetje overvloedig, somtyds twee Duimen, somtyds maar één Duim lang, bleek geel en van een ongemeen aangenaamen Reuk: des hy ze by de Persische of Egyptische Moskaat-Wilg, hier voor beschreeven, vergelykt. In April en Mey, voor alle anderen, bloeide deeze Wilg aan de Riviertjes van den Elsaz, en men maakte 'er somtyds gebruik van de Bloemen, om gedestilleerde Wateren een Geur te geeven, dien zy lang behielden. De Wyfjes-Wilg van deeze Soort bragt haare Trossen van Zaadhuisjes ook voor de Bladen voort. „ Op drooge en ongebouwde Velden, (zegt hy,) is deeze Wilg een laag en „ kruipend Gewas, wordende dan *Kletten-Weiden* of Kruip-Wilg genoemd: doch anders „ groeit dezelve op, tot een taamelyk hoogen „ digten Heester, die, zo 'er de Takken dikwils „ afgesneeden worden, een zeer dikken Stam „ krygt."

Zie daar een ongemeene veranderlykheid, ook door deezen Kruidkenner, in de Wilgen waarge-

(*) *Hist. Plant. Alsat.* p. 275.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

genomen, welke, het gene ik te vooren daar van gezegd heb *, bevestigt. RAY zegt, dat deeze Smalbladige Laage Wilg in Engeland overvloedig, op Moerasſige plaatſen en Heijen, met dunne Rysjes groeit, ſomtyds een Voet, ſomtyds een Elle hoog; dikwils leggende op den Grond; en een kruipende Wortel heeft. MEESE, die dezelve Rosmaryn-Bladig noemt, hadt ze by en onder de voorgaande, in de Wouden van Vriesland, gevonden. Zy groeit ook, volgens den Heer DE GORTER, veel in de Gagel-Kampen by Harderwyk, ook wel elders in onze Duinen en in Zeeland, ja buiten twyfel op meer plaatſen van onze Provinciën.

* II. D. III. STUK, bladz. 474, enz.

De overige Wilgen reeds onder de Boomen beſchreeven zynde, gaa ik over tot het Geſlagt van

EMPETRUM. Bes-Heide.

Dat tot den Rang der Driemannigen, als drie Meeldraadjes hebbende, behoort. Hier zyn dezelven lang. De Kelk der Mannelyke, zo wel als der Vrouwelyke Bloemen, is in drieën gedeeld, bevattende drie Bloemblaadjes. De laatſten hebben negen Stylen en de Vrugt is een Bezie met negen Zaadjes.

Twee Soorten, beiden Europiſche, komen 'er in voor, naamelyk.

(1) Bes-

(1) Bes-Heide *die regtop ſtaat.* III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Deeze is in Portugal alleen waargenomen door den vermaarden CLUSIUS. Hy vondtze boven Lisſabon in een Zandige Grond, met een menigte van haare witte Basſen beladen; waar door het hem in 't eerst van verre voorkwam, als of het Gewas met Greintjes Manna was begroeid. Zy maakte 'er een Heeſter met Takjes van een Elle hoog, die broosch en zwarter waren dan de andere Heide, hebbende de Bladen, op een byzondere manier, by drieën, om de Takjes geſchikt. De Vrugten waren witte doorſchynende Besſen, als Paarlen, zeer Sappig en zuur van Smaak, bevattende gemeenlyk drie harde Steentjes.

I. *Empetrum album.* Witte.

Van de volgende, naar welke zy in Geſtalte veel gelykt, verſchilt deeze, zo LINNÆUS aanmerkt, door de Takjes ruighaairig, de Bladen langer en van boven eenigermaate ruuw, van onderen geſleufd te hebben. TOURNEFORT heeft 'er een fraaije en duidelyke Afbeelding van gegeven.

(2) Bes-Heide *die nederhurkt.*

II. *Empetrum nigrum.* Zwarte.

Dee-

(1) *Empetrum* erectum. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1100 p. 64?. *Veg.* XIII. 737. *H. Cliff.* 470. R. *Lugdb.* 206. Empetrum Luſitanicum Fructu albo. TOURNF. *Inſt.* 579. Erica erecta Baccis candidis. C. B. *Pin.* 486. Erica Coris folio decima. CLUS. *Hiſt.* I. p. 45. Erica ſeptima. *Hisp.* p. 114. T. 117. TOURNF. *Inſt.* 579. T. 421.

(2) *Empetrum* procumbens. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* utſ. *Fl. Suec.*

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Driemannige.*

Deeze valt in vogtige Berg-Valeijen der Noordelyke deelen van Europa, niet alleen, maar ook in die der hooge Gebergten van Oostenryk en Switzerland. Men vindtze op de Heijen van Engeland, alwaar het Landvolk de Vrugten *Crow-Berries* en *Crake-Berries*, dat is *Kraaije-Besſen* noemt, volgens RAY, en dus geeven ook de Boeren op de Veluwe, in ons Land, aan 't Gewas den naam van Kraay-Heide, zo de Hoogleeraar DE GORTER aantekent. Het groeit aldaar op verſcheide hooge Hey-Velden, als ook in de Wouden van Vriesland, in Zeeland en elders. Men vindt het onder den naam van Leggende *Camarinna* der Noordelyke Landen door PETIVER gemeld, zynde die Portugeeſche naam van 't voorige hier op toegepast.

In Lapland, daar deeze Bes-Heide in de dorſte en droogſte Zand-Woeſtynen der Alpen niet ongemeen is, hadt de Groote LINNÆUS daar van *Mannetjes*, *Wyfjes*, *Manwyvige* en *Tweeſlagtige* Gewasſen, waargenomen, en derhalve dezelve tot de Klasſe der *Polygamia* t'huis gebragt. De Heer JACQUIN eenige Planten daar van, in de Herfst op de Gebergten uitgerukt, in den Kruid-Tuin overgebragt hebbende, bevondt

Suec. 832; 904. HALL. *Helv.* 162. JACQ. *Vindob.* 298. Empetrum. *Fl. Lapp.* 379. Erica Baccifera procumbens nigra. C. B. *Pin.* 436. Erica Coris folio undecima. CLUS. *Hiſt.* Baccifera. *Pann.* 79. GORT. *Belg.* 281. MEES. *Fris.* N. 409. Empetrum montanum Fructu nigro. TOURNF. *Inſt.* 579.

vondt dat dezelven, in Maart van 't volgende Jaar, op den zelfden Stoel veele Tweeslagtige Bloempjes voortbragten, met drie, twee of één Meeldraadje voorzien, en weinige Wyfjes, maar in 't geheel geene Mannetjes-Bloemen. Hierom oordeelt hy, dat dit Gewas te regt behoore tot de voorgemelde Klasse, en niet tot deeze. De Ridder merkt ten dien opzigte aan, dat hy 'er één met Tweeslagtige Bloemen te Upsal gezien hadt, tegen duizenden, die weezentlyk *tweehuizig* waren.

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Triandria.*

Dit doet dan deeze Bes-Heide hier beklyven, waar omtrent de Heer HALLER, by nader onderzoek, *deeze nieuwe Waarneemingen* te berde brengt (*). „ De Kelk is in drieën „ gedeeld, met rondachtige punten: drie Bloem- „ blaadjes, die Eyrond en ros zyn, steeken „ daar buiten uit, en drie lange Meeldraadjes „ komen uit de Bloem voort. De Vrugt is „ een Bezie met negen Korrels, die tot een „ rond Kogeltje Wigswyze samengevoegd zyn. „ Een Styl is 'er, met negen purpere Stem- „ pels. De Meeldraadjes zyn zeer dikwils „ met een misdraagend Vrugtbeginzel gepaard."

Dit geeft eenig Licht aan het voorige en bevestigt de regtmaatige plaatzing van dit Gewas volgens de laatste goedkeuring van den Ridder, die ten opzigt van de Bessen, welke zwart en rond zyn, byna als Geneverbessen, aanmerkt,

(*) *Emend.* utf. p. 36.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

merkt, dat dezelven, (schoon op zig zelf in menigte gegeten, het Hoofd bezwaarende,) zo wel als de Bosch-Bessen, waar van voorheen gesproken is, in plaats van Korenten in de Kaas-Beulingen der Laplanderen komen *. Het blykt dan, schoon sommigen deeze Bessen voor Venynig uitgemaakt hebben, dat zy eetbaar zyn. OLAUS BORRICHIUS verhaalt, dat zy niet alleen tot Voedzel strekken voor 't Gemeene Volk, maar dat hy, nog een Jongen zynde, dezelven dagelyks by handen vol hadt gegeten (*). Waarschynlyk strekken zy voor het Gevogelte gelyk de Kraajen, en andere Dieren, tot Spyze.

* Zie II. D. IV. STUK bl. 485.

Men ziet daar in de alwyze voorzorg des Scheppers, om de koudste deelen des Aardbodems, zelfs in de Winter, van Voedzel niet ontbloot te laaten, uitblinken. CLUSIUS, immers, vondt het Gewas, op de Steen-Rotsen van Hooge Gebergten in Oostenryk en Stirie, bloeijende en met groene Bessen beladen; terwyl 'er nog veele rype Bessen aan zaten van 't voorgaande Jaar. Het was in Switzerland, volgens HALLER, een Takkig Heestertje, met Rysjes van een Voet lang of hoog, en digt gebladerd, byna als de voorgaande Soort, met dikke Vleezige Blaadjes, doch droog kort en stomp, veelal by drieën, maar somtyds ook by vieren, Kranswyze om de Takjes geplaatst. De *Coris* van sommigen, wier Blad CLUSIUS aan deeze Heide geeft,

(*) BARTHOL. *Act. Med.* Vol. II. p. 162.

geeft, heeft ze ook zodanig; doch wy gebruiken liever het Loof van dit Gewas, als voor ons bekender zynde (*).

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Triandria.*

O S Y R I S.

De Kelk der Bloemen is hier, zo wel in de Mannetjes als in de Wyfjes-Planten, in drieën gedeeld, zonder Bloemblaadjes, en in de laatsten ook zonder Styl, maar met een rondachtigen Stempel en een Vrugtbeginzel, dat eene Bezie wordt met ééne Holligheid, waar in een ronde Steen.

I. *Osyris alba.* Witte.

De eenigste Soort (1), gemeenlyk onder den naam van *Casia* bekend, groeit overvloedig in de Zuidelyke deelen van Europa, zo in sommige Gewesten van Spanje, als in Provence en Languedok, byzonderlyk omstreeks Montpellier, alwaar het Landvolk dezelve *lou Rouyé* noemt. Hier van heeft zy den naam by sommigen gedragen, dien LOBEL 'er aan geeft; hoewel de schrandere CLUSIUS oordeelt, dat zy

(*) Gelyk in de benaaming van *Erica Empetrifolia*: zie 't IV. STUK, bladz. 517. Pl. XXIII. *Fig.* 2, en de *Polygala Empetrifolia*: V. STUK, bladz. 433. Pl. XXVIII. *Fig.* 1, enz.

(1) Osyris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1101. p. 649. *Veg.* XIII. p. 737. R. *Lugdb.* 202. SAUV. *Monsp.* 56. GOUAN. *Monsp.* 502. GRON. *Orient.* 308. LOEFL. *Itin.* 169. Osyris frutescens Baccifera. C. B. *Pin.* 212. Casia Poëtica Monspeliensium. CAM. *Epit.* 26 LOB. *Ic.* 432. Casia Latinorum. ALP. *Exot.* p. 41. Casia Monspelii dicta. GESN. *Epist.* 50. Casia quorundam. CLUS. *Hist.* 181. *Ic.* 282.

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Drie-mannige.*

zy geenszins de *Casia* van VIRGILIUS kan zyn: zo min als het *Kneöron* van THEOPHRASIUS, 't welk *Casia* genoemd was van HYGINUS, zo PLINIUS verhaalt. De benaaming van *Casia Poëtica* is derhalve zeer oneigen. Waarschynlyker zou dit Gewas de *Osyris* kunnen zyn van PLINIUS, en daar van is de Geslagtnaam ontleend.

Men vindt het ook zeer fraay in Afbeelding gebragt door CLUSIUS, die het in Spanje, daar men het *Guardalobo* noemt, op verscheide plaatsen aan de Wegen groeijende waarnam. Het is een Heesterachtig Gewas van een Elle hoog, met dunne, taaije, groen-, en somtyds ook zwartachtige Rysjes, begroeid met verspreide smalle Blaadjes als van 't Vlaschkruid. Het draagt Mosachtige groengeele Bloemen, als die van den Kornoelje-Boom, Pluimswyze samengehoopt volgens de Afbeelding van CAMERARIUS. De Vrugten zyn Besfen gelyk die der Aspergie-Planten, Koraalrood van Kleur, en bevattende een rond Steentje, met een witte Pit, die zoet is, zo wel als het Vleesch der Bezie, maar de Bloemen zyn wrang en het Kruid is bitter. Het bloeit in de Zomer; de Vrugt wordt in Oktober ryp.

In de Wyngaarden van den Berg Libanon is dit Gewas ook gemeen, wordende aldaar *Mackmudi* en de Besfen *Habel mickenes* geheten, volgens RAUWOLF. LOEFLING nam in Spanje waar, dat het een zeer aangenaamen

Reuk heeft, welke dikwils de nabuurschap vervult, inzonderheid van de Mannetjes Heesters die sterk bloeijen. De Wyfjes zyn, dewyl zy Meeldraadjes hebben, veeleer Tweeslagtig, doch zonder de Mannetjes brengen zy geen Vrugten voort, zegt LINNÆUS.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Triandria.*

CATURUS.

Die van de Mannelyke Sexe, in dit Geslagt, hebben geen Kelk maar eene driedeelige Bloem: die van de Vrouwelyke een driedeelige Kelk, zonder Bloemblaadjes; drie Stylen en brengen voort een Zaadhuisje van drie Greintjes.

Twee Soorten, beiden Indische Gewassen, komen in dit Geslagt voor, als volgt.

(1) Caturus *met hangende Bloem-Aairen in de Oxelen.*

I. *Caturus Spiciflorus.* Aairbloemige.

Schoon 't Griekfche woord, hier tot een Geslagtnaam gebezigd, volstrekt het zelfde betekent als *Katte-Staart*, gelyk RUMPHIUS zegt dat men dit Gewas in 't Maleitsch noemt, wegens de figuur der Bloemen; gebruik ik nogthans die benaaming niet, alzo dezelve by ons aan andere Gewassen of Kruiden gegeven wordt. Volgens hem gelyken de Bloemen veel naar die

(1) *Caturus* Spicis Axillaribus solitariis pendulis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1280. p. 650. *Veg.* XIII. p. 739. Acalypha hispida. BURM. *Fl. Ind.* p. 303. T. 61. f. 1. Cauda Felis. RUMPH. *Amb.* IV. p. 84. T. 36 & 37. Watta-Taly. *Hort. Mal.* V. p. 62.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Driemannige.*

die van onze Katte-Staart Amaranthen, doch in alle de monſters, van Java gezonden, ſtaan de Steeltjes van deeze Katten overend, zo de Heer N. L. BURMANNUS aanmerkt; uit wiens Afbeelding niettemin men ligt beſluiten zoude, dat zy van den zelfden aart als die van RUMPHIUS, en mooglyk op 't Papier regt geleid en dus gedroogd waren. Want die Afbeelding zal, naar alle gedagten, volgens een gedroogd Takje getekend zyn; dewyl de figuur der Bloemen of Vrugten 'er niet in aangeweezen is: zo dat men zelfs niet onderſcheiden kan, of het Bloem- dan Vrugt-Aairen zyn (*).

Het Gewas, dat men in Oostindie Katte-Staart noemt, is, volgens gezegden Autheur, een Struik als een laage Hazelaar, vyf of zes Voeten hoog opſchietende, met Takken, die van boven meest krom ſtaan, wegens de zwaarte der Bladen. Het wordt in tam en wild verdeeld; waar van het eerſte Bladen heeft als die van den Moerbezie-Boom, wel twee of drie Handbreedten lang en meer dan half zo breed, donker groen, van onderen rood geaderd. Uit derzelver Oxelen komt een Staart, die maar een Vinger dik, doch wel twee of derdhalf Voeten lang is, hoog Bloed- of Karmozynrood van Kleur, gelykende dus veel naar het bloeizel der gezeg-

(*) Die van Plaat XXVI, in 't voorg. STUK waren my, gelyk veele anderen, in Flesſchen met Liqueur overzonden.

gezegde Amaranth. Deeze Staart is Wollig zagt, en beſtaat uit veele Draadjes, die op Knopjes zitten, welken zig als Kelkjes vertoonen en een oogſchynlyk Vrugtbeginzel bevatten, doch 't gene altoos misdraagt. De Wilde in tegendeel, waar van een Witte is en Roode, die hooger opſchieten, heeft Zaaddraagende Katten.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Triandria.*

't Gezegde komt taamelyk met de opgegevene Kenmerken overeen; doch ik begryp niet, hoe hier de *Watta-Taly* van Malabar, welke aldaar door de onzen *Loogboom* geheten wordt, betrokken kan zyn. RAY noemt dezelve reeds, *Besſendraagende Malabaarſe*, met ge-aairde Bloemen, die tweebladig zyn, en een éénkorrelige Vrugt (*). Dezelve wordt beſchreeven als een Boom, vry dik van Stam en omtrent twintig Voeten hoog, met veele Takjes in 't ronde, de Bladen rondachtig ſpits op lange ronde Steelen hebbende; de Bloem-Aairen uit veele Knopjes ſamengeſteld, die opengaande uit twee Blaadjes beſtaan en twee dwarſe Meeldraadjes, die uitwaards omgeboogen zyn, en met veele geelachtige Topjes pronken. Op de Bloempjes volgen ronde, groenachtig geele Besſen, welke reuk- en ſmaakeloos zyn, bevattende een ronden, groenen, Zaadkorrel (†).

Uit

(*) Baccifera Malabarica Floribus Spicatis dipetalis, Fructu monopyreno. RAJ. *Hiſt.* 1595. item COMM. *Fl. Malab.* p. 49.

(†) De Vrugtmaakende deelen, in de Malabaarſe Kruidhof, zyn, wat ſommigen ook zeggen mogen, volgens den Ridder naauwkeurig opgegeven. Vid. *Gen. Plant.* Ed. V. Præf. §. 24.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Driemannige.*

Uit de Bladen van deezen Boom, met groene Tabak en Rystwater gewreeven, werdt een Zalfje gemaakt tot zuivering van oude Zweeren, en van de Bladen alleen, in Water gekookt, een Stooving of Bad tegen Koude Koortsen. De Bloemen van de gedagte Katte-Staart, op Java *Tambang* genaamd, in Water gekookt of met Suiker tot een Konserf gemaakt, werden als een byzonder Middel tegen den Buikloop en andere Kwaalen, van slapheid der vaste deelen afhangende, gebruikt.

II. *Caturus Ramiflorus.* Takbloemige.

(2) Caturus *met zydelingse ongesteelde Bloemen.*

De Heer JACQUIN vondt op Martenique, aan de Oevers van St. Pieters-Rivier, een Gewas, 't welk hy ter eere van den Heer BOEHMER, Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruidkunde op de Wittenbergsche Akademie, *Boehmeria* doopte. Hetzelve is door LINNÆUS hier t'huis gebragt, met den bynaam van *Takbloemige*, om dat het een menigte tropjes van Bloemen aan Bladerlooze Takjes uitgeeft, die Mannelyk zyn of onvrugtbaar, en de Vrouwelyken komen aan jongere Takjes op den zelfden Stam voort: des deeze eigentlyk tot de Eenhuizigen zou behooren. De Vrugt was, bovendien, door gezegden Heer niet gezien; 't welk nog meer dui-

(2) *Caturus* Floribus lateralibus sessilibus. *Ibid.* Mant. 127. Boehmeria ramiflora. JACQ. *Amer. Hist.* p. 246. T. 157.

duisterheid maakt. Hy bevondt het een Boompje van agt Voeten hoog, met lange Takken, aan 't end doorgaans omgeboogen, en daar bezet met kromme spits Lancetvormige getande, rimpelige Bladen, van zeer verschillende grootte.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Triandria.*

LINNÆUS hadt derhalve byzonder weinig reden om te twyfelen, of dit Gewas van het zelfde Geslagt kon zyn als zyne Caturus: te minder, alzo de Heer JACQUIN in de Vrouwelyke Bloemen, zo wel als in de Mannelyken, geen Kelk, en een enkelen zeer langen Styl, met een enkelen Stempel, waargenomen hadt. De uitwendige Gestalte alleen zou het hier betrekken.

Onder de Viermannigen van deeze Klasse komen verscheide Heesters voor, naamelyk in de eerste plaats het Geslagt van

TROPHIS.

Welks Kenmerken, behalve die der vier Meeldraadjes, in de Mannelyken zyn een vierbladige Bloem, terwyl de Vrouwelyken geen Bloemblaadjes hebben en de Kelk in beiden ontbreekt. De Styl is in tweeën gedeeld en de Vrugt eene eenzaadige Bezie.

De eenigste (1) is door BROWNE op Jamaika waargenomen en afgebeeld, die 'er deezen Ge-

I. *Trophis Americana.* Westindische.

(1) Trophis. *Syst. Nat.* XII. Gen 1103. p. 650. *Veg.* XIII. p. 739. *Am. Acad.* V. p. 410. Trophis Fol. oblongo-ovatis glabris &c. BROWN. *Jam.* 357. T. 37. f. 1.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Viermannige.*

Geslagtnaam aan gegeven heeft. Zy maakt een Heester, met langwerpig Eyronde, gladde Bladen overhoeks en in derzelver Oxelen Aairen voortbrengende van Mannelyke Bloemen. Voorts komt dezelve in hoedanigheden de Brandenetelen en het Glaskruid zeer naby.

De Ridder vraagt, of het *Bucephalon Racemosum* ook een Soort van dit Geslagt zy. Dat Gewas voert by PLUMIER den naam van Bucephalon of Ossenkop *met eene roode getroste Vrugt* (*). De Bladen zyn Eyrond, gespitst, effenrandig, overhoeks geplaatst en zeer kort gesteeld. Het draagt enkelde zydelingse Bloem-Aairen. De Stylen der Vrouwelyke Bloemen zitten met haar beiden zodanig op het Vrugtbeginzel, dat zy daar mede een soort van Ossen-Kop maaken; doch de Vrugt heeft daar van de gelykheid niet in dit Gewas, dat een Heester is, in Amerika huisvestende. Ik heb een Oostindisch Zaadhuisje, dat volmaakt beantwoordt aan dien naam.

BATIS.

De Mannelyken hebben, in dit Geslagt, een Kat die viervoudig geschubd is: de Vrouwelyken Eyronde Katten, met een tweebladig Omwindzel. In beiden ontbreekt zo wel de Kelk als Bloem-

(*) Bucephalon Fructu Racemoso rubro. PLUM. *Gen.* 52. *Ic.* 67. Bucephalon Racemosum. *Sp. Plant.* p. 1661.

Bloemblaadjes. De laatsten hebben een twee-kwabbigen ongesteelden Stempel, en de Vrugt bestaat uit vierzaadige samengegroeide Besfen.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. I. Batis Maritima. Zoute.

Hier behoort een Gewas (1), dat door SLOANE genoemd is *Heesterachtig Kali* dat Pynappeltjes draagt, met een witte Bloem. BROWNE hadt hetzelve *Batis* geheten, en mede op Jamaika waargenomen. De Heer JACQUIN merkt aan, dat hetzelve de Zandige Zeekusten beslaat van de meeste Eilanden en het Vaste Land in Westindie, wordende van de Spanjaarden te Karthagena en elders, die van de Asch gebruik maaken tot het Glasblaazen, *Barrilla* getyteld. De Smaak zegt hy, van het geheele Gewas, is uitermaate zout.

Het komt als een Heester voor, van vier Voeten of minder hoogte, die de oude Stengen Houtig, broosch, Aschgraauw, zeer Takkig en leggende heeft; de jongen vierhoekig, groen, met vier Sleuven, regtopstaande. De Bladen zyn Vleezig en Sappig, dik, aan beide enden spits en naar die van sommige Soorten van Huislook gelykende, naauwlyks een Duim lang. De Vrugt is uit den groenen geelachtig of geheel geel, SLOANE schynt de Stempels, die wit zyn, voor Bloempjes te hebben aangezien.

VIS-

(1) Batis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1104. p. 650. *Veg.* XIII. p. 739. JACQ. *Amer. Hist.* 260. T. 40. f. 4. Batis maritima erecta ramosa &c. BROWN. *Jam.* 356. Kali Fruticosum Coniferum Flore albo. SLOAN. *Jam.* 50. *Hist.* I. p. 144.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Viermannige.*

VISCUM. Marentakken.

De Mannelyken hebben een vierdeeligen Kelk, zonder Bloemblaadjes of Meeldraadjes, zynde de Meelknopjes aan den Kelk aangegroeid; de Kelk der Vrouwelyken is vierbladig, zonder Styl of Bloemblaadjes. Het Vrugtbeginzel, onder den Kelk geplaatst, wordt eene Bezie, met een enkel Hartvormig Zaad.

Dit Geslagt bevat zes Soorten, waar van de vyf eersten Bygewassen zyn, naamelyk

I. *Viscum album.* Witte.

(1) Marentakken *met stomp Lancetvormige Bladen, een gegaffelde Steng en Aairen in de Oxelen.*

Dit is de eenigste Europische Soort, een Gewas, dat men *Marentakken* noemt, groeijende in de Bosschen op veelerley Boomen, door geheel Europa. Het is onder den Latynschen naam *Viscum*, van de Lymerigheid der Besfen afkomstig, den Romeinen bekend geweest, voerende nog in Italie den naam van *Vischio* of *Pania*, in Spanje *Visco*, *Liga Mordago* en anders geheten wordende. In Griekenland noemen de Boeren

(1) *Viscum* Fol. Lanceolatis obtusis, Caule dichotomo, Spicis Axillaribus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1105. p. 650. *Veg.* XIII. p. 739. Viscum. *Hort. Cliff.* 441. *Fl. Suec.* 816; 905. *Mat. Med.* 450. R. *Lugdb.* 400. HALL. *Helv.* 162. DALIB. *Paris.* 300. GOUAN. *Monsp.* 502. SCOP. *Carn.* 269. Viscum Baccis albis. C. B. *Pin.* 423. TOURNF. *Inst.* 610. *Ic.* 380. TOURNF. *Par.* 370. FABREGOU. *Par.* 323. Viscum. *Dod. Pempt.* 826. CAM. *Epit.* 555. MAPP. *Als.* 329.

ren het, volgens den ouden naam *Ixos*, nog heden *Oxo*. De Fransche naam is *Guy*, de Engelsche *Misseltoe* of *Misseltree*, eenigermaate gelykende naar den Hoogduitschen *Mistel*, die gemeenst is, wordende het in Duitschland ook *Kenster*, *Affelter* en *Vogel-Leim*, en somtyds ook het *Hout van 't Heilige Kruis* getyteld.

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Tetrandria.*

't Is een Heestertje, dat zig meer in de breedte dan in de hoogte uitstrekt, met Houtige Takken, doorgaans omtrent een Vinger dik, bedekt met eene groene, somtyds geelachtige Schors. Deeze Takken hebben Knoopen, waar uit dunner Takken, Gaffelswys', voortkomen, en deeze geeven wederom, op de zelfde manier, nog dunnere buigzaame Takjes uit. De Bladen zyn langwerpig, smal en dik, aan 't end rond, overlangs geribd, bleek of geelachtig groen. Deeze zitten gepaard aan 't end der dunste Takjes, en maaken dus een Mikje, waar in drie Bloemen by elkander voortkomen, die Bekkenswyze hol, met vier ronde Punten, dik als Leder en geelachtig van Kleur zyn. Zy zitten ook, op de zelfde manier, in de Mikken der Takjes, en bevatten vier Meelknopjes, als Kussentjes ieder op een der verdeelingen van de Bloem geplakt. Het zelfde Gewas, of een ander, heeft Wyfjes-Bloemen (*), die uit drie Vrugtbeginzels bestaan, ieder ver-

(*) De Heer HALLER zegt, dat de Vrouwelyke Bloemen op het zelfde Gewas als de Mannelyke voortkomen: Doktor SCO-

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Viermannige.*

vervat in een Kelk van vier Blaadjes of Schubbetjes, welke ſpoedig afvallen en dan leveren zy, aangroeijende, drie ovaale witachtige Besſen uit. Deeze, van grootte als Erwten, niet dan laat in de Herfst aanrypende, verſieren dit altyd groene Gewas in de Winter. Zy bevatten een plat Hartvormig Zaad, bedekt met een Zilverkleurig Vliesje, en met een zeer Lymerig Vleeſch overtoogen, waar in het Zaad natuurlyk begint uit te ſpruiten, met twee Knopjes op zyde, gelyk TOURNEFORT hetzelve afbeeldt (†).

Dit laatſte maakt de Voortteeling der Marentakken begrypelyk. De Besſen worden veel van de Lysters of Merels en andere Vogelen gegeten, en het Zaad, in derzelver Drek vervat, op de Takken of Stammen van Boomen vallende, wortelt ligt in de Reeten van de Schors (‡). Dat zulks mooglyk zy, hadt een Apotheker van Londen, door het Zaad van deeze Besſen in den van hem geopende Bast van een

SCOPOLI hadtze altoos gevonden op byzondere Planten: TOURNEFORT heeft nu eens 't eene, dan het andere, waargenomen: *Herb. aux env. de Paris*, p. 371, en dit laatſte wordt door Doktor MAPPUS, in zyne beſchryving der Planten van den Elſaz, bevestigd. *Hiſt. Plant. Alſat.* p. 329.

(†) FABREGOU *Deſcript. des Plant. env. Paris.* Tom. VI. p. 325.

(‡) Hier van 't bekende Spreekwoord; *Turdus cacat in ſui excidium:* (de Lyſter ſchyt tot zyn verderf:) om dat hy weleer door de Lym der Besſen gevangen werdt.

een Abeelboom te ſteeken, ('t welk aldaar opſchoot,) aan RAY beweezen. TOURNEFORT en anderen hebben zulks ook waargenomen. Hier uit is blykbaar, dat dit Gewas toevallig groeijen kan op allerley Soort van Boomen. RAY heeft het, in Engeland, op Eſchdoorn en Esſchen, op Hazelaaren, Linden, Olmen, Wilgen, op Lyſterbesſen en anderen gevonden. Op Appel- en Peereboomen, en op de Haagedoorn, zegt hy, is het aldaar gemeen, doch zeldzaam op de Eiken, welken het, in Duitſchland, allermeest ſchynt te beminnen. CLUSIUS, immers, verhaalt, dat de breedbladige Eik, in de Ooſtenrykſche Bosſchen, de Marentakken overvloedig uitlevert. Op het Eiland van den Donau, tegenover Poſen, hadt hy groote dikke Wilgen, met een menigte van groote Heeſters van dien aart, begroeid gezien. Hem was verhaald, dat zy, omſtreeks die Stad, ook voortkwamen op Karſtengen, Hazelaars en Roozeboomen. In een gedeelte van Griekenland is geene Eikeboom, die geene Marentakken draagt, volgens BELLONIUS. In Karniolie groeit dit Gewas, zegt Doktor SCOPOLI, op de Abeelen, Pynboomen en Beuken. In Provence is het op de Amandelboomen, die aldaar aan de Wegen groeijen, zeer gemeen (*). 't Gene men in 't Boſch

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Tetrandria.*

(*) OLAUS BORRICHIUS ſchryft, dat hy zulks by Siſteron heeft waargenomen. TH. BARTH. *Act. Med.* Vol. I. p. 127: gelyk aangehaald wordt door GARIDELL, in deszelfs beſchryving

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Viermannige.*

Bosch van Vincennes, in Vrankryk niet ver van Parys, vindt, beslaat de gezondste Takken van de Haagedoorn, zegt TOURNEFORT, die zulks met eigen Oogen hadt gezien. COMMELYN stelt de Groeiplaats der Marentakken, binnen Amsterdam op de Olmen of Ypen, in de Haarlemmer-Hout op de Berken, by Dordrecht op de Pruimboomen, en verder op de Eiken en meer Soorten van Boomen (†). Mooglyk was dit ten zynen tyde zo. Ik hebze op de

ving der Planten, die omstreeks Aix en op andere plaatsen in Provence groeijen, p. 491: doch wanneer deeze Autheur op rekening van BARTHOLINUS stelt, dat de Marentakken aldaar ook op de Palm (*Buxus*) groeijen, zo schynt hy het aangehaalde niet verstaan te hebben. In de eerste plaats hadt niet BARTHOLINUS maar BORRICHIUS zulks gezien, en in de tweede plaats blykt aldaar niet, dat dit Bygewas op de Palm, die in Provence ook aan de Wegen gemeen is, groeijen zoude, maar wel op de Amandelboomen. Dit maakt het nazien der Autheuren, waar iets uit aangehaald wordt, ten uiterste noodzaakelyk, om eene ongemeene zaak daar uit voor te draagen. Nog grappiger is 't, wanneer men in de *Ind. Libr. Biblioth. Botan.* van SEGUIERIUS, p. 19, leest: *De Visco Amygdalæ & Flori Caryophyllæo innato.* Zekerlyk die Autheur heeft BORRICHIUS nog vry minder begreepen dan GARIDELL, en hoe fraay zou iemand, die wat onvoorzigtig of niet oplettend was, daar uit kunnen naschryven, dat BORRICHIUS de Marentakken waargenomen hadt op de Bloem van een Anjelier!

(†) *Catal. Plant. Indigen. Hollandiæ.* p. 116. De Hoogleeraar D. DE GORTER heeft, in zyn Ed. *Flora Belgica*, het gezegde van COMMELYN slegts woordelyk geplaatst, en voegt 'er geen andere Groeiplaats by.

de Ypen, ten minste in deeze Stad, nog nooit gezien (*).

Dat de Boomen, waar een menigte van Marentakken op groeijen, door dit Bygewas zeer benadeeld worden, gelyk PLINIUS wil en THEOPHRASTUS verzekert, is niet ongelooflbaar: want hetzelve trekt buiten twyfel eenig Voedzel uit den Boom, en hierom is het ook, wat sommigen zeggen mogen (†), even zo wel als Planten die in een magere of vette Grond geteeld worden, naar den aart des Booms eenigszins verschillende. Dit blykt te meer, om dat het niet, gelyk sommigen willen, geen Wortels heeft, maar met fyne Vezeltjes door den Bast indringt tot op het Hout. De Ouden hebben dat der Eiken byna als Heilig aangemerkt, wegens de uitmuntende kragten, misschien al te bygeloovig. Hier van komt het moog-

(*) De *Hortulanus* van den Amsterdamschen *Hortus Medicus*, de Heer STORM, niet verzuimende alles wat in zyn Vermogen is toe te brengen, om denzelven met nieuwe Planten te verryken, heeft veel moeite aangewend om de Marentakken aldaar te teelen. Hy heeft het Zaad derzelven gezaaid of inge-ent in den Bast van Eiken, Ypen, Linden en veelerley andere Boomen, doch het is op geen derzelven gegroeid, dan alleen op de *Acer Saccharinum*, een Soort van Eschdoorn, door my in het II. DEELS III. STUK van deeze *Natuurlyke Historie*, bladz. 591, beschreeven: waar op dit Bygewas, niettegenstaande de vinnige Koude, welke het in deeze Winter uitgestaan heeft, thans, in 't laatst van Maart 1776, zeer frisch en tierig zig vertoont.

(†) Vid. BRADLEY *Lectures on the Mat. Medica.* p. 117.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Viermannige.*

mooglyk, dat men in de Winkelmiddelen altoos *Viscus Quercinus* voorgeschreeven vindt: Anderen hebben die der Hazelaaren aangepreezen, als een veel nuttiger middel tegen de Vallende Ziekte, Lammigheid en andere Zenuw-Kwaalen, dan die der Eiken (*). Anderen pryzen, wederom, die der Berken of Linden en Karstengen: anderen scheeren ze allen over de zelfde kam, en Marentakken zyn by hun Marentakken, op welken Boom ook groeijende; gelyk COLBATCH, een Engelsch Doktor, die de uitmuntendheid van dit Geneesmiddel, in alle Stuipachtige Kwaalen of Ziekten, door veele Ondervindingen heeft willen bevestigen (†); waar in hem CARTHEUZER, VOGEL, LOESEKE en andere voornaame Hoogduitsche Geneesheeren, toegevallen zyn; doch, niettegenstaande dit alles, wordt het door den beroemden RICH. MEAD voor een nutteloos Hout verklaard (‡).

Geen Samengesteld Middel tegen de Vallende Ziekte, evenwel, is 'er byna, waar in de *Viscus Quercinus* niet komt, en van het Poeijer of Afkookzel des Houts, op zig zelf ingenomen, hebben veele Geneeskundigen goede uitwerkingen gezien, in 't byzonder tegen

Kwaa-

(*) HENR. AB HEERS *Obs. Med.* Libr. I. Obs. 8.

(†) *A Dissertation concerning Misletoe.* Lond. Octavo.

(‡) Celebratum a longo tempore *Viscum Quercinum*, inutile Lignum esse, jam dudum Experientia compertum habeo. *Comm. de Morbis Biblicis*, Cap. X.

Kwaalen, uit slappigheid der Vaten spruitende; gelyk in sterke Vloeijingen, en in dat opzigt zou het ook tegen de gezegde Zenuwkwaalen dienen kunnen, mids men het lang gebruike (*). Het is wat scherp en samentrekkende van Smaak. De Bast wordt gezegd kragtiger te zyn dan het Hout; doch sommigen gebruiken wel het geheele Loof. „ Het Woordenboek „ van Trevoux wil, dat het een byzonder „ Middel zy in de Vallende Ziekte, Beroerd- „ heid, Slaapziekte en Lammigheid, maar, „ wat my belangt, (schryft FABREGOU,) „ alzo ik het voor een soort van Vergift hou- „ de, zou ik 'er my niet dan uitwendig van „ bedienen willen, tegen Gezwellen; want het „ is zeer bekwaam om die te verslaan" (†). VAN HEERS beschryft een wonderbaare Smeering, welke men daar van zou kunnen bereiden, geschikt om de kragt van Venyn te breeken (‡).

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Tetrandria.*

De Bessen, welke een aangenaamen Reuk en Smaak hebben, zyn doch niet van scherpheid ontbloot. Sommigen willen, dat zy van een Mensch gebruikt, of veel gegeten zynde, door haa-

(*) Lignum ejus, quod in Quercu nascitur, si in pulverem contritum potandum exhibeatur, maximum Epilepticis est auxilium: sed in quadragesimum diem usque potandum est. CAMER. *Epit.*

(†) *Descript. des Plant. environ Paris.* Tom. VI. p. 325.

(‡) Unguentum ad infringendam Veneficiorum vim mirabile. GEOFF. *Mat. Med.* Vol. III. p. 366.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. haare Lymerigheid aan 't Gedarmte kleeven en dus gevaarlyke Ontsteekingen en Bloedloop veroirzaaken kunnen (*). Men maakte 'er eertyds Vogel-Lym van; doch heden wordt dat van den Bast van Hulst bereid *. Sommige Vogels zyn 'er byzonder gretig naar en hier van voert de grootste Soort van Lysteren den bynaam (†).

* II. D. IV. STUK bl, 169.

CAMERARIUS geeft, behalve een fraaije Afbeelding der gewoone Marentakken, ook die van eene Soort, welke hy *veelbesfig* noemt *, om dat 'er aan dezelve veel meer dan drie, ja een menigte van Besfen, aan tropjes voortkomen. Door HALLER wordt dezelve ook aangehaald en t'huis gebragt tot de getroste Marentakken van C. BAUHINUS, die in Switzerland, doch zeldzaam, gevonden waren, komende het Gewas, in alle andere opzigten, met het gewoone overeen. Het zal derhalve eene speeling der Natuur, of eene loutere Verscheidenheid zyn; gelykerwys die Marentakken met roode of paarschachtige Besfen, welken CLUSIUS in Spanje op de Olyfboomen waarnam, dezelven grootelyks benadeelende en een plaag der Boeren; dewyl het dikwils deeze Boomen kwynen doet en dus onvrugtbaar maakt. Mooglyk hangt die verandering van Kleur van het voedend Sap der Boomen af: want BELLONIUS schryft, dat op de Olyfboomen, omstreeks

* *Viscum polycoccon*

(*) *Nucleus Belg. Mat. Med.* p. 307.

(†) Turdus Viscivorus. Zie deeze *Nat. Hist.* I. D. V. ST. bl. 482.

ſtreeks Jeruſalem, ook Marentakken groeijen, met roode Besſen. III AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(2) Marentakken *met ſtomp Lancetvormige Bladen en zydelingſe Aairen.* II. *Viscum rubrum.* Roode.

Het laatstgemelde geeft den bynaam aan deeze, die echter een byzondere Soort is, dewyl de Bloemtropjes, die onze Ridder Aairen noemt, niet in de Mikjes, maar op de zyden der Takken voortkomen. Zy groeit ook op de Boomen, maar in Karolina aan de Kust van Noord-Amerika.

(3) Marentakken *met ſtomp Eyronde Bladen en zydelingſe Trosſen.* III. *Viscum purpureum.* Breedbladige.

Deeze heeft de Bladen breeder en paarſche Besſen die geſteeld zyn, volgens CATESBY, komende ook in Karolina op de Boomen voor, en hier worden de Marentakken van PLUMIER, met Sneeuw-witte getroste Besſen en geele Blaadjes als van Palm, t'huis gebragt, als welke de Besſen ook ſomtyds paarſch hebben, gelyk de andere Soorten.

(4) Ma-

(2) *Viscum* Fol. Lanceolatis obtuſis, Spicis lateralibus. Viscum Fol. longioribus Baccis rubris. CATESB. *Car.* II. p. 81. T. 81.

(3) *Viscum* Fol. obovatis, Racemis lateralibus. Viscum Fol. latioribus, Baccis purpureis, Pediculis inſidentibus. CATESB. *Car.* II. p. 95. T. 95. β, Viscum Baccis niveis Racemoſis, Fol. Buxi luteis. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 258. f. 3.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

IV. *Viscum Opuntioides.* Ongebladerde.

(4) Marentakken *met een Kroontakkige, sterk getakte, ongebladerde, platachtige Steng.*

Dit zonderling Gewas, dat Draadachtige Takken, met Leedjes, wederzyds nederhangende, uitgeeft, die, als zy aan een anderen Tak raaken, daar mede samengroeijen, zo dat men 'er geen begin noch end aan kan vinden, is door PLUMIER in Amerika ontdekt. Hy noemt het ongebladerde Marentakken, met Goudgeele Bessen die genaveld zyn. Dergelyke, zweemende naar de Opuntia, heeft SLOANE op Jamaika waargenomen.

V. *Viscum verticillatum.* Gekranste.

(5) Marentakken *met een gekranste Steng, de Bladen drieribbig Eyrond en stomp.*

Deeze heeft Kransjes van Takken, die zeer lang en digt gestraald zyn en gestreept, met Bladen als van Porselein. De Bessen zyn Saffraangeel, drietandig en komen aan Trossen voort. Het groeit insgelyks op Jamaika.

(6) Ma-

(4) *Viscum* Caule prolifero Ramosissimo aphyllo. Viscum geniculatum aphyllum &c. BROWN. *Jam.* 357. Viscum aphyllum Baccis Aureis umbilicatum. PLUM. *Spec.* 17. *Ic.* 258. f. 1. Viscum Opuntioides, Ramis compressis. SLOAN. *Jam. Hist.* II. p. 93. T. 201. f. 1. RAJ. *Dendr.* 52.

(5) *Viscum* Caule verticillato, Fol. ovatis trinerviis obtusis. Viscum parasiticum, Ramulis verticillatis &c. BROWN. *Jam.* 356. Viscum Portulacæ foliis, Baccis Croceis et Racemosis. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 258. f. 2. Viscum Ramulis et Fol. longis &c. SLOAN. *Jam.* 168. *Hist.* II. p. 93. T. 201. f. 2. RAJ. *Dendr.* 52.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(6) Marentakken *met eene Kruidige, vierhoekige, gearmde Steng, de Bladen Lancetvormig.*

VI. *Viscum Terrestre.* Aardsche.

In vogtige Velden by Philadelphia in Pensylvanie heeft de Heer KALM deeze, die in de Aarde groeit, gevonden. De Steng was maar een Voet hoog, met gesteelde effenrandige ongeribde Bladen, en Vleezige langwerpige ongesteelde Aairen in derzelver Oxelen. De Vrugtmaaking is tot nog toe duister en dus onzeker of dit Gewas hier behoore. Zou het ook een Soort van Loranthus zyn; vraagt de Ridder.

Behalve de Tweede Soort, die in Oostindie op de Boomen schynt te groeijen, heeft de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS eene met een driekantige gewrichte Steng en platachtige Takken, welke als een middelslag tusschen de Vierde en Vyfde schynt te zyn, opgegeven (*).

HIPPOPHAE. Duinbessen.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn, een tweedeelige Kelk zonder Bloemblaadjes, in de Mannelyken vier Meeldraadjes, in de Vrouwelyken een enkele Styl op het Vrugtbeginzel, dat eene eenzaadige Bezie wordt.

Twee

(6) *Viscum* Caule Herbaceo tetragono brachiato; Foliis Lanceolatis.

(*) Viscum articulatum. *Flor. Ind.* p. 311.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Twee Soorten, een Europifche en eene Amerikaanfche, zyn 'er in opgetekend, als

(1) Duinbesfen *met Lancetvormige Bladen.*

I. *Hippophaë Rhamnoides.* Europifche.

Alzo men dit Gewas het *Hippophaë* acht te zyn van DIOSCORIDES, heeft LINNÆUS dat Griekfche woord tot een Geflagtnaam gebruikt, in plaats van *Rhamnoides*, gelyk TOURNEFORT hetzelve getyteld hadt. Het gelykt, inderdaad, veel naar de *Rhamnus* of Wegedoorn, en wel naar de tweede Soort, te vooren befchreeven *. Ik geef 'er, om dat het by ons en elders meest in de Duinen of in 't Zand aan de Zee-Kust groeit, (weshalve het in Duitfchland ook *Zand-Doorn*, en in Engeland *Doorn-Wilg* of *Zee-Rhamnus* genoemd wordt,) den naam van *Duinbesfen* aan.

* IV. STUK, bl. 273.

Dit Gewas, hoe weinig ook in vergelyking met anderen bekend, groeit door geheel Europa. Men vindt het niet alleen aan de Zee-Kusten van Engeland en Vrankryk, maar ook in fommige Berg-Valeijen van Spanje, zo CLUSIUS verhaalt, die hetzelve onder den naam van *Twee-*

(1) *Hippophaë* Fol. Lanceolatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1106. p. 651. *Veg.* XIII. p. 740. OED. *Dan.* 265. Hippophaës. *Fl. Lapp.* 372. *Fl. Suec.* 815; 906. *Hort. Cliff.* 454. R. *Lugdb.* 207. Rhamnus Salicis folio angustiore Fructu flavescente. C. B. *Pin.* 477. Rhamni fpecies. CAM. *Epit.* 81. *Hort.* 139. Rhamnoides Florifera et Fructifera Salicis folio. TOURNF. *Cor.* 53. GORT. *Fl. Belg.* 282. MAPP. *Als.* 268. Rhamnus primus Dioscoridis. LOB. *Icon.* II. p. 180.

Tweede Ramnus beſchryft doch niet afbeeldt, ſchoon anderen zulks gemeend hebben (*). RAY vondt het op zandige plaatſen by Augsburg, als ook aan den Ryn en Rhône; ja het groeit menigvuldig aan de Rivieren van Beijeren, zo CAMERARIUS verhaalt, en dus in 't midden van Duitſchland, doch in Ooſtenryk is het door de hedendaagſche Kruidkundigen niet aangetroffen. Zeer veel komt het voor in de Rivieren van Switzerland, op Zandige Eilanden en Oevers, als ook laager aan den Ryn, in de Elſaz, op verſcheide plaatſen. Daar noemt men het *Ryndoorn*, *Ryn-Wilg* of *Duitſche Wilg-Doorn*, wegens de figuur der Bladen: weshalve het ook *Oleaſter Germanicus*, by CORDUS, getyteld wordt. Buitendien en behalve die van CAMERARIUS of GESNERUS, is byna de eenigſte goede Afbeelding daar van te vinden by LOBEL, die het Gewas, met zyne Vrugten, voorſtelt onder den naam van *Eerſte Rhamnus van Dioscorides*, groeijende, zo hy aanmerkt, ook op verſcheide plaatſen van Italie. De Oevers van Sweedſch Pommeren zyn 'er op eenige plaatſen mede bezet (†), als ook die van Sweeden op Aland in de Oostzee, worden-de

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Tetrandria.*

(*) In DALECHAMP. *Hiſt. Plant. Lugd.* Tom. I. p 118, wordt de Afbeelding van den *Rhamnus primus alter Cluſii*, die men ook by DODONEUS vindt, daar voor te boek geſteld onder den naam van *Rhamne Second.*

(†) WEIG. *Fl. Pomerano-Rugica.* p. 181.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Viermannige.*

de het aldaar, in 't algemeen, *Haftorn* of *Zee-Doorn* geheten: doch in het eigentlyke Lapland heeft LINNÆUS het niet gevonden.

Het is, volgens de beschryving van den Heer HALLER, een laage Heester, met regt Rys en eene Roestkleurige Schors. De Bladen gelyken naar die van sommige Wilgen, of ook naar die van den Olyfboom, volgens anderen, waar van het den naam van *Oleaster* gevoerd heeft. Zy zyn echter veel kleiner (*), en volgens myne Waarneeming een weinig stomper, van onderen met eene witte Wolligheid bekleed, van boven donker groen, en dikwils besprengd met Roestkleurige Vlakken. 't Geheele Loof vertoont zig als of 't met Poeijer bestooven ware. De Mannetjes Planten draagen Bloempjes, als gezegd is, van groenachtige Kleur: de Wyfjes-Planten Besfen, die geel of Oranjekleurig zyn. Jong zynde is dit Gewas ongedoornd, doch volwasfen heeft het Doornen, niet onder de Bladen geplaatst, maar afzonderlyk als Takjes voorkomende. Het is met minder Doornen op Aland gewapend dan in de Nederlanden, zo de Ridder aanmerkt, die 'er byvoegt, dat men het aldaar *Finbaer* noemt, dat is Finnbesfen, om dat de Visschers, die gemeenlyk Finnlanders zyn, aan den Bothnischen Zee-Boezem woonende, van deeze Besfen

(*) Ik weet niet, hoe de Heer HALLER dezelven by die van de Wilg met allerlangste en allersmalste Bladen vergelyken kan.

ſen een Geley maaken, welke hun een ſmaakelyke Saus verſchaft, tot den verſchen Viſch. Dezelven zyn, zo zyn Ed. zegt, van een wrangen Wynachtigen Smaak. Wat my belangt, ik hebze altoos walgelyk bevonden. HALLER zegt, dat zy in Switzerland ſtinken en van geen gebruik zyn. CAMERARIUS zegt wel, dat 'er een zeer zuure Rob van gemaakt wordt; doch het blykt, dat hy de Besſen van den Wegedoorn, die men ook wel Rynbesſen en Duinbesſen noemt, daar mede verward heeft; zeggende, dat men ze by de Hollanders *Schytbesſen* noemt. Dewyl zy 's Winters nog aan 't Gewas zitten, worden de Takjes daar van, met deeze Goudgeele Besſen, by het Landvolk ſomtyds tot verſiering der Vertrekken, op Bruiloften en Gastmaalen, gebezigd (*).

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Tetrandria.*

(2) Duinbesſen *met Eyronde Bladen.*

II. *Hippophaë Canadenſis.* Kanadaſche.

Deeze Soort, in Kanada door den Heer KALM gevonden, is een Heeſter van Geſtalte als de voorgaande, maar de Bladen breeder, half zo lang en Eyrond of langwerpig Eyrond hebbende. De Takken zyn gepaard. Enkelde Trosjes komen tusſchen de eerſte Bladen voort, regtopſtaande en de helft korter als het Blad. De Bladen zyn van boven groen, met bondeltjes

(2) *Hippophaë* Fol. ovatis. *Syst. Nat.* utſupra.
(*) MAPP. *Hiſt. Plant. Alſ.* p. 269.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. tjes van kleine Haairtjes besprengd; van onderen met een Zilverkleurig Dons, vol Roestkleurige Stippen.

Viermannige.

MYRICA. Gagel.

Een Katje met Halfmaanswyze Schubbetjes, dat in de Mannetjes-Planten vier Meeldraadjes, in de Wyfjes twee Stylen heeft, en de Vrugt een eenzaadige Bezie; maakt de Kenmerken uit van dit Geslagt, waar in vyf Soorten, en daar onder drie Kaapsche, begreepen zyn, als volgt.

I. *Myrica Gale.* Ruikende.

(1) Gagel *met Lancetvormige eenigermaate getande Bladen; de Steng laag Heesteracht ig.*

Deeze Soort voert in ons Land den naam van *Gagel*, doch wordt in Engeland genoemd *Sweet Willow* of Ruikende Wilg; zo wegens het Loof als deszelfs niet onaangenaamen Harstachtigen Reuk, dien men van verre zelfs gewaar wordt, in de nabuurschap der Heyvelden, met dit Kruid begroeid, *Gagelkampen* genaamd, hoedanigen 'er by Harderwyk, Zwoll, Zutphen en elders in

(1) *Myrica* Fol. Lanceolatis subserratis, Caule Suffruticoso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1107. p. 651. *Veg.* XIII. p. 740. Myrica Fol. Lanceolatis Fructu sicco. *Fl. Lapp.* 373. *Mat. Med.* 451. *Fl. Suec.* 817; 907. *Hort. Cliff.* 455. R. *Lugdb.* 527. DALIB. *Paris.* 300. Rhus Myrtifolia Belgica. C. B *Pin.* 414. Elæagnus. LOB. *Icon.* II. p. 110. Chamæleagnus. DOD. *Pempt.* 780.

in onze Provintiën, voorkomen. In Vriesland groeit het menigvuldig op zeer veele plaatſen in de Wouden, op Hey-Velden, als ook aan Wallen en Wegen, zo MEESE aanmerkt. Het is in Zeeland ook niet onbekend, doch inzonderheid overvloedig op de Moerasſige Heiden in Brabant, weshalve het by ſommigen den naam gevoerd heeft van *Myrtus Brabantica* of *Belgarum*, dat is Brabantſche of Nederlandſche Myrte, doch LOBEL geeft 'er een Afbeelding van, onder den naam van *Elæagnus Cordi*, zeggende, dat het by de Engelſchen *Gold* geheten wordt, anderen zeggen *Gaule*, of *Gagel* der Duitſcheren, waar van onze benaaming zal afkomſtig zyn; doch het wordt ook *Post* genoemd by die van Zutphen en Twent, volgens den Heer DE GORTER. In Duitſchland ſchynt het niet bekend te zyn; veel minder in Vrankryk en Italie. Het groeit overvloedig in de Noordelyke deelen van Europa, en, in de Moerasſen der Noordelyke deelen van Sweeden en Noorwegen, is byna niets gemeener, wordende het in Sweeden *Pors* geheten.

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Tetrandria.*

De Geſlagtnaam *Myrica*, dat de eigen naam van den Tamariſch was by de Grieken, zal wegens de gelykheid der Bloem-Aairen hier op toegepast zyn, door den Ridder: want het Loof heeft 'er geen de minſte overeenkomst mede. De Bladen gelyken meer naar die der Wilgen of Olyfboomen, of naar die van den Olyf-Wilg, *Elæagnus*; weshalve ook DODO-

Y 5 NÆUS

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Vier-mannige.*

NÆUS het Gewas *Chamæleagnus* noemt, geevende daar van een goede Afbeelding, met de Vrugt-Aairen. Die van LOBEL schynt my het bloeijende Gewas af te schetzen. Het is een Takkig Heestertje, dat doorgaans een Elle of ook hooger groeit, met Bladen, langer dan die der Myrten, welke somtyds een weinige getand zyn. Zy zyn glad en eenigermaate grys, maar de Bast der Takken is bruin. De Bloem-Aairen komen in 't vroege voorjaar aan 't end derzelven voort, en daar mede versiert het Landvolk, in sommige deelen van Engeland, de Vertrekken, om den Reuk, zo RAY verhaalt. In Vlaanderen en Brabant werden de Takken met Vrugt-Aairen, in de Herfst, by geheele Zakken ter Markt gebragt; zynde Olieachtig en niet minder sterk van Geur: doch by Harderwyk vindt men alleenlyk Struiken met Mannelyke Bloemen, zo gedagte Hoogleeraar aantekent (*).

Pl. XXXV. *Fig.* 2. De Vrugten van dit Gewas worden oneigentlyk Bessen genoemd, ten ware men ook dien naam wil geeven aan alle Zaaden, hoe klein ook, die met een taaije Schil of Bolster bedekt zyn. Het is, volgens LINNÆUS, een langwerpige Aair, uit vyf ryën van Zaadkorrels bestaande, die dezelve 'er vyf in ieder ry heeft. De Zaaden zyn dikachtig, rondachtig, hoekig, gespitst, ten halve in drieën gedeeld, (met een wederzyds aangehecht Tandje naamelyk,) Lederachtig,

(*) *Verhand. der Holl. Maatsch.* XV. STUK, bladz. 139.

tig, een klein Pitje insluitende. Van buiten zyn zy met Goudgeele Harstachtige Stippen besprengd. Dit laatste bevind ik in de Vrugt-Aairen van een Takje van dit Gewas, in myne Verzameling berustende, 't welk ik, om dat de Vrugtdraagende van deeze Soort, volgens den Heer DE GORTER, hier zo zeldzaam zyn; in Fig. 2, op Plaat XXXV, heb doen afbeelden. Daar uit blykt, dat die zogenaamde Besfen naauwlyks zo groot zyn als Koriander-Zaad.

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Tetrandria.*

Van Medicinaale hoedanigheden bezit het weinig. De Boeren in Noorwegen maaken van het Poeijer met Boter een Smeering, die zeer kragtig is om de Schurft te geneezen. Het is ook dienstig tot het dooden of verjaagen van Ongediert, gelyk de Vlooijen, wanneer het in plaats van Stroo onder de Bedden gelegd wordt. SIMON PAULLI verhaalt, dat het Landvolk in Poolen daar mede de Luizen der Varkens verdryft. Die zelfde Autheur hadt geschreeven, dat men het in plaats van Thee gebruiken kon; ja dat het de Thee zelf ware (*); doch dit houdt geen proef. Men plagt het in Sweeden te gebruiken om 't Bier duurzaam te maaken, in plaats van Hop: maar zulk Bier veroirzaakte Dronkenschap of Hoofdpyn, en daarom is dit lang uit de gewoonte geraakt. Waarschynlyk zou 'er een Olie of Harst uit gehaald kunnen worden, die veel naar Kamfer zweemde. In

(*) *Thee Europæum aut nostras.* SIM PAULLI Monogr.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

In Kasſen of Kisten gelegd, bewaart het de Kleederen voor de Mot.

II. *Myrica Cerifera.* Walchdraagende.

(2) Gagel *met Lancetvormige eenigermaate getande Bladen en eene Boomachtige Steng.*

De voorgaande Soort komt ook in Noord-Amerika voor, zegt de Ridder, zo wel als deeze, die weezentlyk Besſen draagt, waar van een Soort van Smeer of Waſch gekookt wordt: des men het den naam geeft van *Waſch- of Smeer-Boompje.* CATESBY beeldt 'er twee Soorten van af, de eene tot twaalf Voeten hoogte opſchietende, de andere maar drie Voeten hoog, en beſchryft omſtandig de manier van bereiding deezer vette Stoffe in Karolina, uit de Besſen van dit Gewas. Het groeit ook in Virginie en Penſylvanie, alwaar KALM het waarnam, zeggende dat de Sweeden hetzelve aldaar *Smeerſtruik*, doch de Engelſchen *Kaarsbezie-Boom* noemden. Het groeit 'er op eenige plaatſen, die vogtig van Grond zyn, overvloedig, en ſchynt de Zee-Lugt te beminnen (*). De Besſen,

(2) *Myrica* Fol. Lanceolatis ſubſerratis, Caule Arborescente. KALM. *It.* II. p. 312. Myrica Fol. Lanceolatis ſubſerratis. Fructu baccato. *Hort. Cliff.* 455. *Hort. Upſ.* 295. GRON. *Virg.* 120; 153. R. *Lugdb* 527. Myrtus Brabant. ſimilis, Carolinienſis Baccifera &c. PLUK. *Alm.* 250. T. 48. f. 9. CATESB. *Car.* I. p. T. 69. β. Myrt. Brabant. ſimilis Carol. humilior &c. CATESB *Car.* I. p. T. 13. SELIGM. *Vog.* III. D. p. 32. Pl. 38. & I. D. p. 21. Pl. 26.

(*) Hier te Lande verdraagt dit Gewas de Koude, als bevin-

ſen, die men ryp zynde in de Herfst verzamelt, groeijen Tropswyze aan de Wyfjes-Struiken: zy zyn blaauw doch vertoonen zig als waren zy met Meel beſtrooid. Dezelven in een Ketel met Kookend Water geworpen zynde, ſchuimt men 'er het Vet af, 't welk geſtold zynde zig als Waſch voor doet, vuil groenachtig van Kleur, maar door 't zuiveren helder groen wordende. Deeze Stoffe was duurder dan Smeer doch beter koop dan Waſch. De Kaarſen, daar van gemaakt, brandden langer en gaven minder Rook, ja zelfs een aangenaamen Reuk, wanneer men ze uitbluſchte. De moeite, echter, om deeze Besſen in te zamelen hadt, na dat men rykelyk Smeer van Slagtvee bekomen kon, zodanige Kaarſen in minder gebruik gebragt. Van het Vet werdt nog een ſoort van Spaanſche Zeep gemaakt, en de Chirurgyns gebruikten hetzelve gaarn tot Pleiſters in Kwetzuuren. Een Sweed van een hoogen Ouderdom verhaalde hem, dat de Wortel van deeze Smeerſtruik door de Wilden weleer tegen Kiespyn gebruikt werde. Men maakt, zegt hy, in Karolina, van de uitgekookte Waſch der Besſen, niet alleen Kaarſen, maar ook een ſoort van Zegel-Lak.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Tetrandria.*

Onder den bynaam van *Conifera* is door den jon-

III. *Myrica Æthiopica.* Kaapſche.

bevindende zig, na den Strengen Vorst van deezen Winter, in de Hortus Medicus nog in de open Grond in 't Leeven, een Heeſter van ten minſten agt Voeten hoog.

(3) *Myrica* Fol. Lanceolatis dentatis infimis integerrimis. *Mant.*

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Viermannige.*

jongen Heer BURMANNUS tot dit Geslagt betrokken dat Afrikaansche Gewas, door PLUKENET, als een Myrtus naby aan de Gagel komende, afgebeeld, welke *Zaagswys' getande, welriekende, Laurier van de Kaap* genoemd is door den Amsterdamsen Doktor BODÆUS VAN STAPEL in deszelfs Aantekeningen op 't Werk van THEOPHRASTUS. Dergelyke komt ook uit Amerika, wordende op de Bermudes *Welriekende Laurier* geheten zegt PLUKENET, en scheenen de Aairtjes van dit Gewas, als kleine Pynappeltjes, veel naar die van onze Gagel te gelyken, zynde uit verscheide Schubbetjes samengesteld, zo RAY aanmerkt. De Bladen, lang en smal, als die der Wilgen, hier en daar een weinigje ingesneeden of getand, gaven een aangenaamen Reuk, wanneer men ze aan de Handen wreef. Gedagten bynaam heeft LINNÆUS veranderd in *Æthiopica*, welke ook tot de drie volgende behoort, en bovendien niet past op gedagte Westindische. De Ridder merkt aan, dat het een Kaapsche Heester is, niet regt bekend, doch nabykomende aan de twee voorgaanden.

IV. *Myrica Quercifolia.* Eikebladige.

(4) Gagel *met langwerpige wederzyds egaal uitgehoekte Bladen.*

By-

Mant. 298. *Veg.* XIII. p. 740. Myrtus Brabanticæ accedens, Africana Conifera. PLUK. *Alm.* 250. *Phyt.* T. 48. f. 8. Arbor Conifera odorata, Fol. Salicis rigidis serratis. RAJ. *Hist.* 1800. Myrica Conifera. BURM. *Prodr. Cap.* p. 27.

(4) *Myrica* Fol. oblongis opposite sinuatis. *H. Cliff.* 456.

R*j*

Byzonder gelyken de Bladen van dit Afrikaansche Gewas naar die der Eiken, waar van het den bynaam heeft. Men vindt het by COMMELYN afgebeeld, onder den naam van *kleine Afrikaanse Laurier* met Bladen van den Eikeboom. Het was een Boompje met een ronde bruine Stam, van twee Voeten hoog, in verscheide roodachtige Takjes verdeeld, waar aan Bladen als gezegd is, taamelyk dik en styf. De Vrugten, uit Afrika overgezonden, waren Bessen als die van den Laurierboom, besluitende een éénig Zaad. Dit Gewas is, volgens de Afbeelding, welke 'er op order van den Gouverneur VAN DER STEL aan de Kaap van gemaakt was, met de Vrugten, door den Hoogleeraar J. BURMANNUS naauwkeurig in Plaat gebragt. III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Tetrandria.*

(5) Gagel *met byna Hartvormige, Zaagwys' getande, ongesteelde Bladen.* V. *Myrica Cordifolia.* Hartbladige.

Deeze Soort heeft getande Bladen, naar die van den Groen-Eik gelykende, zynde dezelven niet

R. *Lugdb.* 527. Coriotragematodendros Africana Botryos amplioribus Foliis densis. PLUK. *Amalth.* 65. Laurus Africana minor Folio Quercus. COMM. *Hort.* p. 161. RAJ. *Dendr.* 85. BURM. *Afr.* T. 98. f. 2.

(5) *Myrica* Fol. subcordatis serratis sessilibus. *H. Cliff.* 456. R. *Lugdb.* 527. Alaternoides Ilicis folio crasso hirsuto. WALTH. *Hort.* III. T. 3. Tithymali facie Planta Ethiopica, Ilicis aculeato folio. PLUK. *Alm.* 373. T. 319. f. 7. Gale Capensis Ilicis Cocciferæ folio. PET. *Mus.* 774. β. Myrica Fol. subcordatis integris sessilibus. BURM. *Afr.* 263. T. 98. f. 3.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Viermannige.*

niet ingesneeden. Derhalve zou het kunnen zyn, dat hier de Tweede van gedagten Hoogleeraar, op de zelfde Plaat, die de Bladen somtyds getand, somtyds ongetand heeft, zo wel behoorde als de Derde, welke als eene Verscheidenheid daar toe betrokken wordt. Deeze laatste, die de Bladen enkel Hartvormig heeft, was ook op order van gedagten Gouverneur aan de Kaap getekend. De Bladen zyn spits gepunt, en in derzelver Oxelen zitten tropjes van schoonroode Bloempjes, brengende dit Gewas kleine ronde gladde gesteelde Besjes voort.

VI. *Myrica trifoliata.* Driebladige.

(6) Gagel *met drievoudige getande Bladen.*

Deeze, ook van de Kaap afkomstig, heeft de Bladen overhoeks, gesteeld, drievoudig; de Blaadjes ongesteeld, Lancetvormig gespitst, diep getand, van onderen Wollig: de Vrugten aan een Trosje, niet ge-aaird, uit Bessen bestaande, ruuw.

De Viermannigen zyn dus altemaal Heesteragtig: onder de Vyfmannigen komen geen Heesters voor: des ik overgaa tot de Zesmannigen in deeze Klasse, waar onder het Geslagt van

SMILAX. Struik-Winde.

De Kenmerken zyn, een zesbladige Kelk zonder Bloemblaadjes in de beide Sexen, hebbende de

(6) *Myrica* Fol. ternatis dentatis, *Am. Acad.* VI. Afr. 98. p. 112.

de Bloemen der Mannetjes-Planten zes Meeldraadjes en die der Wyfjes-Planten drie Stylen, welker Vrugt een Bezie is met drie Hollighe-den, in ieder twee Zaaden. III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

De Soorten van dit Geflagt zyn gefmaldeeld naar de gefteldheid van de Steng, die in de vier eerften gedoornd en hoekig is, in de vyf volgende gedoornd en rond, in de twee volgende ongedoornd en hoekig, in de twee laatften ongedoornd en rond. Zy zyn meest Heefterachtig; en daarom geef ik den naam van *Struik-Winde* aan dit Geflagt, om het van dat der gewoone Winde (*Convolvulus*,) daar *Smilax* de Griekfche naam van is, te onderfcheiden. *Hexandria.*

(1) Struik-Winde *met een gedoornde hoekige Steng; de Bladen Tandswys' gedoornd, Hartvormig, met negen Ribben.* I. *Smilax aspera.* Europifche.

Deeze voert gemeenlyk den naam van *Steekende Winde*, om dat zy geheel bezet is met Doorntjes, of Ruuwe in 't Griekfch *Tracheia*, onder

(1) *Smilax* Caule aculeato angulato, Foliis dentato-aculeatis cordatis novemnerviis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1120. p. 654. *Veg.* XIII. p. 743. GOUAN *Monsp.* 505. GRON. *Orient.* 316. *H. Cliff.* 458. R. *Lugdb.* 228. Smilax aspera Fructu rubente. C. B. *Pin.* 296. Smil. aspera rutilo fructu. CLUS. *Hift.* I p 112. β. Smil. aspera minus fpinofa Fr. nigro. C. B. *Pin.* 296. CLUS. *Hift.* I. p. 113. γ. Smilax Viticulis aspera, Fol. oblongis angustis mucronatis lævibus &c. PLUK. *Alm.* 348. T. 110. f. 3.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Zes-mannige.*

onder welken zy reeds by DIOSCORIDES bekend staat. Zy groeit in Spanje, Italie, Griekenland en verder in het Oosten. RAUWOLF vondtze aan een Beek by Tripoli in Syrie, als ook tusschen Rama en Joppe in 't Beloofde Land. Aan de kanten der Haagen of Landscheidingen komt zy in Provence voor, wordende van de Ingezetenen des Lands genoemd *Gros-Gramé*, volgens GARIDELL, die aldaar ook de Smilax met zwarte Besfen vondt, daar CLUSIUS van schryft, hoewel de gemeenste die met roode Besfen is, groeijende, volgens hem, in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, Spanje en Italie.

't Gewas klimt, even als de gewoone Klokjes-Winde, met zyne gedoornde Ranken by allerley Geboomte op; doch welke Ranken Houtig zyn en overblyvende. Het heeft Bladen byna als die der gemelde, doch spitser, en Zeisfenswyze een weinig omgekromd; ook harder en kleiner, bezet met Doorntjes. Zy zyn somtyds met witte Vlakken getekend, de Bloemen wit en welriekende. De Vrugten komen aan Trosjes voort, zynde roode Besfen, eenigszins scherp, bevattende zwartachtige Korrels als Hennipzaad.

BONETUS verhaalt, dat de Boeren, in het Napelsche, de Bladen van dit Kruid gebruikten om 'er uitwendig Vuurige Gezwellen mede te geneezen. CLUSIUS erkent, dat de Wortels Zweetdryvende zyn, en sommigen heb-

hebben 'er, in dit opzigt, Afkookzels van gemaakt tegen de Venus-Ziekte, in plaats van de Sarzaparil. Ook zyn 'er, die ze daar voor gehouden hebben; doch dit is fout, gelyk wy ſtraks zien zullen.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(2) Struik-Winde *met een gedoornde hoekige Steng; de Bladen ongedoornd, Hartvormig met negen Ribben.*

II. *Smilax excelſa.* Hoogklimmende.

TOURNEFORT heeft deeze voorgeſteld, als met haare gedoornde Ranken hooge Boomen beklimmende. Het Gewas, door hem in de Levant waargenomen, ſchynt dat gene te zyn, 't welk ALPINUS afbeeldt en beſchryft onder den naam van *Smilax aspera*; want hetzelve heeft de Bladen ongedoornd, en, zo de Afbeelding echt is, ook van eene zeer verſchillende figuur, niet ſcherp maar ſtomp van Punt en by het Steeltje niet uitgehoekt, gelyk VESLINGIUS zeer wel aanmerkt, hebbende ook Knoopige Wortelen: welk alles deeze Struik-Winde, op 't Eiland Zacynthus, nu Zante, groeijende, aanmerkelyk van de Italiaanſche deedt verſchillen. Ten onregte wierdt deeze ook, door ALPINUS, voor de echte Sarzaparil gehouden. Zy

(2) *Smilax* Caule aculeato angulato, Fol. inermibus cordatis novemnerviis. R. *Lugdb.* 228. N. 2. Smilax Orientalis Sarmentis aculeatis &c. TOURNF. *Cor.* 45. BUXB. *Cent.* I. p. 18. T. 27. male. Smilax aspera. ALP. *Ægypt.* 140. T. 141?

III. AFDEEL XX. HOOFDSTUK.

Zy groeit, volgens den Ridder, in de Levant en in Syrie.

III. *Smilax Zeylanica.* Ceylonsche.

(3) Struik-Winde *met een gedoornde hoekige Steng; de Bladen ongedoornd, die aan de Steng Hartvormig, aan de Takken langwerpig Eyrond.*

Tot deeze Oostindische behoort de *Ambonsche Basterd-China* van RUMPHIUS, onder de Ceylonsche Planten door den Hoogleeraar BURMANNUS beschreeven, als een Rankachtig gedoornd Gewas, welks Bladen zeer naar die van den Kaneelboom gelyken, en de Wortel, van zyne Vezels gezuiverd zynde, veel overeenkomst met den China-Wortel heeft. De onderste Bladen, evenwel, zyn Hartvormig en de Bladsteelen met twee Tandjes, komende de Klaauwieren van de Struik-Winde hier niet uit dezelven, maar als 't ware uit de Oxels der Bladen voort. De Virginische van PLUKENET, met breede Kaneel-Bladen, die niet gedoornd zyn, en eenen dikken knoopigen Vleezigen Riet-Wortel, wordt hier t'huis gebragt door den Heer N. L. BURMANNUS.

(4) Struik-

(3) *Smilax* Caule aculeato angulato; Foliis inermibus, Caulinis Cordatis, Rameis ovato-oblongis. *Fl. Zeyl.* 364. Smilax Indica spinosa, Folio Cinnamomi, Pseudo-China quibusdam. BURM. *Zeyl.* 217. China Amboinensis. RUMPH. *Amb.* V. p. 457. T. 161. BURM. *Fl. Ind.* 313.

(4) Struik-Winde *met een gedoornde hoekige Steng; de Bladen ongedoornd, Eyrond, ſtomp geſpitst, drieribbig.* III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

Hier wordt het echte Gewas bedoeld, in verſcheide deelen van Amerika groeijende, dat den zo bekenden *Sarzaparil*-Wortel uitlevert. By deezen naam, die Spaanſch is, en een Klimmend Rankgewas, dat Stekelige Takken als de Braamen heeft, betekent (*), is hetzelve reeds meer dan twee Eeuwen bekend geweest in Europa (†). SCALIGER beweert, dat die Wortel van eenen Spaanſchen Geneesheer PARILLUS, die deszelfs gebruik eerst ontdekt en den Wortel in ons Wereldsdeel overgebragt zou hebben, den bynaam bekomen heeft (‡); doch dewyl *Parra*, in 't Spaanſch, een klimmende Wyngaard aanduidt, is de eerſte afleiding, met MATHIOLUS, zonder nader bewys,

IV. *Salſaparilla* Sarzaparille.

(4) *Smilax* Caule aculeato angulato, Fol. inermibus ovatis, retuſo mucronatis, trinerviis. R. *Lugdb.* 228. N. 3. Smilax Caule aculeato angulato, Fol. dilatato-cordatis, &c. *H. Cliff.* 459. GRON. *Virg.* 120; 156. *Mat. Med.* 460. Smilax Viticulis aspera Virginiana; folio Hederaceo leni: Sarza nobiliſſima. PLUK. *Alm.* 348. T. 111. f. 2. RAJ. *Suppl.* 345. Smilax aspera Virginiana S. Sarzaparilla. C. B. *Pin.* 296.

(*) C. HOFMANN. *de Med. Officinalibus.* p. 348.

(†) Primum importabatur in Europam ab Hispanis Ann. D. 1563. RUTTY. *Mat. Med.* Lond. 1775. p. 464.

(‡) In *Scaligerianis primis*, p. 132. TRILL. *Thes. Med.* 1764. p. 83.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Zes-mannige.*

wys, natuurlyker. Hoe 't zy, HERNANDEZ, Lyf-Arts van Koning PHILIPS den II., die in de Zestiende Eeuw verſcheide Plantgewasſen van Amerika beſchreef, telt 'er vier Soorten van op, wier laatſte, met Hartvormige Bladen, eigentlyk den Wortel uitlevert, dien men in de Winkels gebruikt; deswegen by PLUKENETIUS den naam voerende van *Sarza nobilisſima.*

Want, ſchoon die Autheur zulks toepast op de eerſte van HERNANDEZ, wier Afbeelding naast overeenkomt met de voorgaande Soort van Smilax, blykt nogthans, dat hy 'er eene met Bladen als van Klyf of Winde bedoele; als ſtellende de Eerſte Soort of Europiſche Smilax, met zwarte Besſen, van C. BAUHINUS, daar mede gelyk. Veelen hebben zig ook ingebeeld, dat het de zelfde Plant ware. ALPINUS hadt op het Eiland Zante, aan de Kust van Morea in de Middellandſche Zee, van waar men hedendaags de meeſte Korenten krygt, vernomen, dat de Wortels van de voorbeſchreevene Hoogklimmende Struik-Winde van daar onder den naam van Sarzaparil vertierd werden. Sommigen verzekeren ook, dat die Wortels in veele plaatſen aan de Middellandſche Zee gebruikt worden, en niet minder kragtig zyn in Afkookzel, dan de West-Indiſche, als zynde tot Bloedzuivering zeer bekwaam (*).

De

(*) De groote BOERHAAVE ſchynt mede van dat denkbeeld te

De Sarzaparille Wortels zelf, die uit Amerika overgebragt worden, zyn, naar dat zy uit Peru, uit Nieuw Spanje of Mexiko, of uit Brasil, (zeer ver van elkander afstandige Landen,) hunne afkomst hebben, aanmerkelyk verschillende. Sommigen schryven zulks aan het Klimaat, anderen aan de byzondere Soort van Planten toe: waarschynlyk komt het van beiden. De Sarzaparil is, volgens de aanmerking van MONARDEZ, driederley. Eene, die in Nieuw Spanje groeit, bleeker en schraalder: eene betere, uit de Honduras, zynde dikker en donkerer van Kleur: eene uit de Provincie van Quito, in de nabuurschap van Guayaquil groeijende, die men naar deeze Stad plagt te noemen, zwartachtig graauw, nog dikker en grooter Wortelen hebbende; zo dat men dikwils eens Mans langte diep moest graaven, om ze uit den Grond te krygen. Deeze is het, die men anders ook wel de Peruviaansche noemt en gemeenlyk voor de beste houdt. III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Hexandria.*

Voor het overige is ten opzigt van deeze Wortelen, die geen byzondere maar wel een sterker kragt tot Bloedzuivering, dan andere Openende Wortelen, bezitten, aan te merken, dat de Landaart veel invloeds daar op heeft; zynde dezelven, in de Westindiën geteeld, meer

te zyn geweest. De regte Plant van de Sarzaparil was hem niet bekend. *Vid.* ejus *Hist. Plant.* p. 495.

III. AFDEEL, XX. HOOFDSTUK

Zesmannige.

meer bezwangerd met fyne zoute of Olieachtige deelen; die in Virginie vallen, (gelyk in meer gevallen plaats heeft,) kragteloozer en die van de Middellandſche Zee nog ſlapper. Men heeft ſedert eenigen tyd zelfs de lange dunne Wortelen der Sarza, uit de Spaanſche Westindiën, te ſlap geoordeeld, en derhalve de zogenaamde Koppen of dikke Knobbels, daar dezelven aan groeijen, die te vooren weg geſmeeten werden, alleen begonnen te gebruiken in Veneriaale Dranken; daar men zig meer uitwerking van belooft. 't Is zeker dat de Spanjaarden en andere Europeaanen, in de Westindiën, zig daar mede van de Pokken plagten te geneezen; doch eensdeels ſchryft men zulks toe aan de Hitte van 't Klimaat, welke de Zweetdryving meer begunſtigt: andersdeels was ook de langduurigheid van het gebruik en de ongemeene ſchraale Levenswyze, daar by te houden, naauwlyks uit te ſtaan. Hier te Lande, zeker, bevindt men de ſterkſte Afkookzels van Sarzaparil, op zig zelve, daar toe niet bekwaam. Tegen Borstziekten of tot Geneezing van Schurft, Zweeren en andere Huidkwaalen, zo het geene overblyfzels van de Venus-Ziekte zyn, hebben wy andere even kragtige Middelen. Sommigen hebben hier uit opgemaakt, dat men de Sarzaparil en China-Wortel, beiden, in de Winkels wel ontbeeren kon (*).

(*) CARTHEUS. *Fund. Med.* Part. II. Sect. 13. Cap. 7. p. 427. Vid. TRILLER. *Thes. Med.* p. 84.

(5) Struik-Winde *met een gedoornde rondachtige Steng; de Bladen ongedoornd, Hartvormig Eyrond, met vyf Ribben.*

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. V. *Smilax China.* China-Wortel.

De laatstgemelde wordt hier bedoeld. Hy is de Wortel van een Gewas, in China en Japan groeijende, 't welke veel overeenkomst heeft met het voorgaande. Dus moet zekerlyk de benaaming van de plaats der afkomst berekend worden: hoewel men ook een Westindische China-Wortel heeft. KÆMPFER, die alles op de plaatsen onderzogt heeft, zegt, dat men het Gewas, daar te Lande, *Sankira* en gemeenlyk *Quaquara* noemt; niet *Sankiva*, gelyk sommigen verkeerdelyk schryven. Het groeit, zegt hy, zonder behulp, een Elle of anderhalf hoog, doch eenig Geboomte kunnende vatten, met zyne Klaauwieren, dan stygt het hooger. De Ranken zyn Houtig, van dikte als een Stroo-Halm, knoopig, met eenige Doorntjes en heeft aan ieder Knoop twee Stoppeltjes, die de Klaauwieren uitgeeven en de Bladen bevatten, welke rondachtig zyn, met korte of geene Bladsteeltjes, aan den rand Golfachtig geboogen, met vyf

(5) *Smilax* Caule aculeato teretiusculo, Foliis inermibus ovato-cordatis quinque-nerviis. *Mat. Med.* 461. GRON. *Orient.* 317. Smil. Sarmento tereti inferne aculeato &c. BROWN. *Jam.* 359. Smilax minus spinosa &c. KÆMPF. *Am.* 781. T. 782. China Radix. C. B. *Pin.* 296. China Michuacanensis. PLUM. *Ic.* 183. Fruticulus Convolvulaceus. PLUK. *Am.* 101. T. 408. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* p. 313.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Zesmannige.*

vyf Ribben, twee ter wederzyde van de Middelrib, van het begin tot aan de Punt zig uitſtrekkende. Op een dun rood- of geelachtig Steeltje komen tien Bloempjes, of daar omtrent, in een Kroontje voort. De Bloempjes zyn geel, met zes Bloemblaadjes en zes Meeldraadjes, in 't midden een Styl hebbende met een blaauw Knopje, en daar op volgen Vrugten van grootte en Kleur als Kerſen, doch met weinig, droog, wrang Vleeſch, waar in vier vyf of zes Zaaden, tot eene Sterswyze figuur ſamengepakt, droog wordende zwartachtig, van binnen wit. De Wortel, welke groot hard en knoopig is, met eenige Vezelen, zegt die Autheur, maakt den China-Wortel der Geneeskundigen uit, die volgens LINSCHOTEN in China *Lampaton* genoemd wordt, zynde hoe zwarter hoe beter. De Oostindiſche is van buiten donker-rood, van binnen roodachtig wit; de Westindiſche van binnen rooder. Men plagtze voor afkomſtig van een Gewas te houden, dat naar de Iris of Liſch-Planten geleek, hebbende AMATUS hetzelve onder de Soorten van Riet geteld, en VESALIUS een Vertoog over deszelfs gebruik geſchreeven.

Van over lang is deeze Wortel ook bekend. Hy kreeg zyn eerſte gezag, omtrent het jaar 1535, van Chineeſche Kooplieden, die verzekerden, dat men 'er de Venus-Ziekte het Podagra en andere Kwaalen, zonder zulk een bepaalden Levensregel, als in het gebruik des

Pok-

Pokhouts toen waargenomen werdt, in minder tyds en met minder walgelykheid, door geneezen kon. Op dien voet werdt de China-Wortel Keizer KAREL den V. aangepreezen, die 'er, zonder zyne Lyf-Artſen raad te pleegen, van gebruikte; doch zo weinig baat daar by vondt, dat hy wel haast tot het Pokhout wederkeerde. Toen de zaak rugtbaar wierdt, verlangden niettemin alle de Ryks-Vorſten en Hovelingen, het Geheim te weeten; doch 't werdt nergens Souverein bevonden, en hierom is ſedert de China en de Sarza, gelyk men weet, tot het maaken van Afkookzels, by het Pokhout gemengd; hoewel men naderhand ook dikwils den China-Wortel, (die meest Wormig en dus van weinig kragten is, wanneer menze koopt,) agterweg gelaten, of onzen friſſchen Kliſſen-Wortel, by plaatsvullinge, daar voor genomen heeft.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Hexandria.*

(6) Struik-Winde *met een gedoornde ronde Steng; de Bladen ongedoornd, Hartvormig geſpitst, omtrent zevenribbig.*

VI. *Smilax rotundifolia.* Rondbladige.

't Getal der Ribben zou byna het eenigſte onderſcheid ſchynen te maaken tusſchen de voorgaande en deeze, die door KALM in Kanada is waargenomen; en niettemin worden de Bladen, in de beſchryving, ook vyfribbig gezegd te

(6) *Smilax* Caul. acul. tereti, Fol. inermibus Cord. acuminatis, ſubſeptemnerviis. KALM.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. te zyn; 't welk de onderſcheiding duiſter doet voorkomen.

VII. *Smilax Laurifolia.* Laurierbladige.

(7) Struik-Winde *met een gedoornde ronde Steng; de Bladen ongedoornd, Lancetvormig Eyrond, drie-Ribbig.*

Deeze heeft de Bladen dikker dan eenige andere Soort, en van figuur als Laurierbladen, draagende zwarte Besſen. Het Gewas, dat zyne Stengen met zeer ſtyve Doornen gewapend heeft, is altoos groen en hier door ſtrekt hetzelve, 's Winters, tot beſchutting voor het Vee, klimmende wel tot zestien Voeten hoogte by het Geboomte op. Sommig Gevogelte aast op deszelfs Besſen. De Groeiplaats is in Virginie en Karolina.

VIII. *Smilax Tamnoides.* Veelribbige.

(8) Struik-Winde *met een gedoornde ronde Steng; de Bladen ongedoornd, Hartvormig, langwerpig, zevenribbig.*

In de voorgaande was maar éene Rib, door 't midden loopende, volgens CATESBY, doch dit getal is wat onzeker, zo 't ſchynt, en onbeſtendig. Men kan deeze ten minſte Zevenribbig

(7) *Smilax* Caul. acul. tereti, Fol. inermibus ovato-lanceolatis trinerviis. GRON. *Virg.* 193; 156. Smil. lævis Laurifolia Baccis nigris. CAT. *Carol.* I. p. T. 15. SEL. *Vog.* I. D. p. 24. T. 30. China altera aculeata &c. PLUM. *Ic.* 85.

(8) *Smilax* Caul. acul. ter. Fol. inerm. Cord. oblongis ſeptemnerviis. Smilax Bryoniæ Fol. Caule ſpinoſo, Baccis nigris. CAT. *Car.* I. p. T. 52. SEL. *Vog.* II. D. p. 3. T. 4.

ribbig noemen, volgens de Afbeelding van dien zelfden Autheur, welke aanmerkt, dat het Gewas met Stengen, zo dik als een Rotting, twintig Voeten hoog, over de nabuurige Heesters en Boomen heen kruipt. Het draagt groote Trosfen van zwartachtige ronde Bessen, die aan Steelen hangen. De Wortel is Knobbelig en wordt door 't droogen zo hard als Hout. De Ingezetenen van Karolina kooken 'er Dranken van, tot Bloedzuivering, en noemen het China-Wortel. De Groeiplaats is ook in Virginie en Penfylvanie. De bynaam duidt aan, dat de Bladen naar die van den Zwarten Wilden Wyngaard gelyken. III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Hexandria.*

(9) Struik-Winde *met een gedoornde ronde Steng; de Bladen ongedoornd, Eyrond, drieribbig.* IX. *Smilax caduca.* Afbladerende.

De Heer KALM vondt deeze in Kanada. Zy verfchilt van de anderen, zo door het jaarlyks afvallen der Bladen, als doordien de Kroontjes op korte Steeltjes onder de Bladen voortkomen. Het eerstgemelde zou kunnen veroirzaakt worden door het Klimaat.

(10) Struik-Winde *met een ongedoornde hoekige* X. *Smilax Bona Nox.* Goede Nagt.

(9) *Smilax* Caul. acul. ter. Fol. inermibus, ovatis, trinerviis.

(10) *Smilax* Caule inermi angulato, Foliis ciliato-aculeatis. Smilax aspera Ind. Occid. C. B. *Pin.* 296. Smil. Fol. latis in margine fpinofis, *item* Smil. Caroliniana Stip. quadrato leni &c. *Pluk. Alm.* 348. T. 111. f. 1 & 3.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Zesmannige.*

kige Steng; de Bladen als met Ooghairtjes gedoornd.

Dit Gewas heeft zynen bynaam van de Spaansche Avond-Groet *Buenas Noches*, dat is Goede Nagt, welke 'er aan gegeven wordt, zo CLUSIUS niet onbillyk zig verbeeldde, om dat de Bloemen, 's morgens ontlooken, tegen de Nagt verflenzen. Hy hadt 'er de Zaaden van uit de Westindiën ontvangen, die een zodanig klimmend Rankgewas voortbragten, als de voorgaanden zyn, met hoekige Bladen als die van Klyf, 't welk in Karolina groeit volgens PLUKENETIUS, wordende *Gedoornde Westindische Smilax*, van C. BAUHINUS, getyteld.

XI. *Smilax Herbacea.* Kruidige.

(11) Struik-Winde *met een ongedoornde hoekige Steng; de Bladen ongedoornd, Eyrond, met zeven Ribben.*

Deeze, als niet Houtig zynde, wordt door den bynaam van Kruidige onderscheiden. 't Gewas, dat in Virginie en elders aan de Kust van Noord-Amerika groeit, heeft geribde Bladen als van Klyf, die op zeer lange Steelen zitten, en zeer kleine Bloempjes tot een Kroontje samengehoopt, die van een stinkende garstige Reuk

(11) *Smilax* Caule inermi angul. Fol. inerm. ovatis septemnerviis. GRON. *Virg.* 193: 156. Smilax lævis Marilandica, Fol. Hederæ nervosis &c. RAJ. *Suppl.* 345. Smilax Claviculata Hederæ folio &c. PLUK. *Alm.* 349. T. 225. f. 4.

Reuk zyn. Het is een jaarlyks Gewas, dat met eene bruin paarsche Steng tot de hoogte van zes of zeven Voeten opschiet, hebbende een blyvende Wortel, volgens CLAYTON, die zegt dat de Bladen vyfribbig zyn. III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(12) Struik-Winde *met een ongedoornde ronde Steng; de Bladen ongedoornd Lancetvormig.* XII. *Smilax Lanceolata.* Lancetvormige.

Hier wordt betrokken, de Ongedoornde Smilax, met roode Bessen, van CATESBY, maar niet die, welke in zyn Eerste Deel, Tab. 51. voorkomt, als welke de Bladen hoekig en Klyfachtig heeft, gelyk de voorgaande; doch in het Loof van deeze Gewassen heeft een aanmerkelyke Speeling plaats, als blykt uit de volgende.

(13) Struik-Winde *met een ongedoornde ronde Steng;* XIII. *Smilax Pseudo-China.* Basterd-China.

(12) *Smilax* Caule inermi tereti, Foliis inermibus Lanceolatis. *H. Cliff* 459. GRON. *Virg.* 120. Smilax non spinosa Baccis rubris. CATESB. *Car.* II. p. 82. T. 84.

(13) *Smilax* Caul. inerm. ter. Fol. inermibus, Caulinis Cordatis, Rameis ovato oblongis quinquenerviis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. Pedunculis longissimis. GRON. *Virg.* 193: 156. Petiolis bidentatis. *H. Cliff.* 459. GRON. *Virg.* 120. Smil. aspera, Fol. trinerviis oblongis, Petiolis biclaviculatis. BROWN. *Jam.* 359. Smil. Virgin. Spinis innocuis armata &c. PLUK. *Alm.* 349. T. 110. f. 5. Smil. asp. Fr. nigro &c. SLOAN. *Jam.* 105. *Hist.* I. p. 31. T. 143. f. 1. Smil. asp. nod. Rad. rubra majore. PLUM. *Ic.* 82. China spuria nodosa. C. B. *Pin.* 297. Pseudo-China Radix, CLUS. *Exot.* Libr. 4. Cap. 9. p. 83.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Zesmannige.*

Steng; de Bladen ongedoornd, die aan de Steng Hartvormig, aan de Takken langwerpig Eyrond, vyfribbig.

De Wortel van deeze is eigentlyk de Westindische China, waar van ik boven gesproken heb. Veelen hebbenze daarom ook *China* genoemd, gelyk uit de menigvuldige aanhaalingen, by SLOANE, die byna een geheele Bladzyde beslaan, blykbaar is; doch by CLUSIUS komt de Wortel voor, onder den naam van *Basterd-China* uit Virginie, zynde dezelve hem, in 't jaar 1591, van Londen toegeschikt. Uit de naauwkeurige Afbeelding, welke hy 'er van geeft, en uit zyne Aanmerkingen, blykt, hoe zeer die van den echten China-Wortel verschille, niettegenstaande veelen denzelven, uit onkunde, daar voor gehouden hebben. Met regt geeft 'er LINNÆUS, derhalve, den naam van Basterd-China aan.

'T Gewas, dat op Jamaika zo wel als in Virginie groeit, heeft lange Bloemsteelen, en tweetandige Bladsteelen, die ieder twee Klaauwieren uitgeeven volgens BROWNE. De Wortel is Rietachtig, dik, Knoopig en Vleezig, doch gedroogd zynde Meelig, zo SLOANE aanmerkt. 't Is een jaarlyks Gewas, volgens den Heer CLAYTON, die hetzelve in Virginie onderzogt heeft, en het volgende daar van schryft. „ De Wyfjes-
„ Plant is laager dan de Mannetjes, met de
„ zelfde Bladen, een kleiner Bloemsteel, de
„ Bloemhoofdjes digter maar ook kleiner. Alle

„ de

„ de deelen der Vrugtmaaking zyn als in de „ Opgave van het Kenmerk der Smilax LINN. „ Gen. N. 992. De Stylen heb ik met „ het bloote Oog niet onderfcheiden kunnen; „ maar drie langwerpige omgeboogene ruige „ Stempels heb ik 'er taamelyk zigtbaar aan „ gevonden. Van den Tamnus verfchilt het, „ door het Vrugt beginzel boven den Kelk, „ door zeer veele Klaauwieren te hebben, en „ door 't ontbreeken van het Honigbakje. „ In 't laatst van Mey bloeit het."

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Hexandria.*

Onder de Tienmannigen komt voor, het Geflagt van

KIGGELARIA.

Welks Kenmerken, zo wel in de Mannetjesals in de Wyfjes-Planten, een vyfdeelige Kelk en vyfbladige Bloem, met vyf driekwabbige Klieren, zynde de toppen der Meelknopjes in de Mannetjes open. De Wyfjes hebben vyf Stylen, en de Vrugt is een eenhokkig, vyfkleppig, veelzaadig Zaadhuisje.

I. *Kiggelaria Africana.* Kaapfche.

De eenigfte Soort, (1) uit Afrika afkomftig, is door LINNÆUS in de befchryving van den Cliffortfchen Tuin in Afbeelding gebragt. Zy was door STERBEEK voorgefteld onder den naam

(1) Kiggelaria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1128. p. 658. *Veg.* XIII. p. 747. *H. Cliff.* 462. T. 29. R. *Lugdb.* 478. Evonymo affinis Æthiopica fempervirens &c. PLUK. *Alm.* 139. T. 176. f. 3.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. naam van *Reukelooze Laurier* met eene Klootronde Vrugt. 't Gewas, dat naar den Paapenboom gelykt, is altyd groen en heeft ſtyve getande Lancetvormige Bladen.

Twaalfmannige. Tot de Twaalfmannigen behooren de twee volgende

EUCLEA.

De Mannetjes hebben vyftien Meeldraadjes; voorts is de Bloem in dezelven ook vyfbladig en de Kelk vyftandig, zo wel als in de Wyfjes-Planten, die het Vrugtbeginzel boven hebben en twee Stylen, wordende de Vrugt eene Bezie met twee Holligheden.

Dus wordt thans dit nieuwe Geſlagt opgegeven (1), met de aanhaaling als hier onder, welke zekerlyk gebrekkelyk is. Zo het Tab. 84. f. 2, moet zyn, dan wordt hier bedoeld het Kaapſche Gewas, 't welk door den Hoogleeraar J. BURMANNUS in Afbeelding was gebragt onder den naam van *Padus met langwerpige Bladen en eene enkelde Vrugt.* 't Is wel waar, dat dit tegen den bynaam ſchynt te ſtryden, doch 't is ook waar, dat de Vrugten redelyk Trosachtig aan de Takken voortkomen, zynde ronde blaauwe Besſen, die een Steentje bevatten en groeijende aan een zelfden Tak als de Bloemen: 't welk tegen de Kenmerken van de Klasſe zo wel als van 't Geſlagt, ſtrydig is. Ik laat dit derhalve in 't onzekere.

I. *Euclea Racemoſa.* Getroste.

ME-

(1) Euclea. *Veg.* XIII. p. 747. BURM. *Afr.* 4. 84. f. 2.

MENISPERMUM. Gulpzaad.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Dodecandria.*

In dit Geslagt zyn vier uitwendige en agt inwendige Bloemblaadjes. De Mannetjes-Bloemen hebben zestien: de Wyfjes-Bloemen agt onvrugtbaare Meeldraadjes, en brengen twee eenzaadige Besfen voort.

't Getal der Soorten, allen Indische Gewassen, en de meesten Heestcrachtig; is agt, als volgt.

(1) Gulpzaad *met Schildswys' Hartvormige, rondachtig gehoekte Bladen.*

I. *Menispermum Canadense.* Kanadasch.

Aan deeze heeft TOURNEFORT den gezegden Geslagtnaam gegeven, om dat de Zaaden Halfmaanswyze uitgegulpt zyn: weshalve ik ze *Gulpzaad* noem. Het is een Klimmend Gewas, in Virginie en Kanada groeijende, dat *Eenbladige Virginische Klyf*, met Bladen van Winde, door PLUKENET getyteld wordt. De Steng draait tegen de Zon om. De Bloemsteel, korter dan de Bladsteelen, knikkende, komt boven de Oxels der Bladen voort, en draagt twee Trosfen. De Stamper bestaat uit drie Stukken, waar van ieder een Bezie wordt, met zulk een ronden Zaadkorrel, als gezegd is.

(2) Gulp-

(1) *Menispermum* Fol. peltatis Cordatis subrotundo-angulatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1131. p. 659. *Veg.* XIII. 748. *H. Cliff.* 140. *Upf.* 91. GRON. *Virg.* 56. Menisp. Canadense scandens, Umbilicato folio. TOURNF. *Mem.* 1705. p. 311. Hedera monophyllos Virg. PLUK. *Alm.* 181. T. 36. f. 2.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(2) Gulpzaad *met Schildswys' Hartvormige gekwabde Bladen.*

II. *Menisp. Virginicum.* Virginisch.

Een zeer fraaije Afbeelding, waar uit dergelyke figuur der Zaaden blykt, geeft DILLENIUS van deeze Soort. Echter kwamen hem die Zaaden voor, eenigszins naar versteende Ammons-Hoorentjes te gelyken. 't Gewas hadt, onder aan de Ranken, de Bladen eenigszins hoekig, doch boven waren dezelven slegts Hartvormig. Aan een droogen Tak, in Karolina verzameld, waren de Besfen drie, vier of vyf, op een Steeltje samengehoopt. Het groeit aan de Zee-Kust, volgens CLAYTON.

III. *Carolinum.* Karolinisch.

(3) Gulpzaad *met Hartvormige, van onderen ruige, Bladen.*

Weinig schynt deeze van de voorgaande, die de Bladen van onderen ook taamelyk Haairig heeft, te verschillen. Zy groeit mede in Karolina.

IV. *Cocculus.* Vergiftig.

(4) Gulpzaad *met Hartvormige stompe gespitste Bladen en eene rappige Steng.*

Hier

(2) *Menispermum* Fol. peltatis lobatis. GRON. *Virg.* 56. Menisp. Folio Hederaceo. DILL. *Elth.* 223. T. 178. f. 219.

(3) *Menispermum* Fol. Cordatis subtus villosis. *Syst. Nat.*

(4) *Menispermum* Fol. Cordatis retusis mucronatis, Caule lacero. *Mat. Med.* 175. GRON. *Orient.* 123. Arbor Aristolochiæ foliis, Maderaspatana &c. PLUK. *Alm.* 43. T. 13. f. 2. Cocculus Officinarum. C. B. *Pin.* 511. PLUK. *Mant.* 52. T. 345. f. 2. Tuba Baccifera. RUMPH. *Amb.* V. p. 35. T. 22. Narsiatam. *Hort. Mal.* VII. p. 1. T. 1? BURM. *Fl. Ind.* p. 316.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Dodecandria.*

Hier wordt het Gewas bedoeld, dat de in onze Winkels zo bekende *Coculi*, in 't Engelsch *Cockles*, en by ons gemeenlyk *Kokeltjes* genaamd, voortbrengt. POMET en LEMERY waren van de afkomst deezer Nootjes, die men in 't Fransch *Coques de Levant* noemt, geheel onkundig. Die benaaming duidt aan, dat menze uit de Levant kreeg, en volgens RAUWOLF heeten zy in 't Arabisch *Doam Samec*, wordende de Visschen, in de Euphraat, daar mede vergeven. Dus zal dan waarschynlyk dit Gewas gemeen zyn in de Zuidelyke deelen van Asie: ten minste groeit het op de Eilanden van Oostindie, in 't byzonder op Celebes de Moeder van alle Venynen, zegt RUMPHIUS, die het de Besfendraagende *Tuba-Struik* noemt; zynde *Tuba* of *Tuha*, in 't Maleitsch, alle dingen, Zaaden, Vrugten of Bladeren, waarmede men Visschen en Vogelen vergeeft.

Het is, volgens hem, een groote wild Rankgewas, met de Stengen een Arm of Been dik, zynde de Schors zeer barstig en gescheurd, doch de dunne Zydtakken, die glad zyn, loopen uit in styve Klaauwieren, waar mede zy zig aanhechten, kruipende dus, verscheide Vademen hoog, by de Boomen op. De Bladen, lang gesteeld, Hartvormig, zyn styf als Parkement en wat Wollig. Aan de dikke Ranken komen Steelen, die Trosfen draagen, wel anderhalf Voet lang, van Bloeizels, met twee of drie Vrugtbeginzels, waar uit Besfen voortkomen, zelden

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Twaalfmannige.*

vier by malkander, wat kleinder dan Druiven, die eindelyk zwartachtig worden. Deeze Besfen bevatten in haar week Vleefch een ronde Korl, van grootte als een Kerfen-Steen of wat grooter, rimpelig of ruuw van buiten, en van binnen een witte Pit bevattende, die zig in tweeën laat fcheiden; zynde ook wat Maan- of Niervormig van figuur. Het Bloeizel ftinkt en de Besfen hebben een vunzige Reuk, zynde het Hout van dit Gewas uitermaate taay.

In Oostindie maakt men van deeze Besfen of van de Nootjes, tot het vangen der Visfchen, in 't algemeen gebruik. Zy worden zonder het weeke Vleefch, of daar mede gedroogd, met eenigen van die kleine Krabbetjes, welke men Soldaatjes noemt of Kluizenaars, gewreeven, en, daar ook wel een weinig Menfchen-Drek by gedaan zynde, maakt men 'er Pillen van en ftrooit dezelven op de Waterplasfen, waar in zig Visfchen onthouden. Deeze happen gretig naar dit Aas, doch worden 'er zo duizelig van, dat menze met de Handen kan grypen. Dit zelfde wordt ook wel in Europa, byzonderlyk in Duitfchland, alwaar menze *Fifchkorner* noemt, gepraktizeerd; mengende het Poeijer met wat Meel, Honig en Oude Kaas. De Vifch, zulk een Pil weder uitfpuuwende en dan in verfch Water gefmeeten, heeft 'er geen hinder van.

Op dergelyke manier worden de Pappegaijen of Loeries, door de Ingezetenen der Papoes-Eilanden, met list gevangen. Die Vogels ko-

men

men Jaarlyks, Troepswyze, op zekeren bepaalden tyd, aldaar aanvliegen, en zoeken dan hunnen Drank in Kuiltjes of Gaten van hooge Boomen, daar het Regenwater ſtaan blyft, 't welk de Papoezen met zulke fyn gewreeven Korrels weeten te vergiftigen; zo dat de Vogels, die daar van drinken, duizelig ter Aarde vallen en zig laaten vangen.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Dodecandria.*

Voor Menſchen evenwel, zo min als voor deeze Dieren, zyn de Kokeltjes, in kleine veelheid gebruikt, een weezentlyk Vergift. Men heeft bevonden, dat twee derzelven een Menſch doen afgaan; maar de benaauwdheid, het geweldig braaken en de Stuipachtige trekkingen, welken zy in ſommige Geſtellen veroirzaaken, maakt het inwendig gebruik niet raadzaam. Verſcheide Autheuren hebben over dezelven in 't byzonder geſchreeven, wier Werken men kan nazien. Gemeenlyk zyn zy, hier te Lande, om het Ongediert op 't Hoofd der Kinderen te dooden, in gebruik; wordende veiligst het Poeijer derzelven, met wat Olie of Vet gemengd, in 't Haair geſmeerd.

(5) Gulpzaad *met volmaakt Hartvormige Bladen en eene vierkante gekrulde Steng.*

V. *Menispermum crispum.* Krultakkig.

Hier wordt het *Vierkantige Touw-Gewas*, van

(5) *Menispermum* Fol. Cordatis exquiſitis, Caule quadrangulo crispo. Funis quadrangularis. RUMPH. *Amb.* V. p. 83. T. 44. f. 1.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Twaalfmannige.*

van RUMPHIUS, door den Ridder aangehaald, doch met een verkeerde figuur; zynde die, waar van de Bynaam is ontleend, oogschynlyk de *Gall-Touwe-Struik* van dien Autheur, dus genaamd, om dat de Steng als met Galletjes of ronde Wratten Schubachtig is bezet. Deeze Gall-Touwe-Struik was Krulswyze door malkander gevlogten, 't welk geenszins plaats hadt in het Vierkante Touw-Gewas, op die zelfde Plaat afgebeeld, dat met breede Vleugelachtige kanten overlangs was gezoomd, hebbende de Bladen stomp getand en dus zo Hartvormig niet als de gedagte Struik. Beiden, evenwel, kunnen zy niet tot eene zelfde Soort behooren en de Groeiplaats wordt door LINNÆUS gesteld in Bengale. Misschien is van daar een Gewas gekomen, dat met gedagte Soortelyke bepaling strookt.

VI. *Menispermum Orbiculatum.* Rondbladig.

(6) Gulpzaad *met rondachtige, van onderen Haairige Bladen.*

De rondbladigheid is het Kenmerk van deeze, een Heester naar de Winde gelykende, die op het Krokodillen-Eiland in Oostindie groeit.

VII. *Hirsutum.* Ruig.

(7) Gulpzaad *met Lancetswys' Eyronde Haairige Bladen.*

Dee-

(6) *Menispermum* Fol. orbiculatis subtus villosis. Cocculi Orient. Frutex Convolvulaceus. PLUK. *Amalth.* 61. T. 384. f. 6. BURM. *Fl. Ind.* p. 316.

(7) *Menispermum* Fol. Lanceolato-ovatis villosis. Cocculi In-

Deeze, een kleinere Soort, heeft Bladen naar die van de Maagde-Palm gelykende.

III. Afdeel. XX. Hoofdstuk. VIII. *Myosotoides.* Muisoorig.

(8) Gulpzaad *met smal Lancetvormige ruige Bladen.*

Deeze allerkleinste heeft in Bladen en Gestalte veel overeenkomst met het Kruid dat men Muizen-Oor noemt, volgens PLUKENET, die Afbeeldingen van de drie laatsten, allen Oostindische Gewassen, geeft.

Van de Veelmannigen behoort hier het eenigste Geslagt, dat den naam voert van

CLIFFORTIA.

Naar den Wel Edelen Patroon van onzen Ridder, door wiens begunstiging dezelve gelegenheid kreeg tot het onderzoeken der in- en uitlandsche Gewassen, en om door de beschryving van zyner Wel Ed. ongemeen ryke Verzameling van leevende Planten, den eersten Grondslag te leggen van zynen Grooten Naam, met het uitgeeven van dat beroemde Werk, 't welk den wezentlyken Tytel voert van *Hortus*

Indici altera species minor scandens, &c. PLUK. *Amalth.* 61. T. 384. f. 7. BURM. *Fl. Ind.* p. 316.

(8) *Menispermum* Fol. Lineari-Lanceolatis hirsutis. Cocculi Indici species minima &c. PLUK. *Amalth.* 62. T. 384. f. 3. BURM. *Fl. Ind.* p. 316.

III. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Veelmannig.*

tus Cliffortianus: om van de *Musa Cliffortiana* en anderen niet te spreeken.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn, een driebladige Kelk zonder Bloemblaadjes; zynde in de Vrouwelyke Gewassen het Vrugtbeginzel met twee Stylen gekroond. 't Getal der Meeldraadjes is, in de Mannelyken, byna dertig. De Vrugt wordt een tweehokkig Zaadhuisje met één Zaad in ieder Holligheid.

Zes Soorten, altemaal Kaapsche Heesters, komen in dit Geslagt voor, naamelyk

I. *Cliffortia Ilicifolia.* Hulstbladige.

(1) Cliffortia *met byna Hartvormige getande Bladen.*

Deeze is, volgens de nadere beschryving van den Ridder, die daar van een fraaije Afbeelding, in 't gezegde Werk, gegeven heeft, een Heester met overhoekse afgeboogene Takken, die met geknotte Vliezen en Stoppeltjes zyn bekleed. De Bladen, ook overhoeks en ongesteeld, zyn rondachtig, met zeven of negen Doornige Tandjes, vlak doch aan 't end omgekromd, met een Kraakbeenigen rand, glad, geribd, laatende, als zy afvallen, een rosachtig Scheedje over. Vooraan den voet des Blads, boven

(1) *Cliffortia* Fol. subcordatis dentatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1133. p. 660. *Veg.* XIII. p. 748. Cliffortia Fol. dentatis. *H. Cliff.* 463. T. 30. R. *Lugdb.* 252. Arbuscula Afra Folio acuto Ilicis Caulem amplexo rigido. DILL. *Elth.* 36. T. 31. f. 35.

boven de Scheede, is een ſpits gedoornd, blyvend Stoppeltje. De Bloemen komen zydelings, in de Oxelen, ongeſteeld, eenzaam, voort: zy zyn groen van Kleur met witte Meeldraadjes en geele Meelknopjes. 't Gewas maakt, in de Tuinen, Boompjes van twee of drie Voeten hoog.

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polyandria.*

(2) Cliffortia *met Lancetvormige effenrandige Bladen.*

II. *Cliffortia Ruscifolia.* Steekende Palm-bladige.

Deeze Soort, ook door LINNÆUS zeer fraay afgebeeld, is door BERGIUS nader beſchreeven. De Takken zyn van boven bruin, met overhoekſe zeer digt geſchubde korte Takjes, aan 't end gebladerd en Bloemdraagende. De Bloemen komen aan Tropjes voort en zyn door driepuntige Blikjes onderſcheiden. De Vrouwelyke Bloemen, hoedanigen zyn Ed. ſlegts gezien hadt, en die ook op mynen Tak, van de Kaap ontvangen, zig bevinden, zyn aan de twee bruin gepluimde, uitſteekende Stylen, kenbaar. De Blaadjes die de Bloemen omringen, hebben nevens de end-Doorn wederzyds nog een Doorntje zegt de Ridder. Dit bevind ik in ſommige Blaadjes van myn Exemplaar, doch niet algemeen.

(3) Clif-

(2) *Cliffortia* Fol. Lanceolatis integerrimis. *H. Cliff.* 463. T. 31. R. *Lngdb.* 252. Frutex Ethiop. Conifer, Fructu parvo. &c. PLUK. *Alm.* 159. T. 297. f. 2.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(3) Cliffortia *met Liniaale gehaairde Blaadjes.*

III. *Cliffortia Polygonifolia.* Smalbladige.

Deeze, wier Blaadjes naar die van 't Varkens-Gras gelyken, is onder den gezegden bynaam ook door LINNÆUS afgebeeld.

(4) Cliffortia *met drievoudige Bladen, het middelste Blaadje drietandig.*

IV. *Trifoliata.* Driebladige.

Deeze was door BOERHAAVE voorgesteld onder den naam van *Afrikaansch driebladig Boompje*, met ongesteelde Blaadjes en het Zaad gepluisd. LINNÆUS hadt 'er, te vooren, eene *Myrica* van gemaakt gehad. In de aangehaalde van PLUKENET zyn de Bladen aan alle kanten ruig.

V. *Sarmentosa.* Rysachtige.

(5) Cliffortia *met drievoudige Liniaale, Haairige Bladen.*

Aan de Zee-Kust van de Kaap komt deeze voor, bloeijende in de Meymaand. De Steng is Heesterachtig, vier Voeten lang, sliertig, ongeschikt, met overhoekse, enkelde, kortere, ronde, ruige Takken. De Bladen, die overhoeks,

(3) *Cliffortia* Fol. Linearibus pilosis. *H. Cliff.* 501. T. 32.

(4) *Cliffortia* Fol. ternatis, intermedio tridentato. R. *Lugdb.* 453. Myrica Fol. ternatis, intermediis Cuneiformibus tridentatis. *H. Cliff.* 456. Thymelææ forte affinis Æthiopica &c. PLUK. *Alm.* 367. T. 319. f. 4. Arbuscula Afra, Foliolis trifoliatis, fine pedunculo ad Caulem natis, Semine papposo. BOERH. *Lugdb.* II. p. 262.

(5) *Cliffortia* Fol. ternatis Linearibus villosis. *Mant.* 299.

hoeks, drievoudig groeijen, zyn zeer ſmal, ongedoornd, grysachtig ruig; hebbende zeer korte, breede, Vliezige, naakte Bladſteelen. De Bloemen komen zydelings in de Oxelen, ongeſteeld, eenzaam voort. Zy zyn wit en hebben een driebladige, Eyronde, holle Kelk, met veele Meeldraadjes. Het Wyfje hadt de Ridder van deeze niet gezien.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

(6) Cliffortia *met drievoudige Liniaale ſpitſe gladde Bladen.*

VI. *Strobilifera.* Galldraagende.

Deeze is een Heeſter met ronde Takken, niet zeer Takkig, en ongeſteelde ſmalle ſpitſe Blaadjes, als die van den Geneverboom. Dezelven hebben een zeer kort Scheedachtig Steeltje, dat tweetandig is. Van deeze Steeltjes blyven rappige, Eyrondachtige, gladde Stoppeltjes over. De Vrugtmaaking hadt de Ridder niet gezien, maar verzekert, dat de Pynappelachtige witte Knobbeltjes aan dit Gewas geen Vrugten maar Galletjes zyn. Het is, gelyk alle de anderen, van de Kaap afkomſtig. By gisſing uit de Geſtalte heeft hy hetzelve alhier geplaatst.

Onder de Enkelbroederigen van deeze Klasſe behooren hier de twee volgende Geſlagten.

EPHE-

(6) *Cliffortia* Fol. ternatis Linearibus acutis lævibus. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 749. Cedrus Conifera, Juniperi foliis, Racemoſa, Conis candicantibus parvis. PLUK. *Alm.* 91. T. 295. f. 2.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

EPHEDRA. Zee-Druif.

Enkelbroederige.

De Bloemen der Mannetjes-Planten, in dit Geslagt, zyn Katten, van tweedeelige Kelken, met zeven Meeldraadjes, de Meelknopjes vier laager drie hooger geplaatst. De Wyfjes hebben een tweedeeligen vyfvoudigen Kelk met twee Stampers. De Bloemblaadjes ontbreeken in beiden. De Vrugt is een Kelkachtige Bezie met twee Zaaden.

Het bevat twee Soorten, als volgt.

I. *Ephedra distachya.* Europische.

(1) Zee-Druif *met gepaarde Bloemsteelen en dubbelde Katten.*

Dit Gewas, aan de Zee-Kust der Zuidelyke Deelen van Vrankryk gemeen, wordt aldaar *Raisin de Mer*, dat is Zee-Druif, geheten. De Kruidkundigen hebben het ook *Uva Marina* genoemd, en onder den naam van Montpelliersche Zee-Druif is het by LOBEL in Plaat gebragt, wiens Afbeelding veel gelykt naar die van CAMERARIUS, doch merkelyk verschilt van die van CLUSIUS, door wien het in Spanje, niet alleen aan de Stranden, maar ook ver binnens-

(1) *Ephedra* Pedunculis oppositis, Amentis geminis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1136. p. 661. *Veg.* XIII. p. 750. *Hort. Cliff.* 465. GOUAN. *Monsp.* 510. GER. *Prov.* 544. Polygonum Bacciferum maritimum minus. C. B. *Pin.* 15 Tragos. CAM. *Hort.* 171. T. 46. BARR. p. 122. Icon. 731. Uva marina Monspeliensium. LOB. *Icon.* 796 Polygonum quartnm minus. CLUS. *Hisp.* 183. T. 185. Ephedra. TOURNF. *Inst.* 663. HALL. *Helv.* 145.

nenslands, overvloedig waargenomen was. Deeze Kruidkenner oordeelde, dat het strookte met het *Vierde Polygonum* van PLINIUS, hoewel anderen het t'huis bragten, zo hy aanmerkt, tot het *Tragum* of *Traganum* van DIOSCORIDES, 't welk 'er ook een weinig naar geleek. Hierom wordt het van sommigen *Tragos* of *Uva marina* geheten. BELLONIUS scheen hetzelve onder den naam van *Androsace* te bedoelen: maar ANGUILLARA beschreef het onder dien van *Kroton*, zo hy zig verbeeldt, dus naauwkeurig.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Monadelphia.*

„ Aan de Rivier *Sebenicus*, in Dalmatie,
„ groeit een laage Heester, zeer naar den Pyn-
„ boom gelykende met menigvuldige Leedjes,
„ wiens Bladen [liever Klaauwieren of Takjes,]
„ naar die van het kleine Paardestaart-Kruid
„ zweemen; hebbende een rosachtige Bloem,
„ (hoewel ik ze ook bleek gezien heb,) die
„ vervolgens uitdydt tot een ronde Vrugt,
„ kleiner dan een Kers, door de rypheid rood
„ wordende en niet oneetbaar. Het groeit op
„ ruuwe, Berg- en Steenachtige plaatsen."

De Geslagtnaam, natuurlyk en by PLINIUS een Gewas betekenende, dat by de Boomen oploopt, anders ook *Anabasis* genaamd, is hier op niet zeer toepasselyk: want zodanig hadt CLUSIUS het nooit gezien. Hy merkt aan, dat de Besfen zuur zyn, en de Bladen zeer samentrekkende of wrang, wordende het Afkookzel daar van, by de Ingezetenen, tot zuivering van in-

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

inwendige Zweeren nuttig geoordeeld. De Afbeelding van CAMERARIUS, uit die van GESNERUS ontleend, wordt voor de beste gehouden: als zynde aldaar ook, behalve het geheele Gewas en deszelfs Bloemen, de Vrugten en Zaaden vertoond.

De vermaarde TOURNEFORT betrekt tot dit Geslagt niet alleen het *Klimmende Bessendraagende Duizendknoop* van C. BAUHINUS, maar ook zo wel de Groote als de kleine *Zee-Druif* van CLUSIUS, welke by BARRELIER ondereen gemengd zyn, en moeielyk te onderscheiden volgens den beroemden Heer HALLER, die dit Gewas, in 't jaar 1733, op 't berigt van GESNERUS, overvloedig in Wallifer-Land aantrof. Dus wordt hetzelve van zyn Ed. beschreeven.

„ De Stengen en Bladen zyn Biesachtig „ rond, met grof gesnipperde Scheedjes. In „ het Wyfje, hoedanig ik in Wallifer-Land heb „ verzameld, worden de hoogste Takken be„ paald door Knoppen, bestaande uit een veel„ bladigen Kelk, wiens tweedeelige Blaadjes „ beurtlings in elkander zyn gestoken, en hoe „ meer inwaards hoe grooter. De middelsten „ bevatten twee Zaaden, aan de eene zyde „ bultig aan de andere plat, met de platte zy„ den naar elkanderen. Door de aanryping „ worden deeze Schubbetjes Vleezig en ver„ toonen zig, eenigermaate, als een Bezie. „ Het Mannetje, aan zyne Teeldeelen op by-

zon-

„ zondere Stoelen kenbaar, heb ik niet gezien. III. AFDEEL. XX. HOOFD. STUK.
„ De Bloemen van hetzelve zyn rond famen-
„ gehoopt, tot Mosachtige Knodsjes, byna
„ gelyk die van de Salicornia. 't Gewas groeit
„ een Elle hoog."

(2) Zee-Druif *met veele Bloemfteeltjes en enkelde Katten.* II. *Ephedra monoftachya.* Siberifche.

Deeze Soort is in Siberie waargenomen. Zy maakt aldaar een klein Heeftertje, op de dorre Velden aan de Rivieren en elders, zynde de Besfen daar een aangenaame verfnapering, voor de genen die op 't heetfte van den Dag door dezelven reizen, gelyk de Heer AMMAN ondervondt. Zy zyn zuurachtig zoet van Smaak, fchoon rood van Kleur en rondachtig doch van boven hoekig en fmaller, beftaande ook uit Vleezige Schubbetjes, die het Zaad bevatten. Men heeft 'er gevonden met een enkel Zaad. 't Gewas, voor 't overige, dat door gezegden Heer, met de Besfen, zeer fraay in Afbeelding gebragt is, komt even naakt en Bladerloos voor, als in de andere. Bloem hadt hy 'er niet van gezien. LINNÆUS merkt aan, dat deeze Soort zeer naby aan de voorgaande komt.

Door wylen den uitmuntenden Kruidkenner GME-

(2) *Ephedra* Pedunculis pluribus, Amentis folitariis. GMEL. *Sib.* p. 171. T. 38. f. 1. Ephedra minima Flagellis brevioribus et tenuioribus. AMM. *Ruth.* 254. T. 26. Ephedra monospermos. *Ibid.* N. 255.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Enkelbroederige.*

GMELIN is vervolgens dit zonderlinge Gewas veel uitvoeriger beschreeven en met de Vrugten niet alleen, maar ook met de Bloempjes, zeer naauwkeurig in Plaat vertoond. Die Hoogleeraar zegt, dat het zeer groote veranderingen in Gestalte en hoogte, naar de Groeiplaats, ondergaat. Men behoeft zig slegts een Heesterachtig Paardestaart-Kruid, met Vrugten die naar Besfen gelyken, te verbeelden. STELLERUS heeft op bloeijende Stammetjes somtyds ook de een of andere Bezie, en op de Vrugtdraagende ook wel eenige Bloemtrosjes waargenomen. Het zelfde is reeds door den grooten BOERHAAVE, aangaande dit Geslagt, opgemerkt.

ADELIA.

De Mannetjes, in dit Geslagt, hebben zo wel als de Wyfjes geen Bloemblaadjes. By de eersten is de Kelk in drieën gedeeld, en bevat veel Meeldraadjes, die onder samengegroeid zyn: by de laatsten in vyven, met drie gescheurde Stylen. De Vrugt is een driehokkig Zaadhuisje.

Drie Soorten, altemaal Westindische Heesters, komen in hetzelve voor, naamelyk.

I. *Adelia Bernardia.* Tandbladige.

(1) Adelia *met langwerpige, Wollige, Zaagtandige Bladen.*

De

(1) *Adelia* Fol. oblongis tomentosis serratis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1137. p. 662. *Veg.* XIII. p. 751. Bernardia Fruticosa, Fol. tomentosis ovatis serratis alternis. BROWN. *Jam.* 361.

De bynaam is afkomstig van Doktor BROWNE, door wien dit Gewas *Bernardia* genoemd was. De Bladen komen overhoeks aan de Takken voor. Hy heeft hetzelve, benevens de beide volgende, op Jamaika waargenomen.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(2) Adelia *met stomp Eyronde effenrandige Bladen.*

II. *Adelia Ricinella.* Rondbladige.

Deeze brengt de Bladen uit de Knoppen getropt voort, even als in de Berberissen, zy zyn stomp Eyrond, effenrandig, naakt, gesteeld. Uit die zelfde Knoppen komen twee of drie Bloemsteeltjes, die Draadachtig dun, naakt eenbloemig zyn, met eenen ruigachtigen Kelk.

(3) Adelia *met bogtige Takken en gedoornde Knoppen.*

III. *Acidoton.* Knopdoornige.

Dit is een Heester, die, aan zyne kromme styve Takken, uitpuilende Knoppen in de Mikken en op de hoeken heeft, van buiten met eên fyn Doorntje gewapend. De Bladen zyn, even als in de voorgaande, getropt, naakt, klein, styf en geaderd. Uit die zelfde Gedoornde Knoppen komen Haairswys' dunne, naakte, een-

(2) *Adelia* Fol. obovatis integerrimis. *Am. Acad.* V. p. 411. Bernardia Fruticosa Fol. subrotundis &c. BROWN. *Jam.* 361.

(3) *Adelia* Ramis flexuosis, Spinis Gemmaceis. *Am. Acad.* V. p. 411. Acidoton Frutescens aculeatum diffusum &c. BROWN. *Jam.* 355.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

eenbloemige Steeltjes voort, van langte als de Bladen.

RUSCUS. Muisdoorn.

Samenteelige.

Van Samenteeligen is in deeze Klasse maar één Geslagt bekend, naamelyk dit, welks Kenmerken zyn, een zesbladige Kelk, zonder Bloemblaadjes, en in 't midden een Honigbakje dat Eyrond is, aan den top doorboord. De Wyfjes-Bloemen hebben een Styl op 't Vrugtbeginzel, dat een driehokkige Bezie wordt, met twee Zaaden in ieder Holligheid.

Hier van komen vyf Soorten voor, meestal in Europa huisvestende, als

I. *Ruscus aculeatus.* Gewoone.

(1) Muisdoorn *met de Bladen van boven naakt Bloemdraagende.*

Deeze is de gemeene en meest bekende in Europa. Men noemtze, onder de Kruidkundigen, *Ruscus*, in 't Italiaansch en Spaansch *Rusco* of *Brusco*, zekerlyk van 't Latyn afkomstig. Veelerley naamen heeft dit Gewas in Vrankryk, te weeten die van *Petit Houx* of *Housson*, dat is Kleine Hulst, *Fragon*, *Bouis piquant* of Stee-

(1) *Ruscus* Fol. supra Floriferis nudis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1139. p. 662. *Veg.* XIII. p. 751. *H. Cliff. Upf.* R. *Lugdb.* &c. DAL. *Paris.* 304. TOURNF. *Par.* 528. HASSELQ. *Itin.* 492: 531. Ruscus Myrtifolius aculeatus. TOURF. *Inst.* 79. Ruscus. C. B. *Pin.* 470. Ruscum. DOD. *Pempt.* 474. Myrthacantha, Murina Spina sive Myrtus Sylvestris. LOB. *Icon.* 637.

Steekende Palm, en *Houx-Frelon.* De Engelschen noemen het *Knee-Holly*, of *Butchers-Broom*, dat is Slagters-Bezem. In Duitschland heeft het de naamen van *Rusken*, *Brusken* en *Mausf-dorn*, waar van de onze, *Muisdoorn*, ontleend is; doch meest wordt dit Gewas, in de Nederlanden, *Steekende Palm* genoemd, of Kleine gedoornde Myrte: gelyk men het ook, in 't Griekfch, *Oxy-Myrfine* of *Myrthacantha*, getyteld vindt.

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Syngenesia.*

Natuurlyk groeit hetzelve, op ruuwe Boschachtige plaatsen, in de Zuidelyke deelen van Europa, en schiet somtyds twee Ellen hoog op; des het aldaar, en ook in de middelste deelen, dient tot het maaken van Haagen, die wegens de scherpe Doornen allerley Gedierte afweeren. Omstreeks Parys komt het in 't wilde voort, ja ook in Groot-Brittannie, doch in Duitschland, en zelfs in Switzerland, vind ik het, als zodanig, niet aangetekend.

Het maakt doorgaans een Heestertje als de Palm, dikwils maar een Voet hoog, uit taaije Takken bestaande, die eenigszins gesleufd zyn, en digt bezet met Blaadjes byna als die der Myrten, doch sterk geribd en uitloopende in een scherpe styve, spitse Doorn. Zy zyn zydelings omgeboogen; zo dat men het Gewas naauwlyks behandelen kan, zonder zig te kwetzen. Uit het midden van die Blaadjes, op derzelver Oppervlakte, groeijen de Bloempjes: iets dat zeer zeldzaam is onder de blykbaar bloeijende Planten.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Samentee lige*

ten. Die Bloempjes hebben een Kelk van zes kleine Blaadjes, waar uit als een Bekertje voortkomt, het Vrugtbeginzel bevattende, 't welk een Bezie wordt, grooter dan die der Aspergies, zynde roodachtig van Kleur en niet onaangenaam van Smaak.

De jonge Scheuten, hoewel een weinig bitter, kunnen als Aspergies gegeten worden en de Wortels hebben dergelyke Vezelen als die. Het Loof dient niet alleen gelyk Hey, tot Bezems, maar het wordt van het Landvolk dikwils gebruikt, om 't Vleesch en Spek tegen de Muizen en Rotten, die voor de Doornen bang zyn, te beschutten, en dit's de reden van den Naam. De Wortel is geteld onder de *Vyf groote Openende Wortelen*; hoewel men hem 'er hedendaags zelden onder gebruikt, neemende van de vier anderen die gereeder en beter te bekomen en misschien ruim zo kragtig zyn, wat meer, of den Gras-Wortel in de plaats. Sommigen meenen evenwel groote uitwerkingen van deszelfs Afkookzel, in de Waterzugt en andere Verstoppingen, ondervonden te hebben. De Wortels werden te Smyrna door een Turk aan de Apotheek te koop gebragt volgens HASSELQUIST; zo dat dezelven aldaar zeer in gebruik zyn. De Geley der Besfen is ook tegen de Pynlykheid der Waterwegen, met byzondere vrugt, ingenomen geweest, zo RIVERIUS verhaalt.

(2) Muis-

(2) Muisdoorn *met de Bladen van onderen naakt Bloemdraagende.*

II. *Ruscus Hypophyllum.* Onderbladige.

Deeze in Italie, aan de zyden van Heuvels, voorkomende, is *Alxeandrynse Laurier* genoemd geweest en heet *Chamædaphne* of Laage Laurier by COLUMNA. 't Gewas groeit zo hoog niet, maar de Bladen zyn veel breeder en grooter, de onderften wel twee Duimen lang. DILLENIUS heeft een Gewas afgebeeld, dat hier t'huis gebragt wordt, zynde van hem als middelflagtig tusfchen de Breed- en Smalbladige van TOURNEFORT, dat is tusfchen deeze en de volgende Soort, aangemerkt. Hier groeide de Vrugt wel doorgaans aan de onderzyde, doch fomtyds ook aan de bovenzyde der Bladen, zo wel als de Bloem, wier verfchil, in de Mannelyke en Vrouwelyke Gewasfen van dit Geflagt, ik bovèn vermeld heb. Want, zo wel als in de gewoone Muisdoorn, zyn hier fommige Planten Bloem-, anderen Vrugtdraagende. TOURNEFORT, merkt hy aan, heeft verkeerdelyk het Honigbakje, dat in de Mannetjes

(2) *Ruscus* Foliis fubtus Floriferis nudis. *H. Cliff. Upf. R. Lugdb.* 227. Laurus Alexandrina Fructu Folio infidente. C. B. *Pin.* 305. Laurus Alexandrina Chamædaphne COL. *Ecphr.* I. p. 164. T. 165. f. 1. Ruscus latifolius Fructu folio innascente. TOURN. *Inft.* 79. β. Ruscus latifolius Fructu ex medio Foliorum extra pendente. DILL. *Elth.* p. 333. T. 251. f. 303.

III. AFDEEL XX. HOOFDSTUK.

netjes de Meeldraadjes, in de Wyfjes den Styl bevat, voor een Klokswyze Bloem gehouden.

III. *Ruscus Hypoglossum* Getongde.

(3) Muisdoorn *met de Bladen van boven, onder een Tongetje, Bloemdraagende.*

Deeze Soort groeit op lommerryke Bergen van Hongarie, Ligurie en Italie, zegt de Ridder. Men vindtze overvloedig op den Berg, die boven 't Steedje St. Jurgen, drie Mylen van Presburg in Hongarye, zig verheft, volgens Doktor KRAMER. Zy kwam ook aan SCOPOLI, omstreeks Idria aan den Golf van Venetie, in hooge, donkere Bosschagien, voor, die het Gewas aldus beschryft.

„ De gedaante is als het Salomons-Zegel „ Kruid. De Steng is gesleufd, enkeld, eenkleurig met de Bladen, welke naar die „ van den Laurierboom gelyken, slegts aan de „ eene zyde Pluizig en ongedoornd, de ondersten gekranst, de bovensten gepaard, geribd, ongesteeld, niet afvallende. Uit een „ Schubachtig Nest van Kafjes komen twee „ of drie Bloemen voort, op ronde Steelen, „ langer dan de Bloem en korter dan de Vrugt, „ die

(3) *Ruscus* Foliis supra Floriferis sub Foliolo. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 227. *Mat. Med.* 469. Laurus Alexandrina Fructu Pediculo insidente C. B. *Pin.* 304. Hypoglossum Dioscoridis, Laurotaxa Plinii. COL. *Ecphr.* I. p. 166. T. 165. f. 2. Ruscus angustifolius Fructu folio innascente. TOURNF. *Inst.* 79. Hippoglossum Bonifacia. LOB. *Ic.* 638.

„ die met een Lancetvormig Blaadje gedekt „ zyn, waar van één of twee vrugtbaar. De „ Blaadjes van den Kelk zyn ſmal en platachtig, Violet van Kleur, zo wel als 't Honigbakje. De Vrugt, een Eyronde, hoogroode, „ eenzaadige Bezie, met een Styl bepaald, „ wordt in 't volgende Jaar ryp, bevattende „ een of twee half Klootronde Beenige Zaaden, gedekt met een week, witachtig, Spongieus, Smaakeloos Vleeſch. Het Afkookzel „ komt in de Gorgeldranken, zynde tegen het „ hangen van de Huig door LINNÆUS ook „ aangepreezen."

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Syngeneſia.*

Het Loof, naamelyk, van dit Gewas, dat ſomtyds wel een Elle en hooger groeit, is de *Uvularia* der Apotheeken; dien naam, waarſchynlyk, uit zekere verbeelding van overeenkomst met het Lelletje, dat ons boven in de Keel hangt, bekomen hebbende. Hierom noemen de Duitſchers hetzelve *Zapfflein-Kraut*, *Zungen-Kraut* en *Kehl-Blat*, dat is Keel-Blad. Het heeft een ſamentrekkende hoedanigheid, en is daarom tegen Ongemakken, die uit te groote ſlapheid en vogtigheid ontſtaan, aangepreezen.

(4) Muisdoorn *met de Bladen aan de kant Bloemdraagende.*

IV. *Ruscus Androgyna.* Manwyfje.

Deeze

(4) *Ruscus* Fol. margine Floriferis. *H. Cliff.* 464. Ruscus latifolius e Foliorum ſinu Florifer et Baccifer. DILL. *Elth.* 332. T. 250. f. 332.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Samenteelige.

Deeze wordt *Manwyvig* genoemd, om dat zy op den zelfden Stam Bloemen en Vrugten voortbrengt, volgens DILLENIUS, die 'er de Afbeelding van geeft en aanmerkt dat de Mannetjes- en Wyfjes-Bloemen, in dit Gewas, daar in verfchillen, dat de eerften tot hun Bekertje Stuifmeel uitgeeven, de anderen daar in het Vrugtbeginzel bevatten, zonder Stuifmeel; zynde door hem geene Meeldraadjes, in eenige Soort van Muisdoorn, waargenomen.

Wat de Geftalte aangaat, die is niet onbevallig; zynde het een zweepig Gewas, met Stengen van twee of meer Ellen, bezet met Takjes van een Handpalm of byna een Voet lang, die digt gebladerd zyn. De Bladen gelyken naar die van de gewoone Muisdoorn, doch zyn driehoekig en eenigszins Piekvormig; fommigen met een hoekje op zyde uitgefneeden, nevens het welke, aan de onderzyde des Blads, de Vrugtmaaking gefchiedt. Hier, naamelyk, komen, in de Maand Mey, tropjes voort van groene Bolletjes, die, in vyf of zes Weeken volgroeid, zig openen als een Bloem, in zesfen ten bodem toe verdeeld, en een dergelyk Bekertje als in de andere Soorten bevattende, 't welk aan den rand met zes Blaasjes, die het Stuifmeel uitgeeven, in 't ronde famengevoegd, begroeid is.

Hier uit blykt dan, dat onze Ridder te regt dit Geflagt onder de Samenteeligen geteld heeft; dewyl het, naamelyk, ook dus gefteld is in de gewoo-

gewoone Muisdoorn, die echter maar drie Meelknopjes heeft op den top van 't Honigbakje, welke van onderen ſamengegroeid zyn. De Vrugt, een ronde Bezie, kreeg in de Elthamſche Tuin haare volmaaktheid eerst in 't volgende Jaar. De Groeiplaats ſcheen te zyn op de Kanariſche Eilanden.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Syngeneſia.*

(5) Muisdoorn *met een tweeſlagtige Tros aan 't end der Takken.*

V. *Ruscus Racemoſus.* Getroste.

Tot deeze Soort betrekt men de *Smalbladige Muisdoorn, wier Vrugt op 't end der Takjes groeit*, van TOURNEFORT, die aanmerkt, dat 'er de Afbeelding van gegeven zy in 't Aanhangzel van den Leidſen Tuin, door HERMANNUS, onder den naam van *Alexandrynſe Laurier*, welken naam, als gezegd is, de Tweede Soort ook voert, zo wel als de Derde. Gedagte Hoogleeraar beſchreef dezelve dus.

„ Deeze Alexandrynſe Laurier is een Hee-
„ ſterachtig Gewas met veele buigzaame takkige
„ Rysjes, van een Elle lang, verſierd met helder
„ bly-groene geſpitſte Bladen, naar die der
„ Myr-

(5) *Ruscus* Racemo terminali hermaphroditico. *H. Cliff.* 466. R. *Lugdb.* 227. GOUAN *Monsp.* 511. Ruscus anguſtifolius Fructu ſummis Ramulis innascente. TOURNF. *Inſt.* 79. Laurus Alexandrina Fructu e ſummitate Caulium prodeunte. *H. Reg. Par. H. Lugdbat.* 679. *Ic.* p. 681. MICH. *Pis.* 82. Laurus Alexandrina anguſtifolia Ramoſa. MORIS. *Hiſt.* III. p. 541. S. 13. T. 5. f. 14. FABR. *Helmſt.* p. 39. HALL. *Goett.* 78.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Samenteelige.*

„ Myrten gelykende. In de Maand September
„ komen uit de toppen der Takken kleine
„ ronde groenachtige Knopjes, van onderen
„ met eene eenbladige bleek groene Bloem
„ [of Kelk], die in zes kleine Tandjes ver-
„ deeld is, bekleed, welke verflenzende de
„ Knopjes veranderen in Kogelronde fchoon
„ roode Vrugten, naar de Besfen van de As-
„ pergies zweemende. Deeze bevatten, onder
„ een dun Huidje, in weinig Vleefch, een
„ enkele, ronde, harde, bleeke Pit. Het geeft
„ van onderen veele lange, witte, Vezel-Wor-
„ telen, als die der Aspergies, uit eenen Knob-
„ beligen Stoel."

De Vrugt is derhalve eenzaadig en de Bloem tweeflagtig; maar hoe de Kelk en Bloemkrans hier vereenigd kunnen zyn tot een Vleezig Ligchaam; terwyl die van dit Geflagt geen Bloemkrans (*Corolla*) gezegd worden te hebben, is my duifter.

CLUTIA.

De Rang der Manwyvigen levert ook maar één Geflagt van Tweehuizigen uit, naamelyk dit, 't welk ter eere van de Kruidkenners CLUTIUS, in 't Neerduitfch KLUIT, Vader en Zoon, wien de Leidfe Akademie-Tuin zyne opkomst grootendeels te danken heeft, is benoemd.

De Kenmerken zyn, dat de Kelk en Bloem vyfbladig is, bevattende in de Wyfjes drie Sty-

Stylen, en de Vrugt een driehokkig Zaadhuisje met enkelde Zaaden. III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Zeven Soorten, die altemaal Heesteragtig en meest van de Kaap afkomstig zyn, komen thans in hetzelve voor; naamelyk.

(1) Clutia *met ongesteelde smal Lancetvormige Bladen en eenzaame opstaande Bloemen.* I. *Clutia Alaternoides.* Smalbladige.

Het Afrikaansche Gewas, naar den Alaternus gelykende, met Bladen van de zogenaamde Hemelsleutels, door COMMELYN afgebeeld, behoort tot deeze Soort. Hetzelve was uit Zaad in de Amsterdamse Kruidtuin geteeld, hebbende een Stam van anderhalf Voet hoog, bezet met ongesteelde Sappige Bladen, die volgens de Afbeelding taamelyk Lancetvormig waren, en wat samentrekkende van Smaak. Uit derzelver Oxelen kwamen kleine Steeltjes voort, met een Bloempje in vyven gedeeld, uit een vyfbladigen Kelk, behalve de Meeldraadjes met geele Topjes, een Styl hebbende, die aan den top gekroond was met vyf geele Draadjes. Zie daar de reden, dat dit Gewas Manwyvig genoemd

(1) *Clutia* Fol. subsessilibus Lineari-Lanceolatis, Flor. solitariis erectis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1140. p. 662. *Veg.* XIII. p. 752. *H. Cliff.* 500. R. *Lugdb.* 203. Croton Fol. Lineari-Lanceolatis. *H. Cliff.* 444. *Fœm.* Tithymalus Arboreus &c. PLUK. *Phyt.* 230. f. 1. Chamælea Fol. oblongis &c. BURM. *Afr.* 116. T. 43. f. 1. Alaternoides Afr. Telephii folio. COMM. *Hort.* II. p. 3. T. 2. *Mas.*

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Manwyvige.*

noemd wordt. De Vrugt aangaande, die is 'er zekerlyk uit de van de Kaap gezondene bygevoegd: want het Gewas hadt in de gezegde Tuin nooit Vrugt gegeven. Zo was de Clutia ook onvrugtbaar in de meeste Hollandsche Tuinen, maar te Leiden vondt LINNÆUS dat dezelve Zaad voortbragt, en besloot hier uit, dat 'er een Mannetje moest zyn, 't welk zyn Ed. ook ontdekte (*).

Van het Wyfje deezer Soort schynt de Afbeelding te zyn, welke door den Hoogleeraar J. BURMANNUS, onder den naam van *Chamælea met langwerpige geribde Bladen, de Bloemen uit derzelver Oxelen voortkomende*, in Fig. 1, op zyne drie-en-veertigste Plaat van Afrikaansche Plantgewassen, is medegedeeld. 't Is waar, zyn Ed. zegt, dat de Bladen als die van Rosmaryn zyn, doch de uitdrooging heeftze aanmerkelyk kunnen veranderen. In de Afbeelding zynze byna volstrekt Liniaal of overal even breed, en de Kelk was, volgens de beschryving, in vieren gedeeld, met korte, ronde Bloemblaadjes en kleine Meeldraadjes, den Styl omringende, die van boven in drieën was gedeeld: maar de Gestalte toont een aanmerkelyke overeenkomst met het *Boomachtige Wolfsmelk* van PLUKENET, dat Bladen heeft als de Peperboompjes, en dit Gewas hadt de Ridder *Croton*, met Liniaal Lancetvormige Bladen;

(*) *Philos. Bot. p. 92.*

Fig. 1.
Fig. 2.
A
B

Fig. 2.

den, in de Cliffortse Tuin getyteld. Zyn Ed. zegt, dat de Bladen aan de kanten ruuw zyn.

III. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(2) Clutia *met Lancetvormige Bladen en verscheide Bloempjes in de Oxelen.*

II. *Clutia Polygonoides.* Spitsbladige.

Tot deeze Soort, de Blaadjes byna als die van 't Varkensgras, dat men ook wel Duizendknoop noemt, hebbende, wordt t'huis gebragt de *Chamælea met breede langwerpige Bladen*, de Bloemen uit derzelver Oxelen en ook Aairswyze aan 't end voortkomende, zynde *Fig.* 3, op de zelfde Plaat van gedagten Hoogleeraar; doch in dat Gewas hadt zyn Ed. de Bloemen in 't geheel maar zesbladig bevonden, verbeeldende zig dat het drie Blaadjes van den Kelk en drie van de Bloem mogten zyn. De Bladen versmallen allengs naar de tippen, zyn gespitst, effenrandig en glad: de Bloemen komen uit de Oxelen voort, dikwils twee by elkander, hangende en klein, zegt LINNÆUS.

(3) Clutia *met Eyronde effenrandige Bladen, de Bloemen zydelings.*

III. *Clutia pulchella.* Schoone.

Van

(2) *Clutia* Fol. Lanceolatis Flor. Axillaribus plurimis. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Chamælea Fol. latis oblongis, Flor. ex Alis et in Spicam congestis. BURM. *Afr.* 118. T. 43. f. 3. Cisti Helianthemi folio Planta. PLUK. *Phyt.* 23. f. 7?

(3) *Clutia* Fol. Ovatis integerrimis, Floribus lateralibus. Clutia Fol. petiolatis. *H. Cliff.* 500, 431. R. *Lugdb.* 202. BOERH. *Lugdb.* II. 260. Frutex Æthiopicus Portulacæ folio, Flore ex albo virescente. COMM. *Hort.* I. p. 177. T. 91. BURM. *Fl. Ind.* p. 217.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Manwyvige.*

Van deeze heeft de beroemde COMMELYN, in de Amsterdamse Tuin, een Afbeelding gegeven onder den naam van *Ethiopische Heester met Porselein-Bladen*, de Bloemen uit den witten groenachtig. Men vindtze *Clutia met gesteelde Bladen*, door LINNÆUS, genoemd, in de Cliffortsche Tuin, en de Groote BOERHAAVE, van wien de Geslagtnaam zyne afkomst heeft, beschryft het Wyfje van deeze (zo de Heer A. VAN ROYEN zegt,) onder den naam van *Clutia*; als „ Bladen hebbende, „ welke naar die van Porselein gelyken, vallende 's Winters af: een vyfbladigen afvallenden Kelk, en daar in een vyfbladig bleek „ Bloempje. De Eijerstok, (zegt die Hoogleeraar) in 't midden van den Kelk, geeft „ een lange regte Buis uit, met een rond Topje, daar een tedere Buis om heen groeit, „ Straalswyze met vyf Meeldraadjes, byna in „ 't bovenste, bezet; wordende de Eijerstok, „ door aanryping, een driehokkige Vrugt, gelyk in de Ricinus plaats heeft" (*).

Pl. XXXVI. *Fig.* 1, 2. Ik heb gelegenheid om de Afbeelding aan 't licht te geeven, zo van het Wyfje als van het Mannetje, met en benevens de Bloemen, waar uit derzelver verschil en tevens blykt, dat de Vrugtmaakende deelen hier boven ondereen gemengd zyn. Het Takje van het Wyfje, Pl. XXXVI. *Fig.* 1. naar alle waarschynlykheid uit den Leidschen

(*) *Hort. Lugdbat.* II. p. 260.

ſchen Tuin geplukt, heeft de Bloempjes zeer lang geſteeld, gelyk in de ſterk vergroote Afbeelding van een derzelven by A blykt, alwaar men ziet, hoe dezelven vyfbladig zyn, in een dergelyke Kelk vervat, en hoe in 't midden van dit Bloempje zig een drieribbig rond Vrugtbeginzel bevindt, dat een Styl heeft, die zig verdeelt in drie gegaffelde Punten, aan 't end een weinig dikker of geknodst, 't welk de Stempels zullen zyn. Van het Mannetje heb ik verſcheide Takken van de Kaap gekreegen, die bezet zyn met zeer kort geſteelde Bloempjes. Een Takje daar van is in *Fig.* 2. vertoond. De Takken zyn, tot boven toe, vol kleine witachtige Pukkeltjes, zo wel als de Bladen, inzonderheid aan de onderzyde: welke Bladen ook langwerpiger voorkomen, dan in het Wyfje, en op dergelyke manier naar onderen roodachtig worden, 't welk den bynaam van *Schoone* aan deeze Soort geeft. De bovenſten zyn dikwils aan den rand ook een weinig uitgegulpt, en ſmaller dan de onderſten, ja byna Lancetvormig; insgelyks redelyk lang geſteeld. De Bloempjes komen hier menigvuldig, en dikwils meer dan één, uit de Oxelen voort, op zeer korte Steeltjes. Een derzelven is, met ſterke Vergrooting, by B vertoond, waar in men een deel ziet, dat de Geſtalte van een Styl heeft, boven uitloopende in een zwartachtig Puntje met een geknopten Stempel, doch daar beneden Straalswyze gekranst met vyf Meeldraadjes, die byna Hori-

III. AFDEEL X. HOOFDSTUK.

ſontaal geſtrekt zyn, hebbende groote rondachtige Meelknopjes. De Bloemſteeltjes zyn zo wel ruig in dit als in het andere.

IV. *Clutia tomentoſa.* Wollige.

(4) Clutia *met Ovaale Bladen, die wederzyds Wollig zyn.*

Deeze, gelyk de drie voorigen aan de Kaap natuurlyk groeijende, is een zeer Takkige Heeſter van drie Voeten hoog, met ronde ruige Takjes. De Bladen, digt by een, zyn ongeſteeld, ſpitsachtig, van grootte als die van de Thym, wederzyds Wollig: de Bloemen zydelings voortkomende, enkeld, ongeſteeld; langer dan de Bladen, wit. De Kelk is vyftandig van buiten Wollig. Hy heeft vyf Bloembladjes, genageld, Ovaal, van langte als de Kelk; vyf Meeldraadjes op den Styl en een gebaarden Stempel. Het Wyfje hadt LINNÆUS niet gezien.

V. *Clutia retuſa.* Stompbladige.

(5) Clutia *met Eyronde ſtompe Bladen, en getroſte Bloemen in de Oxelen.*

Deeze en de twee volgende zyn Indiſche Gewasſen (*). Het is een Boom met kort geſteelde

(4) *Clutia* Fol. ellipticis utrinque tomentoſis. *Mant.* 299.

(5) *Clutia* Fol ovalibus retuſis, Flor. racemoſis axillaribus. *Fl. Zeyl.* 367 Corni ſ. Sorbi ſpecies. BONT. *Jav.* 103. Scherunam Cottam. *H. Mal.* II. p. 23. T. 18. mala. RAJ. *Hiſt.* 1623. Arbor Fol. latis ſubrotundis Venoſis. BURM. *Zeyl.* 29. BURM. *Fl Ind* p. 217.

(*) De *Clutia pulchella* is ook van Java gezonden, zo de Heer N. L. BURMANNUS aantekent, en ſchynt derhalve insgelyks in Oostindie te groeijen.

de Bladen, die rondachtig en ſterk geribd zyn, naar die van den Beuk gelykende, brengende uit derzelver Oxelen Trosſen voort van lange Bloem-Aairen, wier Vrugtmaakende deelen ſchynen overeen te komen met dit Geſlagt. RHEEDE verhaalt, dat 'er vrugtbaare van zyn, die Besſen draagen.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Gynandria.*

(6) Clutia *met Hartvormig Lancetswyze Bladen.*

VI. *Clutia Eluteria.* Hartvormige.

Met deeze Soort wordt een Gewas bedoeld, dat *Zoete Amerikaanſche Ricinus, met Zilverkleurig Popelier-Blad*, heet by PLUKENET, zynde gemeenlyk onder den naam van *Wilde Kaneel*, in de Westindiën, bekend. Hiervan is een Takje in 't Werk van SEBA afgebeeld, 't welk die Autheur uit de Verzameling van KICHELAAR bekomen hadt; zynde dit Gewas, volgens het Getuigenis van BREYNIUS, leevend geweest in de Tuin van den Heer FAGEL, en hem een Takje daar van met de Bloemen, door den Heer BEAUMONT, preſent gedaan. Hy betrekt daar toe den *Zoeten Ceylonſchen Wonderboom* van den Hoogleeraar BURMAN.

(6) *Clutia* Fol. Cordato-Lanceolatis. *Fl. Zeyl.* 365. *Mat. Med.* 470. *Am. Acad.* V. p. 411. Eluteria. *Hort. Cliff.* 486. Croton Fruticuloſum, erectum &c. BROWN. *Jam.* 347. Ricinus dulcis Arborescens Americanus, Populneâ Fronde Argenteâ. PLUK. *Alm.* 321. T. 220. f. 5. SEB. *Thes.* I. p 56. T. 35. f. 3. BURM. *Fl. Ind.* p. 217.

III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Manwyvige.*

MANNUS, en vraagt, of het ook de Boom zy, waar van de *Cortex Eleutherii*, dat is de Kaskaril, komt? De Petersburgſe Hoogleeraar AMMAN hadt hem geſchreeven, dat hy eenige Takjes van dien Boom van de Bahama's Eilanden, en in 't byzonder van *Eleuthera*, of 't Alabaſter-Eiland, daar deeze Bast zyn naam van heeft, bekomen hadt, welke volmaakt geleeken naar die van deezen Wonderboom (*).

Bevoorens is de afkomst van die Drogery aan een Gewas, tot het Geſlagt van *Croton* of *Ricinoides* behoorende, op 't Gezag van CATESBY, toegekend *; doch hetzelve is maar een Heeſter, en volgens anderen zou dezelve komen van een Boom in Peru, alwaar de Kina valt, zynde die Bast voor een basterd-Kina gehouden geweest en in eigenſchappen naar den Koorts-Bast eenigszins gelykende. Hierom, aangezien verſcheide Soorten van Clutia voorheen, wegens de Vrugt, tot den *Ricinus* betrokken zyn geweest, en deeze Soort tien Meeldraadjes heeft, zo is dezelve door LINNÆUS als twyfelachtig hier geplaatst, en uit de andere deelen der Vrugtmaaking nader te onderzoeken.

* Bladz. 242.

VII. *Clutia Stipularis.* Geſtoppelde.

(7) Clutia *met ovaale van onderen Wollige Bladen.*

Dit Gewas, in Oostindie groeijende, heeft bog-

(*) BREYN *Prodr.* p. 94.

(7) *Clutia* Fol. ovalibus ſubtus tomentoſis. *Mant.* 127.

bogtige Wollige Takken, met Bladen van gezegde figuur, die taamelyk groot, effenrandig zyn en kort gesteeld, hebbende spitse Stoppeltjes. De Bloempjes komen, byna ongesteeld, in de Oxelen voort. Zy hebben een eenbladigen Kelk, welke in vyven gedeeld is, en korte rondachtige Bloemblaadjes, tusschen de punten van den Kelk ingeplant. De Styl met zyne Meeldraadjes komt met de overige Clutiaas overeen (*). III. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Gynandria.*

XXI. HOOFDSTUK.

Beschryving van de VEELWYVIGE HEESTERS (Polygamia), *tot welken de* Pisang *of* Banannen, Mimosaas *en anderen behooren.*

Onder de Veelwyvigen, van welke benaaming ik bevoorens reden gegeven heb *, komen, in de Rang der Eenhuizigen, de volgende Geslagten van Heesters voor. * II. D. III. STUK, bl. 568.

MUSA. Pisang.

Dit Geslagt heeft tweederley Bloemen: *Tweeslagtige Mannelyke* of onvrugtbaare, naamelyk en

(*) De *Clutia Androgyna*, in *Syst. Nat.* XII. geboekt, en *Mantiss.* p. 128. beschreeven, is thans tot de *Andrachne* betrokken. Zie bladz. 289, hier voor.

III. AFDEEL, XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

en *Tweeslagtige Vrouwelyke* of vrugtbaare. In beiden is de Kelk een Bloemscheede, bevattende een tweebladige Bloem, waar van het eene Blad regtopstaat en vyftandig, het andere Honigvoerende holrond en korter is: zes Meeldraaden, waar van vyf volmaakt in de Mannelyke, één volmaakt in de Vrouwelyke Bloemen, en een enkele Styl in beiden. Het Vrugtbeginzel, dat beneden de Bloem is, misdraagt in de eersten, doch wordt in de anderen een langwerpige, driekantige Vleezige Vrugt.

Na dat de *Bihai*, onder den naam van *Heliconia*, als een byzonder Geslagt is uitgemonsterd *, komen 'er thans maar drie Soorten in voor; als volgt.

* Zie II. D. IV. Stuk, bl. 335.

I. *Musa Paradisiaca.* Oostindische.

(1) Pisang *met een knikkende Bloemsteng, de Mannelyke Bloemen blyvende.*

Dit is de vermaarde *Pisang* of *Pissang*-Struik, in Oostindie by deezen naam bekend, en misschien afkomstig uit de binnenste deelen van Asie, Afrika of uit het Beloofde Land. Men noemt-

(1) *Musa* Spadice nutante, Floribus masculis persistentibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1141. p. 667. *Veg.* XIII. p. 757. Musa Racemo simplicissimo. *H. Cliff.* 467. *Upf.* 301. *Fl. Zeyl.* 368. R. *Lugdb.* 10. HASSELQ. *It.* 492. GRON. *Orient.* 324. Musa Cliffortiana. LINN. *Monogr.* TREW. *Ehret.* T. 18, 19, 20. Musa. CLUS. *Exot.* 229. STERB. *Citr.* T. 4. RUMPH. *Amb.* V. p. 125. T. 60. Ficus Indica Fructu Racemoso, Folio oblongo. C. B. *Pin.* 508. Palma humilis longis latisque foliis. C. B. *Pin.* 507. Bala. *Hort. Mal.* I. p. 17. T. 12, 13, 14. BURM. *Fl. Ind.* p. 217.

noemtze gemeenlyk de *Vygeboom van Adam*, en de Vrugten *Adams-Vygen*, willende dat dit de Verbooden Boom in 't Paradys zou zyn geweest, genaamd de *Boom der Kennisse van Goed en Kwaad*. Inderdaad, wanneer men op de hoedanigheid van de Vrugten, die naar de min of meerder rypheid gezond of ongezond zyn, op derzelver bevalligheid en lekkeren Smaak, als ook op den Hebreeuſchen Spreektrant agt geeft, is zulks niet onwaarſchynlyk (*). In de Ooſterſche Landen in 't algemeen, zo by de Jooden als Grieken en Arabieren, werdt weinig daar aan getwyfeld. Maar dat de Bladen, daar van, door onze eerſte Ouders zouden gebruikt zyn, om hunne Schaamte te dekken, is by my niet geloofbaar (†). Ook denk ik niet, dat de Tros, dien de Verſpieders van 't Land Kanaän met zig terug bragten, draagende dien aan een Stok; een Tros Druiven genaamd, een Vrugt-Tros zou zyn geweest van dit Gewas (‡). Het

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monoikia.*

(*) De *Kennisſe van Goed en Kwaad* kon niet huisvesten in de Boom, zo min als het Verbond in de Ark huisveste, maar werdt van den Menſch verkreegen door het eeten van deszelfs Vrugt, die hoe ſchoonder en bevalliger, in dit Gewas, hoe gevaarlyker is, en door onmaatig gebruik dikwils de Dood veroirzaakt: des mogt hy te regt een *Boom der Voorzigtigheid* genoemt worden. Vergelyk het Vertoog in de *Holl. Maatſch.* IX. D. III. St. bl. 160.

(†) Deeze Bladen zyn veel te groot, om ſamengehecht te worden tot Voorſchooten voor een Menſch, en ten anderen worden, die zy dus tot dekking gebruikten, *Vygebladen* genoemd.

(‡) Want de duidelyke Letter zegt een Tros *Druiven*, waar van

III. AFDEEL XXI. HOOFD STUK *Eenhuizige.*

Het voorgemelde is dan de reden van den Bynaam deezer Soort, wier eenigst gefchapene Stoel in 't Paradys zoude geftaan hebben, volgens 't denkbeeld van LINNÆUS, en dus daar van alle volgende Gewasfen van dien aart, die thans op den geheelen Aardbodem, tusfchen de Keerkringen, groeijen, zyn voortgeteeld (*). Naderhand echter wil zyn Ed., dat deeze Mufa een Basterd-Tuk zou zyn, van de Bihai als Moeder met een onbekenden Vader (†). De Bihai, ondertusfchen, is federt bevonden t'eenemaal in Vrugtmaaking te verfchillen (‡).

In de heetfte Streeken des Aardbodems groeit de Pifang best, en valt overvloedig in Oostindie. Men wil dat zy uit Guinea op de Kanarifche Eilanden, en van daar op St. Domingo overgebragt zou zyn in 't jaar 1516, en verder voortgeplant door de Westindiën.

By

van de ongemeene grootte meer zeldzaamheid voor de Israëlieten kon zyn, dan de *Pifang*, welke zelfs in Egypte, om goede Vrugt te draagen, zorgvuldig moet worden aangekweekt. Hierom kunnen deszelfs Vrugten de *Dudaim*, Gen. 30. v. 14, Hoogel. 7. v. 13, niet zyn. Voeg hier by, dat een Tros of Vrugtfteng van de tamme Banannen zo zwaar is en zo lang, dat ik niet kan begrypen, hoe twee Mannen die aan een Stok, zo ver, en op zulke oneffene Wegen, zouden hebben kunnen draagen.

(*) *Mufa Cliffortiana.* p. 44.

(†) Hybrida Planta, Matre Bihai, Patre ignoto. *Sp. Plant.* II. p. 1477. De reden van dit denkbeeld vindt men *Am. Acad.* VOL. VI. p. 294.

(‡) Zie 't Geflagt van *Heliconia*, onder de *Vyfmannige* Heefters, in 't IV. STUK van de Planten, bladz. 315.

By de Ouden vindt men van dit Gewas, min of meer, gewag gemaakt. Want hoewel de vierderley Boomen, waar van THEOPHRASTUS meldt, my niet ſchynen hier toe te behooren, kan zulks van de *Pala* van PLINIUS, van wier Vrugt de Brachmannen of Wyzen in 't Ooſten leefden, niet gezegd worden. De Arabieren hebben hem, in laater tyd, naauwkeurig afgeſchetst onder den naam van *Muſa*, gelyk hy dus by SERAPIO en AVICENNA voorkomt; welke naam, buiten twyfel, gevormd is van 't inlandſche woord *Mauz* of *Meuz*, en die naam is van de Syſtematiſche Autheuren, tot heden toe, in 't algemeen aangenomen: hoewel ſommige anderen hem onder de Vygen anderen onder de Palmboomen geteld hadden (*). Men geeft 'er, by de Perſiaanen, nog den naam van *Palla* aan. In Indie, aan de Ganges, noemt men hem *Quelli* of *Kelly*; aan de Kust van Malabar *Palan* of *Bala*; aan de Kust van Guinee *Banannen*, zegt CLUSIUS, en in Portugal, waar hy eenige Gewasſen daar van, doch geenszins Vrugtdraagende, hadt gezien, werdt het Gewas genoemd de *Vygeboom*, die de Banannen voortbrengt.

III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK. *Monoikia.*

Hoewel ſommigen het een Boom heeten, is het

(*) Men vindt hem *Ficoides ſeu Ficus Indica — Muſa Serapionis dicta*, door HERMANNUS getyteld. COMMEL. *Fl. Malab.* p. 111.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

het flegts een Struik-Gewas, doch dat, door de dikte van zyn Stam en de uitgebreidheid van zyn Loof, veele Boomen overtreft. De Stam groeit, in Oostindie, tot tien of twaalf Voeten hoogte en meer dan een Voet dikte, maar heeft de minfte Houtigheid niet, zynde zo zagt, dat men hem met eenen Zabelflag kan afhouwen of doorhakken. Deeze Stam is met verfcheide in elkander fteekende Bladfcheeden bekleed, even als die van de zogenaamde Spaanfche Tarwe, *Mayz* genaamd, waar tusfchen een Spongieuze zelfftandigheid zit, vol van een Slymerig Vogt: zynde de Kleur van buiten groen en glad, met Vellen van dorre Bladen behangen. De Bladen, die aan den Top op Steelen van een Arm dik, Geutswyze hol, uitkroonen, hebben een verbaazende grootte. Derzelver langte is agt of tien, ja fomtyds twaalf Voeten op de breedte van twee Voeten, overtreffende dus niet alleen de langte van twee of drie Ellen, welke door de Ouden opgegeven was, maar ook verre de grootte van die van den Tafellakens-Boom, hier voor befchreeven (*). Uit de Bladen, die men met de ingepakte Waaren hier dikwils te zien krygt, is 't blykbaar dat dezelven van verfchillende grootte en dikwils ook veel kleiner vallen.

't Ge-

(*) Zie bladz. 286. Dit is een Soort van Ricinus, welke de grootfte Bladen zou hebben van alle Boomen: doch de Mufa behoort eigentlyk tot de Boomen niet.

't Gewas wierdt, nu veertig Jaar geleeden, in Europa eerst regt bekend, toen hetzelve door onzen Ridder zo deftig werdt beschreeven en in Afbeelding gebragt, onder den naam van *Musa Cliffortiana*. Het hadt, zo veel bekend is, in 't jaar 1731 de eerstemaal gebloeid te Weenen, in de Tuin van Prins EUGEEN; de tweede maal, in 't volgende Jaar te Carlsruhe, in die van den Prins van Baden-Durlach: 's Jaars daar aan te Leipzig. In de by uitstek gestoffeerde Verzameling van allerley zo inlandsche als uitheemsche Planten, van den Cliffortsen Tuin, op de Lustplaats Hartekamp, buiten Haarlem, hadt de Pisang-Plant, uit Amerika leevend overgebragt, vyf Jaaren agtereen gegroeid, tot dat, door het geeven van meer Vogtigheid en het vermeerderen van den trap van Warmte in het Broeihuis, dezelve, met Nieuwjaarsdag 1736, een Bloemknop toonde, die den 24 January reeds begon te bloeijen (*). Deeze bloeijende Plant werdt door LINNÆUS, in 't gemelde Werkje, omstandig beschreeven. In 't zelfde Jaar bevondt zig te Londen, in 't Broeihuis van den Heer Baronet AYLOFFE, insgelyks een bloeijende Musa, welke veele rype Vrugten voortbragt. Dit Gewas is door den konstigen Tekenaar EHRET naaukeurig afgetekend, en, benevens de

III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK. *Monoikia.*

(*) Welk eene manier LINNÆUS daar toe gebruikt heeft, is omstandig te vinden in het I. STUK der *Stokholmse Verhandelingen*, pag. 26. en daar uit door my ontleend in de *Philos. Verhand.* by F. HOUTTUYN, IV. D. bl. 436.

III. AFDEEL XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

de Vrugt-Tros en Vrugten, in allen deele, zeer fraay, met de Natuurlyke Kleuren, in Plaat gebragt en uitgegeven door den beroemden Keizerlyken Lyf-Arts en Hofraad TREW, die het maakzel der Bloemen vervolgens nader onderzogt en beſchreeven heeft (*), zynde door den geleerden BREYN al het voorgemelde ter toets gebragt en beoordeeld (†).

Om niet te breed uit te weiden, zal ik niet omſtandig ſpreeken van de vrugtelooze pogingen, welke naderhand in Sweeden door LINNÆUS aangewend zyn, om de Piſang-Planten Zaad te doen draagen; noch van het voorgemelde Beſluit, daar uit opgemaakt, dat de Oostindiſche Piſang een Basterd-Tuk en dus natuurlyk onvrugtbaar zoude zyn (‡). Ik zal alleenlyk de Waarneemingen van den ſchranderen HASSELQUIST, in het midden deezer Eeuw, ten dien opzigte in 't werk geſteld, gedeeltelyk hier inrukken.

„ De groote Leermeeſter ſtelt zes Meel-
„ draadjes, doch in ontelbaare Bloemen, door
„ my in Egypte onderzogt, heb ik 'er niet
„ meer kunnen vinden dan vyf, die allen van
„ gelyke geſtalte, ſamengedrukt, aan de eene
„ zyde platachtig en een weinig geſleufd, aan
„ de andere zyde verhevenrond, een weinig
„ lan-

(*) *Commerc. Litter. Norimb.* Ann. 1739. p. 42, 49, 106 & Ann. 1741. p. 385, 393.

(†) *Acad. Cæſ. Nat. Curioſor.* VOL. VIII. *App.* p. 180.

(‡) Vid. *Amœn. Acad.* VOL. VI. p. 294.

„ langer dan het Bloemblad, en allen met Meel- III.
„ knopjes voorzien waren, omringende den Styl. AFDEEL.
„ De Meelknopjes, ieder aan de voorzyde van XXI.
„ zyn Draadje, in de bovenste helft, aange- HOOFD-
„ groeid, hebben een Sleuf daar het Draadje STUK.
„ doorloopt, en vereenigen zig opwaards, doch *Monoikia.*
„ scheiden nederwaards van elkander, loopende
„ dus ieder in een klein, vry geplaatst, Puntje
„ uit. Dezelve omvatten den Styl digt met
„ hunne Randen als met twee Armen, inzon-
„ derheid wanneer de Bloemscheede nog maar
„ weinig gaapt, dat zeer bekwaam is tot de
„ Bevrugting; zynde boven een weinig van el-
„ kander en van den Stempel afgeboogen."

„ Aan den Voet van den Styl, pas boven het
„ Vrugtbeginzel, is een Honigkuiltje, 't welk
„ gedekt wordt door het onderste breede end
„ van een Haairachtig dun Draadje, dat zeer
„ kort is, zynde buiten twyfel het zesde van
„ den Ridder. Veeleer, nogthans, zou ik dit
„ Kuiltje, met het gezegde Draadje en het Ho-
„ nigbakje van LINNÆUS, een tweede Bloem-
„ blad of de onderste Lip van de Bloem heeten.
„ De Stempel is niet geknopt maar geknodst.
„ De Bloemscheeden, anders bleek groen, zyn
„ ryp wordende getekend met donker paarsche
„ Streepen. De Meelknopjes zyn bleekrood:
„ de grond van de Bloem is witachtig geel; de
„ tip van eene droevige bleek blaauwachtig
„ roode Kleur. De Wortel is zeer schoon hel-
„ der groen."

„ In

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK.

Eenhuizige.

„ In Egypte heeft het Gewas zyn Bloeityd „ in de Maand Oktober en 't begin van November. Na het afloopen van 't Nylwater, „ naamelyk, begint het een Bloemsteng te schieten. In 't midden van December zyn de „ Bloemscheeden met volle Bloemen beladen. „ Tegen 't end van 't Jaar, of in 't voorst van „ 't andere, verslenzen allengs de onderste „ Bloemscheeden, die bevrugt zyn, met de „ Bloemen, en anderen daar boven gaan wederom open. In Maart is de Bevrugting „ voleindigd en de Vrugt geformeerd, die allengs aangroeit tot de Mey-maand, als wanneer zy haare rypheid heeft bekomen. Zy „ bloeit derhalve als de Warmte gemaatigd en „ de Grond met Vogtigheid zeer vervuld is; „ doch wordt ryp met zeer heete Zonneschyn, „ gelyk men 's Voorjaars in Egypte heeft. Naar „ dat de Bloemscheeden afvallen, wordt de „ Steng grooter, tot de langte van twee of „ drie Voeten aangroeijende."

„ De Vrugt bevat, binnen een Lederachtige „ Huid, een zoetachtig Vleesch, harder dan „ dat van een Pruim en weeker dan dat van „ een Dadel, een weinig Lymerig en Meelachtig, doch gemakkelyk smeltende in de Mond; „ zo dat men 't niet, ten minste niet veel, behoeft te kaauwen. Zy kan niet langer dan „ een Week bewaard worden, in 't Klimaat „ van Egypte, of zy wordt zuur, en dan heeft „ zy den Smaak volkomen van Brood-Deeg,

„ dat

„ dat eerst begint te giſten (*). Men kanze, III. Afdeel. XXI. Hoofdstuk. *Monoikia.*
„ van 't begin van Mey tot het end van Ok-
„ tober, in dit Land friſch hebben, en over-
„ vloedig bekomen te Roſette, doch te Kairo
„ zyn zy zeer ſchaars, hoewel 'er geen Boo-
„ men van dien aart ontbreeken: want deeze
„ zyn meestendeels onvrugtbaar, brengende
„ maar weinige Vrugten voort, ten dienſte van
„ de Vrouwen der aanzienlykſte Luiden."

Van het algemeene gebruik, dat men van deeze Vrugten in de Oost- en Westindiën maakt, zal ik niet uitvoerig ſpreeken. Wy hebben in Europa geen Vrugt, die dezelve evenaart. Onryp en groenachtig zynde ſtrekt dezelve voor Brood, kunnende of raauw gegeten, of op veelerley manieren gekookt, gebraden en geſtoofd worden, zo dat men 'er allerley Pottagiën van maakt, die, naar de manier van bereiding en het gene 'er by gedaan wordt, meer of minder lekker zyn. Eenvoudig doorgeſneeden en gedroogd, ſmaaken deeze Vrugten als Vygen, en zyn tevens zeer voedzaam. Aan Schyfjes geſneeden en in de Pan gebakken, overtreffen zy, in Smaak, de lekkerſte Peeren. Veelal worden zy, gelyk de Aardappelen, van de Indiaanen en Negers by Vleeſch of

Gebruik der Bananen.

(*) Men begrype eens, hoe de gedagte Verſpieders van 't Land Kanaän, *Num.* XIII, dan een Tros van Banannen zulk een verren Weg, in byna een dergelyk Klimaat, goed zouden hebben kunnen houden, om die Vrugten aan 't Volk te vertoonen. Zie Bladz. 408.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

of Visch gekookt en dus gegeten. Met Wyn, Suiker en Kaneel, gestoofd zynde, wordende 'er de lekkerste Geregten voor de Europeaanen van gemaakt; ryp zynde is de Vrugt Citroengeel, en dan ook zeer lekker, doch moet met voorzigtigheid gebruikt worden even als alle verkoelende Vrugten in de heete Klimaaten. Maar, wanneer de groene Banannen in Huis aanrypen en geel worden, dan zynze zo gevaarlyk niet. Overryp geworden aan den Boom, is de Schil zwart en het binnenste gelykt naar Boter.

De Vrugt heeft een Komkommerachtige gestalte, zynde dikwils een Voet lang en een Duim of daaromtrent dik, met een dikke Schil als een Citroen. Ik heb 'er een, in Liqueur, die agt Duimen lang is en omtrent twee Duimen dik; komende dus overeen met de gemeenste Soort in Oostindie, volgens het zeggen van RUMPH. De Pisang-Struik brengt, als hy een of twee Jaaren oud is, eenen Tros van zodanige Vrugten voort, zo zwaar dat een Man hem naauwlyks kan draagen. Aan een dikken Steel, die de Bloemsteng is geweest, zitten van tien tot vyftien en meer Bondels, ieder van tien tot twintig zodanige Vrugten overhoeks, 't welk den geheelen Tros, van verre, niet kwaalyk naar een der zwaarste Uijen-Risten doet gelyken. De ondersten zyn rypst, de bovensten onryp; ja, daar zitten doorgaans nog Bloemen, die met haare vyf

roo-

roode Meeldraadjes praalen, welken MERIAN voor Bloemblaadjes genomen heeft, boven aan den Tros, wiens dikke Punt naar een blaauwe Pruim gelykt. Deeze Punt, uit nog in haar omwindzels of Scheeden beslootene Bloemen en Vrugtbeginzels bestaande, is door den beroemden Hoogleeraar B. S. ALBINUS, onder den naam van *Bol van den Pisang-Tros*, doorgesneeden in Plaat vertoond en beschreeven (*). III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monoikia.*

Schoon de Pisang-Struik na het voortbrengen van deezen Tros verslenst en sterft, is doch dit Gewas zeer ligt voort te teelen. Niet door middel van Zaad, 't welk men in de Banannen nog niet schynt ontdekt te hebben, maar door middel van de zy-Scheuten, welken het Gewas alsdan uitgeeft, en die, verplant zynde, naar de hoedanigheid van den Grond en van 't Klimaat, meer of minder aangroeijen. MERIAN zegt, dat 'er, te Suriname, in zes Maanden een Boom van groeit, met een Stam van dertien Voeten hoog, zo dik als die van een Mastboom. De Heer FERMIN zegt, dat hy in negen Maanden zyne volle grootte bereikt, zynde alsdan ongevaar een Voet dik. Die gemakkelyke Voortteeling maakt, dat de Vrugt de gewoone Kost der Slaaven is in de Westindiën. Op 't Eiland Barbados krygt ieder Slaaf Weekelyks een Banannen-Tros of twee zo zy niet groot zyn, voor zyne

(*) De Bulbo Racemi Musæ. *Acad. Ann.* Libr. VI. Cap. V.

III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK. *Eenhuizige.*

zyne Huishouding en Gezin. Men maakt 'er van deeze Vrugten een Soort van Wyn, door Gisting, en het enkele Afkookzel wordt als Drank gebezigd. Ik zwyg van de nuttigheden, welke zy hebben tot verzagting van den Borst en de Waterwegen, als ook van het gebruik der Bladen en Bloemen, enz.

II. *Musa Sapientum.* Westindische.

(2) Pisang *met een knikkende Bloemsteng, de Mannelyke Bloemen afvallende.*

Behalve de Verscheidenheden van grootte Kleur en Smaak, die door eenige Autheuren als byzondere Soorten opgegeven zyn, komt 'er eene voor, van Westindische afkomst, of het moest de *Wilde Pisang* zyn van RUMPHIUS, die dan ook wel de Spys der Brachmannen of Oosterfche Wysgeeren, volgens den Bynaam, kon zyn geweest. Hoe 't zy, deeze verschilt door een gevlakte Steng en een regte, ronde, kortere welriekende Vrugt. Men vindtze, insgelyks, door EHRET keurlyk afgebeeld naar een Gewas, dat in den Jaare 1739 het eerst in Engeland, in het Broeihuis van den Hertog van RICHMOND, gebloeid heeft, en waar in men waarnam, dat de Mannelyke of onvrugtbaare

(2) *Musa* Spadice nutante Floribus masculis deciduis. Musa Spadice nutante, Fructu breviore oblongo. BROWN. *Jam.* 363. MILL. *Dict.* 2. Musa Caudice maculato. &c. SLOAN. *Jam.* 192. *Hist.* II. p. 147. TREW *Ehret* IV. T. 21, 22, 23. Musæ affinis altera. C. B. *Pin.* 508. Ficus Indica Racemosa Fol. venuste Venosis, Fructu minore. PLUK. *Alm.* 145.

baare Bloemen afvielen; 't welk LINNÆUS voor een Soortelyke onderfcheiding gebruikt. III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK.

Onder de zeventien Soorten van tamme Banannen, die RUMPHIUS opgeeft en befchryft, fchynt deeze niet te behooren. Het zyn de kleine Banannen van ROCHEFORT, *Cenorins* by de Portugeezen en *Bacovos* by de Spanjaarden genaamd, waarvan de onzen *Bakovens* gemaakt hebben. De andere of gemeene Banannen worden van de Spaanfchen *Plantains* geheten, en daarom noemen de Engelfchen het Gewas *Plantain-Tree*, doch dit *the Banana-Tree* of Banannen-Boom. Of het de *Muskus-Banannen* zyn daar LABAT van fpreekt, dan de *Vygen van Amerika*, gelyk ROCHEFORT zyne kleine Banannen noemt, is my duifter. Die beide Vrugten zyn van dergelyke figuur, doch maar een half Voet lang en omtrent een Duim dik. De Tros, welken de Franfchen, in de Westindiën, *Regime* noemen, is dikwils met één of tweehonderd zodanige Vygen beladen. Haar Vleefch is witachtig en lekkerder, zegt LABAT, maar ook Slymachtig en met minder Sap aangevuld. Wanneer zy ryp en op den Roofter gebraden zyn, fmelt het in de Mond als een Geley. Men kan 'er, zo wel als van de Banannen, Taarten van maaken, mids 'er wat Suiker en geftooten Kaneel, als ook wat Citroen- of Oranje-Schillen bydoende; maar, dewyl zy weeker dan de Banannen zyn, kan Bakovens.

Dd 2

III. AFDEEL XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

kan menze op zo veelerley manieren niet bereiden.

Die Vygen worden in onze Volkplantingen Bakovens of Bakoves genoemd, en deeze zyn het, waar in men, dezelven doorſnydende, duidelykst een Kruis van bruine Streepen of iets naar 't zelve gelykende vindt, 't welk maakt dat de Spanjaarden, uit zeker Bygeloof, die Vrugten nooit willen doorgeſneeden hebben, zig verbeeldende, dat hier het Geheim van 't Kruis des Heilands in verborgen zit. 't Gewas verſchilt weinig van dat der andere Banannen.

III. *Musa Troglodytarum.* Molukkiſche.

(3) Piſang *met een regtopſtaande Bloemſteng en afvallende Bloemſcheeden.*

Het onderſcheid, van een regtopſtaande Bloemſteng te hebben, deedt den Ridder een byzondere Soort maaken van deeze Piſang, die de *Hemelwyzende* door RUMPHIUS getyteld wordt, om dat zy in de Maleitſe en andere Oostindiſche Spraaken dergelyken naam voert, van gedagte hoedanigheid afkomſtig. Dezelve groeit natuurlyk op de Molukkiſche Eilanden. 't Gewas verſchilt weinig, doch de Stam en Bladſteelen zyn harder van zelfſtandigheid dan in de andere Banannen, de Bladen ſmaller, de Vrug-

(3) *Musa* Spadice erecto, Spathis deciduis †. Muſa Uranoscopos. RUMPH. *Amb.* V. p. 137. T. 61. β. Muſa Undecima, Piſang Batu. *Ibid.* p. 132. BURM. *Fl. Ind.* p. 218.

Vrugten dik en rond, byna als in de voorgaande Soort, hebbende de Tros een lang uitsteekende Steng, met den gedagten Bol aan 't end. Het weezentlykste onderscheid bestaat daar in, dat deeze Vrugten, in haar Goudgeele Vleesch, 't welk wat zuurachtig is en wild van Reuk, overlangs eenige platte, bruine Korrels hebben, die waarschynlyk de Zaaden zullen zyn. De Vrugt is eetbaar, doch maakt het Water, van de genen die ze eeten, Bloedrood. III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monoikia.*

Hier wordt, als eene Verscheidenheid, t'huis gebragt de *Pisfang-Batu* van RUMPHIUS, met welke veel overeenkomst schynt te hebben de *Alphuresche* of *Ceramische Pisang*, van dien zelfden Autheur, in wier Vleesch ook dergelyke, doch ronder Korrels zyn, als Peonie-Zaad. De Vrugt van deeze laatste, die gebraden de dagelykse Kost der Inlanderen is, wordt somtyds een Span, dat is zeven of agt Duimen, lang en drie Duimen dik.

Men heeft in de Westindiën een *Balisier-Boom*, die in Gewas volmaakt overeenkomt met de Banannen, doch geene Vrugten voortbrengt, die van eenige nuttigheid zyn of den naam van Vrugten mogen draagen. Pater LABAT geeft de Afbeelding van de Bloem, die als uit in elkander gestoken Vaasjes bestaat, zynde omtrent een Voet hoog, zes of zeven Duimen breed en niet meer dan derdhalf Duim dik. Op den bodem van die Vaasjes, zegt hy, vindt men kleine Graantjes, die byna rond en schoon- Balisier-Boom.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

ſchoonrood zyn, een zwart Vlakje aan een der Enden hebbende en zynde met Draadjes daar aan vast gehecht. Zo ſchynt die Bloem dan veeleer een Vrugt te zyn, welke de gezegde Zaadkorrels bevat.

Die Struik is, evenwel, van byzondere nuttigheid voor de Indiaanen. De Bladen, over 't Vuur gehouden, worden buigzaam, en dienen dan om allerley Waaren in te pakken, als Papier of Doek. De Jaagers of Reizigers gebruiken dezelven om hunne Tenten, tegen Regen of ſterke Zonneſchyn, te dekken. Dat meer is, zulk een Boom vindende, behoeven zy geen Dorst te lyden: want, als men met een Mes in den Stam ſteekt, geeft dezelve wel twee of drie Pinten zeer goed, friſch Water uit. Het Hart van den Stronk doet de Gezwellen, daar het op gelegd wordt, ſchielyk rypen: maar het voornaamſte is, dat de Indiaanen een Soort van Garen haalen uit den Stam, 't welk zy tot het weeven van zeker Doek weeten te gebruiken. LABAT hadt 'er een Stuk van gezien, vier of vyf Voeten lang en omtrent drie Voeten breed, 't welk wel doorweven, glad en ſterk was, ſchynende duurzaam te zullen zyn. Het zelfde bekomen zy ook uit den Stronk van de gewoone Banannen.

Het denkbeeld van veelen, volgens ALPINUS, dat de Piſang-Struik haar oirſprong hebben zou van een Suiker-Riet geënt op den Stoel van *Colocaſia* of dergelyke Planten, die

zeer

Fig. 1.
A
B
C
D

XVI

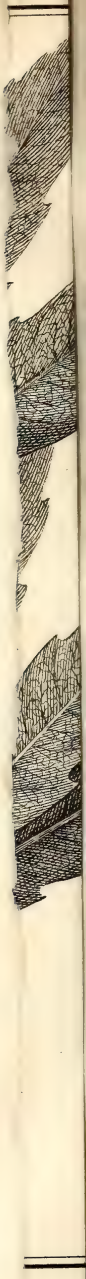

zeer Sappig zyn, tot de *Arum* of Kalfsvoet behoorende (*), heeft niet meer waarſchynlykheid dan dat der hedendaagſche Egyptenaaren of Egyptiſche Tuinlieden, die elkander wys maakten, dat het Gewas eerst voortgekomen ware van een Dadelſteen, geplant in den Wortel van de Colocaſia, en dat het nog op die zelfde manier voortgeteeld zou kunnen worden. HASSELQUIST hun vraagende, waarom zy dit dan niet deeden, kreeg tot antwoord, dat zulks de moeite niet waardig zoude zyn, aangezien het zig zelve zo gemakkelyk, door Uitloopers aan den Wortel, voortplant. Immers, terwyl men verſcheide Wilde Gewasſen van deezen aart vindt, is het veel geloofbaarer, dat dezelven door aankweeking in de Tuinen en kundige Behandeling gebragt zullen zyn tot het draagen van goede, vette, zoete en zwaare Vrugten, even als men dit in de Ooftboomen en andere Gewasſen, die Sappige Vrugten draagen, waarneemt. En, dat de Vrugten der tamme Banannen geen Zaad inhouden, is niet meer te verwonderen, dan dat zulks plaats heeft in ſommige Soorten van Druiven, enz.

III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK. *Monoikia.*

De

(*) Ajunt multi inſitam hanc Plantam olim fuisſe Cannæ Sacharinæ ſupra Culcasſiæ radicem. ALP. *Ægypt.* Cap. 22. Hier mede kan hy de Indiaanen niet bedoelen, die van geen in enten der Boomen weeten, zo RUMPHIUS aanmerkt: ofſchoon LINNÆUS dit Denkbeeld op rekening van de Indiaanen ſtelt. *Mus. Cliff.* ad finem.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuiziges.*

De Heesterachtigen, in het Geslagt van *Atriplex* voorkomende, kunnen, volgens de Natuurlyke Orde, niet van de anderen afgezonderd worden. Ik gaa dan over tot den

BRABEJUM. Kransboom.

Een Kaapsch Boomachtig Gewas, waar van ik reeds tweemaal gesproken heb (*), doch hetwelke, om dat ik 'er thans een nieuwe en goede Afbeelding van kan leveren, een nadere overweeging verdient. Het was door den Ridder eerst onder de Viermannigen geplaatst, naderhand heeft zyn Ed. zig verbeeld, dat de Bloemen vyf Meeldraadjes hadden, hebbende het dus onder den naam van *Brabyla Capensis* voorgesteld; doch eindelyk is zyn Ed. gebleeken, dat het Gewas Bloemen van verschillende Sexen droeg. Behalve de *Tweeslagtigen*, naamelyk, vondt de Heer MUTIS 'er *Mannelyken* in, aan Katten of Aairen groeijende, even als de anderen, en in vieren gedeeld, met vier Meeldraadjes; een Draadachtigen Styl met twee Stempels, doch geen Vrugtbeginzel hebbende.

Brabejum stellatifolium. Kaapsche. Pl. XXXVII. *Fig.* 1.

Een der Takken van dit fraaije Gewas, dat zo wel tot de Heesters als tot de Boomen t'huis gebragt kan worden, uit myne Verzameling, is in de Natuurlyke grootte, alhier, op Plaat XXXVII voorgesteld. Hy is styf, en rond, doch

(*) In het II. DEELS II. STUK, bladz. 73, en in het IV. STUK, bladz. 577.

doch voos van zelfſtandigheid, paarſchachtig van Kleur, overlangs geſtreept, en eenigermaate Wollig; by Verdiepingen bezet met Kransjes van Bladen, wier getal niet zeven maar zes is in ieder Krans, even als in het Ethiopiſch Boompje by PLUKENET, op deeze Soort aangehaald. De Bladen zyn geſteeld, van Lancetvormige figuur, aan de kanten zeer ruim getand, van boven glad, van onderen Netswys' geaderd, omtrent drie Duimen of een Handpalm lang, ſtyfachtig en uitgebreid. In de Oxels van deeze Bladen, binnen het Kransje, komen eenige dik geſteelde Aairen voort, die in zeer ruige ſtompe Schubben de Bloempjes bevatten; waar van ik eenigen met het Mikroskoop onderzogt heb, en wier verſchillende Geſtalte dus, by vergrooting, hier in Plaat is gebragt; om de eigentlyke manier der Vrugtmaakinge van dit Gewas duidelyk te doen zien.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monikia.*

Een der *Mannelyke* Bloempjes is by A vertoond. Men ziet hoe dezelven Trechterachtig zyn, van buiten ruig en verdeeld in vier langwerpige Slippen of vierbladig, bevattende vier geelachtige Meeldraadjes, van langte als de Bloemblaadjes of Bloemkrans, en Eyronde witte Meelknopjes, aan de zyde der Draadjes aangegroeid, doch den top niet bereikende, gelyk in de nadere beſchryving gezegd wordt (*). In deeze Bloempjes heb ik geen Styl gevonden.

(*) *Mant. alt.* p. 332.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

den. De *Tweeslagtige*, gelyk 'er een by B is voorgesteld, hebben de verdeelingen van de Bloem zodanig, dat dezelven meer naar Bloemblaadjes gelyken: 't getal en de figuur der Meeldraadjes en Knopjes is eveneens: maar in deeze Bloempjes bevindt zig een Rolrondachti- Styl van dergelyke langte, bruin van Kleur. Die zelfde Styl openbaart zig alleen, zonder Meeldraadjes, in de *Vrouwelyke* Bloempjes, als by Letter C; hoedanigen ik maar zeer weinigen in zodanig eene Aair, die de anderen uitleverde, heb aangetroffen. De Verdeelingen van de Bloem zyn hier ook langwerpiger of smaller, dan in de Tweeslagtigen, wier Stuifmeel eene volmaakt driehoekige figuur heeft.

Zo blykt dan, dat dit Gewas te regt door den Ridder is t'huis gebragt in deeze Klasse (*). Dat 'er van de Vrouwelyke Bloempjes zo weinigen zyn, indien deeze alleen vrugtbaar waren, komt overeen met de Vrugten, wier Grootte maakt, dat 'er maar weinigen aan den Steel deezer Bloem-Aairen kunnen groeijen, naar de menigvuldigheid van de Bloempjes te rekenen. Want het is buiten twyfel de *Ethiopische Amandelboom*, met eene Fluweelachtige Vrugt, waar van een Tak door den vermaarden BREYN is afgebeeld. Hy zegt dat dezelve kleiner is dan de Europische, doch fierlyker van Blad en Vrugt, gelyk ik gemeld heb. Een Trosje der Vrugten is

(*) Zie II. D. I. STUK, bladz. 245.

is 'er hier, uit de gedagte Afbeelding bygevoegd, by Letter D, zynde dezelven met een Kaneelkleurig Fluweelachtig Dons bekleed, en binnen haar Schil een Amandel bevattende, die veel naar onze Amandelen gelykt (*). III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monoikia.*

OPHIOXYLUM. Slangenhout.

De Tweeslagtige Bloemen hebben, in dit Geslagt, den Kelk in vyven, de Mannelyken in tweeën gedeeld; de Bloem in beiden in vyven. Dezelve is Trechterachtig en haar Mond maakt een Cylindrisch Honigbakje. De eerstgemelden hebben vyf Meeldraadjes en een Stamper, de anderen alleenlyk twee Meeldraadjes.

De eenigste Soort (1) heeft den Griekschen naam *Ophioxylum*, dat is Slangenhout, bekomen, om dat het Gewas een Soort van Slangenhout, welke echter het *Lignum Colubrinum* der Apo- I. *Ophioxylum Serpentinum.*

(*) De *Brabejaria* van den Heer N. L. BURMANNUS kan hier, aangemerkt de Wolligheid der Bladen en de spitsheid der Bloemschubben, als ook wegens de verschillende Teeldeelen, volgens zyn Ed. Opgave, niet t'huis behooren: terwyl ook zyn Ed. dezelve tot de Klasse der *Gynandria* betrekt. *Flor. Cap. Prodr.* p. 26. Men ziet hier, hoe zeer de deelen der Vrugtmaaking daar van verschillen.

(1) Ophioxylum. *Syst. Nat.* XII. Gen 1142. p. 667. *Veg.* XIII. p. 765. Ophiox. Fol. quaternis. *Fl. Zeyl.* 398. *Mat. Med.* 474. Ligustrum Fol. ad singula internodia ternis, Lignum Colubrinum Officinis creditum. BURM. *Zeyl.* 141. T. 64. Clematis Indica Persicæ foliis, Fructu Periclymeni. C. B. *Pin.* 304. Radix Mustelæ, RUMPH. *Amb.* VII. p. 26. T. 16. BURM. *Fl. Ind.* p. 218.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK.

Apotheeken niet schynt te zyn, uitlevert. Het regte Gewas van dien aart, een aanzienlyken Boom uitmaakende, is reeds door my beschreeven *. Het tegenwoordige, dat RUMPHIUS den *Inkhoorns-Wortel* noemt, maakt slegts een Boompje, met een Stammetje van een Vinger dik, en kan derhalve zulke zwaare Wortels niet hebben. Men zegt nogthans, dat dit de beste Soort van Slangenhout zy, wordende de Wortel deswegen, by de Indiaanen, *Raiz de Mongo* geheten. Het groeit op Java, in de Bosschen van Kiaten-Hout, doch valt ook, zo die Autheur zegt, in Bengale en op Ceylon, alwaar het *Ekawerya*, dat van de zelfde betekenis is, genoemd wordt, zynde door den Hoogleeraar J. BURMANNUS afgebeeld en aldus beschreeven.

* Zie II. D. I'. STUK, bladz. 119.

„ De Steng is driekantig, met Leden, ge-
„ streept; de Bladen aan ieder Gewricht drie,
„ langwerpig gespitst, niet ingesneeden noch
„ getand, waar door zy van de Persikbladen,
„ met welken zy anders, in figuur, veel over-
„ eenkomst hebben, verschillen, hebbende
„ korte Steeltjes. Aan den top van de Steng
„ komen veele Bloempjes, als Kroontjeswys',
„ zynde Trechtervormig, vyfbladig, met klei-
„ ne vyfdeelige Kelkjes, en twee Meeldraadjes
„ hebbende met eénen Stamper, die een rond-
„ achtige, ten halve verdeelde, tweehokkige
„ Vrugt wordt in ieder Holligheid een enkel
„ rondachtig Zaad bevattende."

't Ge-

'T Gewas van den Inkhoorns-Wortel, by RUMPHIUS evenwel, verschilt aanmerkelyk hier van; als hebbende de Bladen tegenover elkander aan de Steng; hoewel de Bloem en Vrugt 'er taamelyk mede strookt. „ De *Tiovanna* van den Malabaarsen Kruidhof, zegt „ LINNÆUS; gelykt meer naar hetzelve dan „ naar de *Ophioriza*; doch de Koning der Bitterheid, by RUMPHIUS (*), is een verschillende Boom. Men diende ook het Kenmerk des Geslagts nog nader in een volmaakt „ Voorwerp te onderzoeken."

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monoikia.*

GOUANIA.

Dit Geslagt is, ter eere van den Heer GOUAN, die zig door de beschryving van den Koninglyken Kruidtuin te Montpellier, en dus tevens van de Planten omstreeks die Stad groeijende, beroemd gemaakt heeft, door den Heer JACQUIN getyteld.

De Kenmerken zyn; een *Tweeslagtige* Bloem, die een vyfdeeligen Kelk heeft, zonder Bloemblaadjes, en vyf Meelknopjes, onder een Huikje verborgen, benevens een driedeeligen Styl, waar onder het Vrugtbeginzel, dat een Vrugt wordt, die in drieën deelbaar is. De *Mannelyke* Bloemen komen 'er mede overeen, doch hebben geen Stempel noch Vrugtbeginzel, en somtyds zelfs geen Styl.

Twee

(*) *Herb. Amboin.* II. p. 129. T. 41. *Rex Amaroris*, 't welk veel van *Rex Amoris* of Koning der Liefde verschilt.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. Twee Soorten zyn door zyn Ed. opgegeven, naamelyk

(1) Gouania *met Wollige Bladen.*

I. *Gouania tomentosa.* Wollige. Deeze, van zyn Ed. op St. Domingo waargenomen, is een Rankachtige Heester, beklimmende de hoogste Boomen, en zig vasthoudende met zyne Klaauwieren. De Bladen zyn langwerpig Eyrond, spits, flaauw gekarteld, Wollig, gesteeld, overhoeks geplaatst, vier Duimen lang. Hy draagt Trossen van vyf Duim, in de Oxels en aan de enden der Takken, van gesteelde kleine Reukelooze geelachtige Bloempjes, hier en daar samengehoopt. Het Huikje, dat de Meelknopjes dekt, springt 'er Veerkragtig af, in de uitschieting van het Stuifmeel. De Mannetjes-Bloemen hebben geen Vrugtbeginzel, hoewel men in dezelven altoos een Styl ziet, zonder Stempel. De Zaaden zyn glinsterend zwart.

De Heer JACQUIN hadt dit Gewas bevoorens tot de Rhamnus betrokken, doch naderhand hetzelve, met het volgende, dus daar van afgezonderd.

(2) Gouania *met gladde Bladen.*

Dee-

(1) *Gouania* Fol. tomentosis. JACQ. *Amer. Hist.* 263. Rhamnus inermis, Ramis Cirrhiferis, scandentibus, Fol. tomentosis. *Id. Enum.* p. 17.

(2) *Gouania* Fol. glabris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1157. p. 675. *Veg.* XIII. p. 767. JACQ. *Amer. Hist.* 264. Banisteria Fol.

Deeze Soort, anders met de voorgaande overeenkomstig, kwam dien zelfden Heer op St. Domingo voor. Hier waren de Mannelyke Bloemen, byna altemaal, zelfs van een Styl ontbloot. Dat Gewas van de Barbados, 't welk de Ridder *Paullinia* genoemd hadt in de Upsalsche Tuin, naderhand van zyn Ed. *Banisteria Lupuloides* getyteld, schynt hier te behooren. Dus wordt ook de *Amerikaansche Wilde Hoppe* die Klaauwieren heeft, van PLUKENET, hier t'huis gebragt. De Groeiplaats is, derhalve, ook op Jamaika.

MIMOSA.

De Kenmerken van dit bekende Gewas, zyn, dat het den Kelk vyftandig en de Bloem in vyven gedeeld heeft, met vyf, tien of meer Meeldraadjes, brengende de Tweeslagtige Bloemen, die een Styl en Vrugtbeginzel hebben, een Haauwvrugt voort.

De Boomachtige Soorten van dit Geslagt reeds beschreeven zynde, zal ik hier de overige Heesterachtigen, gelyk ver de meesten zyn, voorstellen.

** Met twee- of driepaarige Bladen.

(5) Mi-

Fol. alternis lanceolatis serratis. *Sp. Plant.* I. p. 427. Paullinia Fol. simpl. &c. *H. Ups.* 97. Rhamnus inermis &c. Fol. glabris. JACQ. *Amer.* 17. Lupulus sylv. Americana &c. PLUK. *Alm.* 229. T. 201. f. 4. & *Phyt.* T. 263. f. 3.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK.

(5) Mimosa *die gedoornd is, met tweepaarige stompe Bladen.*

V. *Mimosa Unguis Cati.* Katten-Klaauw.

Zeer bekend, in de Openbaare Kruidtuinen, is deeze, die *Katten-Klaauw* genoemd wordt, wegens haare scherpe Doornen. Zy heeft de Bladen tweepaarig, en voert daarom den naam van *Vierbladige* by PLUMIER. 't Is een Boomachtige Heester, op Jamaika overal in de Velden groeijende, en door de twee spitse, regte Doorntjes, aan de Gewrichten der Takken, grootelyks kwetzende en in de Kleederen haakende als de Klaauwen van een Kat. De gestalte gelykt eenigermaate naar die van de Acacia, maar de Bloemen groeijen aan ronde Hoofdjes, op lange Steelen. Zy zyn eenbladig en hebben veel Meeldraadjes, die tot één Lighaam samengevoegd zyn. Daar uit komen lange verscheidelyk omgedraaide Haauwen voort, die zwartglanzige platte Zaadjes bevatten.

VI. *Mimosa tergemina.* Driepaarige.

(6) Mimosa *die ongedoornd is, met driepaarige Bladen.*

Die gesteldheid der Bladen, om welke zy Drie-

(5) *Mimosa* Spinosa Fol. bigeminis obtusis. *H. Cliff.* 207. *R. Lugdb.* 470. Acacia quadrifolia siliquis cincinnatis. PLUM. *Ic.* T. 4. Mimosa Fruticosa &c. BROWN. *Jam.* 252. Acaciæ quodammodo accedens &c. PLUK. *Phyt.* i. f. 6. Acacia Arborea major spinosa &c. SLOAN. *Jam.* 152. *Hist.* II. p. 56?

(6) *Mimosa* inermis Fol. tergeminis. JACQ. *Amer. Hist.* 265. Acacia Frutescens non aculeata, Flore purpurascente. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 10. f. 1.

Driepaarige genoemd wordt, doet deeze Soort by alle anderen uitmunten. Zy voert den naam van *Heesteráchtige Ongedoornde Acacia* by PLUMIER, en is ook door den Heer JACQUIN, in de Bosschen van Martenique, waargenomen. Ieder Bloempje heeft een menigte van Draadachtige Meeldraadjes, die tot één Lighaam samengegroeid zyn, en dikwils viermaal langer dan het Bloempje, vertoonende zig het Vlies, dat dezelven samenhecht, door zyne vyf Lippen, als waren 'er twee Trechterachtige Bloempjes in elkander gestoken. De Haauw is lang en platachtig, gespitst, eenhokkig met twee Kleppen, die na het open barsten Spiraal zyn opgewonden. III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monoikia.*

*** Met de Bladen gepaard en tevens gevind.

(7) Mimosa *die ongedoornd is en Paarsteelige Vinbladen heeft, aan de zyden van den Steel overhoeks, aan het end gepaard.* VII. *Mimosa latifolia.* Breedbladige.

Deeze is, onder den naam van *Ongedoornde Acacia*, met Walnooten-Booms Bladen en eene paarschachtige Bloem, door PLUMIER opgegeven. De Bladen zyn in dezelve zeer groot en spits Eyrond, by vyven, op de gezegde manier, aan een Steel, die zig met een anderen samenvoegd, geplaatst. De Bloemen ongesteeld, trops-

(7) *Mimosa* inermis, Fol. conjugatis, Pinnis terminalibus oppositis, lateralibus alternis. Acacia non spinosa, Juglandis folio. PLUM. *Spec.* 17. *Ic.* 9.

III. AFDEEL XXI. HOOFDSTUK. tropswyze, uit de Takken fpruitende, zyn zeer groot, en hebben een langen uitfteekenden Styl, maakende, op de gewoone manier, Hoofdjes uit, welke by die der anderen in grootte uitmunten.

VIII. *Mimofa Purpurea.* Paarfche.

(8) Mimofa *die ongedoornd is, met Paarfteelige Vinbladen, waar van de binnenften kleinst.*

De paarfche Bloemen geeven den Bynaam aan deeze, die door gezegden Pater in de Westindiën gevonden en insgelyks tot de Acacias betrokken is. De Blaadjes komen meest by vier Paaren aan ieder Steeltje voort, wordende naar 't end langs hoe grooter. In twee zodanige Steeltjes is ieder Bladfteel, mikswyze, verdeeld. De Bloemen, die Hoofdjes maaken, zyn uitermaate groot.

IX. *Mimofa Viva* Zeer kleine.

(9) Mimofa *die ongedoornd is, met Paarfteelige Vinbladen, vierpaarig en rondachtig: de Steng Kruidig.*

Een klein Gewasje, van naauwlyks drie Duimen hoog, maakt deeze byzondere Soort van Mi-

(8) *Mimofa* inermis Foliis conjugatis Pinnatis, Foliolis intimis minoribus. Acacia Frutescens non aculeata, Flore purpurascente. PLUM. *Spec.* 17. *Ic.* 10. f. 2.

(9) *Mimofa* inermis, Fol. conjugatis Pinnatis, partialibus quadrijugis fubrotundis, Caule Herbaceo. Mimofa minima, Herbacea, vix tripollicaris &c. BROWN *Jam.* 254. Mimofa Herb. non fpinofa minima repens. SLOAN. *Jam.* 153. *Hift.* II. p. 58. T. 182. f. 7. RAJ. *Suppl.* 480.

Mimosa uit, welke by SLOANE den tytel voert, van allerkleinste, kruipende, zynde in de Velden en Savaanen op Jamaika gemeen. Zy heeft eenzaadige, ruige Zaadhuisjes. III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK.

(10) Mimosa *die gedoornd is, met Paarsteelige Vinbladen, gelyke Blaadjes en gedoornde Stoppeltjes.* X. *Mimosa Circinalis.* Rondhaauwige.

Deeze voert, wegens de Slangswys' rond gedraaide Haauwen, den bynaam. Zy komt met de Katten-Klaauw byna in alle opzigten overeen, uitgenomen de Bladen, die 'er zes zyn aan ieder gepaard Steeltje. De Bloemhoofdjes zyn rond, en komen op lange Steelen voort. De Groeiplaats is in de Westindiën en in Karolina.

(11) Mimosa *die gedoornd is, met Paarsteelige Vinbladen, gelyke Blaadjes en kromme Doornen.* XI. *Cineraria.* Aschkleurige.

De Bast van deeze is Aschkleurig of als met Asch bestooven, waar van zy den bynaam heeft, ge-

(10) *Mimosa* aculeata, Fol. conjug. pinn. Pinnis æqualibus. Stipulis Spinosis. Mimosa Frut. Spinosa et aculeata. BROWN. *Jam.* 253. Acacia Fol. amplioribus, Siliquis circinatis. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 5. CATESB. *Car.* II. p. 97. T. 97.

(11) *Mimosa* acul. Fol. conjug. pinn. Pinnis æqualibus Aculeis recurvis. Mimosa Frut. Spinis aduncis undique arm. Cortice cinereo. BROWN. *Jam.* 252. Acacia Maderaspatana spinosa, Intsiæ accedens, Cortice cinereo &c. PLUK. *Alm.* 4. *Phyt.* T. 2. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* p. 222.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.* gelykende dus eenigermaate naar het Gewas, dat men op Malabar *Intsia* noemt, vervolgens te beschryven, zynde een mede-Soort van dit Geslagt. Deeze is rondom gewapend met haakige Doornen, en heeft kleine Blaadjes en ronde Bloemhoofdjes als gewoonlyk. Dergelyke groeit op Jamaika.

XII. *Mimosa Casta.* Kuische. (12) Mimosa *die gedoornd is, met Paarsteelige Vinbladen; de Steeltjes drie-Paarig met byna gelyke Blaadjes.*

Deeze en de twee volgende behooren tot die Gewasfen, welken men, wegens de Gevoeligheid, *Noli me tangere*, of Kruidje roer my niet, noemt, en hier op ziet de bynaam. Anders heeten zy ook wel *Herba viva* of *Sensitiva*, om dat 'er een aandoening in plaats heeft, welke zweemt naar dergelyke beweegingen in de leevendige Schepzelen. Deeze heeft de Bladen taamelyk breed, rondachtig en Haairig. De Bloemen komen Aairswyze voort, waar van de onderften onvrugtbaar, de bovenste vrugtbaar zyn, hebbende beiden tien Meeldraadjes. De Groeiplaats is in Indie.

(13) Mi-

(12) *Mimosa* acul. Fol. conjug. pinnat. partialibus trijugis subæqualibus. Mimosa Fol. conjugatis, Fol. pinnatis &c. *H. Ups.* 145. Mim. undique aculeata &c. *H. Cliff.* 208. Æschynomene Spinosa latifolia S. Herba viva &c. COMM. *Hort.* I. p. 55. T. 28. Mimosa Folio lato Sennæ spinosa. BOERH. *Lugdb.* II. p. 55. BURM. *Fl. Ind.* p. 222.

(13) Mimoſa *die gedoornd is, met Paarſteelige Vinbladen; de Steeltjes twee-Paarig, met de binnenſte Blaadjes zeer klein.*

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. XIII. *Mimoſa Senſitiva.* Gevoelige.

Deeze is de eerſte Soort van de Braſiliaanſche *Gevoelige* of *Schaamkruiden* by den beroemden BREYN, zynde hetzelve een der breedst-Bladigen. In dit Gewas is een byzondere blyk van de Almagt van den Schepper, welke onze redeneering paalen ſtelt: want daar men byna altoos de Vinbladen, ter wederzyde van den Steel, egaal ziet groeijen, heeft hier doorgaans een der onderſte Blaadjes, aan de eene zyde, geen zestiende of twintigſte part der grootte van het andere. Waarom, mag men zeggen, is hier de toevloed van Sappen naar den eenen kant zo veel minder?

Nog ruim zo duiſter is de oirzaak der Gevoeligheid van deeze Gewasſen, door welker al te diepe overpeinzing een Malabaarſe Wysgeer, zo men ter goeder trouw verhaalt, zyn Verſtand verlooren heeft. De enkele Veerkragt der Vaste deelen hier ten behulp te neemen, met BONTIUS, die zulks door het wegſpringen der Zaaden in de Ezels-Komkommers, wanneer men die aanraakt, tragt te verklaaren, is

(13) *Mimoſa* acul. Fol. conjug. pinnat. partialibus bijugis; intimis minimis Mimoſa Caule acul. Fol. geminatis &c. R. *Lugdb.* 471. Æſchynomene Spin. prima S. Braſil. latifolia, Siliquis radiatis. BREYN *Cent.* 31. T. 16. TREW. *Ehret.* T. 25.

III. AFDEEL XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

is niet echt. Zulks met REGIUS en anderen af te leiden van de opklimming en nederdaaling der Vogten, door zekere Pypjes, overeenkomende met de bovenste en onderste Opperv'akte der Bladen en van de werking der Klapvliesjes daar in; strydt tegen de schielykheid der aandoening, en de onverschilligheid, waar en hoe men het Loof aanraake: zo dat die verklaaring ook geenszins strookt. Men moet hier acht geeven, dat hetzelfde in dit Geval gebeurt, 't welk plaats heeft in de Slaap der Planten: want deeze Gevoelige laaten tegen den Nagt, op de zelfde manier, haare Blaadjes hangen, even of zy verslenst waren, en herstellen zig 's morgens. Des men in de eerste plaats niet denken kan, dat de Loop der Sappen zo lang zoude stil gestaan hebben; in de tweede plaats duidelyk ziet, dat de Veerkragt de Oirzaak niet kan zyn. Men moet die zoeken in een sterke aandoenlykheid voor Prikkeling, gemeenlyk Irritabiliteit genaamd, en in Stuipachtige beweegingen, daar uit voortkomende, die derhalve, even als zy in sommige Menschen plaats hebben, in anderen niet: zo ook maar in eenige Planten heerschen. Daar toe wordt iets, dat met de Zenuwen van 't Menschelyk Lighaam overeenkomst heeft, vereischt, 't is waar, en wat strydt 'er tegen, dat 'er zodanig iets in de Planten zy? De Deelbaarheid derzelven, nu de Polypen der

Zoete

Zoete Wateren ontdekt zyn, geenszins. Elders heb ik daar van iets meer gezegd (*). III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK. *Monoikia.*

Het Gewas is Heesterachtig, met bleekgroene Stengen en Takken, die broosch zyn, met een wit Merg gevuld, vierhoekig, digt bezet met ryën van geele Doorntjes. Op omtrent een Duim afstands van elkander komen hier Bladsteelen aan, van dergelyken aart, ruim een Duim lang, ieder aan 't end zig in tweeën verdeelende en met vier Blaadjes bezet, die van agteren ruig zyn, van vooren glad en bly-groen. Zy zyn niet veel kleinder dan de Sennebladen, en gelyken ook eenigermaate naar die, doch zyn scheef, in de eene helft smaller, en het binnenste Blaadje, naast aan den Tak, zo veel kleiner, als ik gezegd heb. Aan de Oxels der Bladsteelen zyn styf gehaairde Stoppeltjes, tusschen welken een of meer Bloemsteeltjes, insgelyks hoekig en gedoornd, die aan 't end een ruig Bolletje hebben, bestaande uit paarsche Bloempjes, met witachtige Meeldraadjes, en veele bleekachtige gedoornde Schubbetjes. Hier op volgen Vliezige Haauwtjes, meer dan een Duim lang, in 't ronde op het Steeltje geplaatst, bleek van Kleur en ruig, op de kanten als met Doorntjes gehaaird, en samengesteld uit gezwollen Leedjes. Het Zaad ryp zynde wordt in de omtrek van het Haauwtje een

(*) Zie het II. DEELS I. STUK van deeze *Nat. Historie*, bladz. 4, enz.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. een Draad los, en hetzelve ſpringt open tot vier of vyf Hokjes, ieder een platachtig ovaal Zaad bevattende, dat klein is en aan beide Oppervlakten met een rond Perkje getekend (*).

XIV. *Mimoſa pudica.* Schaamachtige.

(14) Mimoſa *die gedoornd is, de Bladen byna Vingerachtig gevind hebbende, met eene Stekelige Steng.*

Deeze is Mimoſa *met gevingerde Bladen* getyteld geweest, en wordt *Heeſterachtige gedoornde*, die laag van Gewas is, met rondbollig getropte Haauwen, by PLUMIER getyteld. Het is de derde Gedoornde Schaam-Heeſter van BREYN, uit wiens Afbeelding de Vingerachtigheid der Vinbladen zeer blykbaar is. Menigvuldige zeer kleine Blaadjes, naamelyk, Vederachtig aan Steeltjes wederzyds geplaatst, maaken ten getale van agt of tien met elkander de figuur van een Waaijer van Paauwen-Veders uit. 't Gewas is een Heeſter als de Roozeboompjes, met veele ronde Takken, die een zeer ruige donkerroode Schors hebben, zo wel als de Bladſteelen, die aan den Tak niet alleen met

(*) BREYN *Cent.* I. p. 32. LINNÆUS tekent aan, dat de Bloemen in deeze Soort Vyfmannig zyn.

(14) *Mimoſa* acul. Fol. ſubdigitatis pinnatis, Caule hiſpido. Mimoſa Fol. digitatis, Foliolis pinnatis &c. *H. Cliff.* 208. *Upſ.* 144. Mimoſa humilis Frutescens et ſpinoſa, Siliquis conglobatis. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 202. Æſchynomene Spinoſa tertia, Siliquis parvis echinatis. BREYN *Cent.* 40. T. 18. Æſchyn. ſpinoſa, Flore globoſo albido &c. COMM. *Hort.* I. p. 57. T. 29.

met twee haakige ſcherpe Doornen zyn gewa- III.
pend, maar in de Oxels ook verſcheide ſmalle AFDEEL. XXI.
Stoppeltjes hebben. Tusſchen deeze komen de HOOFD-
Bloemſteeltjes voort, van drie tot zes en ſom- STUK.
tyds meer by elkander, hebbende kleine Bloem- *Monoikia.*
hoofdjes, en de Haauwtjes zyn dun, in drie
hokjes verdeeld.

Aangaande de Vrugtmaakende deelen, zegt de Ridder; dat de Kelk is Trechterachtig, in drieën gedeeld, zonder Bloemblaadjes: 't getal der Meeldraadjes vier, die zesmaal zo lang als de Kelk zyn en regtopſtaande: het Vrugtbeginzel rondachtig, de Styl Elsvormig, iets korter dan de Meeldraadjes en de Stempel ſpits.

**** Met dubbeld gevinde Bladen.

(15) Mimoſa *die ongedoornd is, en Paarſteelig met een Klaauwier aan 't end; de Bladjes van twee Paaren aan ieder Steeltje.* XV. *Mimoſa Scandens.* Klimmende.

Tot deeze Soort wordt t'huis gebragt, de Haauw-

(15) *Mimoſa* inermis, Fol. conjugatis Cirrho terminali, Foliolis bijugis. Gigalobium ſcandens Claviculatum. BROWN. *Jam.* 362. Lens Phaſeoloides. BURM. *Zeyl.* 139. Phaſeolus maximus perennis, Folio decompoſito &c. SLOAN. *Jam.* 68. Arbor Siliquoſa, Juglandis folio, Braſiliana &c. C. B. *Pin.* 404. Faba marina. RUMPH. *Amb.* V. p. 5. T. 4. Puſætha *Fl. Zeyl.* 644. Perim Kaku-Valli. *Hort. Mal.* p. 59. T. 32, 33, 34. BURM. *Fl. Ind.* p. 222. Phaſeolus novi Orbis &c. PLUK. *Phyt.* 211. f. 6.

III. Afdeel. XXI. Hoofdstuk. *Eenhuizige.*

Haauwdraagende Brasiliaansche Boom van Bauhinus, met Walnooten Bladen en eene uitermaate lange Haauw: zo wel als de allergrootste overblyvende Phaseolus van Sloane, met verdeelde Bladen en een zeer groote gedraaide Peul, op Jamaika waargenomen. In Oostindie valt zy op Ceylon, wordende aldaar *Pusætha* van de Inlanders geheten en *Perim Kaku Valli* op Malabar, dat de zogenaamde *St. Thomas Boonen* zouden zyn. Rumphius noemtze *Zee-Boonen*, om dat zy veel aan 't Strand gevonden worden, en zegt, dat die Vrugten, welken Clusius onder den naam van Zeer groote *Brasiliaansche Haauw*, *Boomachtige Boon* en 't *Hart van St. Thomas*, in 't eerste, zevende en agtste Hoofdstuk van zyn Derde Boek der Uitheemsche Zaaken voorstelt, allen tot het Geslagt van *Parran* of Haauwdraagende Touwe-Struiken, gelyk ook dit Gewas is, behooren. Dewyl die Haauwen en Boonen zeer verschillen, zo moeten 'er dan aanmerkelyke Verscheidenheden van dit Gewas zyn, 't welk men in de eerste opslag niet ligt tot de Mimosaas zou betrekken.

Het is een der meest verwarrende Boschtouwen in Oostindie, zegt die Autheur, beklimmende met zyne Wenteltrapswys' gedraaide Struiken de hoogste Boomen, en dikwils verscheidene derzelven zodanig aan elkander verbindende, dat de een zonder den ander niet om kan vallen. Niet verder kunnende oploopen, dan laat het zyne Touwen nederhangen, die

zig

zig alsdan in groene Ranken verdeelen, welke een zo digt Loof maaken, dat men somtyds dat van den Boom niet onderkennen kan. Dewyl het veel by de Yzerhout-Boomen opklimt, hebben sommigen de Vrugt daar van voor de Vrugt dier Boomen aangezien. De Bladsteelen verdeelen zig in tweeën, en daar komen doorgaans twee paar Bladen aan, regt tegen elkander over, loopende de Steel in een Klaauwier uit. De Bloemsteelen, die een Span of anderhalf Voet lang zyn, komen voort uit de Oxels der Bladen. Zy zyn Aairswyze digt bezet met kleine Knoopjes van Mosachtige Bloempjes, bestaande uit tien Meeldraadjes, en de onderste derzelven brengen gezegde Haauwen voort, welke drie of vierdhalf Voeten lang zyn, vyf Vingeren breed, plat doch als in Leden verdeeld en knobbelig naar 't getal der Boonen, die daar in leggen. Sommigen zyn regt, anderen krom als een Sabel, en het getal der Boonen is grootelyks verschillende. Men vindt 'er in sommigen zeven, in anderen meer, tot vyftien toe.

III. Afdeel. XXI. Hoofdstuk. *Mimosa.*

St. Thomas-Boonen.

Deeze Boonen, die men gemeenlyk *St. Thomas-Boonen* noemt, hebben, zo hy aanmerkt, omtrent de grootte van Tiktakbord-Schyven; zynde sommigen meer, anderen minder plat, niet volkomen rond, maar van boven een weinig ingedrukt, en aan de zyden dikwils als gedrongen; dus eenigermaate Hartvormig. De Kleur is glanzig Kastanje-bruin. De Amboinsche zyn twee Duimbreedten lang en breed. Die

III. AFDEEL XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

Die in de Westelyke deelen van Oostindie groeijen zyn grooter, ronder, dikker, beter gefatsoeneerd en lichter bruin, maar zo glad niet als de Ambonsche. Ik hebze van veelerley figuur, sommigen zeer plat en nagenoeg rond, twee Duimen over 't kruis: sommigen Hartvormig en anderhalf Duim dik; en ook eene, die nagenoeg vierkant is, van gestalte als een Naaykussentje, twee Duim lang, anderhalf Duim breed en een Duim dik. Deeze laatste heeft op de zyden zulk eene Straalswyze Tekening, als een Zonnetje, gelyk RUMPHIUS aan de Ambonsche toeschryft.

Voor 't overige is 't zonderling, dat men zo weinig gebruik van die, zo vermaarde, Boonen heeft. Eertyds werden 'er Snuiftabak of Reukdoosjes van gemaakt, doch dit is thans byna uit de mode. De halfrype Nooten worden in Indie gebruikt om het Hoofd te wasschen en dus te zuiveren van Schurft of ander Zeer. Zy bevatten een Pit, die bitter is, maar van het Arme Volk in Indie, als Karstengen gebraden, gegeten wordt. De Malabaarse en de Westindische heeft de Haauwen veel meer gekruld en langer dan de Ambonsche. Die van 't Eiland St. Thomas, in de Bogt van Guinée, waar van gezegde Boonen haaren naam zouden hebben, geeft Haauwen, welke kort, dik en breed zyn, bevattende ieder maar twee Boonen, zo CLUSIUS aanmerkt en uit zyne Afbeel-

beelding blykt. Deeze worden *Purgeerboonen* genoemd by sommige Autheuren (*). III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK.

(16) Mimosa *die ongedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen die aan 't end geklaauwierd zyn, de Bladsteeltjes vyf-Paarig.* XVI. *Mimosa Entada.* Veel-Aairige.

't Gewas van deeze, zegt de Heer JACQUIN, zelf Boomachtig, beklimt allerley Boomen, en van de Toppen des eenen in den anderen voortgaande, verbindt het 'er een menigte te samen, zig vast hechtende aan het Loof, en hetzelve eindelyk door zyne zwaarte zodanig verdrukkende, dat de Boomen moeten sterven. Men kan de uitwerking van de Klim-op, in 't klein, daar mede vergelyken, en zig verbeelden, welke verbaazende Natuurlyke Prieelen dit Gewas, derhalve, op de Westindische Eilanden maakt. ,, Het is by de Ingezetenen ,, van

(*) Phaseolus novi Orbis, sive Faba purgatrix latissimâ Cordis figurâ. J. BAUH. *Hist.* T. II. Libr. XVII. p. 276. Faba purgatrix latissima ex Insulâ Divi Thomæ. C. B. *Pin.* 338. Maar die Autheuren schynen 't gezegde van CLUSIUS te ver getrokken en mooglyk de Purgeerende hoedanigheid daar uit besłooten te hebben, dat hy 'er op 't Hoofdst. de *Faba purgatrice* van MONARDEZ gewag van maakt. Dezelve waren hem, met andere Vrugten, onder den naam van *Purgeerboonen* gezonden.

(16) *Mimosa* inermis, Fol. bipinnatis Cirrho terminatis, partialibus quinquejugis *Fl. Zeyl.* 219. Acacia alia scandens Siliquâ multiplici, Siliquis latis, PLUM. *Sp.* 7. *Ic.* 12? Entada. *Hort. Mal.* IX. p. 151. T. 67. Mimosa polystachya. JACQ. *Amer* 265. T. 183.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

„ van Martenique, (zegt hy) daarom inzonderheid gehaat, dat hetzelve de Boomachtige Haagen, welken zy tot beschuttinge voor 't geweld der Winden om hunne Suiker-Akkers planten, op gezegde manier, onbarmhartig, vernielt. Want het is niet genoeg den Stam af te hakken; alzo uit ieder overblyvend Wortelstukje aanstonds een nieuw Gewas opschiet. De Stam is rond, met een bruine Schors, dikwils negen Duimen over 't kruis dik. De Bladen zyn dubbeld gevind, doorgaans met drie of vier Steeltjes wederzyds aan ieder Steel, waar van de twee uitersten, na dat zy de eigen Blaadjes verlooren hebben, tot zeer sterke Klaauwieren worden, die zig om de Takken der nabuurige Boomen winden, en zo styf aanhechten, dat menze 'er naauwlyks af kan rukken, ja dat zy 'er niet zelden aan vast gegroeid schynen. De eigen Blaadjes zyn meestal zeven wederzyds, langwerpig, stomp en uitgerand. De Bloemen maaken digte Aairtjes uit, van twee Duim, allen opgeregt, ongevaar dertig by elkander op 't end van een gemeenen Steel, van een Voet lang, die waterpas uitgestrekt is, geplaatst. De Bloemen, die klein en groen zyn, komen ten getale van anderhalf honderd, of daar omtrent, aan ieder Aairtje voort, 't welk een getal van vierduizend en vyfhonderd Bloempjes uitmaakt in ieder samengestelde Aair: op welke menigte van

„ Bloe-

„ Bloemen, misschien wegens de menigte van „ onvrugtbaare of Mannelyke, daar onder gemengd, naauwlyks tien Haauwen volgen, „ die zelfs nog zelden tot rypheid komen." III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monoikia.*

Hier is, volgens dien zelfden Kruidkenner, 't getal der Meeldraadjes tien, die eens zo lang zyn als de Kelk, welke vyfbladig is. Aan de voorgaande Soort heeft onze Ridder vyfbladige Bloemen, die tienmannig zyn, toegeschreeven. Weinig schynt het Gewas, voor 't overige, van dezelve te verschillen; draagende ook Haauwen, die langwerpig stomp, plat, en zeer groot zyn, in veele Holligheden verdeeld en als uit Leedjes bestaande, die Eyronde, stompe, platachtige Zaaden bevatten. De fraaije Afbeelding van PLUMIER toont de gestalte der Bloem-Aairen, en der Bladen, eer dezelven Klaauwieren geschooten hebben, aan. De *Entada* van Malabar is ook een klimmende Heester. Die Soort, welke de Heer LINNÆUS thans onder den naam van *Polystachya* voorstelt, schynt hier te behooren.

(17) Mimosa *die ongedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen en vyfmannige Bloem-Aairen, de ondersten vol.* XVII. *Mimosa plena.* Volbloemige.

Een Kruidig Gewas maakt deeze uit, die tot de

(17) *Mimosa* inermis, Fol. bipinn. Spicis pentandris, Flor. inferioribus plenis. *H. Upf.* 145. MILL. *Dict.* T. 182. f. 2. Mimosa Herbacea non spinosa procumbens et palustris, Flore luteo pleno. HOUST. *Mf.* T. 1.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

de Gevoeligen behoort, van *Vera Cruz* afkomstig. Uit het Jaarlyks daar van in de Upfalfche Tuin in Sweeden geteelde, heeft LINNÆUS hetzelve befchreeven. Het heeft leggende Rysachtige Stengetjes: de Blaadjes groeijen by vier paaren aan de Vinfteeltjes: uit de Oxels derzelven komen eenzaame gefteelde Aairen voort, die Eyrond en omgeboogen zyn, hebbende de onderfte Bloemen volbladig, grooter en uitgebreid, geel van Kleur; de bovenften met vyf Meeldraadjes, die lang zyn, en een korten Styl.

XVIII. *Mimofa Punctata.* Geftippelde.

(18) Mimofa *die ongedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, regtopftaande Aairen; de Bloemen tienmannig, de onderften gelubd.*

Deeze Amerikaanfche heeft de Stengen hier en daar begroeid met Eeltige Stippen: de Bladfteelen vierpaarig met een neergedrukte Klier tusfchen het eerfte paar: de Vinblaadjes twintigpaarig: de Bloemfteeltjes met twee overhoekfe Blikjes, die half Hartvormig zyn: de Aairen langwerpig: alle Bloempjes tienmannig; de onderften met enkele Meeldraadjes zonder Meelknopjes: de Bloemen vyfbladig.

(19) Mi-

(18) *Mimofa* inerm. Fol. bipinn. Spicis erectis, Flor. decandris, inferioribus caftratis. Mimofa Frut. in Siliq. compresfis falc. umbellatis, Pediculo longisfimo. BROWN *Jam.* 253. Æfchynomene mitis prima. COMM. *Hort.* I. p. 61. T. 31.

(19) Mimofa *die ongedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen en tienmannige Bloem-Aairen, de onderften Mannelyk zonder Knopjes: de Steng hoekig en regtopftaande.* III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK. XIX. *Mimofa Virgata.* Rysachtige.

Behalve het gezegde, is deeze kenbaar aan haare lange fmalle, gladde, Haauwtjes, en zoude, volgens den Heer BURMANNUS, de Niti-Todda-Valli van Malabar zyn, welke echter breede, platte Haauwen fchynt te hebben. De zodanigen waren, met haar vyven aan één Steeltje, overgekomen, uit welken SYEN een Plantje op kreeg, dat naar de kleine Mimofa geleek. Door den Heer JACQUIN is deeze Soort in Afbeelding gebragt. De Takken zyn Rysachtig. Sommigen hebben deeze met de volgende verward.

(20) Mimofa *die ongedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, en vyfmannige knikkende Bloem-Aairen; de Steng neerleggende.* XX. *Fernambucana.* Smalhaauwige.

Dit

(19) *Mimofa* inerm. Fol. bipinn. Spicis decandris, Flor. inferior. Caftratis Masculis; Caule erecto angulato. JACQ. *Hort.* T. 80. Mim. Or. non fpinofa, rarioribus Ramis Flor. fpicatis. PLUK. *Alm.* 252. T. 307. f. 4. Niti-Todda-Vall. *Hort. Mal.* IX. p. 35. T. 20. *Fl. Zeyl.* 505. *Hort. Upf.* 145. *H. Cliff.* 209. BURM. *Fl. Ind.* p. 223. Mimofa Herba Zeylanica. &c. BURM. *Zeyl.* 160.

(20) *Mimofa* inerm. Fol. bipinn. Spicis cernuis pentandris, Flor. inferioribus caftratis; Caule decumbente. *H. Upf.* 145. Mimofa Amer. nigra, Siliq. longis angustis Allium olentibus. PLUK. *Alm.* 552. T. 307. f. 3. Mimofa fpuria de Pernambuco, dicta Mimofa Italica. ZAN. *Hift.* 131.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

Dit Gewas, reeds in Italie bekend, en onder den naam van *Mimosa Italica* afgebeeld door AMBROSINUS, meende men uit Egypte afkomstig te zyn, doch ZANONI, Opziender van den Openbaaren Kruidtuin te Bononie, kreeg hetzelve uit Zaad, dat hem uit de Hoofdstad van Brasil toegezonden was, en noemde het derhalve *Basterd-Mimosa van Fernambuk.* Maar deeze schynt geen leggende Steng te hebben gehad, als groeijende ongevaar een Elle hoog. 't Getal der Vinblaadjes was groot, en onder het eerste Paar, op den gemeenen Bladsteel, vertoonde zig een Kliertje of Blaasje, rood als een Robyn, en een zodanig Sap bevattende, 't welk, door uitdrukking, een roode Vlak op een Neusdoek maakte. Uit de Oxels kwamen, by de Bloemsteelen, Stekels voort. De Bloemen groeiden tropswyze, en daar op volgden twee lange smalle Haauwtjes, met kleine ronde Zaaden.

De drie volgende Soorten onder de Boomen beschreeven zynde (*), gaa ik over tot de

XXIV. *Mimosa latisiliqua.* Breedhaauwige.

(24) Mimosa *die ongedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, vyfpaarige Bladsteeltjes: bogtige Takjes en Klootronde Knoppen.*

Dee-

(*) Zie II. DEELS III. STUK van deeze *Nat. Hist.* bladz. 609.

(24) *Mimosa* inerm. Fol. bipinn. partialibus quinquejugis, Ramulis flexuosis, Gemmis globosis. Acacia non spinosa, Siliquis latis compressis, Flore albo. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* T. 6.

Deeze, in de Westindiën groeijende, heeft half Hartvormige Blikjes en drie Bloemsteeltjes, de Bloemen aan Hoofdjes: een soort van Klier op den gemeenen Steel, agter de onderste Vinsteelen: ook rondachtige tweekleppige Knoppen, uit twee holronde Blaadjes bestaande. De Bladen zyn zeer glad. III. Afdeel. XXI. Hoofdstuk. *Monoikia.*

(25) Mimosa *die ongedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, zestienpaarige Bladsteeltjes, en veertigpaarige Vinblaadjes; aan 't Grondstuk een Steelklier.* XXV. *Mimosa Peregrina.* Veelvinnige.

't Getal der Vinblaadjes is ontzaglyk groot in deeze Soort; alzo de gemeene Bladsteel, volgens deeze uitdrukking, twee-en-dertig Bladsteeltjes draagt, aan ieder van welken tagtig Blaadjes zyn. Dit maakt tweeduizend vyfhonderd en zestig Blaadjes, die een enkel Blad samenstellen. In de Cliffortsche Tuin heeft dit Gewas, uit Amerika afkomstig, zig bevonden. Het droeg langwerpig Eyronde platte Haauwen.

(26) Mimosa *die ongedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, de Bladsteeltjes vyfpaarig,* XXVI. *Muricata.* Stekelige.

(25) *Mimosa* inerm. Fol. bipinn. partial. sedecimjugis, propriis quadragintajugis: Glandulâ Baseos petiolari. Mimosa inermis, Fol. duplicato-pinnatis, Gland. ad basin Folior. Sil. ovato-oblongis planis. *Hort. Cliff.* 209.

(26) *Mimosa* inerm. Fol. bipinn. partial. quinquejugis, propriis multijugis, Caule muricato. Acacia latifolia Alopecuroides Flore albo. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 11.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK.

rig, de Blaadjes veelpaarig; de Steng ſtekelig.

Eenhuizige.

In deeze Soort is de Steng niet gedoornd, maar ruuw en als ſtekelig door verheven Knobbeltjes. 't Gewas heeft ſtompe Blaadjes, wier getal aan ieder Bladſteeltje, in de Afbeelding van PLUMIER, ten minſten zesentwintig en ſomtyds dertig is; waar door het getal der Vinnetjes by de driehonderd beloopt. Het draagt verſcheide Bloem-Aairen en de Haauwen zyn lang en breed, tropswyze op den Steel geplaatst, bevattende verſcheide ronde platte Zaaden.

XXVII. *Mimoſa glauca.* Zee-groene.

(27) Mimoſa *die ongedoornd is met dubb. gevinde Bladen, de Bladſteeltjes zespaarig, met veele Vinblaadjes en om laag een Steelklier.*

Dat de Blaadjes van onderen Zee-groen of blaauwachtig zyn, onderſcheidt deeze, welke Boomachtiger groeit dan veele andere Soorten. Men vindtze, onder de Afbeeldingen der Uitgeleezene Planten door EHRET, zeer fraay afge-

(27) *Mimoſa* inerm. Fol. bipinn. partial. ſejugis; Pinnis plurimis; Glandulâ inter infima. Mim. inerm. ——— Siliq. planis Membranaceis. R. *Lugdb.* 472. Mimoſa Arborescens Americ. non ſpinoſa &c. BREYN. *Prodr.* II. p. 83. Acacia non ſpinoſa &c. MILL. *Dict.* T. 4. TREW, *Ehret.* T. 36. Acacia Buxi Fol. rotundioribus &c. CATESB. *Car.* II. p. T. 42. Acaciæ ſimilis &c. KIGG. *Beaum.* 3.

gebeeld, en in 't licht gebragt door den vermaarden TREW, die zig verbeeldde, dat zy toen nog nergens afgebeeld of beschreeven ware. My dunkt ook dat de Vinblaadjes zeer smal zyn, en weinig naar Palm gelyken, veel min dat zy breedachtig, of ronder zouden zyn dan Palmblaadjes, gelyk in de aangehaalde uit CATESBY. De Bloemhoofdjes zyn Kogelrond en wit: de Haauwen plat, doch aan beide enden spits, volgens de gedagte Afbeelding. 't Gewas, uit Amerika afkomstig, is in de Kruidtuinen niet ongemeen, en wordt tienmannig gezegd te zyn of tien Meeldraadjes te hebben, zonder Bloemblaadjes. Het vertoont zig, door de veranderende Kleur en de fyne verdeeling van het Loof, zeer sierlyk (*).

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monoikia.*

(28) Mimosa *met enkelde Doornen, dubbeld gevinde Bladen en geaairde Bloemen.*

XXVIII. *Mimosa cinerea.* Aschkleurige.

Deeze heeft van haare Aschkleurige Schors den bynaam. De Blaadjes zyn zo klein en menigvuldig, dat dezelven de Vertooning van Vogel-

(*) BREYN hadt een Haauw daar van, zegt hy, van den Heer KIGGELAAR, onder den naam van *Wattepena* bekomen; doch die naam schynt eer Oost- dan Westindisch te zyn.

(28) *Mimosa* spinis solitariis, Fol. bipinnatis, Flor. spicatis. *Fl. Zeyl.* 215. Acacia spinosa ex Alis spicata, Fol. pennas Avium referentibus. BURM. *Zeyl.* p. 3. T. 2. Acacia Maderaspatana, minutissimis Foliis, &c. PLUK. *Alm.* p. 3. T. 121. f. 5.

III. AFDEEL XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

gelveders aan het Loof geeven. 't Getal der Bladsteelen is tien en dat der Blaadjes twee-en-twintig Paaren. De Hoogleeraar J. BURMANNUS geeft 'er een goede Afbeelding van, en beschryft het Gewas aldus. (*) „ Uit een witte „ Schors komen, by den oirsprong der Bladsteelen, enkelde Doornen, van onderen breed, „ regt uitloopende in een zeer dunne scherpe „ Punt; ook witachtig: tusschen welken somtyds een Bloemsteel spruit. De Bladsteelen „ zyn tegenover elkander bezet met Steeltjes, „ vol van kleine gevinde Blaadjes, die op 't „ aanraaken zig niet samentrekken, zynde glad, „ groen en stomp. De Bloemen komen hier en „ daar, in 't midden tusschen de Doorens en „ Bladen, op lange Steelen geaaird te voorschyn „ als die van den Tamarisch van Narbonne, „ Donsachtig en van verscheiderley Kleur, in „ 't onderste gedeelte rood in 't bovenste geel, „ dat door vermenging met wit een fraay aanzien geeft. Als de Bloemen afgevallen zyn, „ volgen gewrichte gedraaide Haauwen, gelyk „ blykt uit de benaaming, welke door HARTOGH, op de Natuurlyke Groeiplaats, aan „ dit Gewas gegeven is."

De Negenentwintigste Soort, genaamd *Hoorndraagende*, is voorheen beschreeven: des kome ik tot de Dertigste, wier Soortelyke beschryving is als volgt

(30)

(*) *In Thes. Zeylanico*, loco citato.

(30) Mimosa *met Stoppel-Doornen, van langte als de Bladen, die dubbeld gevind zyn; de Bladsteeltjes zespaarig, de Takken glad.* III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK.

Deeze, wegens de groote spitse Doornen schroomelyk om aan te raaken, schynt in de beide Indiën te huisvesten. De Amerikaanse heeft ronde gesteelde Bloemhoofdjes, gelyk de volgende, maar in 't midden met een klein tweekleppig Blikje, zegt LINNÆUS. XXX. *Mimosa horrida.* Schroomelyke.

(31) Mimosa *met Stoppel-Doornen en dubbeld gevinde Bladen; de Bladsteeltjes vierpaarig met een Klier tusschen de onderste, de Vinblaadjes zestienpaarig; de Bloemhoofdjes Klootrond.* XXXI. *Tortuosa.* Gedraaide.

Deeze gelykt zeer naar de voorgaande, maar heeft de Doornen een weinig korter; de Takken ruigachtig; de Vinblaadjes geaderd en het Bloemsteeltje is effen onder de Bloemen eenigermaate geblikt. Op Jamaika heeft Doctor BROWNE dit Gewas, dat zo wel als het voorgaande met dubbelde Doornen gewapend is, waargenomen.

De

(30) *Mimosa* Spinis Stipularibus, Longitudine Foliorum, Fol. bipinnatis, Partialibus sexjugis, Ramis lævibus. Acacia Maderaspatana, Fol. parvis, Aculeis e regione binis prægrandibus horrida, Cortice cinereo. PLUK. *Alm.* 3. T. 121. f. 4.

(31) *Mimosa* Spinis Stipul. Fol. bipinnatis quadrijugis, Glandula inter infima; Foliolis sedecimjugis: Spicis globosis. Mimosa tortuosa, Aculeis rectis geminatis, Fol. tenuissimis, Spicâ globosâ, Siliquis crassis. BROWN. *Jam.* 251.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. De drie volgende Boomachtige, als die van Senegal, de Westindische uit de Farnesiaanschen Tuin, en de Egyptische, welke de Arabische Gom uitlevert, ook reeds beschreeven zynde*, gaa ik over tot de

* Zie II. D. III. STUK, bl. 615, enz.

XXXV. *Mimosa cæsia.* Blaauwbladige.

(35) Mimosa *die gedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, de Vinblaadjes langwerpig ovaal en scheef gepunt.*

De Klootronde geele Bloemhoofdjes en de Bladen die van onderen blaauw zyn, onderscheiden voornaamelyk deeze, die haare Groeiplaats in Oostindie heeft. Het is een Rankgewas, met kromme Doornen, die niet alleen aan de Steng en Takken, maar ook aan alle de Bladsteeltjes en den gemeenen Bladsteel verspreid zyn. Men vindt het zo wel op Ceylon als aan de Kust van Malabar. Ook schynen twee geschilderde, welken de Heer J. BURMANNUS van de Kust van Koromandel ontvangen heeft, tot geen andere Soort te kunnen behooren. Dezelve hebben de Haauwen, gelyk die welke in de Malabaarse Kruidhof *Intsia* genoemd wordt, taamelyk breed.

(36)

(35) *Mimosa* aculeata, Fol. bipinnatis, Pinnis ovali-oblongis oblique acuminatis. *Fl. Zeyl.* 217. Acacia Spinosa Indiæ Orientalis, Fol. subtus cæsiis, Flor. globosis luteis. PLUK. *Mant.* I. T. 330. f. 3. Acacia Zeylanica sarmentosa Flore luteo globoso. BURM. *Zeyl.* p. 3.

III. AFDEEL, XXI. HOOFDSTUK. XXXVI. *Mimosa Pennata.* Veerbladige.

(36) Mimosa *die gedoornd is, met dubbeld gevinde, byna ontelbaare, Naaldachtige Blaadjes, en een gedoornde Pluim met Klootronde Bloemhoofdjes.*

De ongemeene dunheid en fynte der Vinblaadjes, doet de Bladen zig vertoonen, even als of het Vogelveders waren, en hier van heeft deeze Soort den bynaam. Gedagte Hoogleeraar geeft 'er een fraaije Afbeelding van, onder de Ceylonsche Planten, en merkt aan, dat het een zeer sierlyk Gewas is, 't welk tevens de Gevoeligheid der gewoone Mimosaas heeft. De Stam is Houtig, eenigermaate hoekig, overal bezet met haakig kromme Doornen, wel klein maar sterk als die der Roozeboomen, zittende in een bruine Schors. Aan den oirsprong der Takken komen styve Bladsteelen, ook gedoornd, en deeze zyn Vinswyze bezet met Steeltjes, aan welken wederom een groote menigte van Vinblaadjes staan, die, als menze aanraakt, zig samentrekken en tegen elkander sluiten. Waarschynlyk doet dit Gewas zulks ook tegen de Nagt, even als de andere Stuipgewassen *. Het geeft, aan 't end der Takken, een getakte Bloem-

* Zie bladz. 438.

(36) *Mimosa* acul. Fol. bipinnatis numerosissimis lineari-acerosis, Paniculâ aculeatâ, Capitulis globosis. *Fl. Zeyl.* 216. Acacia acul. multiflora, Fol. Pennas Avium referentibus. BURN. *Zeyl.* p. 2. T. 1. β. Mimosa tenuifolia. *Sp. Pl.* I. p. 523. Acacia repens aculeata, Fol. omnium minimis. PLUM. *Sp.* 17. BURM. *Fl. Ind.* p. 224.

III. AFDEEL XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

Bloempluim uit, welke even als de Steng gedoornd is, en op lange Steeltjes als bezet met Braamboozen, wier Knopjes zig ontsluitende een gestraald Bloemhoofdje maaken, van Blommetjes rondom met Pluis, byna, gelyk in sommige Soorten van Kruiskruid of dergelyke samengestelde Bloemen. Men heeft 'er enkel Takken van, die uit Oostindie overgezonden zyn, en de Vrugt was nog niet bekend. Als eene Verscheidenheid is de *Kruipende Gedoornde Acacia* van PLUMIER, met allerkleinste Blaadjes, hier t'huis gebragt.

XXXVII. *Mimosa pigra.* Traage.

(37) Mimosa *die gedoornd is en glad; de Bladen dubbeld gevind met gepaarde Doornen, en één regtopstaande tusschen ieder paar Bladsteeltjes.*

Deeze is, onder den naam van Vyfde gedoornde Æschynomene of Schaamplant by BREYN afgebeeld. Aan den gemeenen Bladsteel heeft het Gewas ongevaar zes paaren van Bladsteeltjes, bezet met een menigte van Vinblaadjes. Aan de Stengen of Takken zyn gepaarde korte kromme dikke Doorntjes hier en daar verstrooid, zo wel als aan den gemeenen Bladsteel, tusschen ieder paar van Bladsteeltjes, en

(37) *Mimosa* aculeata lævis, Foliis bipinnatis opposite aculeatis, Spinâ erectâ longiore inter singula partialia. *Am. Acad.* IV. p. 274. Æschynomene Spinosa Quinta. Fol. Acaciæ latioribus, Frondibus longissimos Aculeos habentibus. BREYN. *Cent.* I. p. 44. T. 20.

en uit derzelver ſamenvoeging ryst een lange regte, dunne Doorn. De Bloemhoofdjes zyn Klootrond; de Haauwtjes Vliezig ſamengedrukt, geleed en ruuw. In de Tuinen van Europa groeit deeze Soort tierig, maar is traager van ſamentrekking, zo op 't aanraaken als by avond, dan de anderen zegt BREYN, die dezelve by 's Gravenhage, in één Jaar, drie Ellen hoog opgeſchooten hadt gezien, met een ronden Steng of Stam, van een Vinger of Duim dik.

(38) Mimoſa *die gedoornd is en ruuw; de Bladen dubbeld gevind met gepaarde Doornen en één die regtop ſtaat tusſchen ieder paar Bladſteeltjes.* XXXVIII. *Mimoſa asperata.* Ruuwe.

Deeze is, onder den naam van *Vyfde Gedoornde Æſchynomene* of Schaamplant, door COMMELYN in Afbeelding gebragt. BREYN heeft ook een Blad, met de Doornen, daar van vertoond, zeggende dat de Blaadjes naar Vogelvederen gelyken. Hy noemt het een Braſiliaanſch Gewas. Het groeit ook op Jamaika en te Vera Cruz in de Westindiën. Behalve de Vinblaadjes, wier getal menigvuldig is aan veertienpaarige Steeltjes, is hetzelve geheel ruuw

(38) *Mimoſa* acul. hirta, Fol. bipinn. opp. aculeatis, Spinâ erectâ longiore inter ſingula partialia. Mimoſa Caule Frutico-ſo &c. MILL. *Dict.* T. 182. f. 3. Mimoſa Frutescens Spinoſa et aculeata. BROWN. *Jam.* 253. Æſchyn. Spinoſa Quarta. BREYN *Cent.* I. p. 43. T. 19. Æſchyn. Spinoſa Quinta. COMM. *Hort.* I. p. 59. T. 30.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Eenhuizige.*

ruuw op 't aantasten en gevoelig. De Doornen komen nagenoeg met die van 't voorige overeen. De Bloemen maaken ronde Hoofdjes, uit welken de Zaadpeulen voortkomen, die besprengd zyn met styve Haairtjes, roodachtig van Kleur.

De geleerde BREYN vraagt, of deeze ook het Gewas zy, waarvan ROCHEFORT in zyn beschryving der Voor-Eilanden van Amerika verhaalt, dat de genen, die de Land-Engte tusschen Noord- en Zuid-Amerika, van Nombre de Dios tot aan Panama, doorgereisd hebben, aldaar geheele Bosschen vonden van een Geboomte, 't welk op 't aanraaken zyne Takken en Bladen, met een groot geraas, zodanig samentrok, dat het Loof naar een Kloot geleek. Dit schynt tegenstrydig met de hoedanigheid der meeste Mimosaas, welke haar Loof, op 't aanraaken, slap laaten hangen of op den Grond vallen. Die Schryver meldt niet of het Gewas gedoornd ware dan ongedoornd; fyn of grofbladig, enz. Men kan 'er derhalve niets uit opmaaken.

XXXIX. *Mimosa Intsia.* Kromblaadige.

(39) Mimosa *die gedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, omgekromde Vinblaadjes, een*

(39) *Mimosa* acul. Fol. bipinn. Pinnis incurvis, Caule angulato, Stipulis aculeo longioribus. Mimosa Aculeis undique sparsis solitariis &c. *H. Cliff.* 209. GRON. *Virg.* 195. Acacia Maderaspatana spinosa; Pinnis veluti Lunulatis, Nervo Pinnularum ad unicum latus vergente. PLUK. *Alm.* 4. T. 122. f. 2. Intsia. *Hort. Mal.* VI. p. 7. T. 4.

hoekige Steng en Stoppeltjes langer dan de Doorn. III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Monoikia.*

Deeze Soort, op Malabar *Intsia* genaamd, verschilt van de anderen inzonderheid door de scheefte der Vinblaadjes, die als Halfmaanswyze omgekromd zyn en zy heeft bovendien de Steng niet rond maar hoekig. Men noemt het Gewas in 't Nederduitsch *Wond-Doorn*, volgens COMMELYN, die daar toe betrekt de *Boomachtige Javaansche* gedoornde Mimosa met zeer fyne Vinnetjes en een zeer groote breede Haauw, welke bruinrood is, van BREYN. Zelf hadt zyn Ed. het *Malabaarse Acacia*, met eene Klootronde Bloem en breede Haauwen, getyteld.

(40) Mimosa *die gedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, de Leedjes van de Steng van boven alleen met Doornen.* XL. *Mimosa semispinosa.* Halfdoornige.

In de Kliffortsche Tuin heeft deeze zig bevonden, die afkomstig was uit Amerika.

(41) Mimosa *die gedoornd is, met dubbeld ge-* XLI. *Quadrivalvis.* Vierkleppige.

(40) *Mimosa* acul. Fol. bipinn. Articulis Caulinis superne aculeatis. Mim. Aculeis ad summitatem internodiorum confertis &c. *Hort. Cliff.* 208.

(41) *Mimosa* acul. Fol. bipinn. Caule quadrangulo, Aculeis recurvis, Leguminibus quadrivalvibus. MILL. *Dict.* T. T. 182. f. 1. LOEFL. *Itin.* 266. N. 146. Mimosa undique aculeata, Caule angulato &c. R. *Lugdb.* 471. Mimosa Herbacea procumbens ac spinosa &c. HOUST. *Ms.* Fig. bon. AMM. *Herb.* 586.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK.

gevinde Bladen en een vierhoekige Steng met kromme Doornen; de Haauwen vierkleppig hebbende.

Eenhuizige.

Volgens den vermaarden LOEFLING, die deeze in Zuid-Amerika waargenomen heeft, zyn de Bloemhoofdjes rond en paarsch van Kleur; de Haauwen smal, hoekig, Elsvormig, overlangs met vier Klepjes opsplytende, waar van de bynaam. Deeze Soort is een Kruidig leggend Gewas, met vierhoekige Stengen, de Bladen dubbeld gevind, met drie paaren van Bladsteeltjes in de Leidse Akademie-Tuin waargenomen. Kromme Doornen zyn over de Steng, Blad- en Bloemsteelen, verspreid. Het heeft zyne afkomst van Vera Cruz.

XLII *Mimosa Ceratonia.* Rondbladige.

(42) Mimosa *die gedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, de Bladsteeltjes vyfpaarig, de Vinblaadjes driepaarig en drieribbig.*

Het Loof van deeze gelykt, min of meer, naar dat van den Boom, die den naam van *Ceratonia* of St. Jans Brood voert *. PLUMIER, die 'er de Afbeelding van geeft, getuigt dit zelf, en noemt het Gewas Kruipende Gedoornde Acacia, met Witte Bloemen en St. Jans Brood Bladen. De rondheid der Vinblaadjes

* Zie II. D. III. STUK, bl. 646.

(42) *Mimosa* acul. Fol. bipinn. quinquejugis, partialibus trijugis Pinnis trinerviis. Acacia repens aculeata Flore albo, Fol. Siliquæ. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 8.

jes onderſcheidt hetzelve van de meeſte andere Soorten van dit Geſlagt. III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK.

(43) Mimoſa *die gedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, de Bladſteeltjes vyfpaarig, de Vinblaadjes tienpaarig, de gemeene Bladſteel ongedoornd.* XLIII. *Mimoſa Tamarindifolia* Tamarindebladige.

Deeze Amerikaanſche, wier Bladen naar die van den Tamarinden-Boom gelyken, volgens PLUMIER, heeft zeer breede Stoppeltjes, die geſpitst zyn en paarſch: de Bloemen zyn eenigermaate gepluimd, in Hoofdjes, zydelings. Weinige kromme Doornen komen aan de Takken voor. Het onderſte Vinblaadje heeft geen weergaa aan de binnenzyde.

(44) Mimoſa *die gedoornd is, met dubbeld gevinde Bladen, de Bladſteeltjes twintigpaarig, met menigvuldige paaren Vinblaadjes.* XLIV. *Tenuifolia.* Fynbladige.

(45) Mimoſa *die Stoppelachtige Doornen heeft, de Bladen Paarſteelig, met zes paaren Vinblaadjes, zynde de Bladſteeltjes met een Doorn en Klier bepaald.* XLV. *Reticulata.* Netswyze.

Dee-

(43) *Mimoſa* acul. Fol. bipinn. quinquejugis, partialibus decemjugis, Petiolis communibus inermibus. Acacia aculeata Flore albo, Foliis Tamarindi. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 7.

(44) *Mimoſa* acul. Fol. bipinn. partialibus vigintijugis, Pinnis multijugis. *Syst. Nat.* XII. et *Veg.* XIII. N. 37*.

(45) *Mimoſa* Spinis Stipularibus, Fol. conjugatis, Foliolis ſexjugis, Petiolis Glandulâ Aculeoque terminatis. *Syst. Nat.* XII. et *Veg.* XIII. N. 43*.

III. AFDEEL XXI. HOOFD-STUK. *Eenhuizige.*

Deeze beide Soorten zyn 'er, zonder nadere omſchryving, door den Ridder bygevoegd, die ten opzigt van de Mimoſaas in 't algemeen aanmerkt, dat ſommige Soorten eene eenbladige anderen een vyfbladige Bloem hebben: dat eenigen viermannig, anderen vyfmannig, tienmannig, veelmannig en enkelbroederig zyn: dat ſommigen eenige Bloemen zonder Meelknopjes hebben: dat de Haauwen Vliezig of Korstachtig, of Lederachtig, of Vleezig, ja zelfs ſomtyds Bezieachtig zyn. Welke verſchillende Vrugtmaakingen zyn Ed. wenſchte, dat de Kruidkundigen oplettend beſchryven mogten. Ik voeg 'er by, dat de Bloemen in ſommigen Aairswyze, doch in de meeſten Bolswyze vergaard voorkomen, en dat deeze Bloemhoofdjes zelf de Haauwen uitgeeven, die dikwils byna volgroeid zyn, terwyl het Bloemhoofdje nog beſtaat.

Onder de Tweehuizigen van deeze Klasſe komen nog twee Geſlagten in aanmerking, naamelyk eerst het gene den naam voert van

ANTHOSPERMUM. Amberſtruik.

Hier is de Kelk vierdeelig zonder Bloemblaadjes: de Tweeſlagtige Bloem heeft vier Meeldraadjes en twee Stylen. Ook komen 'er Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen op de zelfde Plant of op verſchillende Planten voor.

Twee Soorten, beiden van de Kaap afkomſtig, zyn 'er in begreepen, als volgt.

(1) Am-

(1) Amberſtruik *met gladde Blaadjes.*

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. I. *Anthospermum Æthiopicum.* Gladbladige.

Deeze door den Heer LINNÆUS, in de beſchryving der Planten van den Cliffortſchen Tuin, in Afbeelding gebragt, is de Afrikaanſche Heeſter, *die den Reuk van Amber heeft*, by PLUKENETIUS, en daarom noem ik die van dit Geſlagt *Amberſtruik*. In deeze Soort komen voor, die Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen draagen, en anderen, die alleen Vrouwelyke hebben, van welken onze Ridder de Vrugt of Zaaden niet gezien hadt. PONTEDERA, die dit Gewas *Tournefortia* noemt, zegt dat de Bloem eenbladerig is en Trechterachtig, op den Kelk zittende, welke een rondachtige hoekige Vrugt wordt, agt langwerpige Zaaden bevattende, die paarswyze ſamenhangen. Of nu die Kruidkenner den Kelk voor de Vrugt en de Meelknopjes voor de Zaaden gehouden, dan de Vrugt weezentlyk gezien hebbe, zal door nader onderzoek moeten blyken.

(2) Amberſtruik, *die de Blaadjes aan den Kiel en aan den rand gehaaird heeft.*

II. *Ciliare.* Gehaairde.

Dee-

(1) *Anthospermum* Foliis lævibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1164. p. 679. *Veg.* XIII. p. 772. *Hort. Cliff.* 455. T. 27. R. *Lugdb.* 208. Frutex Africanus Ambaram ſpirans. PLUK. *Alm.* 159. T. 183. f. 1. WALTH. *Hort.* 24. T. 9. Tournefortia. PONTED. *Ep.* 11.

(2) *Anthospermum* Fol. Carinâ margineque ciliatis. Clinopodium Africanum procumbens, Pſyllii foliis et Capitulis, cum Calyculo Lanugine veſtitis. PLUK. *Mant.* 51. T. 344. f. 5.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK. *Twee-huizige.*

Deeze, *Afrikaansch leggend Clinopodium* by den zelfden PLUKENET getyteld, is niettemin een Heestertje, dat uit een blyvende Houtige Wortel maar veele Stengetjes van een Span lang, die naauwlyks getakt zyn, uitgeeft, met smalle Lancetvormige gehaairde Blaadjes en ongesteelde Oxelbloemen; de Kelken in vieren gedeeld hebbende, met vier Meeldraadjes. Vrouwelyke Bloemen waren van deeze niet gezien.

STILBE.

De Kenmerken van dit nieuwe Geslagt zyn: sommige Gewassen *Tweeslagtig*, hebben een uitwendigen Kelk die driebladig is, een inwendigen die vyftandig is en Kraakbeenig: een Trechterswyze vyfdeelige Bloem, met vier Meeldraadjes en een enkel Zaad, dat in de inwendige Kelk als in een Huikje zit. Anderen zyn *Mannelyk*, hebbende geen inwendigen Kelk en geene Vrugt.

Twee Soorten, beiden ook van de Kaap afkomstig, komen 'er in voor, naamelyk.

I. *Stilbe Pinastra.* Pynboombladige.

(1) Stilbe *met ruige Aairen en zes smalle Blaadjes.*

Door

(1) *Stilbe* Spicis hirsutis, Fol. senis linearibus. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1336. p. 772. Stilbe vestita. BERG. *Cap.* p. 30. T. IV. f. 6. Selago Pinastra. *Sp. Plant.* 836. Valerianella Africana Fruticans Fol. longis et angustissimis. COMM. *Hort.* II. p. 219. T. 210.

Door den Heer BERGIUS is een Kaapsch Gewas in Afbeelding gebragt onder den naam van *Stilbe vestita*, 't welk de Ridder tot deeze Soort t'huis brengt. Ook betrekt zyn Ed. daar toe het gene te vooren door hem genoemd was *Selago Pinastra*, als in Loof en Gestalte naar den Pynboom gelykende, welke zou zyn de Afrikaanse *Heesterachtige Valerianelle* van COMMELYN, in de Amsterdamse Tuin beschreeven. 't Schynt my nogthans toe, dat 'er een aanmerkelyk verschil plaats heeft in deeze Heestertjes, en, dat de Blaadjes by zesfen gekranst zouden voortkomen, kan ik in geen van beide de Afbeeldingen bespeuren, veel min, dat de Aairen ruig zyn. De Bloempjes zyn wederzyds gewold en het groeit aan Beekjes, zegt LINNÆUS. III. AFDEEL. XXI. HOOFD-STUK. *Dioikia.*

(2) Stilbe *met gladde Aairen en Lancetvormige Blaadjes by vieren geplaatst.* II. *Stilbe Ericoides.* Heyachtige.

Deeze Soort heeft de Gestalte van de voorgaande, doch is in alle opzigten kleiner. Zy heeft viervoudige, langwerpig Eyronde, gladde spitse Blaadjes, die klein zyn en byna Schubswyze op elkander leggen. De Bloemen zyn aan 't end vergaard in een Eyrond Hoofdje, dat, als 't Gewas gebloeid heeft, uitgroeit en het Takje verlangt; zo dat de Vrugtjes op zyde komen.

(2) *Stilbe* Spicis lævibus Fol. quaternis Lanceolatis. *Mant.* 305. Selago Ericoides. *Mant.* 87.

III. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK.

men. De Meeldraadjes zyn langer dan het Bloempje, 't welk glad is, niet Wollig gelyk in de voorgaande Soort.

Dus de Heesters beschreeven hebbende, gaa ik in 't volgende STUK tot de Kruiden over.

DRUKFEILEN.

Bladz. 60. Reg. 11. *Lees* Droogbloem.
—— 115. op de kant *Lees* Paleacea.
—— 143. Reg. 21. *Voor* eens *Lees* driemaal.

BLADWYZER.

DER

HEESTEREN.

Van de Letters, voor de Getallen geplaatst, wyst d *het Vierde*, e *het Vyfde en* f *het Zesde Stuk van het* II. Deel. *der Natuurlyke Historie, aan.*

A.

Aalbessen. *d.* 336
Aapedruiven. *d.* 376
Aardbezie-Boom. *e.* 91
Abelmosch. *e.* 415
Abrahams-Boom. *e.* 345
Adams Vygen-Boom. *f.* 407
Akker-Brem. *e.* 459
Alaternus. *d.* 286
Alcanna. *d.* 474
Alexandrynse Laurier. *f.* 391
Alfsranken. *d.* 241
Alp- of Berg-Roozen. *e.* 73
Althéa-Boompje. *e.* 408
Amandelboom van Cayenne. *e.* 566
——— (Ethiopische) *f.* 426
Amber-Struik. *f.* 464
Anjelier. *e.* 107
Anysboom. *e.* 278
Arabische Jasmyn. *d.* 10
Armringen-Boom. *d.* 263
Aschkruid. *f.* 105
Aster. *f.* 101
Averoon of Averuit. *f.* 48

B.

Bakovens. *f* 419
Balisier-Boem. *f.* 421
Balletjes-Struik. *e.* 44
Balroozen. *d.* 420
Banannen-Gewas. *f.* 409. 419
Basterd-China. *f.* 356. 367
Basterd-Senna. *e.* 40
Beenzaader. *f.* 129
Beerendruif. *e.* 96
Bekkeneel-Plant. *e.* 293
Belladonna. *d.* 231
Benzoïn. *f.* 244
Berberissen. *d.* 453
Berg-Bessen. *d.* 339
Berg-Boon. *e.* 527
Berg Peper. *d.* 540
Berg-Ruite. *e.* 51
Berg-Vlier. *d.* 429
Bes-Heide. *f.* 314
Bessenboom. *d.* 336
Betel. *d.* 73
Bezem-Brem. *e.* 451
Bitterzoet. *d.* 240
Blaaskruid. *d.* 234
Blaasnooten-Boom. *d.* 432
Blaauwbessen. *d.* 483
Blaauwe Brummelen. *e.* 219
Bois de Garou. *d.* 542
Boksdoorn. *d.* 257
——— *e.* 545
Bokshoornen. *e.* 297
Boom tegen de Roos. *d.* 130
Boom-Palm. *f.* 225

Bortstruik. . e. 5
Boschbessen. . d. 483
Boschpraatjes. . e. 48
Boschtouw. . d. 143
Boschvlam. . d. 124
Braamboos. . e. 215
Braamen. . e. 220
—— (Amerikaansche) d. 496
Brem (Ethiopische) e. 468
—— (Laage) . e. 463
—— (Gemeene) e. 451
—— (Kanarische. e. 455
—— (Kandiasche) e. 479
—— (Spaansche) e. 445
—— (Steekende) e. 464
—— (sterk Gedoornde) e. 494
Busboom of Bosboom. f. 225
Buskruid-Kolen Hout. d. 285
Byvoet. . f. 44

C.

China-Wortel. f. 361. 368
Chineesche Roos. e. 401, 405
Christus-Doorn. d. 296
Cistus. . e. 257
Coccygria. . d. 409
Conchenilje-Plant. e. 165
Conessi-Boom. d. 391
Conyza-Boom. f. 90
Cypres-Pynboompje. d. 329

D.

Dauworms Boompje. e. 31
Distelpeeren. . e. 159
Donderkruid. . f. 86
Doodkruid. . d. 231
Doornkersen. . d. 293
Doornwilg. . f. 340
Draakenbloeds Palmriet. d 450
Dragonbloem. . f. 33
Droogbloem. . f. 51
Druifjes-Wilg. . e. 192
Druiven en Rasynen. d. 363
Druivenboom. . d. 431
Dubbelblad. . e. 59
Duinbessen. . d. 271
Duinbessen. . f. 339
Duin-Wilg. . f. 311
Duivels-Erwten. . e. 238
Duurbloem. . f. 35

E.

Ebbenhout. (Groen) e. 478
Eende Plant. . e. 121
Eglantier-Roos. . e. 201
Egyptische Wilg. e. 192
Eschenboom. (Kaapsche) . e. 106
Eyloof. . d. 351

F.

Feestbloem. . e. 401
Fluitenboom. . e. 169
Frankendaler-Druif. d. 362

G.

Gagel. . f. 344
Gall-Touwe-Struik. f. 376
Gaspeldoorn. . e. 464
Geele Bessen. . d. 272
Geiten-Boompje. d. 154
Geitenkruid. . e. 320
Gekken-Roos. . e. 403
Geldersche Roos. d. 418
Gelukkige Boom. e. 341
Gevoelige Gewassen. f. 437
Glimkruid. . e. 323
Goede Nagt. . f. 366
Goudroozen-Veder. d. 470
Granaatboom. . e. 181
Guineesche Zuuring. e. 410
Gulpzaad. . f 371

Haair-

H.

Haairsteekers-Kruid. e. 413
Hadig of laage Vlier. d. 424
Hardhout. . d. 218
Hartogia. . d. 322
Hartsdoorn. . d. 272
Hazelaar. . f. 231
Heide of Hey. . d. 497
Hey-Brem. . e. 484
Hoenderkruid. e. 18
Honds Besfen. d. 215
Honds-Roos. . e. 210
Honigbloem. e. 169, 352
Houten-Blad. d. 436
Hout van Panava. f. 256
Hulst. . d. 166

I.

Indiaansche Vyg. e. 162
Indigo (Wilde) e. 7
——— Gewas. e. 537. 540
Inkhoorns Wortel. f. 428
Jaagers-Besfen. d. 488
Japansche Peper. d. 153
Jasmyn (Arabische) d. 10
——— (Geele) d. 21
——— (Gemeene) d. 18
——— (Indische) d. 13
——— (Kaapse) d. 387
——— (Spaansche) d. 19
——— (Vlaamsche) d. 20
Jeupjes-Besfen. d. 284
Jobenboom. (Fransche) d. 295
——— (Gedoornde) d 297
——— (Indische) d. 292
——— (Persische) d. 298
——— (Wilde) d. 290

K.

Kaapse Jasmyn. d. 387
Kaarsbezie-Boom. f. 348
Kamperfolie. (Gewoone) . d. 213
——— (Italiaansche) d. 210
——— (Virginische) d. 212
Kaneel-Roos. e. 203
Kappers. . e. 232
Kaskarille. f. 242. 404
Kasfave-Plant. f. 273
Katoenboom. . e. 387
Katoenkruid. . f. 38
Kattedoorn. . e 464
Kattenklaauw. e. 303, f. 432
Katte-Staart. f. 321
Keel-Blad. . f. 393
Kelkbloem. . e. 227
Kerseboom. (Kaapse) d 424
Klyf of Klim-op. d. 350
Knikkerboom (Geele) e. 46
Knoopenboom. d. 120
Kogelboom. . d 120
Kokeltjes-Plant. f. 373
Kokerlingen. . f. 206
Korenten. . d. 374
Kraaijen-Besfen. e. 94
Krabben-Doorn. e. 414
Krakelbesfen. d. 484
Kransboom. . f. 424
Krokodils Blad. e. 530
Kruid-Wilg. . f. 300
Kruidje voor my niet, f. 436
Kruip Wilg. . f. 301
Kruisbesfen. . d. 343
——— (Amerikaansche) . d. 487
Kruisboom. . f. 281
Kruisemunt. . e. 288
Kruiskruid. . f. 94
Kuischboom. . e. 343

L.

Lange Peper. . d. 76
Langsteel. . d. 198
Laureola. . d. 533

Lau-

Laurus Tinus. d. 413
Lavendel. e. 279
Lederbloem. d. 155
Lederftruik. d. 544
Leguaan-Boom. d. 291
Lepelboom. e. 66
Lepelhout. d 319
Liefdekruid. f. 92
Ligufter. d. 24
——— (Egyptifche) d. 474
Limoenkruid. f. 49
Lomba-Plant. d. 84
Lombaartfe Linzen. e. 516
Loodhout. d. 545
Lotboom. e. 339
Lotus. d. 290
Luiffelbloem. d 196. 398
Luizenboom. d. 316

M.

Maagden-Lot. d. 41
Mammetjes-Kruid. d. 213
Mangles-Klyf. d. 393
Manilje-Bloem. d. 17
Maniok. f. 272
Mansbloed. e. 569
Marentakken. f. 328
Meelbesfen. e. 95
Meelboom. d. 416
Meerling. f. 241
Meloen-Distels. e. 142
Mey-Bloemen. d. 189
Mispelboom. e. 186
Mollenkruid. f. 281
Mondhout. d. 24
Mooren Kappen. d. 236
Morgenfterren. d. 122
Muisdoorn. f. 388
Muizen-Hout. d. 545
Muskus-Banannen. f. 419
Muskus-Bloem. e. 415
Myrten. e. 172
——— (Brabantfche) f. 345

N.

Naaldeboom. d. 127
Naantjes-Kerfen. d. 216
Nagtbloem. d. 10
Nagtfchade. d. 237
Nagt-Syring. d. 208
Nanen-Pluimen. d. 293
Navelkruid. e. 116
Nieuwblad-Boom. e. 399

O.

Oijevaars-Bek. e. 368
Oleander. d. 388
Olyf-Wilg. d. 157
Olyphants-Poot. f. 149
Oortjes-Kruid. d. 172
Oranje-Appel van Quito. d. 244
Ofterlucie. f. 198
Otterbesfen. d. 488

P.

Paapenhout. d. 314
Paarden-Kasfie. e. 37
Paarldruif. d. 362
Paarle-Knop. f. 93
Paauwenkers. d. 126
Paauwen Kuif. e. 41
——— (Laage) e. 38
Paliurus. d. 288
Palm. f. 224
Palmriet. d. 446
Papierbloem. f. 68
Paradys-Bloemen. e. 43
Paradys-Boom. d. 158
Pasfiebloem. f. 175
Peper. d. 68
——— (Japanfche) d. 153
Peperboom. e. 346
Peperboompje. d. 532
Pimpernooten. d. 430
Pinkfter-Bloemen. d. 189

Pisang of Pisfang-Struik, *f.* 405
Plat Pimperling. *d.* 149
Porfeleinboom. *d.* 381
Post. *f.* 345
Praatjes der Bosfchen. *d.* 559
Prikhout. *d.* 459
Priemkruid. *e.* 443
Pronkbloem. *f.* 29
Provence-Roos. *e.* 207
Pruimboom. *e.* 185
Purgeer-Boontjes. *f.* 283
Purgeer- of Braak-Nooten. *f.* 269
Purgeer-Pitten. *f.* 255
Pylhout. *d.* 283
Pyp-Kasfie. *e.* 19

Q.

Qualfter. *d.* 241

R.

Raazende Koorts Blad. *d.* 148
Reinevaren. *f.* 44
Reukkruid. *f.* 121
Riemenbloem. *d.* 456
Rivier-Roos. *e.* 138
Roerkruid. *f.* 81
Roodknop-Boom. *e.* 88
Rood-Wortel. *d.* 305
Roos van Jericho. *d.* 213
Roos-Wilg. *f.* 292
Roos-Winde. *d.* 392
Roozeboom. *e.* 197
Roozelaar. *e.* 70
Roozen-Hout. *e.* 456
Rosmaryn. *d.* 51
——— (Wilde) *e.* 68
Rotting-Gewas. *d.* 445
Ruuwblad. *d.* 122
Rynbefiën. *d.* 271
Ryndoorn. *f.* 341
Rynwilgen. *d.* 24. *f.* 294
Rystbloem. *d.* 13

S.

Salie. *d.* 55
Salpeter-Struik. *e.* 136
Samaarboom. *d.* 150
Sandelboom (Witte) *d.* 162
Sarcocolla Boom. *d.* 137
Sarzaparille. *f.* 357
Schaamkruiden. *f.* 437
Schaftbloem. *e.* 242
Schselkoorn. *d.* 129
Schoen-Roos. *e.* 403
Schurftblad. *e.* 32
Schwelken-Hout. *d.* 419
Schytbesfen. *d.* 272. *f.* 343
Scorpioen-Brem. *e.* 485
Sennebladen Boom. *e.* 27
Senneboom. (Valfche) *e.* 516
Siri Blad. *d.* 74
Sirie-Struik. *d.* 156
Slangenboom. *d.* 279
Slangenhout. *f.* 427
Slangen-Wortel. *f.* 207
Smeerboom. *f.* 253
Smeerftruik. *f.* 348
Sneeuwballen. *d.* 420
Sneeuwbezie. *d.* 206
Sodoms-Appel. *d.* 247
Spaanfche Brem. *e.* 445
Sporken of Pylhout. *d.* 283
Spuitbloem. *d.* 123
Stalkruid. *e.* 487
Stebe. *f.* 153
Stechas. *e.* 283
Steekende Palm. *f.* 389
——— Winde. *f.* 353
Steenlinde. *d.* 27
Stekelbesfen. *d.* 347
Stinkboom. *d.* 283
Stink-Struik. *e.* 10
Straalbloem. *f.* 68
Strand-Jobenboom. *d.* 292
Struik-Winde. *f.* 352
Syring. *d.* 31
——— (Witte) *e.* 169
Sumack. *d.* 402

T.

Taanboom. f. 285
Tafelblad. . d. 386
Tafellakens-Boom. f. 286
Tamarifch. . d. 432
——— van Monomotapa. d. 330
Thee-Boom. . e. 246
——— (Valfche) d. 276
St. Thomas-Boonen. f. 442
Thymelæa. . d. 541
Tonderkruid. f. 86
Tongeblad. . e. 12
Toortsplanten. e. 147
Tortelduiven-Boom. e. 63
Tournefol-Gewas. f. 247
Touwe-Struik. d. 145
Trommelftokboom. e. 22
Trompetboom. e. 309
Tuba- of Tuha-Struik. f. 373

U.

Uurbloem. . e. 404

V.

Vederkruid. . f. 22
Veenbesfen. . d. 494
Venus-Navel. . e. 119
Verwbesfen. . d. 273
Verwloof. . d. 409
Vierhoek-Plant. e. 189
Viorne. . d. 412
Vifchdooder. e. 275
Vleezige Heide. d. 141
Vlier. . d. 424
Vlierboom. . d. 427
Vosfebesfen. d. 491
Vosfendruiven. d. 377
Vrouwe- of Princesfe-Blad. . d. 227
Vuilboom. . d. 282
Vygeboom van Adam. f. 407
Vygplanten. . e. 161

W.

Wagenboom. d. 107
Warftruik. . e. 63
Wafch of Smeerboompje. f. 348
Waterbesfen. . d. 487
Waterftruik. . d. 349
Water-Vlier. . d. 419
Weegboontjes. e. 436
Wegedoorn. . d. 268
Wilde Kaneel. f. 403
Wildruit. . e. 133
Wilg. . f. 291
Wintergroen. e. 429
Wolkop. . f. 147
Wond-Doorn. f. 461
Wonderboom. f. 279
Wormkruid. . f. 46
Wyngaard. . d. 355
——— (Driebladige) d. 378
——— (Vyfbladige) d. 354
——— (Zevenbladige) d. 380
Wynruit. . e. 49
Wyntint-Druiven. d. 373

Y.

Yzerhout. . d. 152
Yzerkruid. . e. 285

Z.

Zadelboom. . d. 151
Zanddoorn. . f. 340
Zee-Bies. . e. 485
Zee-Boonen. f. 442
Zee-Druif. . f. 382
Zeugen- of Varkens-Moes. f. 91
Zever-Zaad of Wormkruid. f. 46
Zilverboom. . d. 93
Zoete-Boonen Boom. e. 31
Zonneboom. e. 399
Zonne-Vrugt. e. 140
Zuurboom. . d. 453
Zwarte Besfen. d. 340
——— Pruim. (*Nerprun*) . d. 272
Zweepriet. . d. 465

RE

REGISTER.

VAN DE

GESLAGTEN.

Van de Letters, voor de Getallen geplaatst, wyst *d* het Vierde, *e* het Vyfde en *f* het Zesde Stuk van het II. Deel. der Natuurlyke Historie, aan.

A.

Abrus.	e. 436
Adelia.	f. 386
Ægiphila.	d. 154
Agyneja.	f. 290
Aloë.	d. 445
Amellus.	f. 117
Amorpha.	e. 486
Anagyris.	e. 9
Andrache.	f. 288
Andromeda.	e. 78
Anthospermum.	f. 464
Anthyllis.	e. 491
Aquartia.	d. 135
Aquilicia.	d. 349
Arbutus.	e. 89
Arduina.	d. 306
Aristolochia.	f. 198
Artemisia.	f. 44
Ascyrum.	e. 574
Aspalathus.	e. 466
Assa.	e. 275
Aster.	f. 101
Astragalus.	e. 543
Athanasia.	f. 35
Atraphaxis.	d. 463
Atropa.	d. 231
Axyris.	f. 216
Azalea.	d. 183

B.

Baccharis.	f. 81
Bæckea.	d. 553
Banisteria.	e. 110
Bassia.	e. 126
Basteria.	f. 158
Batis.	f. 326
Bauhinia.	e. 11
Befaria.	e. 127
Bellonia.	d. 199
Berberis.	d. 453
Besleria.	e. 298
Bignonia.	e. 302
Blæria.	d. 140
Blakea.	e. 127
Bocconia.	e. 124
Borbonia.	e. 439
Brabejum.	f. 424
Brossæa.	d. 231
Brunia.	d. 328
Brunsfelsia.	d. 267
Budleja.	d. 142
Buphthalmum.	f. 118
Buttneria.	d. 307
Buxus.	f. 224

C.

Cacalia.	f. 12

Cactus. e. 142
Calamus. d. 445
Callicarpa. d. 134
Calligonum. e. 274
Calycanthus. e. 227
Capparis. e. 232
Capraria. e. 320
Cassia. e. 14
Cassine. d. 421
Catesbæa. d. 124
Caturus. f. 321
Ceanothus. d. 304
Celastrus. d. 310
Cephalanthus. d. 120
Chalcas e. 57
Chiococca. d. 206
Chrysocoma f. 29
Cicca. f. 224
Cineraria. f 105
Cissus. d. 143
Cistus. e. 257
Clausena. d. 482
Claytonia. d. 380
Clerodendrum. e. 339
Clethra. e. 96
Cliffortia. f. 377
Clutia. f. 396
Cneorum. d. 88
Colutéa. e. 515
Combretum. d. 471
Conyza. f. 86
Cornutia. e. 319
Coronilla. e. 518
Corylus. f. 231
Cotyledon. e. 116
Craniolaria. e. 293
Croton. f. 240
Cunonia. e 105
Cupania. f. 264
Curatella. e, 272
Cyrilla. d. 334
Cytisus. e. 503

D.

Dais. e. 64
Daphne. d. 531
Decumaria. e, 131
Delima. e. 244
Dianthus. e. 107
Digitalis. e. 301
Diosma. d. 319
Dirca. d. 544
Duranta. e. 331

E.

Ebenus. e. 495
Echites. d. 392
Elæagnus. d. 157
Elephantopus. f. 149
Embelia. d. 347
Empetrum. f. 314
Ephedra. f. 382
Epigæa. e. 88
Erica. d. 497
Eriocephalus. f. 147
Euclea. f. 370
Eupatorium. f. 17
Evonymus. d. 314

F.

Fagara. d. 151
Flagellaria. d. 465
Fothergilla. e. 273

G.

Galenia. d. 555
Gaura. d. 470
Genista. e. 454
Geranium. e. 368
Ginoria. e. 138
Gluta. f. 174

Gna.

Gnaphalium. f. 51
Gnidia. d. 545
Gordonia. e. 421
Gorteria. f. 123
Goſſypium. e. 387
Gouania. f. 429
Grislea. d. 473
Gronovia. d. 348
Gualtheria. e. 89
Guilandina. e. 44

H.

Haleſia. e. 129
Hamellia. d. 208
Hedera. d. 350
Hedyſarum. e. 524
Heiſteria. e. 62
Heliconia. d. 385
Heliocarpus. e. 140
Hermannia. e. 359
Hibiscus. e. 395
Hillia. d. 462
Hippia. f. 146
Hippocratea. d. 90
Hippophaë. f. 339
Hiræa. e. 114
Hudſonia. e. 136
Hydrangea. e. 104
Hypericum. e. 564

I.

Ilex. d. 166
Illicium. e. 277
Indigofera. e. 537
Inula. f. 109
Itea. d. 335
Iva. f. 229
Ixora. d. 124

J.

Jaquinia. d. 262
Jasminum. d. 17
Jatropha. f. 265
Juſticia. d. 34

K.

Kalmia. e. 65
Kiggelaria. f. 369

L.

Lachnea. d. 552
Lagerſtroemia. e. 245
Lantana. e. 312
Lavandula. e. 279
Lavatera. e. 380
Lawſonia. d. 473
Ledum. e. 68
Lerchea. e. 355
Leyſera. f. 112
Liguſtrum. d. 24
Linconia. d. 400
Liparia. e. 497
Lippia. e. 329
Liſianthus. d. 180
Lobelia. f. 168
Lonicera. d. 210
Loranthus. d. 456
Lotus. e. 558
Lycium. d. 257

M.

Macrocnemum. d. 198
Mahernia. d. 439
Malachra. e. 378
Marcgravia. e. 230
Martynia. e. 296
Matthiola. d. 230
Medicago. e. 561
Melianthus. e. 352

Melochia. e. 364
Menais. d. 225
Menispermum. f. 371
Mentha. e. 288
Mespilus. e. 186
Mimosa. f. 431
Mitchella. d. 132
Munchausia. e. 563
Muntingia. e. 242
Murraya. e. 59
Musa. f. 405
Mussænda. d. 226
Myginda. d. 172
Myrica. f. 344
Myrsine. d. 309
Myrtus. e. 171

N.

Nephelium. f. 229
Nerium. d. 388
Nitraria. e. 136
Nyctanthes. d. 10

O.

Oedera. f 151
Omphalea. f. 219
Ononis. e. 487
Ophioxylum. f. 427
Ophira. d. 531
Osbeckia. d. 469
Osmites. f. 121
Osteospermum. f. 129
Osyris. f. 319
Othonna. f. 136
Ovieda. e. 222

P.

Pallasia. d. 382
Passerina. d. 549
Passiflora. f. 175
Patagonula. d. 266
Paullinia. d. 557
Pavetta. d. 129
Peganum. e. 133
Penæa. d. 136
Perdicium. f. 111
Pergularia. d. 398
Perilla. e. 290
Petesia. d. 130
Petiveria. d. 466
Petrea. e. 311
Philadelphus. e. 168
Phillyrea. d. 27
Phylica. d. 298
Phyllis. d. 401
Physalis. d. 234
Piper. d. 68
Poinciana. e. 41
Polygala. e. 422
Porana. d. 202
Potentilla. e. 225
Prasium. e. 291
Prockia. e. 271
Protea. d. 93
Prunus. e. 185
Psoralea. e. 547
Psychotria. d. 203
Ptelea. d. 155
Pteronia. f. 22
Punica. e. 181

Q.

Quisqualis. e. 63

R.

Randia. d. 181
Rhamnus. d. 268

Rho-

Rhododendron. e. 70
Rhus. . d. 402
Ribes. . d. 336
Ricinus. . f. 279
Rivina. . d. 162
Robinia. . e. 512
Rondeletia. d. 193
Rosa. . e. 197
Rosmarinus. d. 51
Royena. . e. 101
Rubus. . e. 215
Ruscus. . f. 388
Ruta. . e. 49

S.

Salacia. . f. 173
Salix. . f. 291
Salvadora. d. 165
Salvia. . d. 55
Samar. . d. 150
Sambucus. d. 424
Samyda. . e. 98
Scabrita. . d. 122
Scævola. . d. 200
Schmiedelia. d. 554
Securidaca. e. 434
Selago. . e. 323
Seguieria. e. 271
Senecio. . f. 94
Seriphium. f. 160
Sideritis. e. 285
Siphonanthus. d. 123
Sirium. . d. 156
Smilax. . f. 352
Solanum. . d. 237
Sophora. . e. 1
Spartium. . e. 443
Spirea. . e. 191
Staphylea. d. 430
Stehelina. . f. 25
Stilbe. . f. 466
Stellingia. f. 287
Stoebe. . f. 153
Strumpfia. f. 167
Syringa. . d. 31

T.

Tamarix. . d. 432
Tanacetum. f. 44
Tarchonanthus. f. 33
Tetragonia. e. 189
Thea. . e. 246
Tournefortia. d. 173
Tragia. . f. 220
Trilix. . e. 231
Triopteris. . e. 115
Trophis. . f. 325

U.

Ulex. . e. 484
Urena. . e. 384

V.

Vaccinium. d. 483
Vatica. . e. 128
Viburnum. d. 412
Viola. . f. 171
Viscum. . f. 328
Vitex. . e. 343
Vitis. . d. 355
Volkameria. e. 335

W.

Waltheria. e. 356
Weinmannia. d. 556

X.

Xeranthemum. f. 68
Xylophylla. d. 436

Y.

Yucca. d. 441

Z.

Zygophyllum. e. 59

De PLAATEN zyn dus ingevoegd:

PLAAT XXX.	tegenover Bladz.	45
. . . . XXXI.	—— ——	67
. . . . XXXII.	—— ——	99
. . . . XXXIII.	—— ——	115
. . . . XXXIV.	—— ——	155
. . . . XXXV.	—— ——	277
. . . . XXXVI.	—— ——	399
. . . . XXXVII.	—— ——	423